

MAXIM GORKI
COPILĂRIA

Coperta de: I. Kravțov

Maxim Gorki

Copilăria

în românește de Cezar Petrescu și Ada Steinberg

EDITURA RADUGA

MOSCOVA

1988

EDITURA ALBATROS BUCUREȘTI

Lector: Hancu Lucian Tipărit în U.R.S.S.

I

în odaia strimță și întunecată, lângă fereastră, tata zace pe podea îmbrăcat în alb și parcă nespus de lung. E desculț și degetele de la picioare i-s rășchirate în chip ciudat, iar cele de la mâinile care m-au mîngîiat odinioară, așezate acum cu smerenie pe piept, sînt și ele chircite. Ochii întotdeauna veseli îi sînt acoperiți cu doi bănuți de aramă; chipul plin de bunătate e acum întunecat și rînjetul care nu i se potrivește defel mă înfricoșează.

Numai în cămașă și cu o fustă roșie pe ea, mama stă în genunchi și piaptănă părul lung și moale al tatii, dîndu-l peste cap cu un pieptene negru, cu care îmi plăcea să retez cojile de harbuz; o aud mormăind tot timpul vorbele neînțelese, cu un glas gros și răgușit; din ochii cenușii și umflați, care parcă i se topesc, îi picură stropi mari de lacrimi.

Stau lângă bunica; dînsa mă ține de mînă. Bunica e o femeie rotundă, cu capul mare, cu ochi enormi și cu nasul borcănat și caraghios; e toată neagră, dolofană și plină de farmec. Bocește și dînsa, laolaltă și la fel cu mama, cutremurîndu-se toată, însă plînsul ei e parcă altfel. Mă trage și mă împinge către tata, dar eu mă simt stîmjenit, mi-e frică și de aceea nu mă las urnit din loc, ci mă ascund la spatele ei.

Nu mai văzusem pînă atunci oameni mari plîn-gînd și nu înțelegeam cuvintele pe care mi le tot spunea bunica:

— la-ți rămas bun de la taică-tu. N-ai să-l mai

1

vezi, s-a prăpădit, sărăcuțul de el! A murit cu zile... Fusesem greu bolnav și abia mă sculasem din pat. Îmi amintesc foarte bine că, în tot timpul bolii, tata făcea tot soiul de ghidușii, căutînd să mă înveselească, pînă cînd într-o zi a dispărut deodată, pe neașteptate, iar în locul lui s-a ivit bunica; mi s-a părut o ființă stranie.

— De unde vii tu? am întrebat-o.

— De sus, de la Nijni, mi-a răspuns ea. Da' n-am venit pe jos, măi ciocîrlie! Am venit cu vaporul, că pe apă nu se umblă cu piciorul.

Vorbe de rîs și de neînțeles pentru mine. În casa noastră, la catul de sus, locuiau niște persani bărboși, cu obrazul boit, iar în subsol un calmuc bătrîn, cu fața gălbejită, care făcea negoț cu piei de oaie. Să te urci sus pe scară și de-acolo să vii în jos călare pe parmaclîc, chit c-ai să cazi și ai să te rostogolești uneori de-a berbeleacul, la asta mă pricepeam eu bine. Dar ce rost avea în treaba asta apa? Aici era buba. Mi se părea lucru de rîs și nu mă puteam dumeri.

— Da' de ce-mi zici ciocîrlie?

— Fiindcă faci gălăgie, îmi răspuns bunica, rîzînd. Bunica vorbea dulce, cu blîndețe și avea haz. Mă împrietenisem cu dînsa din ziua cînd am văzut-o. Acum aș fi voit să mă scoată cît mai degrabă din odaia asta. Starea mamei mă copleșea, lacrimile și bocetele ei îmi stîrneau un simțămînt de neliniște. Pentru întîia oară se înfățișa astfel — ea, care întotdeauna se dovedea aspră la fire și scumpă la vorbă. Era mare, curată, îngrijită, ca un cal bine întreținut; avea trupul zdravăn și mîini grozav de vîjnoase. Acum fața i se umflase hîd, era zbîrlită toată, iar îmbrăcămintea de pe dînsa era toată sfîșiată. Părul, pe care de obicei îl purta pieptănat frumos, ca o căciulă mare și luminoasă, acum parte îi curgea pe umărul gol și-i dădea în ochi, parte rămăsese împletit într-o coadă care, miș-cîndu-se încoace și încolo, atîngea fața adormită a tatii. Mă aflam de atîta vreme în odaie și mama nu-și ridicase nici măcar o singură dată ochii la mine. Îl pieptăna pe tata și-l bocea întruna, înecîndu-se în lacrimi.

Niște bărbați îmbrăcați în negru și un vardist își băgară capul pe ușă. Vardistul răcni cu minie:

— Ridicați-l mai repede!

Un șal negru, agățat la fereastră, se umfla întruna ca pînza unei bărci. Tata mă plimbuse o dată cu o barcă cu pînze. Începuse să tune, așa, din senin; tata mă strînsese între genunchi și, izbucnind în rîs, îmi strigă:

— Nu-i nimic, Luka! Nu te speria!

Deodată mama se smuci cu greu de la pămînt, dar în clipa următoare se prăbuși iarăși, răsturnîndu-se pe spate și părul i se împrăstie pe podele. Fața palidă, cu ochii închiși, i se învineți; rînji arătîndu-și dinții ca și tata și spuse cu glas înspăimîntător:

— Închideți ușa! Dați-l afară pe Alexei! Bunica mă dădu la o parte și se repezi la ușă, strigînd:

— Nu vă fie frică, dragii mei. Pentru Dumnezeu! Lăsați-o în pace și plecați de-aici. Fie-vă milă, oameni buni. Nu-i holeră, au apucat-o durerile facerii.

M-am ascuns într-un ungher întunecat, după o ladă, de unde mă uitam la mama care se tăvălea pe jos, gema și scrișnea din dinți, în timp ce bunica se tot învârtea în jurul ei, vorbindu-i cu blîndețe și cu voie bună:

— în numele tatălui și fiului!... Rabdă, Variușă!... Ocrotește-o, Maică Precistă!...

Mă cuprinsese groaza; mama și bunica se zvîrco-leau, se frămîntau pe dușumele acolo, în preajma tatii, îl atingeau, gemeau și țipau, iar el zăcea nemișcat și parcă rîdea. Zvîrcolirile astea pe dușumele ținură îndelungă vreme; cînd și cînd, mama se ridica în picioare și se prăbușea iar înapoi, în cele din urmă bunica se rostogoli pe ușă afară, ca o minge mare, neagră și moale. Deodată auzii în întuneric un scîncet de co-pîl.

— Ei, slavă ție Doamne! spuse bunica. Un băiat! Și aprinse o luminare.

Pesemne că eu adormisem în ungherul meu, fiindcă nu-mi mai aduc aminte de nimic altceva.

A doua imagine care mi s-a întipărit în minte este un colț pustiu de cimitir, într-o zi cu ploaie. Stăm pe un dîmb de pămînt cleios și alunecos și mă uitam în groapa în care fusese coborît sicriul tatii, în apa din fundul gropii se vedeau niște broaște; două și săriseră pe capacul galben al sicriului.

Ne aflam lîngă groapă — eu, bunica, vardistul, learcă de ploaie, și doi bărbați încruntați cu niște lo-peți în mîna. Ploaia caldă se cernea peste noi toți, în stropi mici ca niște mărgele mărunțele.

— Umpleți groapa, spuse vardistul, trăgîndu-se deoparte.

Bunica începu să plîngă, ascunzîndu-și fața într-un colț al broboadei. Cei doi bărbați se aplecară și începură cu grabă să arunce lopeți de pămînt în groapă. Apa din fundul gropii plescăii, broaștele săriră de pe sicriu și, aruncîndu-se pe pereți, prinseră să se cațăre, dar bulgării care cădeau întruna le prăvăleau înapoi, la fund. i

— Hai, Leonea, du-te de aici, îmi zise bunica, pu-nîndu-mi mîna pe umăr.

Eu însă voiam să mai rămîn și m-am smucit din mîna ei.

— Vezi cum ești, Doamne! se vaită bunica, fără să-mi pot da seama dacă se jeluia de mine sau împotriva lui Dumnezeu.

Bunica rămase îndelung lîngă groapă, tăcută și cu capul plecat. Groapa se umpluse de pămînt pînă la gură, dar bunica nici gînd să plece de acolo.

Groparii bătuciră pămîntul cu dosul lopeții. Deodată se stîrni un vînt care alungă ploaia. Bunica mă luă de mîna și porni cu mine, prin mulțimea de cruci înnegrite, spre biserică, pînă unde aveam de mers o bună bucată de drum.

— Da' tu de ce nu plîngi? mă întrebă ea, după ce ieșirăm din cimitir. Să fi plîns și tu...

— Nu-mi vine a plînge! i-am răspuns.

— Ei, dacă nu-ți vine, nu plînge! spuse ea încetișor.

Toate astea mi se păreau lucruri ciudate; plîngeam rar, numai cînd mă umilea cineva, și niciodată de durere. Tata rîdea de mine cînd mă vedea plîngînd, iar mama striga la mine supărată:

— Nu te mai scînci atîta!

După aceea am plecat cu trăsura acasă, pe o stradă largă, tare murdară, printre case roșii și mohorîte, înșirate de-o parte și de alta.

— Da' broaștele n-au să iasă afară, bunicuță? am întrebat-o eu pe drum.

— Nu, nu mai ies, mă lămuri bunica. Dumnezeu cu ele!

Nici taică-meu, nici maică-mea nu rosteau așa de des și cu atîta familiaritate numele lui Dumnezeu.

Cîteva zile mai tîrziu călătoream împreună cu mama și bunica într-o cabină mică pe un vapor. Maxim, frățiorul meu care abia se născuse și murise, zăcea acum pe masa din colț, înfășurat într-o pînză albă legată cu o panglică roșie.

Cățărat pe niște lăzi și boccele, mă uitam afară prin gemulețul rotund și bulbucat ca un ochi de cal. De cealaltă parte a geamului ud, curgea fără conținere o apă tulbure și înspumată. De cîte ori apa ajungea pînă la geam și-l spăla, fără să vreau săream pe podea.

— Nu te teme, îmi spunea bunica, săltîndu-mă ușor cu mîinile ei moi și așezîndu-mă iar pe mormanul de boccele.

Deasupra apei plutea o învăluire de pîclă cenușie și jilavă. Undeva, departe, se ivea cînd și cînd malul întunecat, dar se mistuia îndată în valuri de ceață. Toate în jurul nostru se cutremurau. Numai mama, cu mîinile împreunate după ceafă, rezemată de peretele cabinei, stătea neclintită; încremenită parcă, cu fața întunecată și ochii strîns închiși, tăcea întruna, ca și cînd ar fi fost alta decît cea pe care o știam eu. Nu mai recunoșteam nici chiar rochia pe care o purta.

Bunica îi spunea întruna, încetișor:

— Varia, ia ceva în gură. Cît de cît. Ei, iei? Mama nu răspundea nimic, nu făcea nici o mișcare.

Cu mine bunica vorbea în șoaptă, dar cu mama ceva mai tare, cu sfială, foarte puțin și cu băgare de seamă. Mi se părea că se cam teme de dînsa. Îmi dădeam seama de asta și mă simțeam și mai aproape de bunica.

— Saratov! strigă deodată mama, tare și cu mînie în glas. Unde-i marinarul?

io

Iacă, pînă și vorbele mamei mi se păreau ciudate și de neînțeles. Saratov, marinar?

Un om cărunt și lat în spate, purtînd niște haine albastre, intră în cabină. Omul adusese cu el o lădiță. Bunica i-o luă din mîini, culcă într-însa trupul fratelui meu și, purtînd cutia pe brațele întinse, dădu să iasă pe ușă.

Fiind însă grasă, nu putea trece decît pieziș pe ușa îngustă a cabinei, așa că rămase în fața ei, stînjinită și caraghioasă, neștiind ce să facă.

— Ei, și tu, mămucă! zise mama și, luîndu-i sicriașul din mîini, porniră amîndouă nu știu unde; eu rămăsei în cabină, uitîndu-mă întruna la omul îmbrăcat în albastru.

— Ce-i, ți s-a dus frățiorul? întrebă el, plecîndu-se către mine.

— Dar' tu cine ești?

— Marinar.

— Dar' Saratov cine-i?

— Un oraș. Iacă-tă-l colo! Uită-te pe ferestruică și ai să-l vezi.

Dincolo de geam pămîntul se mișca, negru, retezat parcă, și fumea învăluit în ceață, aidoma unei felii mari de pîine.

— Unde s-a dus bunica?

— Să-și îngroape nepotul.

— Și-l îngroapă în pămînt?

— Da' unde crezi? Firește că-n pămînt.

I-am istorisit atunci marinarului cum au fost îngropate de vii, odată cu tata, niște broaște. Marinarul m-a luat în brațe, m-a strîns tare la piept și m-a sărutat.

— Ehei, măi frățioare, nu-nțelegi încă nimica! zise el. De broaște să nu-ți pară rău. Lasă-le în plata Domnului. Dacă e vorba să-ți fie milă de cineva,

11

apăi de maică-ta să-ți fie. Vezi bine cum a doborît-o durerea.

Deasupra capetelor noastre se auzea vuind și urlînd. Acum știam că așa face vaporul și nu m-am mai speriat. Marinarul mă lăsă repede din brațe pe podea și se năpusti afară, spunînd:

— Trebuie să fug.

Îmi venea să fug și eu. Am ieșit dinaintea ușii. Pe culoarul îngust și întunecos nu era țipenie de om. La o oarecare depărtare de ușa luceau alăturile treptelor unei scări. M-am uitat în sus pe scară și am zărit niște oameni ducînd în mîini desagi și boccele. Se vedea bine că plecau cu toții *de* pe vapor. Asta însemna că trebuie să plec și eu. Cînd însă, prins în mulțime, am ajuns la copastia vaporului, în fața schelei care ducea la țarm, toți începură să strige:

— Al cui îi băiatul?.. Al cui ești tu, măi?

— Nu știu.

M-au îmbrîncit multă vreme încoace și încolo, m-au scuturat și m-au ispitit care mai de care cu întrebările. În sfîrșit, se ivi și marinarul cel cărunt care, luîndu-mă de mîină, spuse către ceilalți:

— Băiatul ăsta e cu cei din Astrahan, care-s în cabină.

Mă luă pe sus, mă duse într-o fugă în cabină, mă așeză pe boccele și ieși, amenințîndu-mă cu degetul:

— Las' că-ți arăt eu ție!

Încetul cu încetul vuietul de deasupra se potoli. Vaporul nu se mai cutremura și nu mai juca pe apă. În fața ferestruicii nu mai vedeam decît un fel de perete umed. În cabină se întunecase, aerul era înăbușitor, iar boccelele parcă se umflaseră și mă strîngeau între ele, toate erau cum nu se putea mai rău.

12

Mă gîndeam să nu mă fi părăsit pentru totdeauna, lăsîndu-mă singur pe vaporul pustiu.

Mă apropiai de ușă. Nu puteam să apuc minerul de alamă și ușa nu se deschidea. Am luat o sticlă cu lapte și am izbit din răputeri în mîner; sticla s-a spart, iar laptele m-a împoșcat pe picioare și mi-a curs în cizme.

Amărît că nu izbutisem, m-am culcat pe boccele, am început să plîng încetișor și, plîngînd, am adormit.

Cînd m-am trezit, vaporul începuse iarăși să joace pe apă și sa se cutremure, iar ochiul de geam al cabinei ardea ca soarele. Bunica ședea alături de mine; se pieptăna, încruntîndu-și fruntea și tot mormăind nu știu ce. Bunica avea un păr cum nu mai văzusem; era negru, cu răsfrîngeri albastrii, des și lung de-i acoperea umerii, pieptul și genunchii, ajungînd pînă-n podea. Cu o mîină îl ridica de pe podea și-l ținea sus cîntărindu-l parcă, în timp ce cu cealaltă de-abia putea să răzbată cu un pieptene de lemn cu dinții rari, în şuvițele lui împînzite. Buzele i se schimonoseau, ochii negri îi scînteiau de furie și fața înecată în valurile dese de păr era parcă mai mică și caraghioasă.

În dimineața aceea, bunica mi s-a părut rea. Cînd însă am rugat-o să-mi spună de ce avea părul așa de lung, ea mi-a răspuns cu aceeași voce blîndă și duioasă din ajun:

— Pesemne că Dumnezeu mi l-a dat ca o pedeapsă, că tare mă mai chinui pînă-l pieptăn, în tinerețe mă făleam cu coama asta, da' acu, la bătrînețe, e un blestem... Tu mai dormi! îi încă devreme. Abia s-a trezit soarele din somn...

— Nu mai vreau să dorm.

— Ei, dacă nu vrei, nu dormi, se învoi numaide-

13

cît bunica, împletindu-și mai departe coada și trăgînd cu ochiul la canapeaua pe care dormea mama cu fața în sus și trupul întins ca o coardă. Ia spune, ce-ai făcut aseară, de-ai spart sticla cu lapte? Dar vorbește încetișor. Cînd vorbea, bunica rostea cuvintele într-un fel anume, de parcă le-ar fi cîntat. Cuvintele ei semănau cu niște flori, așa erau de blajine, colorate și însorite, și mi se întipăreau ușor în minte. Cînd zîmbea, pupilele ei întunecate ca vișina coaptă se făceau mai mari și o lumină negrăit de plăcută se aprindea în ele; zîmbetul îi dezvăluia dinții albi și puternici, iar pielea mată a obrazului, în ciuda atîtor zbîrcituri, părea tînără și luminoasă. Frumusețea asta i-o strica însă tare nasul puhav, gros, cu nările umflate și cu vîrfurile roșu. Bunica trăgea tabac pe nas dintr-o tabacheră neagră, încrustată în argint. Deși toată făptura ei avea ceva întunecat, într-însa ardea nestînsă o lumină plină de căldură și de voioșie — i-o descopereai în privire. Avea umerii aduși, ba era chiar gheboșă-tă și peste măsura de grăsime, dar se mișca cu ușurință și îndemînare, ca o mîță uriașă, și pe deasupra mai avea și moliciunea acestei blînde vieții.

Înainte de a se ivi în viața mea, parcă dormisem învăluit în întuneric; dar cum s-a arătat dînsa, m-am trezit, am ieșit la lumină și, deodată, toate din jurul meu au prins a se lega într-un fir neînterupt, a se împleti într-o horbotă de toate culorile; de cum am văzut-o, bunica mi-a fost *dragă* și toată viața avea să rămînă ființa cea mai apropiată de inima mea, cea mai înțelegătoare și prietena cea mai scumpă; dragostea ei mărimoasă pentru toată lumea din jur mi-a îmbogățit sufletul și mi-a dat puterea și tăria să înfrunt greutățile vieții.

14

Acum patruzeci de ani, vapoarele mergeau încă tare încet, încît călătoria noastră pînă la Nijni Novgorod dură vreme îndelungată. Mi-au rămas întipărite în minte zilele acelea — cele dinții în care am sorbit din belșug frumusețile naturii.

Vremea se făcuse iarăși frumoasă. De dimineață pîna seara, alături de bunica, îmi petreceam timpul pe punte, sub cerul senin, între malurile Volgăi cusute cu fir de mătase și stropite cu aurul toamnei. Vaporul roșu-aprins urca din greu în susul apei, fără grabă, bătînd alene și zgomotos cu zburările apa cenușiu-albastră și trăgînd după el, legat la capătul unui odgon lung, un șlep cenușiu ca o urechelniță uriașă. Soarele plutea lin deasupra Volgăi și la răstimpuri toată priveliștea din jurul nostru părea alta, toate se schimbau. Dealurile verzi erau parcă faldurile largi ale veșmîntului bogat pe care îl purta pămîntul, orașele și satele de pe maluri erau aidoma cu cele tăiate în turtă dulce, iar frunzele aurii ale toamnei pluteau pe apă.

— Uită-te ce frumusețe! se minuna bunica, trecînd întruna de la un bord la celălalt. Fața îi strălucea toată, iar ochii parcă i se măreau de bucurie.

Tot privind la malurile fluviului, uita adesea că mă află lîngă dînsa; rămînea neclintită lîngă balustradă, cu mîinile la piept, zîmbind tăcută, cu ochii umeziți. O trăgeam de fusta neagră, înflorată; atunci bunica tresărea:

— Ha? Parcă dorm și visez!

— Da' de ce plîngi?

— De bucurie, drăguță, de bătrînețe, spunea bunica, zîmbind. Iacă-mă-s bătrînă. Am trecut peste șaizeci de primăveri și toamne. Care va să zică, mi-am trăit traiul.

Bunica trăgea o țîră de tabac pe nas și începea

15

să-mi spună o poveste cu haiduci buni la suflet, cu sfinți, cu dihanii de tot felul și cu draci.

Bunica spunea poveștile molcom, cu glas tainic, cu fața aplecată către mine, uitîndu-se cu pupilele ei mari drept în ochii mei, de parcă ar fi vrut să reverse asupra-mi cine știe ce vrajă care să-mi înalțe sufletul. Vorbea de parcă ar fi cîntat, și pe măsură ce se înșira povestea, vorbele sunau tot mai frumos în gura ei. Era o desfătare să o ascultîi. Ascultînd, o rugam din cînd în cînd:

— Mai spune, bunicuță!

— Și uite ce s-a mai întîmplat: spiridușului cel bătrîn îi intrase o așchie de baros într-o labă. Stătea pe prispa vetrei, se legăna și se văicărea întruna: „Valeu, șoriceilor, taare mă doare... Valeu, șoriceilor, nu mai pot...”

Povestind, bunica își apuca piciorul cu amîndouă mîinile, îl legăna de parcă l-ar fi cîntărit și atît de poznaș își schimonosea fața, încît puteai crede că o durea cu adevărat.

În jurul ei se strînseseră cîțiva marinari, bărboși, cu chipuri prietenoase, care ascultau, rîdeau, o lăudau și se rugau și ei de dînsa:

— Ei, bunicuță, ia mai spune-ne ceva. Apoi ne-au poftit:

— Haideți să mîncăm cu noi.

La cină marinarii au cinstit-o cu votcă pe bunica, iar mie mi-au dat pepene galben și verde.

Toate astea s-au făcut pe ascuns, fiindcă pe vapor umbla un om care nu îngăduia să mănânce lumea fructe: cum le vedea, le lua și le zvîrlea în apă.

Omul acesta purta o uniformă ca *de vardist*, cu nasturi de alamă la tunică, și era întotdeauna băut. Lumea se ferea de el. ; i?» - i

16

Mama ieșea foarte rar pe punte și, când venea, nu stătea cu noi. Tăcea întruna. Toată făptura ei puternică și neînduplecată îmi răsare și astăzi în amintire așa cum era atunci — înaltă, mlădioasă, cu fața întunecată, parcă încremenită, cu cununa grea a părului ei bălai împletit în cozi aduse pe creștet. O am și acum parcă în față, aievea, într-o învăluire de ceață sau într-un nor străveziu, prin care privesc departe, drept înainte, ochii ei neprietenoși și cenușii, tot așa de mari ca și ai bunicii.

Odată i-a spus răstit bunicii:

— Rîd oamenii de dumneata, mămuică!

— Treaba lor! răspunse bunica voioasă. Las' să rîdă! Să le fie de bine!

îmi aduc aminte de bucuria copilărească a bunicii când s-a ivit în zare Nijni Novgorodul. Mă trăgea de mîină, mă împingea spre copastie și striga:

— Ia te uită! Ia te uită, ce frumusețe! Iacătă și Novgorodul meu drag! Orașul lui Dumnezeu! Ia privește la biserici: parcă plutesc în văzduh!

Și o ruga pe mama, cu lacrimi în ochi:

— Variușa, ia te uită și tu! Vrei? L-ai fi uitat poate. Bucură-te!

Mama zîmbea trist.

Cum se opri vaporul în fața frumosului oraș, în mijlocul rîului plin de vase îngrămădite unele în altele și acoperit de sutele de catarge ascuțite, ca un arici zbîrlit, se apropie de bord o barcă mare, plină de oameni. Traseră barca cu cîngile alături de schela care fusese coborîită și cei din barcă se urcară unul după altul pe schelă, în fruntea lor pășea cu grabă un bătrînel uscățiv, îmbrăcat cu o haină neagră, lungă, cu o bărbuță roșie ca de aur, cu nasul ca un plisc de pasăre și cu niște ochi mici, verzi.

2—694

17

— Tăicuțule! îi strigă mama cu glasul ei gros, aplecîndu-se către dînsul, mai-mai să-l doboare.

El o apucă de cap și începu s-o mîngîie repede pe obraz cu mîinile lui mici și roșii, în timp ce țipa de-ți spărgea urechile:

— Ce-i cu tine prostuțo? Aha-ha! Iacătă-vă... Ehe, vai de capul vos-tru!...

Bunica se învîrtea ca o sfîrlează printre oamenii aceștia, sărutîndu-i de-a valma, cum apuca. Apoi mă împinse către ei, turuind pe nerăsuflăte:

— Hai mai repede! Uite, acesta-i unchiu-tău Mihailo, și acesta-i Iakov... Asta-i mătușa Natalia.

Aceștia doi îs verii tăi, pe amîndoi îi cheamă S așa. Uite-o și pe vară-ta Katerina. Asta-i neamul nostru tot.

Vezi cîți sîntem?

Bunicul a întrebă-o:

— Ei, ești sănătoasă, maică? !.-; Și s-au sărutat de trei ori.

Apoi bunicul mă trase deoparte dintre neamurile care se înghesuiau în jurul meu, îmi puse mîna pe cap și mă întrebă:

— Da' tu cine ești?

— Eu îs din Astrahan, din cabină...

— Ce spune? o întrebă el pe mama și, fără să mai aștepte un răspuns, mă dădu la o parte, zicînd: Umerii obrajiilor îs leiți ai lui taică-său. Ei, să coborîm în barcă.

Am ieșit la țarm și am pornit-o cu toții la deal, pe un drum pietruit cu boacne de rîu care urca între două taluzuri înalte, acoperite cu iarbă veștedă, strivită în picioare.

Bunicul și mama mergeau înaintea tuturor. Bunicul, care nu ajungea nici la umărul mamei, pășea mărunț și iute; mama parcă zbura prin aer și se uita la el de

sus în jos. În urma lor veneau tăcuți unchii mei — Mihailo, oacheș, cu părul lins, uscățiv ca și bunicul, și Iakov, cu părul bălai, cîrlionțat. Cîteva femei grășane, îmbrăcate în rochii pestrițe, și vreo șase copii, toți mai mari decît mine și toți cumiți. Eu mergeam cu bunica și cu mătușa Natalia, o femeie mărunțică, gălbejită, cu ochi albaștri și cu pîntec enorm. Mătușa Natalia se oprea întruna și șoptea gîfîind:

— Valeu, nu mai pot!

— De ce te-o mai fi cărat și pe tine? bombăni bunica supărată. Oameni fără minte, neamul ăsta al nostru!

Mie nu-mi plăcea nici unul din ei, nici cei vîrstnici, nici copiii. Mă simțeam străin între ei și mi se părea că pînă și bunica, odată ajunsă aici, parcă se întunecase și se îndepărtase de mine.

Nu-mi plăcea, mai cu seamă, bunicul. De cum l-am văzut, am simțit în el un dușman și-am început să-l

privesc cu deosebită luare-aminte, cu neliniște și curiozitate în același timp.

Am ajuns în sfârșit sus, pe deal; în capătul străzii, sprijinindu-se pe taluzul din dreapta, se afla o casă, îndesată, dată cu vopsea trandafirie-murdară, cu acoperișul scund, înfundat ca o pălărie pe ochi, și cu niște ferestre ieșite în afară de parcă se holbau la noi. Din uliță casa mi se păru mare, dar înăuntru, în odăițele mici și întunecoase, era strîmtoare. Ca pe un vapor gata să tragă la țarm, oamenii încruntați umblau forfota de colo pînă colo, iar copiii, ca un stol de vrăbii hoațe, dădeau buzna pretutindeni, și peste tot locul se simțea un miros pătrunzător, nou pentru mine.

Am ieșit în curte. Nici curtea nu-mi plăcu. Era plină toată cu cîrpe uriașe, ude, atîrnate la uscat, și cu niște ciubere cu un fel de apă îngroșată cu tot

soiul de culori, în care erau puse alte cîrpe. Într-o cocioabă scundă, pe jumătate dărăpănată, ce se afla într-un colț al curții, ardea într-un cotlon un foc cu flăcări mari, sub niște cazane în care clocotea și bolborosea nu știi ce. Un om, pe care nu-l puteam zări, rostea cu glas tare niște cuvinte ciudate: — Santal — fucsină — vitriol...

II

Astfel începu pentru mine o viață nespus de ciudată, plină de mișcare și de culoare, o viață care se scurgea cu o iuțeală uimitoare, îmi aduc aminte de timpurile acelea ca de o istorie năprasnică, frumos povestită de un geniu bun, dar cumplit de lucid. Acum, cînd retrăiesc trecutul, se întîmplă cîteodată că nici mie nu-mi vine a crede că toate s-au petrecut întocmai și aș vrea să pot dezminți multe și să pot trece peste atîtea și atîtea din mult prea multele cruzimi ale acelei vieți întunecate „a neamului ăsta al nostru fără de minte”.

Dar adevărul stă mai presus decît mila și, la urma urmei, nu de mine e vorba aici, ci de cercul strîmt și înăbușitor, plin de înfiorătoare impresii, în care a trăit și mai trăiește încă și azi rusul de rînd.

În casa bunicului stăpînea pîcla mistuitoare a vrajbei unuia împotriva celuiilalt, a vrajbei fiecăruia împotriva tuturor — vrajbă care îi otrăvea pe ceivîrst-nici și în care se încheștau cu înverșunare pînă și copiii. Din cele ce mi-a povestit bunica, mai tîrziu, am aflat că întîmplarea a făcut ca mama să sosească taman în zilele cînd frații ei tăbăriseră pe capul bunicului, cerîndu-i să le împartă averea, întoarcerea neașteptată a mamei îi răscolise și îi stîrnise mai puternic în dorința lor de a-și lua fiecare partea cuvenită. Se temeau ca mama să nu-și ceară zestrea care îi fusese hotărîtă și pe care bunicul i-o oprise fiindcă se măritase „după capul ei”, împotriva voinței lui. Amîndoi unchii mei socoteau că zestrea mamei trebuia s-o împartă între dînșii. Pe lîngă asta, se certau de mult și cu îndîrjire, care din ei să deschidă atelier în oraș și care în mahalaua Kunavino, de cealaltă parte a Okăi.

Curînd după sosirea noastră, pe cînd ședeam la masă în bucătărie, izbucni iarăși o ceartă. Unchii mei săriră deodată în picioare, se aplecară peste masă și, vociferînd, zbierau la bunicul, arătîndu-și colții și tremurînd de mînie ca niște javre, în vreme ce bunicul, roș la față, bătea cu lingura în masă și trîmbița cu glas răsunător, ca de cocoș:

— Am să vă zvîrl în drum. Să vă duceți să cerșiți!

Cu fața schimonosită de durere, bunica îi spunea:

— Taică, dă-le tot. Dă-le, și-ai să ai pace!

— Tacă-ți gura! Le ții hangul, răcni bunicul, fulgerînd-o cu privirea.

Te minunai cum un omuleț așa de mic putea să țipe așa da tare, de-ți spărgea urechile.

Mama s-a sculat de la masă și, întorcîndu-le spatele, s-a îndreptat încet spre fereastră.

Deodată unchiu Mihailo îl lovi pe frate-său cu dosul palmei peste obraz. Acesta slobozi un răcnet, îl prinse ca într-un clește și amîndoi se rostogoliră pe podele, unde începură a se tăvăli gîfîind, icnind, suduindu-se.

Copiii izbucniră în plîns. Mătușa Natalia, care era îngreunată, țipa ca apucată și mama o luă în brațe

20

și o tîrî afară. Dacă Evghenia, o femeie voioasă și ciupită de vărsat, alungă copiii din bucătărie. Scaunele începură să zboare prin aer. Calfă din atelier, un flăcău spătos, poreclit Țigănuș, sări și el și-l încalecă pe unchiu Mihail, în timp ce meșterul Grigori Ivanovici, un om bărbos și pleșuv, cu ochelari negri, îi legă liniștit mîinile lui unchiu-meu cu un șervet.

Unchiu-meu își lungea gîtul, își freca barba neagră, răruță, de podele, horcăia de te apuca groaza, iar bunicul, tot alergînd în jurul mesei, se tînguia în gura mare:

— Și mai ziceți că sînteți frați! De-un sînge! Vai de ca-a-pul vostru!...

Eu mă speriasem de cum începuse cearta și mă cățarasem pe cuptor, de unde priveam cu uimire și groază cum bunica, turnînd apă dintr-un ibric de alamă, spăla sîngele de pe fața stîlciată a lui unchiu la-kov. Unchiu lakov plîngea, bătea din picioare, pe cînd bunica spunea cu glasul înăbușit:

— Blestemaților! Veniți-vă odată în fire, neam de sălbatici!

Bunicul își trase pe umăr cămașa sfișiată, răcnind la bunica:

— Da' ce, zgrițuroaico, fiarele astea nu le-ai zămislit tu?

După ce a plecat unchiu lakov, bunica se apropie de colțul unde erau icoanele și începu să se tînguie, de ți se rupea inima nu alta.

— Maică Precistă, născătoare de Dumnezeu! Dă-le minte copiilor mei!

Bunicul care se așezase alături de dînsa se uita la masa pe care toate erau răsturnate și deșertate, spunînd încetișor:

22

— Vezi, maică, fii cu ochii pe ei. Că de, mai știi? Să nu-i facă felul Varvarei...

— Da' mai tacă-ți gura! Ferească-ne Dumnezeu! Scoate cămașa să ți-o cîrpesc.

Grăind astfel, bunica i-a luat capul în mîini și l-a sărutat pe frunte, iar bunicul, mărunțel alături de dînsa, și-a înfundat obrazul în umărul ei.

— Cum văd eu, maică, o să trebuie să facem împărțeala.

— O să trebuie, taică. O să trebuie neapărat. Au mai stat de vorbă îndelungă vreme, la început în bună înțelegere; dar nu trecu mult și bunicul începu să hîrșie cu picioarele pe dușumea ca un cocoș gata să sară la bătaie și prinse a o amenința pe bunica cu degetul, spunîndu-i destul de tare:

— Las' că știu eu cine-mi ești! Ții la dînșii mai mult ca la fată. Mișka ăsta al tău e un fățarnic, iar lașka — un viclean. Au să-mi beie toată averea și-au să facă praf și pulbere din...

Nu știu cum m-a învîrtit pe cuptor c-am dat jos fierul de călcat, care a căzut întîi pe prichiciul vetrei și de acolo a nimerit în căldarea cu lături. Bunicul a sărit ca fript pe prichiciul cuptorului, m-a înșfăcat și m-a dat jos, uitîndu-se la mine parcă atunci mă vedea întîia dată.

— Cine te-a urcat pe cuptor? Mă-ta?

— M-am urcat singur.

— Minți!

— Nu mint. Singur m-am urcat. De frică. Bunicul m-a împins la o parte, dîndu-mi o palmă peste frunte, dar nu prea tare.

— Leit taică-său. Ian cară-te de-aici.

Eram bucuros că puteam s-o șterg din bucătărie.

23

îmi dădeam bine seama că bunicul mă urmărea peste tot locul cu ochii lui verzi, deștepți și ageri, și mă temeam cumplit de el. Îmi aduc aminte că în fiecare clipă căutam să mă ascund de privirea ochilor ăstora care mă ardeau. Bunicul mi se părea un om rău, căruia îi plăcea cînd vorbea cu oamenii să-i ia în zeflema și să-i înjosească, numai ca să-i zădărească și să-i înfurie.

— Ehe, vai de ca-a-pul vos-tru, spunea el adesea, și felul cum trăgăna vorba mă apăsa și mă înfricoșa.

Spre seară, cînd venea vremea să bea ceai și cînd lăsau lucrul, bunicul cu unchiul mei și cu lucrătorii treceau cu toții din atelier în bucătărie. Osteniți, cu mîinile mînjite de băcan și arse de vitriol, cu părul legat cu niște cordele înguste, semănau toți cu sfinții de pe icoanele înnegrite din ungherul bucătăriei, în ceasul acela plin de primejdii, bunicul se așeza în fața mea și stătea de vorbă cu mine mai mult decît cu ceilalți nepoți, stîrnindu-le prin asta pizma împotriva mea. Bunicul avea trupul bine cumpănit, strujit parcă la strung, și toate trăsăturile feței îi erau ascuțite. Jiletka lui groasă de atlas, veche și ponosită, era împodobită cu cusături de mătase, cămașa de stambă era mototolită, pantalonii erau împodobiți la genunchi cu petice mari, dar cu toate acestea bunicul părea îmbrăcat mai curat și frumos decît feciorii lui, care purtau surtoce, plastroane și legatori de mătase la gît.

Cîteva zile după sosirea noastră, bunicul hotărî că se cuvine să învăț rugăciunile. Ceilalți copii erau mai mărișori decît mine și învățau carte cu psaltul bisericii Adormirii, ale cărei turle aurite le vedeam de la fereastra casei noastre.

Eu începui a învăța rugăciunile cu mătușa Natalia cea molcoma și sperioasă, cu fețișoara ca de copil și cu ochii așa de străvezii, încît mi se părea că printr-în-

24

șii poți vedea ce i se petrecea în fundul capului.

îmi plăcea să mă uit îndelung în ochii mătu-și-mi Natalia, fără să clipească ori să-mi mut privirea în altă parte, în timp ce dînsa și-i micșora, mișca încet din cap și mă ruga cu glas scăzut, aproape în șoaptă:

— Hai, te rog, spune: „Tatăl nostru, carele ești în ceruri...”

De se întîmpla să o întreb: „Ce-nseamnă, «carele ești»?” se uita în jur cu teamă și mă povățuia:

— Nu mai întreba, că atunce-i mai rău. Zi numai după mine: „Tatăl nostru...” Ei, spui?

Asta mă tulbura: de ce o fi mai rău să întreb? Cuvintele „carele ești” dobîndiră în mintea mea un înțeles tainic și înadins le poceam în toate felurile:

„Este care, care le cară...”

Biata mătușă-mea era albă ca varul la față și parcă se topea ca ceara, dar, răbdătoare, mă îndrepta întruna cu o voce istovită care se frîngea neconținut:

— Spune după mine lămurit, așa cum auzi: „carele ești...”

Dar nici ea, nici vorbele ei nu erau deloc lămurite. Asta mă scotea din fire și mă împiedica să țin minte rugăciunea.

Într-o bună zi, bunicul mă întrebă:

— Ei, Aleoșka, ce-ai făcut tu pe ziua de azi? Nu-i așa că te-ai jucat? Asta o văd eu bine după cucuiul din frunte. Nu-i nevoie de cine știe ce înțelepciune ca să-ți faci un cucui. Da' ia să văd eu, „Tatăl nostru” l-ai învățat?

Mătușa îi spuse în șoaptă:

— Tare greu mai ține minte.

Bunicul zîmbi, înălțînd sprîncenele-i roșcate.

— Dacă-i așa, trebuie să-i tragem o scărmaneală bună.

25

După un răstimp mă întrebă iar:

— Taică-tău te scărmana cîteodată?

N-am înțeles ce voia să spună și am tăcut. J., răspuns mama:

— Nu, Maxim nu-l bătea și nu mă lăsa nici pe min, să-l bat.

— Păi de ce?

— Spunea că nu faci nimic cu bătaia.

— Maxim ăsta a fost un prost în toate privințele lartă-mă, Doamne, că vă vorbesc așa de un mort, gră; bunicul răspicat și cu minie în glas.

Pe mine cuvintele lui mă necăjiră, iar el băgă de seamă.

— Ce? Te-ai bosumflat? Ia te uită!

Și, trecîndu-și palma peste părul roșcat-argintiu, adăugă:

— Simbătă am să-l croiesc pe Sașka cu nuiua pentru treaba ceea cu degetarul.

— Cum să-l croiești? Întrebai eu.

Toți au pufnit în rîs, iar bunicul mi-a spus:

— Așteaptă și-ai să vezi...

M-am vîrît într-un ungher și-am început să mă gîndesc: să croiești înseamnă să tai hainele date la vopsit, iar să scarmeni și să bați este pesemne același lucru, Știam că erau bătuți caii, cîinii, mîțele, iar la Astrahan vardiștii îi băteau pe persani, lucru pe care-l văzusem cu ochii mei. Nu văzusem însă niciodată bătîndu-se copiii. Unchii mei își mai atingeau uneori copiii cu cîte o palmă sau cu un pumn după ceafă. Copiii frecau locul unde îi ustura, fără a se sinchisi prea mult. Adesea îi întrebam:

— Doare?

Iar ei, făcînd pe vitejii, îmi dădeau întotdeauna același răspuns:

— Nu, nici afîtica!

Istoria cu degetarul, care stîrnise mare vîlvă, o cunoșteam, într-o seară, în răstimpul dintre ceai și cină, cînd, ca de obicei, unchii mei și cu maistrul coseau la un loc bucățile de stofă vopsită, prinzînd de ele etichete de carton, unchiu Mihail, vrînd să-și rîdă de maistrul Grigori care era aproape orb, îi spuse lui nepotu-său Sașa, un băiețel de vreo nouă ani, să înfierbînte la luminare degetarul maistrului. Sașa apuca degetarul cu mucarnița, îl înfierbîntă strașnic, îl puse pe furie la îndemîna maistrului și se ascunse pe cuptor. Bunicul care intrase tocmai atunci se așeza și el la lucru și dădu să apuce degetarul încins.

Îmi mai aduc și acu aminte că, dînd fuga în bucătărie la larma care se stîrnise, l-am văzut pe bunic ținîndu-se cu degetele fripte de ureche, țopăind caraghios și urlînd:

— Care din voi a făcut isprava asta, bașibuzuci-lor?

Unchiu Mihail, aplecat peste masă, împingea de zor degetarul cu degetul și tot sufla într-însul; maistrul cosea mai departe liniștit, ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, și numai umbrele jucau pe chelia lui imensă. Unchiu Iakov, care venise în goană îndată ce se stîrnise larma, se trăsese după colțul cuptorului și rîdea în barbă, iar bunica dădea pe răzătoare niște cartofi cruzi.

— Treaba asta a făcut-o Sașka lui Iakov, grăi deodată unchiu Mihail.

— Minți! răcni lakov, sărind de după cuptor. Din ungherul unde se pitise, odrasla lui plîngea și țipa:

— Nu-l crede, tăicuțule! El m-a învățat. Unchiu lakov și unchiu Mihail începură să se înjure. Bunicul, care între timp se liniștise, și-a pus la

26

deget terci de cartofi rași și a plecat fără să spună c vorbă, luîndu-mă cu el.

Toți își dădeau cu părerea că de vină era unchi[^] Mihail.

Firește că la cină l-am întrebat pe bunic dac? are să-i tragă o scărmaneală.

— Da, așa s-ar cuveni, mormăi el și mă măsură privindu-mă chiorîș.

Unchiu Mihail, care auzise întrebarea mea, a bătut cu pumnul în masă și a răcnit la mama:

— Varvara, păzește-ți ținul să-și ție gura, că de nu să știi că-i sfărîm scăfirlia.

Mama i-a răspuns:

— Încearcă numai să-l atinge...

Toți tăcură. Mama se pricepea să le-o taie scuri oamenilor, în cîteva cuvinte care îi aruncau parei în lături și pe loc le luau piuitul.

Îmi dădeam seama că toți se temeau de mama și că pînă și bunicul vorbea cu dînsa parcă nu așa de aspn și oarecum altfel decît cu ceilalți. Din pricina asta eram tare bucuros și mă făleam plin de mîndrie fața de verii mei:

— Mama îi cea mai tare dintre toți.

Iar ei nu cutezau nici măcar să crîcnească.

Ceea ce s-a întîmplat însă în sîmbăta următoare mi-! zdruncinat părerea ce o aveam despre atotputernicia mamei.

Pînă în sîmbăta aceea izbutisem să fac și eu o pozna

îmi plăcea foarte mult ușurința cu care cei din

vopsitorie schimbau culoarea țesăturilor: luau, de

pildă, o bucată de stofă galbenă, o muiau într-o ap²

neagră și o scoteau albastră-închis, sau cum ziceau κ

—

indigo", ori cufundau o bucată de stofă cenușie într-o apă roșiatică și ea se făcea roșie — adică „bor-do".

Mare scofală n-o fi fost, însă era greu de înțeles.

Îmi veni și mie gustul să vopsesc și i-am spus-o lui Sașa al lui unchiu lakov, băiat serios, care ținea totdeauna să fie pe placul celor mari; era prietenos față de toți și gata să servească oricînd și pe oricine. Era lăudat de toți cei mari pentru ascultarea și agerimea lui numai bunicul se uita strîmb la el și spunea:

— Mare lingușitor!

Sașa era plăpînd, negricios la față, cu ochii bulbucați ca de rac; vorbea cu glas stins, însă repezit, înghițind cuvintele, și se uita totdeauna în jurul lui cu o privire tainică de parcă sta s-o rupă la fugă și să se ascundă.

Pupilele căprui, de obicei nemișcate, în clipele de neliniște îi zvîcneau cu albul ochilor cu tot.

Mie Sașa nu-mi plăcea, îmi plăcea însă foarte mult celălalt Sașa, al lui unchiu Mihail, un băiețel așezat, cu ochii triști și cu zîmbetul plin de bunătate, care se ținea întotdeauna mai deoparte și semăna foarte mult cu maică-sa, blajina mătușă Natalia. Avea dinții urîți, ieșiți în afară, și pe deasupra cei de sus îi crescuseră și pe două rînduri, iar el găsea într-asta prilej de joacă; nici una, nici două, își vîra degetele în gură, încercînd să-i clatine pe cei din față, și lăsa supus pe oricine avea poftă să i-i pipăie. Nimic altceva nu mă atrăgea către dînsul. În casa bunicului, plină de lume, lui Sașa îi plăcea să trăiască singuratic, ascuns în umbra ungherelor, iar serile se ducea și se așeza la fereastră. Era plăcut să stai tăcut alături de el, să stai la fereastră, strîns lipit de dînsul, să nu scoți o vorbă, chiar și cîte un ceas încheiat, uitîndu-te cum se vînturau ciorile neastîmpărate în amurg pe cerul

purpuriu, în jurul cupolelor aurite, în formă de cepe, ale bisericii Adormirii; să stai și să urmărești stolul avîntîndu-se în înalt, de unde cobora acoperind dintr-o dată cerul, strîngîndu-se ca într-o plasă neagră, mistuindu-se apoi cine știe unde și lăsînd în urmă bolta pustie. Te uital așa la toate acestea, nu-ți venea să vorbești de nimic și simțeai că ți se umple pieptul de o tristețe nostalgică.

Celălalt Sașa, al unchiului lakov, vorbea însă despre tot felul de lucruri, le spunea pe toate după șartul lor, întocmai ca oamenii mari. Aflînd că voiam să-mi însușesc meseria de vopsitor, m-a sfătuit să iau din dulap fața de masă albă pe care o așternea bunica în zilele de sărbătoare și să o vopsesc în albastru.

— Pe alb vopseaua se prinde mai ușor. Ți-o spun ca unul care mă pricepe! zise el foarte serios.

Am scos din dulap o față de masă grea și am dat fuga în curte. Dar abia apucasem să vîr un colț al feței de masă în cazanul cu „indigo”, că Țigănuș se și repezi la mine, nu știu de unde, mi-o smulse din mîini și, apucîndu-se să o stoarcă cu labelle lui late, strigă către vîru-meu care stătea la pîndă în ușa tindei, să vadă și el ce fac eu.

— Cheam-o repede pe bunica!

Apoi, clătîndu-și capul negru și zbîrlit în semn că-i de rău, îmi zise:

— Lasă c-ai să vezi tu ce ai să capeți pentru asta! Bunica a venit într-un suflet, a început să geamă, ba chiar să plîngă și m-a ocărit cu niște vorbe caraghioase:

— Mă permeacule¹, măi urecheatule! S-ar cuveni

Din Ferm de unde era, de loc, tatăl lui Alexei (n. t.).

30

să-ți trag o bușeală, să curgă peticele din tine.

Apoi începu să se roage de Țigănuș:

— Ja seama, Vanea, să nu-i spui nimic bunicului.

Oi cerca să cocoloșesc într-un fel treaba asta. Nu se știe, poate că tot izbutesc.

Vanea, care taman își ștergea mîinile ude pe pestelca lui mînjită cu toate culorile, îi spuse bunicii îngrijorat:

— Ce zor am să-i spun? Nu-i spun. Da-l vezi mata pe Sașutka? Numai el să nu pîrască.

— Las' că lui o să-i dau un gologan, i-a răspuns bunica și mă luă cu dînsa în casă.

Sîmbătă, înainte de vecernie, m-au chemat în bucătărie; era liniște și întuneric. Mi-aduc aminte că ușile care dădeau în tindă și în odăi erau bine închise, iar de afară, unde se lăsase pîcla serii de toamnă, se auzea șopotul ploii. Pe lavița largă din fața gurii întunecate a cuptorului ședea Țigănuș, supărat și schimbat la față, de parcă era altul. Bunicul sta în colțul unde era balia și alegea dintr-o căldare cu apă, una cîte una, niște nuiele lungi, le măsura să fie deopotrivă, le pune laolaltă și le scutura prin aer de șuierau, iar după aceea le așeza deoparte. Bunica era undeva în umbră, trăgea tabac pe nas de se auzea cît colo și bodogănea:

— Și se mai bucură... că-lă-ul!...

Sașa al lui unchiu lakov ședea pe un scaun în mijlocul bucătăriei, se freca cu pumnul la ochi și se milogea ca un cerșetor bătrîn, cu un glas care nu-i semăna:

— Pentru numele lui Cristos, iartă-mă...

În dosul scaunului, stăteau umăr la umăr, ca înlemniți, un băiat și o fetiță, copiii unchiului Mihail.

— După ce te-oi bate, te iert, spuse bunicul, trecînd

31

prin pumnul strîns o nuia lungă și udă. Ei, ia dă jos pantalonii...

Bunicul vorbea liniștit de tot și nici sunetul glasului său, nici scîrțîitul scaunului pe care se foia băiatul, nici hîrșîitul picioarelor bunicii — nimic nu tulbura tăcerea de moarte care domnea în bucătăria întunecată, cu tavanul jos și afumat.

Sașa s-a ridicat, și-a descheiat pantalonii, i-a lăsat în jos pînă la genunchi și, ținîndu-i cu mîinile, îngheboșat

și poticnindu-se la fiecare pas, se apropie de laviță. Nu-mi era la îndemână să-l văd în starea asta și am simțit că încep să-mi tremure și mie picioarele.

Dar și mai rău m-am simțit când l-am văzut lungindu-se supus pe laviță, cu fața în jos, în vreme ce Vanka îl lega de laviță cu un ștergar larg, trecut pe sub subsuori și peste gît, iar după aceea, aplecîndu-se deasupra lui, îi înșfacă picioarele mai sus de glezne cu mîinile lui negre.

— Lexei! m-a strigat bunicul. Vină mai aproape! Ce, n-auzi? Uită-te să vezi și tu ce e bătaia... Una!...

Fără să ridice mîna prea sus, bunicul îl plesni cu nuiua peste trupul gol. Sașa țipă ascuțit.

— Nu minți, zise bunicul. Asta n-avea cum să te doară. Uite asta, asta da, o să te doară mai tărișor.

Și cînd lovi iar, pe trup se aprinse și se umflă nu-maidecît o vîrcă roșie, iar văru-meu începu să urle prelung.

— Așa-i că nu-i dulce? îl întrebă bunicul, în timp ce ridica mîna și o lăsa să cadă în tact. Nu-ți place? Asta-i pentru degetar.

Cînd ridica mîna, odată cu ea, tot pieptul mi se ridica în sus, iar cînd o lăsa să cadă, mi se părea că mă prăbușeam și eu.

32

Sașa țipa înfiorător de subțire, de te apuca un fel de leșin la inimă.

— N-am să mai fă-ac! N-am spus eu de fața de masă? - Am spus-o...

Liniștit, parc-ar fi citit psaltirea, bunicul i-a răspuns:

— Faptul c-ai pint nu te scapă de pedeapsa.

Mai întîi și-întîi, pentru că ai pîrît ți se cuvine o bătaie. Iaca, na și pentru fața de masă!

Deodată bunica se repezi la mine și mă strînse în brațe, strigînd:

— Pe Lexei nu te las să-l bați! Nu-l dau, fiară!

Și prinse a izbi cu piciorul în ușă și a o chema pe mama:

— Varia, Varvara!

Bunicul se repezi atunci la dînsa, o trînti jos, iar pe mine mă înșfacă și mă duse pe sus la laviță. Mă zbăteam din răsputeri în mîinile lui, îl trăgeam de barba roșcată, ba l-am mușcat și de un deget. Bunicul răcnea ținîndu-mă încheștat și, pînă la urmă, tot izbuti să mă arunce pe laviță, zdrelindu-mi obrazul, îmi aduc aminte și acum de strigătele lui sălbatice:

— Leagă-l! Am să-l ucid!

Și acum mai văd fața albă a mamei și ochii ei enormi, holbați. Alerga întruna de colo-colo pe lîngă laviță și țipa cu glas răgușit:

— Lasă-l, tăicuțule... Nu-l bate!...

Bunicul m-a bătut pînă am leșinat. Timp de cîteva zile am zăcut cu fața în jos, într-un pat larg cu așternut cald, într-o odăiță cu o singură fereastră și cu o candelă roșie, veșnic aprinsă, dinaintea chivotului din colțul m care se aflau o sumedenie de icoane.

3—694

33

Zilele cît am bolit au fost cele mai însemnate din viața mea. Cred că în vremea aceasta m-am copt bine la mîinte și am început să simt o mulțime de lucruri pe care pînă atunci nici nu le bănuisem. De atunci am început să mă uit la oameni cu oarecare luare-aminte plină de neliniște și să simt cu o nemaipomenită ascuțime, de parcă mi s-ar fi jupuit pielea inimii, orice fel de umilință sau durere, a mea sau a celorlalți oameni. Mai mult decît toate m-a uluit o ceartă dintre bunica și mama. Bunica s-a năpustit cu toată greutatea fapturii ei mătăhăloase, îmbrăcată în negru, asupra mamei și a îmbrîncit-o în ungherul cu icoanele, șuierînd printre dinți:

— De ce nu l-ai scos din mîinile lui?

— Mă speriasem.

— Așa zdravănă cum ești? Mai mare rușinea, Varvara! Eu îs femeie bătrînă și tot nu mi-e frică. Să-ți fie rușine!

— Lasă-mă, mamă. Mi-e silă...

— Nu. Nu-ți iubești băiatul, nu ți-e milă de bietul orfan!

Mama i-a răspuns tare și cu durere în glas:

— De-acuma și eu îs orfană...

Apoi s-au așezat amîndouă pe sipetul din colț și s-au pus pe plîns.

Mama îi spunea bunicii:

— De n-ar fi fost Alexei aici, demult plecam! Îmi luam lumea-n cap. Nu mai pot trăi în iadul ăsta, mamă! Nu mai pot! Nu mai am putere.

— Puica mamii! Suflet din sufletul meu! șopti bunica.

Mi-am dat seama că mama nu era chiar așa de tare, și ca toți ceilalți se temea și ea de bunic. Faptul c2

mai eu o împiedicam să plece din casa asta, unde nu era chip să trăiască, mă întrista cumplit. Curînd mama dispăru de-acasă. Plecase în oșpeție nu știu unde.

Deodată, parc-ar fi țîșnit din tavan, se ivi m odăița mea bunicul. Se așeză pe pat și prinse a-mi pipăi capul cu niște mîini reci ca de gheață.

— Bună ziua, domnule... Ia nu mai fă pe supăratul și răspunde-mi. Ei?

Tare îmi venea să-i dau una cu piciorul, dar nu mă puteam mișca de durere. Părul îi era parcă și mai roș ca înainte, capul i se clătina fără de astîmpăr, iar ochii vioi căutau să vadă nu știu ce pe pereți. Scoase apoi din buzunar un chip de țap tăiat în turtă dulce, două roșcove din cele dulci ca mierea, un măr și un ciorchine de stafide, și mi le puse sub nas pe pernă.

— Ia te uită!... Ți-am adus niște zaharicale!

S-a aplecat asupra-mi, m-a sărutat pe frunte și a început să-mi vorbească, netezindu-mă încet pe cap cu mîna lui mică, aspră și mînjită de vopsea gălbuie. Vopseaua se vedea mai cu seamă pe unghiile care, arcuite în jos, erau ca niște gheare de pasăre.

— Ți-am tras o scărămăneală atuncea, frățioare, și am cam trecut măsura, dar prea m-ai scos și tu din sărite! M-ai mușcat, m-ai zgîriat. Ei, și m-am infuriat și eu. Nu-i nimic dacă ai suferit mai mult decît ți se cuvenea. Se trece pe răboj. Ia aminte: cînd te bate unul de-ai tăi, nu-i cu supărare, căci ți-e de învățătură. Pe un străin să nu-l lași să te bată. Da' mă rog, crezi poate că eu n-am mîncat bătaie? Pe mine, Aleoșa, mă băteau cum n-ai să vezi tu nici în visul cel mai înapăimîntător. Și-afîta m-au năpăstuit, că-mi plîngea și Dumnezeu de milă. Ei și ce? N-am ajuns om? Eram orfan, feciorul unei biete cerșetoare, și to-

tuși am ajuns să-mi fac un loc în lume; sînt staroste de breaslă și am sub mîna mea oameni la lucru.

Bunicul și-a lipit de mine trupul uscățiv, dar bine legat, și-a început să-mi istorisească din vremea cînd era copil, cu cuvinte tari și grele, pe care le împletea cu ușurință și îndemînare. Ochii verzi îi scăpărau, părul auriu i se zbîrlise, și-și îngroșa glasul, de obicei subțirel, trîmbițîndu-mi în obraz:

— Iacătă, tu ai venit aici cu vaporul cu aburi, pe cînd eu, în tinerețe, trăgeam din răsputeri șlepurile pe Volga în sus. Șlepul plutea pe apă, iar eu pășeam pe mal din zori și pînă în noapte, desculț, pe pietre ascuțite și prin surpături. Soarele îmi ardea ceafa, capul îmi clocotea ca un ceaun, și mă opinteam corcîrjîndu-mă, de-mi pîrîiau oasele. Mergeam și tot mergeam, și nu vedeam unde pun piciorul, căci mi-erău ochii împăienjeniți de sudoarea care curgea șuvoi, și plîngea sufletul în mine, iar lacrimile îmi lunecau pe obraz. Ehe, Aleoșa! Tu n-ai de ce te văieta. Trăgeam, trăgeam întruna în ham pînă picam în bot și asta era o fericire, fiindcă, de ți se sleiau puterile și cădeai, cel puțin te odihneai; da' se mai întîmpla cîteodată să și crape. Iac-ășa am trăit noi, sub ochii lui Dumnezeu și ai domnului nostru Isus Cristos cel milostiv. Iacă așa am măsurat eu de trei ori tot lungul maicii Volga, de la Simbîrsk la Rîbînsk, de la Saratov și pînă aici, ba și de la Astrahan pînă la Makarievo, pînă la iarmaroc. Asta face cu totul multe mii de verste, în anul al patrulea am făcut drumul ca vîtaf, văzuse și stăpînul c-aveam cap.

Tot vorbind așa, bunicul creștea deodată în fața mea, ca un nor, prefăcîndu-se, din bătrînelul mic și uscățiv, într-un voinic vînjos ca din poveste, care trăgea singur pe rîu în susul apei un șlep sur, uriaș-

Din cînd în cînd, bunicul sărea de pe pat și în-a să dea din mîini, ca să-mi arate cum pășesc vîrîți în gurile de ham edecarii care trag șlepurile la Idee, cum scot apa care se strînge pe fundul acestora, și-mi cînta cu vocea lui joasă cîte un cîrîmpei de cîntec. Apoi, sprinten, ca în tinerețe, sărea iar pe pat. În timp ce mă uitam la el cu gura căscată, uimit de toată înfățișarea lui, bunicul urma cu glas și mai gros, și mai tare:

— Eh, Aleoșa, dar și în serile de vară, cînd făceam

popas de hodină, la Jiguli sau aiurea, și stăteam trîn-tiți la poalele vreunului deal verde, în jurul focului unde fierbea casa, să fi văzut tu atunci cum începea cîte un amărît de edecar să tragă cîte un cîntec, de-ți mergea la inimă, nu alta! Și cînd intram în cor și noi, artelul întreg, simțeau că-ți trece un fior prin tot trupul din creștet pînă-n tălpi. Volga își mîna apele parcă mai repede și deodată ți se năzărea că se ridică în două picioare, aidoma cailor, și se avîntă pînă-n nori. Pe loc se risipea tot amarul, cum se împrăștie colbu-n bătaia vîntului. Edecarii se luau cu cîntecul și uitau de toate. Ba uneori se întîmpla că dădea și casa în foc. Atunci îl pocneau pe bucătar cu polonicul în cap, spunîndu-i: „Cîntă cît îți place, da' treaba să nu ți-o uiți!”

Uneori ușa se deschidea și cîte cineva îl chema afară. Eu însă îl rugam întruna:

— Nu pleca, bunelule.

Atunci bunicul zîmbea și căuta să scape, spunînd:

— Așteptați, că vin îndată.

Așa mi-a tot povestit pînă tîrziu în amurg, iar cînd a plecat, după ce mi-a spus cu drag bună seara, mi-am dat seama că bunicul nu era nici rău, nici fioros. Aș fi vrut să pot uita, căci sufeream de-mi venea să plîng la gîndul că mă bătuse cu atîta neîndurare.

37

Această vizită a bunicului deschise larg ușa pentru toată lumea și, de dimineată pînă seara, venea întruna cîte cineva; se așeza pe patul meu și căuta să-mi țină de urît cum putea mai bine. Îmi aduc aminte că nu eram totdeauna bucuros de asemenea vizite și uneori nici nu izbuteam măcar să mă mai iau cu vorba. Mai des decît toți ceilalți venea bunica; dînsa dormea în același pat cu mine. Însă cea mai vie amintire din zilele acelea mi-a lăsat-o Țigănuș, un zdrahon cu pieptul larg, cu un cap uriaș, tot numai cîrlionți. Țigănuș se ivi într-o seară în odaia mea, îmbrăcat ca de sărbătoare, cu o rubașcă de mătase aurie, cu pantaloni de catifea și cizme cu tureatca numai crețuri ca un burduf de armonică și cu scîrț. Părul îi lucea, ochii sașii îi sticleau veseli sub sprîncenele dese, ca și dinții albi sub dunga subțirică a mustăcioarei negre, tinerești, iar rubașcă îi lucea și ea, răsfrîngînd luminița roșie și domoală a candeliei veșnic aprinse.

— Uită-te și tu, îmi zise el, suflecîndu-și o mîneacă și arătîndu-mi brațul gol pînă la cot, *brăzdat* de vîrci roșii. Vezi cît îs de umflate? Erau și mai rău, dar s-au mai alinat. Știi? Cînd l-a apucat furia pe bunic, am văzut că are să te deie gata și mi-am vîrît mîna dedesubt, poate c-o rupe varga, ca să trebuie să ia alta. În răstimpul acela, bunicuța sau maică-ta te-ar fi putut scoate de-acolo. Da' vezi că varga nu se rupea, fiindcă era udă și mlădioasă. Da' oricum, tot te-am scăpat de-o mulțime de lovituri. Iți dai seama de cîte? Eh, frățioare, eu îs pișicher...

Se mai uită o dată la brațul lui umflat și rîse cu rîsul lui blajin și mătăsos:

— Așa jale mi-era de tine, încît mi se pusese un nod în gît și simțeam că mă înăbuș. Mare belea! Și el te croia întruna!...

38

Țigănuș prinse a sforăi ca un cal, clătînînd din ap și începu nu mai știu ce istorie în care era vorba de multe și de toate. Cu firea lui simplă, copilăroasă, Țigănuș mă cîștigă și, dintr-o dată, simții că-mi era aproape.

I-am spus că mi-e foarte drag, iar el mi-a răspuns cu o simplitate pe care după aceea n-aveam s-o uit niciodată:

— D-apoi și tu îmi ești drag. Dacă am suferit pentru tine, din dragoste am făcut-o. Crezi că pentru altul sufeream? Atîta rău!...

Și, pe cînd trăgea cu ochiul la ușă, începu să mă dascălească:

— Cînd o fi să te mai bată vreodată cu varga, nu te mai împotrivi și nu-ți încorda trupul. Auzi? Altfel să știi că te doare îndoit. Lasă-ți trupul slobod, moale... ca piftia. Și nu te umfla. Suflă mai degrabă cît poți și țipă cît te ține gura. Îi mai bine așa. Vezi numai să-ți aduci aminte!

L-am întrebat:

— Da' ce crezi? M-o mai bate?

— Ba bine că nu, mi-a răspuns liniștit Țigănuș. Mai încape vorbă? O să te bată, și încă destul de deS.

— Da' pentru ce să mă bată?

— Las' că găsește bunicul pentru ce...

Plin de grijă, Țigănuș îi dădea înainte cu învățăturile:

— De se-nfîmplă să te bată repezind nuiaua de sus în jos, atuncia stai liniștit și moale. Dacă însă hîrșie cu nuiaua pe piele, ca să ți-o jupoaie, atunci dă-ți trupul după nuia. Pricepi? Ți-e mai ușor așa.

Apoi îmi făcu semn cu ochiul negru, sașiu, și-mi zise:

La treaba asta îs mai iscusit chiar decît

39

subcomisarul. Din pielea mea, frăţioare, poţi face şi mănuşi.

Uitându-mă la faţa lui voioasă, mi-am adus aminte de poveştile bunicii cu ţareviciul Ivan şi cu Ivanuşka-cel-prost.

III

Cînd m-am însănătoşit mi-am dat seama că Țigănuș avea în casă o situație deosebită față de toți ceilalți.

Bunicul nu țipa la el prea des și cu atîta mînie ca la feciorii lui, iar cînd se întîmpla ca Țigănuș să nu fie pe aproape, închidea ochii pe jumătate și dădea din cap, zicînd:

— Ivanka e dat naibii. Are mîini de aur. Țineți minte ce vă spun eu: din băiatul ăsta are să iasă ceva!

Unchii mei se purtau și ei frumos cu Țigănuș; îi arătau prietenie, nu făceau niciodată „glume” pe seama lui, ca pe socoteala meșterului Grigori, căruia nu era seară să nu-i facă fel de fel de șotii umiltoare și răutăcioase, încingînd în foc mînerul foarfecelui, înfingîndu-i în fundul scaunului un cui cu vîrful în sus sau punîndu-i la îndemîna fișii de stofă de toate culorile, abia aduse de la vopsit, pe care meșterul, cu vederea lui slabă, le împreuna și le cosea laolaltă; bineînțeles că pentru asemenea treabă bunicul îl lua pe loc la ceartă.

Într-o zi, cînd meșterul dormea după-amiază pe lavița din bucătărie, l-au vopsit cu fucsină pe obraz, și multă vreme după aceea a umblat cu fața astfel boită, stîrnind rîsul. Din cadrul bărbii lui sure te priveau sticlele rotunde ale ochelarilor, sub care

40

spînzura jalnic un nas lung și roșu, care semăna cu o limbă.

Unchii mei născoceau tara istov m fiece zi alte

pozne, dar meșterul le îndura pe toate în tăcere, sau cel mult mormăind molcom și, înainte de a pune mina pe fierul de călcat, pe foarfece, pe clește sau pe degetar, își scuipa bine de tot în degete, își făcuse din asta un obicei, așa că pînă și la masă, cînd voia să apuce cuțitul sau furculița, își scuipa mai întîi în degete, stîrnind rîsul copiilor. Cînd se întîmpla să-l doară ceva, pe fața lui mare se iveau cute care se încrețeau ca niște unde, îi înălțau sprîncenele, se urcau într-un fel ciudat pe frunte și se pierdeau pe scăfirlia pleșuvă. Nu-mi aduc aminte cum privea bunicul aceste petreceri ale feciorilor săi, bunica însă îi amenința cu pumnul și le striga:

— Haini mai sînteți, nerușinaților!

Dar și de Țigănuș vorbeau unchii mei cu răutate și în batjocură, zicînd că nici o treabă n-o făcea ca lumea și că era leneș și hoț, numai că nu i-o spuneau niciodată în față.

Am întrebat-o pe bunica pentru ce se purtau astfel față de dînsul. Ca totdeauna, bunica m-a lămurit cu voie bună și pe-nțelesul meu:

— Păi să vezi, și unul și celălalt vor să-l ia pe Vaniușa, cînd își va avea fieștecăre atelierul său, și de aceea îl înjură amîndoi, chipurile fiindcă ar lucra prost. Să știi însă că mint. Mint din viclenie. Afară de asta, se tem că Vaniușa n-o să vrea să vină la dînșii, rămînînd mai degrabă cu bunicu-tău, care, cu toanele lui, s-ar putea prea bine să mai facă un atelier, cu Ivanka. Iar unchilor tai nu le-ar prea veni la socoteală treaba asta. Pricepi?

41

Bunica rîse ușor și urmă:

— Rîd și curcile de vicleșugurile lor. Ehe! Da' bu, nicu-tău înțelege toate sforăriile lor și-i întărită pe amîndoi, și pe lașă, și pe Misa. „Iaca, am să-i cumpăr lui Ivan, zice, o țidulă de scutire, ca să nu-l ia la oaste că doar am și eu nevoie de dînsul!” Iar ei se înfurie fiindcă nu le vine la socoteală una ca asta. Apoi, și de bani le pare rău, că de! o țidulă ca aceea costă cam scump.

Acum trăiam iarăși în preajma bunicii, ca pe vapor și în fiecare seară, înainte de-a adormi, îmi spunea povești sau întîmplări din viața ei, care erau întocmai ca un basm. Cît despre afacerile familiei, împărțirea averii între copii sau cumpărarea de către bunic a unei case noi, bunica vorbea zîmbind de parcă n-ar fi privit-o defel, ca și cînd ar fi fost o vecină oarecare iar nu a doua ființă în casă, socotind după gradul de rudenie, De la dînsa am aflat că Țigănuș era un copil părăsit, pe care-l găsisese pe banca din poartă pe o noapte ploioasă, într-o primăvară timpurie.

— Zăcea înfășurat într-un șorț, povestea bunica îngîndurata și cu glas de taină. Abia-abia mai scîncea, de înghețat ce era.

— Bunicuță, de ce își părăsesc unii oameni copiii?

— Păi se-ntîmplă că mamei copilului nu-i vine laptele și n-are cu ce-l hrăni. Și afla că, iacătă, în cutare loc s-a născut nu demult un copil care a murit; și atunci îl duce pe-al ei acolo și-l pune în loc.

După ce tăcu o clipă, se scarpină în cap, oftă și cu ochii în tavan urmă:

— Vezi, Aleoșa, de toate astea numai sărăcia e de vină. Sărăcia asta îi așa de cruntă cîteodată, că nici nu pot să-ți spun! Ș-apoi gura lumii zice că o fată nemăritată nu se cade să aibă copil, căci de.¹

1

face de rușine. Bunicu-tău voia să se ducă să-l dea pe Vanușka în seama poliției, dar eu am stăruit 5 j j_uăm noi, că ni-l trimisese Dumnezeu în locul coptilor care ne muriseră. Eu am avut optsprezece copii. Dacă trăiau toți, umpleau o uliță, optsprezece case. Ca să vezi: eu m-am măritat la paisprezece ani, și la cincisprezece am și născut. Se vede treaba că i-a plăcut Domnului sînge din sîngele meu și de aceea m_i-a luat copilașii, ca să-i facă îngeri. Mi se umplea inima de jale, da' mă și bucuram.

Cum ședea pe marginea patului, mătăhăloasă la trup, numai în cămașă și cu părul negru răsfirat pe umeri, semăna cu ursoaica pe care cu cîteva zile înainte o adusese în curte un pădurar din Sergaci și o văzusem și eu. Bunica își făcea semnul crucii pe pieptul ei curat și alb ca *zăpada*, rîdea încetinel, dusă pe gânduri, și spunea, legănîndu-se:

— Pe cei buni mi i-a luat, iar pe cei răi mi i-a lăsat. Mult m-am mai bucurat de Ivanka, fiindcă tare vă mai iubesc eu pe voi, măi copilași! L-am luat, l-am botezat și uite că trăiește și-i sănătos. La început îi ziceam Cărăbuș, că bîzîia întruna, taman ca un cărăbuș. Se țira de-a bușilea prin toată casa și bîzîia, și nu mai isprăvea. Vezi să-ți fie drag Țigănuș, că are suflet bun.

Îmi era drag Ivan și uneori rămîneau plin de uimire în fața lui, fără să pot scoate o vorbă.

Sîmbăta, după ce le trăgea cîte o bătaie tuturor copiilor care greșiseră peste săptămînă, bunicul pleca la biserică, la vecernie. Atunci începea în bucătărie o viață cum nu se putea mai veselă. Țigănuș prindea după cuptor niște gîndaci negri, le făcea cît ai clipi hamuri de ață, tăia cu foarfecele, din hîrtie, o sanie ^{sl}> pe masa galbenă, curat răzuită, începeau să

43

alerge patru telegari negri ca pana corbului. conducea această alergare de cai cu o așchie subțiric-j și striga tare, cu glas pițigăiat:

— Au plecat după arhieru!

După asta, mai prindea un gîndac, îi lipea îrij spate o hîrtiuță și-l mîna după sanie, zicînd:

— Au uitat sacul. Iacă, un călugăr gonește sij li-l ducă.

După aceea lega picioarele gîndacului cu o ață, Gîndacul se țira, împleticindu-se și lovindu-se întruna cu capul de masa, iar Vanka țipa, bătînd din palme:

— Iaca și paracliserul! A ieșit de la crîsmă și se duce la vecernie.

Țigănuș ne mai arăta și niște șorice, care, la comanda lui, se ridicau în două lăbuțe și mergeau tîrîndu-și codițele lungi și clipind ghiduș din ochisorii vioi și strălucitori ca niște mărgelile negre. De șoarecii aceștia avea mare grijă, îi purta în sîn, îi hrănea cu bucățele de zahăr pe care le scotea din gură, îi săruta și spunea cu deplină încredințare:

— Șoarecele e o vietate deșteaptă, blindă. Duhul casei iubește șoarecii. Pe cine îi hrănește, îl ocrotește.

Țigănuș știa să facă tot felul de scamatorii, cu cărți de joc, cu bani, și urla mai tare decît toți ceilalți copii, de care mai că nu se deosebea. Odată, copiii jucînd cărți cu el, l-au lăsat de cîteva ori la rînd popa-prostul;

Țigănuș s-a întristat foarte, s-a bosumflat și n-a mai vrut să joace. Apoi a venit să mi se plîngă, smîrcînd din nas:

— Știu prea bine că se-nțeleseseră între ei. întruna își făceau cu ochiul, și-și treceau cărțile pe sub masă. Ăsta-i joc? Dacă-i vorba pe înșelate, apăi mă pricep Ș

44

Țigănuș avea nouăsprezece ani și era mai înalt decît noi tuspătru laolaltă.

jVlăi cu osebite îmi aduc aminte cum se înfățișa i în zi de sărbătoare, îndată ce plecau în ospetie bunicul și unchiu Mihail, se și ivea în bucătărie unchiu Iakov, cu părul lui creț, zbîrlit, și cu chitara în mînă, iar bunica pune de ceai și întindea o masa cu gustări din belșug și cu votcă, pe care o turna dintr-un clondir verde cu flori roșii, încrustate cu dibăcie în fundul sticlei. Țigănuș, îmbrăcat de sărbătoare, se învîrtea ca o sfîrlează; meșterul intra, pășind șoldiș, iar sticlele ochelarilor îi scînteiau în toată clipa. Apoi venea dădaca Evghenia, cu fața roșie ciupită de vărsat, cu ochi vicleni și glas de trombon, pîntecoasă ca un poloboc. Cîteodată venea și paracliserul cel pletos de la biserica Adormirii și încă vreo cîțiva necunoscuți unsuroși, băloși, ca știuca și ca mihalțul.

Toți beau și mînceau vîrtos, icnind din străfundul măruntaielor. Nouă, copiilor, ne dădeau acadele și cîte un păhărel de vișinată dulce, și, încetul cu încetul, se încingea o veselie strașnică, dar nespun de ciudată. Unchiu Iakov își acorda cu drag chitara, după care avea întotdeauna aceeași vorbă:

— Ei, acuma încep.

Își scutura cîrlionții și se pleca asupra chitarei, lungindu-și gîtul ca un gînsac. Fața lui rotundă și nepăsătoare

devenea visătoare, iar ochii, vioi și jucăuși, îi pluteau parcă într-o învăluire de negură. Pișcă ușor strunele și începea cu foc cîte un cîntec care te zgîndărea la inimă.

Cîntecul lui te silea să-l asculți într-o tăcere încordată. Era o melodie care se revărsa năvalnic, de undeva de departe, ca un pîrîu, străbătea prin podele și pereți, îți răscolea sufletul, și te podidea

45

o tristețe ciudată și apăsătoare, care te umplea de neliniște. Sub vraja acestei muzici te cuprindea mila de toată lumea și de tine însuși. Și cei mari păreau deopotrivă cu cei mici; toți rămîneau pe gînduri, neclintiți, ținîndu-și răsuflarea. Mai încordat ca toți asculta Sașa, băiatul unchiului Mihail. Își întindea întruna gîtul spre unchiu lakov și se uita țintă la chitară, în timp ce din gura căscată îi curgeau bale pe bărbie. Uneori i se întîmpla să uite de toate, încît aluneca de pe scaun și rămînea pe podea nemișcat, sprijinit în mîini, cu ochii holbați și ațintiți.

Toți înmărmureau ca vrăjiți. Numai samovarul își urma zumzetul lui, fără a ne împiedica să ascultăm mai departe tînguiosul cîntec al chitarei. Cînd și cînd cineva bătea ușurel în unul din cele două gemulețe pătrate care priveau în întunericul nopții de toamnă. Pe masă două luminări de seu își legăneau flăcările gălbui, lungi și ascuțite ca niște sulite.

Cîntînd, unchiu lakov ajungea treptat într-un fel de înțepenire a trupului. Cu fălcile încleștate, părea că a căzut într-un somn adine și numai mîinile lui își duceau mai departe viața lor, deosebită.

Degetele mîinii drepte tremurau abia simțit, arcuite asupra chitarei înnegrite, care semăna cu o pasăre ce se zbate, filfiind din aripi; în același timp degetele mîinii stingi alergau cu o nemaipomenită repeziciune pe gîtul instrumentului.

După ce se îmbăta, unchiu lakov cînta totdeauna printre dinți, cu o voce șuierătoare și neplăcută, un cîntec care nu se mai sfîrșea.

• *Un cotei de-aș fi cumva,*

, *Toată vremea aș urla.*

Of! Că tare mi-i unt!

Rău de tot îs amant!

O măicuță-n drum coboară, S-a lăsat pe gard o cioară. Of! Că tare tni-i urît! Greieri cîntă sub cuptor, Și foiesc gîndaci de zor. Of! Că tare mi-i urît! Zdrențe-un calic zbicește, t Alt calic le șterpelește. Of! Că tare mi-i urît! Rău de tot îs amărît!

Nu-mi plăcea cîntecul acesta și, cînd unchiu-meu ajungea la viersul în care era vorba de cei doi cerșetori, nu mai puteam îndura atîta tristețe și izbucneam în hohot de plîns.

Țigănuș asculta cîntecele cu aceeași luare-aminte ca și toți ceilalți, își înfunda mîinile în claia de păr negru, își pironea ochii într-un colț al odăii și for-năia. I se întîmpla uneori să răbufnească, tînguindu-se:

— Ehei, de-aș avea eu glas, ce-aș maicînta, Dumnezeu doamne!

Bunica ofta și zicea:

— Destul, lașa. Prea ne sfîșii inima! Iar tu, Va-niatka, n-ai face rău să joci oleacă...

Nu-i împlineau totdeauna dorința pe loc. Dar se întîmpla uneori ca muzicantul să-și pună dintr-o dată palma pe strune și apoi, strîngînd mîna pumn, să lepede dintr-o smucitură pe podea ceva nevăzut, iar apoi să strige voinicște:

— De ajuns cu jalea și cu dorul. Hai, Vanka! Dă-i drumul!

După ce-și trecea mîinile prin păr și-și trăgea m jos cămașa galbenă, Țigănuș păsea către mijlocul

bucătăriei, umblînd cu băgare de seama, de parcă ar fi călcat pe ace. Obrajii oacheși i se înroșeau și spunea cu sfială:

— lakov Vasilici, zi-i, rogu-te, mai repejor. Chitara începea să zăngăne sălbatic, călcîiele lui Țigănuș prindeau să bată dușumelele de parcă ar fi căzut o grindină deasă, pe masă și în dulap far-

furăria și oalele clănțănneau, iar în mijlocul bucătăriei Țigănuș ardea ca o văpaie, plutea ca un șoim, cu brațele desfăcute ca două aripi întinse, și juca de nu i se mai vedeau picioarele. Apoi chiuia, se lăsa pe vine și prindea a se învîrți ca un lăstun de aur, luminîndu-i pe toți cei din jur cu luciul mătăsos al cămășii, care flutura și unduia fără contenire, de parcă ardea și se topea.

Țigănuș juca întruna, fără istov, ca și cînd ar fi uitat de toate cele. Părea că de s-ar fi deschis ușa, ar fi pornit-o jucînd așa pe stradă, prin oraș, și s-ar fi tot dus unde-ar fi văzut cu ochii.

— Taie de-a curmezișul! îi striga unchiu lakov, băfînd cu piciorul.

Șuiera apoi subțirel și, cu glas sfișietor, arunca o cimilitură:

Hei! De nu mi-era de-opinci, Zău lăsam nevastă, (înci.

Cînd și cînd cei de la masă, răpiți în acest vîr-tej, chiuiu și ei și scoteau țipete ușoare de parcă îi frigea cu ceva; meșterul cel bărbos se bătea cu palma pe chelie și bodogănea nu știu ce. Într-o seară, se aplecă spre mine și, potopindu-mi umărul cu barba lui mătăsoasă, îmi spuse în șoaptă la ureche, ca și cum ar fi vorbit în taină unui om de seama lui:

— Să fi fost aici, Lexei Maximîci, taică-tău, ce

48

'de joc i-ar mai fi tras! Vesel bărbat era — și tare bun la suflet. Îți mai aduci aminte de el?

— Nu.

— Ehei! Să-i fi văzut cum jucau, el și cu bunica...

Ia stai puțin!

Se ridică în picioare; înalt și slab cum era, semăna cu un sfînt. Se plecă în fața bunicii și începu s-o roage cu un glas neobișnuit de gros:

— Akulina Ivanovna, fă-mi, rogu-te, plăcerea și

joacă și dumneata o dată, așa cum jucai pe vremuri cu Maxim Savvateici, zău așa! De hatîrul meu!

— Ce te-a apucat, Grigori Ivanovici? zise bunica,

rîzînd și zgribulindu-se. Ce să mai joc eu? Vrei să mă fac de rîsul lumii?...

Dar toți începură s-o roage și, deodată, bunica se ridică tinerește, își netezi fusta cu palmele, se îndreptă din șale, își dădu pe spate capul greoi și porni prin bucătărie, strigînd:

— Dacă îți rîde, să vă fie de bine! N-aveți decît! Hai, lașa, dă-i drumul!

Unchiu-meu tresări din tot trupul, se întinse și, mijind ochii, începu să cînte domol. Țigănuș se opri o clipă, sări în sus, apoi prinse a juca pe vine în jurul bunicii care, cu brațele desfăcute în lături, cu sprîncenele ridicate și ochii pierduți undeva, departe, luneca lin de parc-ar fi plutit în văzduh, în clipa aceea bunica îmi păru caraghioasă și pufnii de rîs. Meșterul mă mustră cu degetul și cei mari se uitară supărați la mine.

— Ia nu mai bocăni așa, Ivane, zise meșterul, zîmbind.

Țigănuș îl ascultă numaidecît, sări la o parte și se așeză pe prag, iar dacă Evghenia își umflă gușa și începu să cînte cu glasul ei gros și plăcut:

4-694

49

De luni p'mă sîmbăta, îi dă zor cu iglița; Rău de tot se istovește, Abia dacă mai trăiește.

Bunica parcă nu juca, ci povestea ceva. Iat-o venind spre noi agale, legănîndu-se îngîndurată și rotindu-și privirea pe sub brațele întinse. Tot trupu ei mare se clătina descumpănit, iar picioarele pipăiau încetișor calea. Apoi se oprea, speriată parcă de ceva; fața îi tresărea, se încrunta, dar numaidecît se lumina într-un zîmbet plin de bunătate și de prietenie. Deodată se dădu la o parte ca și cînd ar fi vrut să facă loc cuiva și, trăgîndu-l parcă de mîna după dînsa, își plecă fruntea și se opri ascultînd muzica, zîmbind tot mai voios. Pe neașteptate se smuci din loc și începu să se învîrtă prinsă parcă într-un vîrtej; părea mai înaltă, mai zvelta, și nu-ți mai puteai lua ochii de la dînsa; era amarnic de frumoasă și avea atîta farmec în acele clipe de întoarcere a tinereții.

Iar dacă Evghenia urla ca un trombon:

, Iar duminicile toate Joacă pină-n miez de noapte Nu se-ndură să mai plece... A Ce păcat că timpul trece!

Cînd isprăvi jocul, bunica se așeză la locul ei, lîngă samovar. Cu toții nu mai pridideau cu laudele, iar ea, potrivindu-și părul, le spuse:

— Ei, ajunge! N-ați văzut dănțuitoare adevărate! La noi, în Balahino, era o fată — nu mai știu a cui era și cum îi zicea — care cînd juca, unii plîngeau de bucurie. Era o sărbătoare s-o vezi jucînd. Uitai de toate. Ce-o mai pizmuia, eu, păcătoasa de mine!

50

— Cîntăreții și dănțitorii sînt cei mai de seamă

eni din lumea asta, zise cu gravitate dacă Evghenia și începu să cînte un cîntec cu împăratul David. Unchiu-meu lakov își petrecu brațele de după umerii lui Țigănuș și îi spuse:

— Tu ar trebui să joci prin ceainării. Ar înnebuni

oamenii, nu alta.

— Aș fi vrut mai degrabă să știu să cînt. Dacă mi-ar fi dat Dumnezeu glas, aș fi cîntat zece ani în șir ^{aP°i P^{uteam} sa m[^]} S* călugăresc, că nu-mi mai păsa! Beau cu toții votcă, dar cel mai zdravăn bea Grigori... Bunica îi turna pahar după pahar și-i tot *atrăgea* luarea-aminte:

— Ia seama, Grișa, ai să orbești de tot!... Iar el îi răspundea tacticos:

— Și dacă am să orbesc? Nu mai am nevoie de ochi. Tot ce-am vrut să văd... am văzut.

Grigori bea, dar nu se îmbăta. Prindea doar tot mai mult chef de vorbă. Mie îmi vorbea mai întotdeauna de tata:

— Tare bun la suflet mai era, măi cîrlane, Maxim Savvateici...

Bunica ofta și încuviința din cap:

— Da-da. Pîinea lui Dumnezeu, nu alta!... Toate acestea îmi păreau deosebit de interesante, mă țineau într-o încordare fără *răgaz*, și o tristețe domoală, copleșitoare, îmi îneca sufletul. Tristețea și bucuria trăiau în oamenii aceștia laolaltă, aproape nedespărțite, urmînd una alteia cu o repeziciune pe care n-o puteai prinde, nici înțelege.

Intr-o seară, unchiu lakov, cu toate că nu se îmbătase prea tare, începu să-și sfîșie cămașa de pe el, să-și smulgă părul din cap și mustăcioară argin-

51

ție și rară, să se tragă de nas și de buza de jos care îi atîrna.

— Ce-i asta? Ce-i? urla el, plîngînd în hohote. La ce toate astea?

Se plesnea cu palma peste obraz, peste frunte se bătea cu pumnul în piept:

— Sînt un ticălos, o lepădătură, un suflet zdrobit.

Grigori răcnea:

— Aha-ha! Iacătă, vedeți?

Bunica, oarecum amețită și dînsa, căuta să-și liniștească feciorul, prinzîndu-i mîinile între ale ei:

— Destul, lașa! Știe el Dumnezeu ce să ne învețe! Cînd o amețea puțin băutura, bunica era mai bună ca de obicei. Ochii ei negri zîmbeau, învăluindu-i pe toți ceilalți într-o lumină care-ți încălzea sufletul. Își făcea vînt cu batista ca să-și mai răcorească fața aprinsă și spunea cu glasul ei cîntat:

— Doamne, Dumnezeule, tare bine e pe lume, Uitați-vă și voi ce frumoase-s toate!

Acesta îi era strigătul inimii, lozinca întregii sale vieți. Eram tare uimit de lacrimile și strigătele unchiului meu, știind că de felul lui era un om cu totul nepăsător în fața vieții. Am întreat-o pe bunica ce-o fi avînd de plînge, de suduie și se lovește astfel.

— Toate-ai vrea să le știi! Îmi răspunse de data asta în silă, împotriva obiceiului ei. Mai așteaptă, că prea de timpuriu vrei să-ți vîri nasul în asemenea treburi.

Asta îmi stîrni și mai mult curiozitatea. M-am dus în atelier și m-am ținut de capul lui Ivan, doar-doar oi afla ceva, însă nici de la el n-am putut scoate nimic. Rîdea numai pe înfundate, trăgea cu coada

52

L

chiului către meșter și pînă la urmă mă îmbrînci afară, strigînd:

— Ia dă-mi pace și cara-te de-aici, ca acuma te bag în cazan și-ți trag o vopseală!

Meșterul stătea în fața cuptorului jos și scund, cu ^{trei} *cazane zidite* unul lîngă altul, și amesteca vopseaua cu o lopațică lungă și neagră; apoi scotea looățica și cerceta picăturile colorate care se prelingeau de pe capătul ei. Focul ardea tare, cu putere, răsfrîn-gîndu-se pe poala șorțului lui de piele, pestriț ca odăjdiile preoțești, în cazane bolborosea apa vopsită și un nor de aburi gros și înecăcios se trăgea către ușă, iar afară vîntul spulbera omătul de pe pămînt.

Meșterul se uită la mine pe sub ochelari cu niște ochi tulburi și înroșiți și-i spuse răstit lui Ivan:

— Adu lemne! Nu vezi că nu mai sînt?

Cînd Țigănuș dete fuga în curte, Grigori se așeză pe un sac plin cu băcan și mă chemă la dînsul:

— Ia vina-ncoace.

Mă săltă pe genunchi și, lipindu-și barba caldă și moale de obrazul meu, începu a-mi istorisi niște întîmplări care mi-au rămas întipărite în minte:

— Iaca, unchiu-tău și-a chinuit nevasta și a ucis-o în bătai. Da' acuma îl muștră cugetul. Pricepi? Tu să-ți dai seama de toate astea, că altfel are să fie vai de tine în viață!

Cu moș Grigori mă simțeam la largul meu, de parcă eram cu bunica, însă mă cuprindea și teama, fiindcă mi

se părea că prin ochelarii lui vede tot ce se petrece în mine.

— Vrei poate să cunoști cum a ucis-o? mă întrebă el domol. Uite cum: se culca alături de dînsa, îi trăgea plapuma peste cap și-i căra la ghionți, și-o bușea! Și pentru ce? Poate că nici el singur nu știa.

53

Fără să ia seama la Ivan, care se întorsese cu un braț de lemne și se cinchise dinaintea focului încălzindu-și mîinile, meșterul urmă cu glas adînc:

— O fi bătut-o poate de ciudă că era mai buna ca el. Că să vezi, frățioare: Kașirinilor nu le plac oamenii buni și-i pizmuiesc, nu se împacă defel cu ei și caută să-i stîrpească! Întreab-o pe bunică-ta cum i-au amărit zilele lui taică-tău, pînă l-au dat gata. Are să-ți spună dînsa toate, că nu-i place și nu suferă minciuna. Cu toate că bea și trage tabac, bunică-ta e o sfîntă, o femeie cu frica lui Dumnezeu. Tu vezi să te ții de dînsa...

Maistrul mă dădu la o parte. Am ieșit în curte speriat și abătut, în tindă mă ajunse din urmă Vaniușa; mă apucă de cap și-mi șopti la ureche:

— Să nu te temi de el, că-i om bun. Cînd vorbește cu tine, vezi să te uiți drept în ochii lui. Așa-i place. Toate acestea erau lucruri ciudate și mă tulburau. Nu cunoșteam altă viață, dar îmi aduceam nedeslușit aminte că părinții mei nu trăiseră așa. Vorbeau altfel și altfel se veseleau, erau totdeauna împreună, unul lîngă altul. Serile ședeau adesea la fereastră pînă tîrziu, rîzînd întruna și cîntînd cu glas tare. Lumea se aduna în stradă și se uita la ei. Fețele oamenilor, ridicate în sus spre fereastra noastră, mi se păreau caraghioase și-mi aduceau aminte de farfuriile murdare în care au rămas urme de mîncare. Aici, la bunicul, rar se întîmpla să rîdă careva, și chiar cînd rîdea nu totdeauna înțelegeai ce anume îi stîrnise rîsul. Adesea răcneau unul la altul, se amenințau și șușoteau tainic prin unghere. Noi, copiii, stăteam liniștiți. Nimeni nu ne băga în seama, de parcă am fi fost lipiți de pămînt, cum se lipește col-

54

l după ploaie. Mă simțeam străin în casa asta și ta viața de aici mă întărită întruna, făcîndu-mă " mă uit cu bănuială la oricine și să fiu cu ochii-n patru la toate cele.

prietenia mea cu Ivan se făcea tot mai stînsă. Bunica trebuia prin casă din zori și pînă noaptea tîrziu, iar eu mă învîrteam cît era ziua de mare în jurul lui Țigănuș. Cînd mă bătea bunicul, Țigănuș își strecura mîna sub vergi, iar a doua zi îmi arăta degetele umflate, văicărîndu-se:

— Nu, asta n-are nici un rost. Pe tine nu te ușurez cu nimic, iar eu uite cu ce mă aleg. De-acu încolo, nu mă mai amestec, să știi de bine că te ia naiba!

Data următoare însă își lua iar porția de suferință fără nici un folos.

— Parcă spuneai că nu te mai amesteci?

— Așa am spus, dar tot mi-am vîrît mîna... Nici nu mi-am dat seama...

Puțin după aceea, am aflat despre Țigănuș un lucru care mi-a sporit și mai mult interesul și dragostea față de el.

În fiecare vineri Țigănuș înhăma la o sanie largă pe Șarap, murgul drag al bunicii, mare năzdrăvan și iubitor de *zahăr*. Țigănuș își punea un cojoc scurt pîn' la genunchi, își îndesa în cap o căciulă mare, se încingea cu un brîu verde și pleca la piață, după cumpărături. Uneori se întîmpla să lipsească multă vreme. Ai casei erau îngrijorați, se duceau întruna la fereastră, suflau în geam ca să se topească florile de gheață și se uitau în stradă.

— Nu vine?

:«

— Nu.

Mai neliniștită decît toți era bunica.

55

— Of, Doamne! le spunea ea feciorilor și bunicului. Din pricina voastră au să se prăpădească și băiatul și calul. Cum de nu vi-e rușine, ticăloșilor? Nu vă ajunge cît aveți! Neam de oameni fără minte și lacomi! Las' că vă pedepsește el, Dumnezeu.

Bunicul mormăia încruntat:

— Bine-bine. N-o să-l mai trimitem... Cîteodată se-ntîmpla ca Țigănuș să se-ntoarcă abia la amiază. Cum sosea, amîndoi unchiile mei și bunicul ieșeau repede în curte, iar în urma lor, trăgînd de

zor tabac pe nas, venea bunica, mătăhăloasă ca o ursoaică și, nu știu din ce pricină, întotdeauna la vremea aceea cam neîndemînică. După ei dădeau buzna copiii și, în toiul voioșiei tuturor, începea descărcatul sâniei plină de purcei, de păsări tăiate, pește și de halci de carne de tot soiul.

— Ai cumpărat tot ce ți-am spus? îl întreba bunicul pe Țigănuș, cercetînd aprig cu coada ochiului încărcătura sâniei.

— Tot, răspundea Ivan, care Țopăia prin curte și căuta să-și încălzească mîinile, lovindu-le una de alta de se auzea pocnetul mînușilor cu un deget.

— Nu mai pocni mînușile, că mă costă destule parale. Ceva rest ai adus?

— Nu.

Bunicul se rotea în jurul sâniei și spunea încet:

— Parca iar ai adus cam prea mult. Ia spune, nu cumva le-ai luat cu hapca? Să nu te prind că faci așa ceva!... Grăind astfel, își încrețea obrazul și pleca grăbit.

Unchii mei se repezeau voioși la sanie, cîntăreau în mînă păsările, peștele, măruntaiele de gîscă, picioarele de vițel, halcile uriașe de carne; șuierau a mirare și laudau marfa cu mare larmă.

56

— phiii! Da' bine ai mai ales!

Cel mai încîntat era unchiu Mihail. Uscățiv, leit

ă-său, însă mai înalt și cu fața neagră ca tăciunele, în jurul sâniei lui de parcă era pe arcuri, irosea fiecă lucră cu nasul lui ca un plisc de ciocă-n"itoare, plescăia din limbă cu poftă, își îngusta de plăcere' ochii neastîmpărați și, vîrîndu-și mîinile înghețate în mîneci, îl tot descosea pe Țigănuș:

— Cîte parale ți-a dat tata?

— Cinci ruble.

— păi, aici e marfă de cincisprezece. Cît ai cheltuit?

— Patru și o grivnă.

— Va să zică ți-au mai rămas nouă grivne în buzunar. Vezi cum se fac banii, lakove?

Unchiu lakov care, în cuita gerului, era numai în cămașă, rîdea înfundat și se uita, clipind mărunț, la cerul albastru și înghețat.

— Măi, Vanka, ai putea să ne cîntești pe fiește-care cu cîte o jumătate de votcă, spunea el.

Bunica deshăma calul.

— Ce-i, mînzule? Ce-i, puîșorule? Îți vine a zburda? Zburdă dacă ai poftă! Zburdă, făptura lui Dumnezeu! Calul uriaș își flutura coama deasă, o apuca pe bunica de umăr cu dinții lui albi, îi smulgea broboada de mătase din cap, se uita la ea cu ochi plini de veselie și, scuturînd promoroaca de pe gene, necheza ușurel.

— Vrei pîine?

Și bunica îi vîra între dinți un codru de pîine presărat cu sare, își ridica șorțul pînă sub botul calului ca pe o traistă și îngîndurată se uita la el cum mîncea.

Țigănuș zburda și el ca un mînz în jurul bunicii.

— De-ai ști, bunicuță, ce bun și deștept e calul!

57

— Piei din ochii mei! Nu te mai linguși! strig. bunica la el, bățînd din picior. Știi bine că nu-mi est drag cînd vii de la piață.

Bunica mă lămuri că Țigănuș, cînd se ducea [. piață, mai mult fura decît cumpăra.

— Bunicu-tău îi dă cinci ruble. Iar el cumpăr-¹ de trei și fură de zece, îmi spuse bunica scîrbită. S-⁵ dedulcit la furțișag, șolticul! A încercat o dată și n-⁸ pățit nimica. Acasă toți au rîs și l-au lăudat pentru asemenea ispravă, iar el de-atunci s-a nărvit și furj mereu. Bunicu-tău, în tinerețea lui, a îndurat destuii sărăcie și amărăciune, și acu, la bătrînețe, l-a cuprins lăcomia. I-s mai dragi banii decît copiii lui. Cînd îi cade ceva la mînă, nu mai poate de bucurie. C| despre Mihailo și lakov...

Și dînd a lehamite din mînă, bunica tăcu o vreme apoi, uitîndu-se în tabachera deschisă, bodogăni:

— Leonea, drăguță, aicea-s iețele tare încurcate, ca o horbotă împletită de-o babă chioară. Cine naiba să le mai descurce? Te pomenești că într-o zi l-or prinde pe Ivanka furînd și l-or uide în bătaie.

Se opri o clipă, apoi urmă cu glasul scăzut:

— Ehei, băiețuș! Legi sînt ele multe, da' dreptate nu-i nicăieri.

A doua zi am început să-l rog pe Țigănuș să se lase de furat.

— Au să te ucidă în bătaie...

— N-ajung ei să pună mînă pe mine: fug! Eu îi sprinten și calu-i și el iute de picior, zise Țigănuș zîmbînd batjocoritor, dar numaidecît se încruntă ș urmă cu mîhnire în glas: Știu și eu că nu se cade să fur' și că-i treabă primejdioasă. Da' o fac așa, de urît. Și nici bani nu strîng, fiindcă unchii tăi în timpul săpt&

•• ; i scot unul câte unul. Da' n-au decît! De sătul, tnîfiii n*i
- ătul, iar de bani nu-mi pare rău. ^{15 S} Deodată mă ridică în brațe și mă scutură înce-
g ȝ slăbuț și ușurel, dar oasele ți-s tari. Ai - fii om zdravăn. Știi una? Ar fi bine să înveți să ^{Sf ȝ} jiiij chitară.
Zău așa! Roagă-te de unchiu lakov. păcat că ești încă mic. Da, mic, dar dat dracului. Așa_i că nu ți-e drag
bunicul?

— Nu știu.

— ^{Eȝ} afară de bunica, să nu-i văd pe Kașirini.

îndrăgească-i dracul pe toți.

— Da' pe mine?

— Apoi tu nu ești Kașirin, tu ești Peșkov. Ești de
alt sînge, din alt neam...

Deodată mă strînse tare în brațe și-mi spuse aproape gemînd:

— Ehe, Doamne! Să fi avut și eu un glas frumos, înnebuneam lumea! Ei, acum du-te că am treabă.

îmi dădu drumul jos, își vîrî în gură un pumn de ȝintișoare și se apucă să întindă pe-o scîndură mare, pătrată,
o bucată de stofă neagră, udă, prinzînd-o în ȝinte pe margini.

Nu tîrzie vreme, Țigănuș se prăpădi.

Lucrurile s-au întîmplat așa: în curte, lîngă poartă, rezemată de gard, era o cruce mare de stejar, mai groasă și
mai noduroasă la capătul de jos. Crucea asta se afla acolo de multă vreme. O văzusem de cum am sosit,
numai că pe-atunci era mai nouă și mai galbenă. Dar, stînd toată toamna în ploaie, se înnegrise de tot. Crucea
avea un iz amărui, de argăseală, Și nu era de nici un folos în curtea aceea, strîmtă și murdară.

Unchiu lakov, care o cumpărase ca s-o așeze la

59

mormîntul nevستی-si, făcuse jurămînt s-o ducă în spj, nare pînă la cimitir în ziua parastasului de un an
Ziua aceea se nimeri într-o sîmbătă pe la începutul iernii. Era ger și vîntul spulbera zăpada de pe acoperi, șuri.
Toți ai casei ieșiră în curte; bunicul și bunica împreună cu ceilalți trei nepoți, plecaseră mai devreme la
cimitir, la parastas. Pe mine mă lăsaseră acasă drept pedeapsă pentru nu mai știu ce păcate.

Amîndoi unchii mei, îmbrăcați la fel, cu niște cojoace negre, scurte, săltară crucea, punînd fiește-care umărul
sub cîte un braț al ei. Grigori și încă un om — nu știu cine o fi fost — ridicară cu greu capătul cel gros al
crucii și-l așezară pe spinarea lată a lui Țigănuș, care, văzînd că se clatină, îșj rășchira picioarele.

— Poți s-o duci? îl întrebă meșterul Grigori.

— Nu știu. Are să-mi vină cam greu... :>'• Unchiu Mihail răcni cu furie:

— Deschide poarta, drac chior!

* Iar unchiu lakov sări și el cu gura:

— Rușine să-ți fie, Vanka! Păi tu ești mai tare decît noi doi laolaltă.

în timp ce deschidea poarta, moș Grigori îl sfătuiă pe Ivan cu asprime:

— Ia seama să nu-ți frîngi șalele, ridicînd peste măsură. Ei, acu duceți-vă cu Dumnezeu!

— Chelbos bătrîn! îi strigă unchiu Mihail din uliță.

Cei rămași acasă începură a vorbi tare și a rîde, bucuroși, pare--se, că se ridicase în sfîrșit crucea din curte.

Luîndu-mă de mînă, Grigori Ivanovici mă duse în atelier, unde-mi spuse:

— Astăzi, bunicu-tău are parcă o căutătură mai blîndă. Poate că nu te-o mai bate.

în atelier mă așeză pe-un morman de lînă pregătită ntru vopsit și, după ce mă înveli cu grijă pînă peste meri, adu-mecînd aburii care se ridica din *cazane*, îmi spuse îngîndurat:

— Eu, drăguță, îl cunosc pe bunicu-tău de treizeci și șapte de ani. L-am urmărit de cînd a început *afacerea asta* și mă uit la el și-acuma cînd îi pe cale să sfîrșească. Înainte vreme eram buni prieteni. Afacerea asta am pus-o la cale și am pornit-o împreună. Bunicu-tău îi deștept. Iacă, a rămas singur stăpîn pe atelier, pe cînd eu n-am știut să mă descurc. Să știi însă că Dumnezeu îi mai deștept ca noi toți. E de ajuns numai să zîmbească și omul cel mai deștept se prosteste pe loc. Tu nu poți încă înțelege de ce oamenii spun anumite lucruri și de ce le fac, cu toate că s-ar cuveni să pricepi și tu totul. Grea îi viața de orfan. Taică-tău, Maxim Savvateici, era un om și jumătate. El toate le înțelegea și de aceea nu-l iubea bunicu-tău și nu voia să știe de dînsul...

Ascultam cu plăcere vorba blajină a lui moș Gri-gori, privind cum juca în vatră focul roș-auriu și cum se înălțau din cazane nori de aburi albicioși, lăsîndu-se apoi ca o chiciură vineție pe acoperișul dărăpănat, prin crăpăturile căruia se zăreau fișii de cer albastru. Vîntul se mai domolise; de undeva se ivi o rază de soare și toată curtea era parcă presărată cu pulbere de sticlă; în stradă se *auzea* scîrîitul săniilor; fumul albastrui se ridica unduind din hogaecurile caselor și umbre ușoare lunecau pe omăt, spunînd parcă și ele o anume poveste.

Înalt, ciolănos, bărbos, cu urechile mari și capul pleșuv, meșterul Grigori semăna cu un vrăjitor bun. În timp ce amesteca vopseala care clocotea în cazane, mă dăscălea întruna:

61

— Tu să te uiți la fieștecăre, drept în ochi, pînă și cîinele care se repede la tine, dacă i te uiți drept în ochi, îți dă pace...

Ochelarii grei îi tăiau adînc rădăcina nasului, a) cărui vîrf vînat era umflat și semăna cu al buncii.

— Ia stai! spuse el deodată, trăgînd cu urechea, închise apoi cu piciorul porțița vetrei și se repezi afară.

Am fugit și eu după dînsul.

În mijlocul bucătăriei, întins pe podea, zăcea Țigănuș cu fața în sus. Prin fereastră pătrundea doua fișii mari de lumină care i se așterneau una pe cap și pe piept, cealaltă pe picioare. Fruntea avea o lucire ciudată.

Sprîncenele îi erau ridicate tare, iar ochii încrucișați cătau țintă în tavanul întunecat; buzele vinete îi zvîcneau, mustind clăbuci trandafirii. Din colțurile gurii i se prelingeau șuvițe de sînge pe obraji, pe gît, și de acolo pe

podea. De sub spinare sîngele curgea şiroaie. Picioarele răşchirate zăceau greoaie şi se vedea bine că pantalonii largi trebuie să fi fost uzi, de vreme ce se lipiseră tare de scîndurile curate ale duşumelei, frecate cu nisip şi lucind lună. Şuviţe de sînge roşu-învăpăiat tăiau fişile de lumină şi se prelingeau spre prag. Țigănuş zăcea nemişcat. Numai degetele mîinilor, întinse de-a lungul trupului, se zgîrceau hîrşîind podeaua cu unghiile însîngerate care luceau în soare.

Dădaca Evghenia, cinchită alături, încerca să-i vîre în mînă o lumînărică; cum însă Ivan nu putea s-o ţină, luminarea cădea mereu şi flăcăriuca se stingea în sînge. Dădaca o ridica, o ştergea cu capătul şorţului şi iar încerca să i-o vîre între degetele care nu-şi mai găseau astîmpăr. În bucătărie pluteau şoapte care se legănau în aer şi mă împingeau ca o învăluire

62

vînt din pragul uşii unde mă oprisem, însă eu mă ţineam bine de scoaba cleampei.

— S_a poticnit, spunea cu glas stins unchiu lakov, tresărea întruna şi-şi tot sucea capul. Faţa îi a nămîntie, boţită şi clipea mărunţ din ochii spălăciţi.

— A căzut şi crucea 1-a lovit în spinare şi 1-a zdrobit. Cît pe ce să ne betejească şi pe noi; noroc -am azvîrlit-o la timp de pe umeri.

— Voi 1-aţi strivit! zise moş Grigori cu glas înfundat.

— Eh, cum adică noi?

— Voi!

Sîngele curgea fără contenire şi se strînsese băltoacă lîngă prag; băltoaca se înnegrise şi parcă se umfla. O spumă trandafirie se scurgea din gura lui Țigănuş. Gemea ca prin vis, se topea şi trupul i se turtea, de parcă ar fi vrut să se facă una cu duşumeaua, sa intre în pămînt.

— Mihailo a încălecat şi a pornit în goană la biserică, după tata, şopti unchiu lakov, iar eu 1-am urcat degrabă într-o trăsură şi 1-am adus acasă... Bine că nu m-am băgat eu să ţin capătul crucii, că uite ce păteam...

Dădaca încerca întruna să-i vîre lui Țigănuş lumî-nărica între degetele mîinii, pe care picurau laolaltă stropi de ceară şi lacrimi.

Moş Grigori strigă răstit:

— Lipeşte-i-o, năţingo, la cap, pe podea.

— Că bine zici...

— Scoate-i căciula!

Dădaca îi scoase căciula din cap şi ceafa lui Ivan lovi înăbuşit podeaua. Acuma capul îi era întors într-o parte şi sîngele îi curgea mai tare, însă numai dintr-un colţ al gurii. Şi asta ţinu îngrozitor de mult.

63

La început mă aşteptam ca Țigănuş, după ce s-o odihni îndeajuns, să se ridice, să se așeze pe duşumea şi, scuipînd, să spună:

— U-uf! Da' tare-i cald!...

Aşa făcea duminicile, cînd se trezea din somnul de după-amiază. Dar acum Țigănuş nu se mai scula şi se topea întruna. Soarele scăpătase în asfinţit, fişile luminoase se scuturaseră şi cădeau numai pe prichiciul ferestrei. Țigănuş se întunecase la faţă, nu mai mişca din degete şi nu mai avea nici spume la gură. Trej luminări aprinse îşi legănau flăcările aurii, una în dreptul creştetului şi două în dreptul urechilor, lu-minîndu-i părul ciufulit, care bătea în albăstriu de negru ce era; pete galbene îi tremurau pe obrazul negricios, luminînd vîrfurile nasului ascuţit şi buzele trandafirii.

Dădaca, stînd în genunchi la capul lui, plîngea şi-1 bocea:

— Dragul meu... şoimul meu...

Eram speriat şi tremuram de frig. M-am vîrît sub masă şi m-am ghemuit acolo. Apoi, dădură buzna în bucătărie bunicul, greoi în şuba lui de şop, bunica, îmbrăcată într-un palton cu guler de blană, unchiu Mihail, copiii şi o mulţime de oameni străini.

Bunicul îşi aruncă blana pe duşumea şi prinse a urla:

— Ticăloşilor! Aţi băgat în mormînt mîndreţea asta de flăcău! Pînă în cinci ani, nu i-ai mai fi găsit pereche s-o fi plătit cu aur...

Din pricina hainelor strînse grămadă pe podea, nu mai puteam să-l văd pe Ivan; am ieşit din ascunzătoarea

mea și am nimerit între picioarele bunicului. Bunicul mă îmbrânci la o parte și nu contenea să-i amenințe pe unchii mei cu pumnul lui mic și roșu:

64

— Lupilor!

Apoi se lăsă pe o laviță sprijinindu-se în mâini, ghiță în ^{sec} înăbușindu-și plînsul, și izbucni cu glas Știu eu bine că vă stătea m git... Ehe, Vaniuși-ika... Prostuțule. Ce ne mai facem acu? Ce facem? Taman cînd m-am șubrezit și eu! Ce zici, maică? De cîțiva ani Domnul și-a întors fața de la noi. Ce zici? întinsă pe podele, bunica pipăia fața, capul și pieptul lui Ivan, îi sufla în ochi, îi lua mîinile și i le frămînta între ale ei, pînă ce răsturnă toate luminările. Apoi se ridică cu greu și rămase un timp ca împietrită, în rochia ei de mătase neagră, lucioasă, cu fața întunecată, cu ochii înfricoșător holbați și spuse în șoaptă:

— Afară, blestemaților!

Toți ieșiră din bucătărie; nu rămase decît bunicul.

...Pe Țigănuș l-au îngropat pe tăcute, fără nici un alai.

IV

Culcat în patul larg și înfășurat de patru ori în plapuma groasă ca într-un sul, o aud pe bunica fă-cîndu-și rugăciunea. Stă în genunchi la piciorul patului. Ține o mînă la piept, iar cu cealaltă își face cînd și cînd, încet, semnul crucii...

Afară-i ger de crapă pietrele. Lumina verzuie a lunii pătrunde prin geamurile zugrăvite cu flori de gheață, încît fața blajină a bunicii, cu nasul ei mare, se vede acum deslușit, iar în ochii negri i se aprind santei care lucesc ca licuricii. Horboțica de mătase care-i acoperă părul e și ea lucioasă de parc-ar fi

5—694

65

bătută în alamă. Rochia neagră foșnește întruna învăluindu-i umerii și desfășurîndu-se greoaie pe po, dea.

După ce-și sfîrșește rugăciunea, bunica se dezbracă în tăcere, își păturește cu grijă lucrurile pe lada din colț și se apropie de pat; eu mă fac că dorm dus.

— Măi, hoțule, tu te prefaci. Văd eu ca nu dormi, îmi spune dînsa încetișor. Nu-i așa că nu dormi, suflețelul mamei? Hai, dă-mi și mie un colț de plapumă.

Mă bucur dinainte de plăcerea care știu că mă așteaptă și nu mă pot stăpîni să nu zîmbesc cînd o aud mormăind:

— Aha! Rîzi de bunică-ta cea bătrînă? Apucînd plapuma de-un capăt, bunica trage cu atîta putere și îndemînare că mă pomenesc aruncat în sus, mă învîrtesc de cîteva ori în aer și cad înapoi pe salteaua moale, de puf. Bunica rîde cu hohote.

— Ce-i mă, pintenogule? Nu cumva ai înghițit un țintar?

Uneori se întîmpla să se roage din cale-afară de mult; atunci adormeam de-a binelea și n-o mai auzeam cînd se culca.

Fiecare din aceste lungi rugăciuni încheie o zi plină de amărăciuni, de certuri și de bătăi. Și, într-adevăr, face să le ascuți. Bunica îi înșiră lui Dumnezeu, amănunțit, toate cîte se întîmpla în casă. Lăsîndu-se cu toată povara trupului în genunchi, ca o imensă movilă, ea spune în șoaptă, la început foarte repede, ceva nelămurit, apoi prinde să mormăie din ce în ce mai tare:

— Doamne, tu știi singur că tot omul vrea să ducă o viață cît mai bună. Iaca, eu socot ca s-ar cuveni mai degrabă ca Mihailo, fecioru-meu mai mare, să rămînă în oraș. Tare se simte obijduit că trebuie

66

1

„treacă dincolo, peste apă. Acolo-i alt pământ și nu-l noaste. Și °ici ^{nu se} Știe cum o să-i meargă. Da' j că bătrînul ține mai mult la celălalt, la lakov. Aoăi drept e să nu-ți iubești deopotrivă copiii? E tare "ndărătnic moșneagul. Bine-ai face, Doamne, să-i mai așezi mințile.

își ridică apoi ochii mari și scînteietori către icoane întunecate și-i dă lui Dumnezeu un sfat:

— Trimite-i, Doamne, un vis bun, ca să înțeleagă cum sa-și împartă averea între copii.

Bunica își face semnul crucii și bate mătănii, lovindu-se cu fruntea ei mare de podea; apoi se îndreaptă din șale și stăruie mai departe:

— Mare bucurie i-ai face Varvarei să-ți întorci oleacă fața zîmbitoare către dînsa. Cu ce te-a mîniat? Cu ce-i mai păcătoasă ca altele? Ce-o mai fi și asta? Femeie tînără, zdravănă și să trăiască cu inima amă-rîtă! Ai grijă, Doamne, și de Grigori, că o duce tot mai greu cu ochii. De-o orbi, nu-i rămîne alta de făcut decît să cerșească din poartă-n poartă. Apoi asta nu-i bine. Toată vlaga și-a irosit-o în slujba bătrînului. Da' ce, parcă bătrînul are să-l ajute? Of, Doamne, Dumnezeu!...

Bunica tace îndelung, într-o adîncă supunere, cu capul și mîinile lăsate în jos, de parc-ar fi încremenit în această stare, ori ar fi căzut în somn greu.

— Ce-o mai fi rămas? se întreabă dînsa cu glas tare, știind că n-a isprăvit încă și încruntînd din sprîncene: Mîntuiește, Doamne, pe toți creștinii, și pe mine iartă-mă, că-s o femeie fără minte și păcătoasă. Știi Tu bine că nu cu rea voință păcătuiesc, ci de năîngă ce sînt.

Și, mulțumită, bunica oftează din adînc și urmează cu blîndețe:

67

— Că toate le știi, părinte ceresc. Toate ți-s cunoscute!

Dumnezeul acesta al bunicii îmi plăcea tare mult și întruna mă rugam de dînsa:

— Mai povestește-mi despre Dumnezeu, bunicuță.

Despre Dumnezeu bunica vorbea într-un fel deosebit, foarte încet, lungind cuvintele într-un chip ciudat, cu ochii închiși și, cum ședea așa, se ridica sa-și pună o basma pe cap, se așeza din nou și, odată pornită pe vorbă, vorbea mult, pînă ce mă fura somnul.

— Dumnezeu sade în mijlocul luncii raiului, pe tronul lui de peruzea înălțat pe un dîmb, sub niște tei de argint care înfloresc tot anul. În rai nu-i nici toamnă, nici iarnă, iar florile niciodată nu se veștejesc, ci înfloresc tot anul, spre bucuria celor drepti, în jurul lui Dumnezeu zboară puzderie de îngeri, ca o ninsoare de fulgi deși sau un roi de albine. Aidoma unor porumbei albi coboară din cer pe pământ și după aceea se ridică înapoi acolo, sus, ducînd lui Dumnezeu știre de tot ce au aflat despre noi, oamenii. Fieștecare își are îngerul lui, și tu, și eu, și bunicul, fiindcă Dumnezeu îi deopotrivă pentru toți. Iacă îngerul tău vine, bunăoară, și-i spune lui Dumnezeu: „Doamne, știi că Lexei a scos limba la bunicu-său?” Iar Dumnezeu dă poruncă: „Ei, să-i tragă atunci bătrînul o bătaie bună!” Uite așa răsplătește Domnul pe fieștecare după a lui vrednicie, pe unii lovindu-i cu amaruri, pe alții cu bucurii. Și așa de bine le cîntărește Dumnezeu pe toate și mi ți-i judecă pe oameni, că îngerii se veselesc, filfiie din aripi și cîntă: „Slavă ție, Doamne, slavă ție!” Iar Dumnezeu, drăguțul de el, numai că zîmbește la dînșii ca și cum le-ar spune: „Bine-bine! Ajunge!”

punica zîmbește și ea și dă din cap.

— Și ai văzut tu toate astea, bunicuțe?

— De văzut n-am văzut, da' știu, răspunde bunica îngîndurată.

Cînd vorbea de Dumnezeu, de rai și de îngeri, bunica se făcea mică și sfioasă, fața îi întinerea și din ochii umezi izvora o lumină nespus de caldă. Luam ^{m m m}ă cozile ei grele și mătăsoase, ca de atlas, mi le înfășuram în jurul gîtului și stăteam așa, nemișcat, ascultînd cu încordare poveștile de care nu mă mai săturam.

— Omului nu i-e dat să vadă fața lui Dumnezeu, fiindcă îi ia vederea. Numai sfinții pot să i-o vadă. Dar îngeri să știi că am văzut; îngerii ți se arată cînd ești cu sufletul curat. Odată m-am dus la biserică de cu vreme, înainte să începă utrenia, și numai că văd doi îngeri umblînd prin altar. Erau străvezii că vedeai prin ei ca printr-o pîclă ușoară. Și în jurul lor răspîn-deau o învăluire ca de lumină și aveau niște aripi ca horbota de mătase subțire și le ajungeau aripile pînă-n podele. Și umblau îngerii aceia în jurul pristolului și-i dădeau ajutor părintelui Ilia, bătrînul, să se roage lui Dumnezeu. Părintele își ridicase mîinile neputincioase către Dumnezeu, ca să se roage, iar îngerii îi sprijineau coatele. Părintele era bătrîn de tot, pierduse și vederea și se-mpiedica în toate cele. Puțin după aceea s-a milostivit Dumnezeu de dînsul și l-a adunat de pe pămînt. Cînd am văzut atuncea îngerii, am încremenit de bucurie, mi s-a strîns inima și am început a plînge. Doamne, ce bine era! Of, Leonka, drăguțul Meu, suflețelule! Bine-i totdeauna la Dumnezeu, și în ^{Cer}, și pe pămînt. Tare bine!...

— Da' parcă la noi e bine?...

Bunica își făcu semnul crucii și-mi răspunse:

69

— Slavă Sfintei Născătoare! Totu-i bine... Acum nu mai înțelegeam ce-mi spunea bunica.

Mi-era greu să recunosc că în casă la noi toate erau bune, cînd noi o duceam din ce în ce mai rău.

Odată, trecînd prin fața ușii odăii lui unchiu Miha-il, am văzut-o pe mătușa Natalia, îmbrăcată toată în alb, cu mîinile la piept, umblînd de colo pînă colo și rugîndu-se întruna destul de tare și cu groază în glas:

— Strînge-mă, Doamne! la-mă de aici!... Rugăciunea asta o înțelegeam prea bine, cum îl înțelegeam și pe moș Grigori, cînd îl auzeam bodogănind:

— Dacă oi orbi, am s-o pornesc prin lume cu cerșitul și tot are să-mi fie mai bine decît aici...

Aș fi vrut să orbească mai degrabă. L-aș fi rugat să mă ia cu dînsul să-l duc de mîină, și așa am fi pornit amîndoi în lume la cerșit. Dealtfel, i-am și spus-o. Meșterul a rîs în barbă și mi-a răspuns:

— Bine! Lasă, o sa mergem împreună... Iar eu am să bat darabana în tot orașul: ăsta-i nepotul de fiică al lui Vasili Kașirin, starostele breslei vopsitorilor. Ce are să mai rîdă lumea!...

Adesea am văzut sub ochii stinși ai mătușii Natalia vînatăi, iar pe fața-i gălbejită buzele umflate. Și am întrebat-o atunci pe bunica:

— Da' ce, bunică, o bate unchiul? Bunica a oftat și mi-a răspuns:

— O bate, afurisitul, pe ascuns... Bunicul nu-i dă voie s-o bată, ș-atuncea el o bate noaptea. Tare-i rău unchiu-tau, iar dînsa-i ca o treanță.

Și, însuflețindu-se, îmi povestea mai departe:

— Ehe, acumă bărbații nu-și mai bat muierile ca pe vremuri, îți da una peste gură, peste urechi,

70

mai trage oleacă de cozi. Da' înainte vreme snopea cu ceasurile. Pe mine m-a bătut bunicu-tău odată, într-un paște, chiar în ziua înțîia, de j_nj am ieșit de la slujba mare și pînă seara. »Ța bătea, ostenea și, după ce se mai hodinea, nornea iar să mă bată. Și cu hățurile m-a bătut, și cu ce vrei.

— Și de ce te-a bătut, bunică?

— Nu mai țin minte. Mi-a mai tras o dată o bătaie soră cu moartea și vreme de cinci zile nu mi-a dat nici de mâncare. Abia de-am scăpat cu viață. Altă dată...
Ascultînd-o, amuțeam de uimire, fiindcă bunica era de două ori cît bunicul și nu-mi prea venea a crede c-ar fi putut s-o doboare cu una, cu două.

— E mai tare el ca tine?

— Mai tare n-o fi, da-i mai mare. Și-apoi, mi-e bărbat. De purtarea lui față de mine, are să deie socoteală lui Dumnezeu. Eu însă trebuie să rabd...

Mă interesa și-mi plăcea s-o privesc pe bunica în zilele cînd ștergea praful de pe icoane și curăța îmbrăcămintea de argint. Erau icoane scumpe, cu podoabe de argint bătute în mărgăritare de nestemate.

Bunica le lua în mîna una cîte una, se uita la ele zîmbind și spunea cu duioșie:

— Scumpă fețișoară!...

Și, după ce-și făcea cruce, săruta icoana.

— Tare-i prăfuită și afumată!... Maică Pre-cistă, izvor de nesecată bucurie! Ia te uită și tu, Leonea, sufletele! Ce mai mîndrețe de zugrăveală! Chipurile îs mici de tot, da' ce bine se vede fiește-care... Icoanei aisteia îi zice: „A celor douăsprezece sărbători”, iar în mijloc se află Maica Domnului

71

Iar

de la Feodorovsk, bună de nu se mai află. acesteia îi zice: „Nu mă boci, maică, cînd cobori în mormînt”.

Cîteodată mi se părea că se joacă de-a icoanele, tot așa de serioasă și tot așa de convinsă ca verișoara Katerina, cea țicnită, cînd începea să se joace cu păpușile.

Bunica văzuse adesea diavoli, fie cîte unul răzleț, fie mai mulți laolaltă.

— într-o noapte din postul mare treceam pe lîngă casa lui Rudolf. Era o noapte luminoasă, cu lună. Deodată văz călare pe acoperiș, lîngă horn, un drac mare, negru și mișos. Își pleca fruntea încornorată peste horn, adulmecînd nu știu ce și fornăind. Adulmeca și da mereu din coada care hîrșcăia pe acoperiș. Am făcut semnul crucii asupra lui și-am spus: „Piei, diavole!” Iar dracul a chițcăit, s-a rostogolit de-a berbeleacul pînă jos și a pierit. Se vede că Rudolfii găteau tocmai atunci niscăi friptură, iar necuratul adulmeca și se bucura...

Eu rideam, închipuindu-mi cum se rostogolea dracul de-a berbeleacul de pe acoperiș. Bunica rîdea și dînsa și spunea:

— Tare le mai plac diavolilor șotiile! Parc-ar fi copii mici, nu alta. Odată spălăm rufe în baie și mă apucase miezul nopții. Ei, să fi văzut cum s-a deschis fără veste ușa cuptorului și a început să toarne la drăcușori, care de care mai mărunțel. Erau și roși și verzi și negri, ca gîndacii. M-am repezit la ușă. Aș! Unde era chip de ieșit! M-am împotmolit în grămada de draci, care umpluseră baia, de nu te puteai întoarce. Și mi se împleteau printre picioare, mă apucau și mă zgîlțiau. N-aveam cum să-mi fac măcar cruce. Erau păroși, moi și

72

calzi, ca niște pisoii. Doar că umblau toți pe picioarele fa dinapoi. Se învîrteau peste tot, se zbenguiau și rînjeau cu niște dintîșori ca de șoarec. Aveau ochi verzi, cornițele abia le ieșiseră și stăteau ca niște cucuie, iar codițele bîrligate ca la purcei. Dumnezeule sfinte! Am căzut leșinată. Cînd mi-am venit în fire, luminarea abia mai ardea, apa se răcise în albie, iar rufele erau toate risipite pe jos. Of, am zis, duceți-vă pe pustii!... închid ochii și deodată văd cum dintre pietrele cenușii ale cuptorului se revarsă pe gură un potop de dihănii păroase de toate culorile, care umplu odăița băii, suflă în luminare și se pun cu toții să-și scoată limba trandafirie la mine.

Asta mi se pare o pozna grozavă, dar în același timp mă cuprinde și frica. Bunica tace dînd din cap și apoi se stîrșește iar:

— Am mai dat o dată ochii cu afurisiții ceia de draci. Era într-o noapte viforoasă de iarnă. Treceam prin rîpa lui Diukov — știi, în locul acela unde lakov și cu Mihailo au vrut să-l înece pe taică-tău într-o copcă de iaz. Îți aduci aminte că ți-am istorisit povestea asta. Îmi vedeam de drum. Cînd s-o iau la vale pe cărare, din fundul rîpei aud fluierături și chiote. Mă uit și văd venind în goană o troică trasă de niște cai negri, pe care îi mîna un drac puhav, cu o tichie roșie pe creștetul capului. Stătea parcă înfipt pe capră și mîna telegarii cu mîinile întinse, dar în loc de hățuri de piele ținea în mîna niște lanțuri. Drumul nu trecea prin rîpă, însă troica, învăluită într-un nor de zăpadă, zbura drept spre iaz. Sania era plină de draci care șuierau, urlau și-și fluturau

tichiile. Am văzut trecînd așa prin fața mea șapte troici la rînd, de ziceai că-s pompierii. Caii, toți negri ca pana corbu-

73

lui, erau oameni, care căzuseră sub blestemul părinților lor. Oameni de care se folosesc diavolii întru desfătarea lor, călărindu-i și gonindu-i pe drumuri de noapte, cînd își au ei sărbătorile lor. Ce-am văzut eu atunci se vede treaba c-a fost o nuntă de draci.

Bunica vorbea simplu și deplin pătrunsă de ceea ce spunea, așa că nu se putea să nu-i dai crezare.

Dar mai frumos decît orice era cînd începea bunica a spune stihurile despre Maica Domnului care bătea calea grea a pătimirilor noastre pămîntești, rugîndu-se de crăiasa Engalîceova, căpetenia tîlhari-lor, să nu mai căznească și să nu mai prade norodul rusesc. Știa de asemenea stihurile despre Alexei, robul Domnului, și acele despre ostașul Ivan, povestea preaînțeleptei Vasilisa, a lui Popa Capră și a Finului lui Dumnezeu. Mă cuprindea *groaza* cînd începea a-mi povesti despre starostița Marfa, despre Baba-Us-tia, căpitan de tîlhari, despre Măria Egipteanca cea păcătoasă și despre chinurile îndurate de maica unor hoți de codru. Bunica știa nenumărate basme, legende și stihuri.

Bunica nu se temea nici de oameni, nici de bunicu și nici de draci sau alte duhuri necurate, îns-i era groază de gîndacii negri, pe care îi simțea chiar și la o mare depărtare. Uneori mă trezea noaptea și-mi spunea în șoaptă: — Aleoșa, drăguțule, ia vezi tu, că umblă colo un gîndac. Strivește-l, pentru numele lui Cristos!...

Somnoros cum eram, aprindeam luminarea și mă tîram pe podele, căutînd să descopăr inamicul, lucru pe care nu-l izbuteam dintr-o dată, ba uneori nu-l izbuteam defel.

— Nu-i nici un gîndac, îi spuneam bunicii.

74

cap

Bunica rămînea nemișcată, cu plapuma trasă peste

a nu Ța cu Țas a Ța auzi: — Ba este. Hai, rogu-te, caută-l! I-aicea. Știu eu

bine că-i aicea...

Bunica nu se înșela niciodată și, ce-i drept, pînă la urmă tot dibuiam gîndacul undeva, departe de pat.

— L-ai ucis? Ei, slavă Domnului! Să trăiești! Își scotea plapuma din cap, ofta ușurată și-mi zîmbea.

Dacă nu găseam gîndacul, nu putea să adoarmă. În liniștea mormîntală a nopții, o simțeam tresărind la cel mai mic foșnet și o auzeam cum își ținea răsufierea, ca apoi să șoptească:

— Acuma-i lîngă prag... s-a băgat sub ladă.

— Bunică, de ce te temi de gîndaci?

Bunica îmi răspundea cu cap:

— Pentru că nu pricep ce cată gîndacii ăștia pe lume. Îs negri și foiesc întruna. Dumnezeu a dat tuturor făpturilor sale un rost: cînele-babei arată că-i casa umedă, ploșnița că-s murdari pereții, iar cînd îl umplu păduchii pe om îi semn că are să cadă bolnav. Asta pricepe oricine. Dar gîndacii ce rost au? Cine știe ce putere ascunsă trăiește într-însii și pentru ce ne-au fost trimiși?

Într-o seară, în timp ce bunica se lăsase în genunchi și stătea prietenește la sfat cu Dumnezeu, bunicul dădu pe neașteptate ușa de perete, intră în odaie și grăi răgușit:

— Ei, maică, să știi că ne oropsește Dumnezeu. Arde casa!

— Nu mai spune! strigă bunica, sărind în sus de Pe podea și, pășind apăsător, se repezîră amîndoi în odaia cea mare în care era întuneric beznă.

75

— Evghenia, scoate icoanele! Natalie, îmbracă-ți copiii! porunceă bunica cu glas tare și aspru.

Bunicu scîncea încetișor:

— Hî-hî-hî...

Am dat fuga în bucătărie. Fereastra care dădea către curte sclipea de parcă era de aur, iar pe podele jucau și lunecau pete galbene. Unchiu lakov, desculț, se căznea să-și tragă cizmele, Țopăia pe pete de parcă i-ar fi ars tălpile și țipa:

— Aha! Să știi că Mișka a pus foc și-apoi a șters-o!

— Tacă-ți gura, cîine! strigă la el bunica, îmbrîn-cindu-l așa de tare către ușă, că era cît pe ce să-l dea jos.

Prin florile de gheață de pe geamuri se vedea arzînd acoperișul atelierului și prin ușa deschisă se învîlmășeau limbi mari de foc. Florile roșii ale pojarului înfloreau în noaptea liniștită, fără să fumege, numai deasupra lor, sus de tot, se legăna un nor întunecat care însă nu ascundea vederii Calea laptelui cu șuvoiul ei argintiu. *Zăpada* era roșie și zidurile caselor dimprejur se clătinau de parcă voiau să vină

și ele în colțul încins al curții, unde se zbenguia focul zglobiu, umplînd cu roș crăpăturile largi din pereții atelierului și ieșind prin ele, aidoma unor cuie strîmbe și încinse. Pe acoperișul de șindriliă înnegrită și uscată fluturau cordele aurii și roșii, învăluindu-l repede în volbura lor. Printre ele se-nălța fumegînd trufaș ho-geacul subțire de cărămidă arsă. Pîrîitul molcom și foșnetul mătăsos al focului băteau în geamuri. Focul se întetea tot mai tare. Atelierul se făcuse roș-încins, începînd să semene întru totul cu un iconostas de biserică, și te îmbia să te apropii, fără să i te poți împotrivi.

Mi-am pus în cap un cojoc greu, mi-am vîrît picioarele în niște cizme, nu știu ale cui, și m-am tîrît

76

chiar cu vai pînă în tindă, iar de acolo în cerdac, unde a^m încremenit, orbit de pojarul viu, asurzit „g” „ăcnete bunicului, ale lui Grigori, ale unchiului, „a_s pîrîitul focului și speriat de ciudata purtare a bunicii- Bunica își aruncase în cap un sac gol, se înfășurase într-o cergă, pornise în goană de-a dreptul spre foc și se băgase în mijlocul flăcărilor, de unde o *auzeam* strigînd:

— Năîngilor! Ați uitat de vitriol. Are să sară totul în aer.

— Grigori, ține-o! urla bunicul. Vai de mine! Se prăpădește!...

Dar bunica apucase să iasă din flăcări, ghebo-șată, fumegînd toată, scuturînd din cap și ducînd în mîinile întinse o damigeana cu vitriol, care să tot fi avut o vadră.

— Scoate calul, taică, strigă cu glas răgușit bunica pe care o îneca tușea. Luați-mi cerga de pe umeri. Nu vedeți că arde?

Grigori îi smulse din spate cerga fumegîndă, și, încovoiindu-se din șale, începu să arunce cu lopata pe ușa atelierului bulgări mari de zăpadă.

Unchiu lakov țopăia întruna în jurul lui, cu un topor în mînă, în vreme ce bunicul se ținea după bunica, azvîrlind cu omăt într-însa. Bunica vîrî damigeana într-un troian, se repezi la poartă, o deschise și, înclinîndu-se dinaintea oamenilor care veniseră în goană cum văzuseră focul, începu a se ruga de ei:

— Oameni buni, feriți hambarul! Dacă o cuprinde focul hambarul și șura de fîn, se aprinde casa și se-ntinde pojarul și la voi. Dați jos acoperișul și zvîrliți fînul în grădină. Grigori, de ce îngrămădești omătul la pămînt? Zvîrle-l sus! Și tu, lakove, nu umbla ca aiurit, împarte-le oamenilor topoare și lopeți...

77

Ei, oameni buni, acu apucați-vă de treabă. Doamne ajută!

Înfățișarea bunicii mă vrăjea tot așa cum mă vrăjea și focul, înnegrită de fum și luminată de flăcări care alergau parcă s-o cuprindă, bunica fugea ca nebună prin curte, vedea tot, era pretutindeni și împărțea porunci tuturor.

Deodată țîșni în curte Șarap și se ridică în două picioare, trăgîndu-l după el pe bunic. O pală de foc izbi calul în ochii săi mari care sclipiră cu luciri roșii; calul începu să fornăie și se propti în picioarele dinainte. Bunicul lepădă căpăstrul și strigă către bunica:

— Ține-l tu, maică!

Bunica se repezi la calul care se ridicase iar în două picioare și se înfipse în fața lui cu brațele în cruce. Calul necheză tînguitor și se lăsă în pămînt către ea, uitîndu-se pieziș la foc.

— Nu te teme, măi, îi spuse bunica cu glasul ei gros și-l apucă de căpăstru, mîngîindu-l pe grumaz. Cum crezi tu, șoricelule, că te-aș lăsa? Taman acu, la ananghie!...

Șoricelul, pe puțin de trei ori mai mare decît bunica, mergea supus în urma ei spre poartă, fornăind și cu ochii la fața ei roșie.

Dădaca Evghenia scosese din casă copiii înfofoliți, care scînceau înăbușit, și strigă:

— Vasili Vasilici, Lexei nu-i nicăieri...

— Hai, du-te, du-te!... îi răspunse bunicul, făcîndu-i semn cu mîna să nu-i bată capul.

Eu mă ascunsei numaidecît sub scara cerdacului ca dădaca să nu deie de mine și să mă ducă de-acolo, laolaltă cu ceilalți copii.

Acoperișul atelierului se și prăbușise. Căpriorii

78

btiri se ridicau spre cer, fumegînd și lucind cu trăluciri de aur. Înăuntrul clădirii izbucneau întruna vîîînd și trosnind vîrtejuri de flăcări verzi, albastre, roșii» care răbufneau în curte, spre oamenii îngrămădiți în jurul focului uriaș în care zvîrleau de zor zăpada cu lopețile. În mijlocul pîrjolului clocoteau furioase cazanele din

care se ridicau nori groși de aburi și se amestecau cu fumul, în curte se răspîndi-seră mirosuri ciudate care făceau să-ți lăcrimeze ochii. Am ieșit de sub cerdac și-am nimerit sub picioarele bunicii.

— Piei de-aici! strigă dînsa. Au să te calce. Pleacă!...

Un călăreț, purtînd pe cap un coif de alamă cu creastă, intră în goana calului în curte. Roibul împrósca stropi de spumă; călărețul ridicase mîna în care ținea cravașa și urla amenințător:

— La o parte!

Apoi se auziră clopoței sunînd repede și cu voioșie. Totul era frumos, ca-n sărbători. Bunica mă îmbrînci spre cerdac:

— N-auzi? Cu cine am vorbit eu?... Pleacă odată! Nu se putea să n-o ascult, mai cu seamă acuma.

M-am întors în bucătărie și mi-am lipit fața de geam, însă de după grămada întunecată de oameni care se îmbulzeau nu era chip să mai văd focul, ci numai coifurile de alamă care scînteiau printre căciulile și șepcile negre.

Focul fu repede stins, înăbușit și răpus la pă-mînt. Poliția începu să împrăstie lumea, iar bunica veni în bucătărie.

— Cine-i acolo? Tu ești? Ți-e frică și nu poți dormi? N-ai de ce te teme, că focul s-a stins...

Apoi se așeză alături de mine și un răstimp

79

tăcu, legănîndu-se. Mă bucuram că se întorsese iar liniștea nopții și întunericul, dar îmi părea rău și după foc. Bunicul intră, se opri în prag și zise: --',— Tu ești, maică? — Ei?

— Te-ai fript?

— Nu-i nimica.

Bunicul trase un chibrit și flacăra albăstrie îi lumină o clipă fața de dihor, mînjită toată de funingine, căută pe masă o luminare, o aprinse și se așeză încet alături de bunica.

— Ai face bine să te speli, îi spuse bunica, tot așa de mînjită de funingine ca și dînsul și mirosind iute a fum. Bunicul oftă:

— S-a milostivit Dumnezeu cu tine de ți-a dat atîta minte... Și, mîngîind-o pe umeri, adăugă rînjind: Chiar de ți-o dă numai pentru scurtă vreme, pentru un ceas, da' tot ți-o dă!...

Bunica zîmbi, vru să spună ceva, însă, cum îl văzu pe bunic încrunțîndu-se, se răzgîndi și tăcu.

— Trebuie să-i dau drumul lui Grigori. Din pricina lui a izbucnit focul, fiindcă nu ia seama la nimic. A muncit el cît a muncit, da' de-acu și-a trăit veacul... Prostul de lașka stă în cerdac și plînge... Ai face bine să te duci la dînsul.

Bunica se ridică și ieși, ținînd o mîna în fața obrazului și suflînd în degete. Bunicul mă întrebă încetișor, fără să se uite la mine:

— Ai văzut focul de la început? Ce zici de bunica? Bătrîna, bătrîna, da'... Și prin cîte n-a trecut, cît n-a fost ea de bătută de soartă, însă vezi... Ehe, vai de capul vostru!...

80

Bunicul se gheboșă de tot și tăcu. După un răstimp se ridică, îndreptă cu degetele mukul luminării și mă întrebă iarăși:

— Ți-a fost teamă?

— Nu.

— Nici n-avea de ce să-ți fie.

Apoi, furios, își smuci cămașa de pe el, se duse în colțul unde era spălătorul și din întuneric îl auzii batînd cu piciorul în podea și spunînd cu glas

tare:

— Focul în sine i-un fleac, însă păgubașul trebuie bătut în piață cu cnutul, fiindcă-i prost, sau — mai știi? — poate și hoț. Dacă s-ar face așa, n-ar mai fi focuri. Tu ce mai aștepți acu? Hai, du-te de te culcă.

Am plecat, însă în noaptea aceea n-am mai închis ochii. Numai ce mă vîrîsem iar în așternut, cînd un urlat ca de fiară mă făcu să sar în picioare și să mă reped din nou în bucătărie, în mijlocul bucătăriei sta bunicul despuiat de cămașă și cu sfeșnicul în mîna. Flacăra luminării tremura, iar bunicul hîrșcia în loc cu picioarele și întreba cu glas răgușit:

— Maică, lakove, oare ce-o fi asta?

M-am cățarat pe cuptor și m-am cuibărit într-un colț; îndată începu iarăși în casă o forfotă ca aceea din timpul focului. Un urlet sfișietor, cu răbufniri egale și din ce în ce mai tari, bătea ca un val tavanul și pereții. Bunicul și unchiu lakov, buimăciți, alergau de colo până colo. Bunica țipa la ei, gonindu-i nu știu unde. Grigori umplea plita, trântind lemnele, turna apă în cazane, se foia prin bucătărie și tot dădea din cap, cum fac cămilele din Astrahan.

— Aprinde întîi focul în cuptor, porunci bunica.

6-694
81

Grigori se repezi pe cuptor, după surcele, dădu de piciorul meu și întrebă neliniștit:

— Cine-i aici? Ptiu! M-ai speriat. Te vîri peste tot locul, taman unde nu-i nevoie de tine.

— Da' ce s-a întîmplat?

— Naște mătușă-ta Natalia, răspunse el cu nepăsare și sări jos.

Mi-am adus aminte că mama nu țipase așa, atunci cînd născuse.

După ce puse cazanele pe foc, Grigori se urcă iarăși pe cuptor, se așeză alături de mine și scoase o lulea de lut ars; mi-o arătă, spunîndu-mi:

— Iacătă, m-am apucat de fumat. Cică-i bun pentru ochi. Bunica m-a sfătuit să trag tabac pe nas, da' eu socot că tot mai bun îi fumatul...

Moș Grigori ședea pe marginea cuptorului cu picioarele spînzurînd și se uita în jos la flăcăruia luminării. Urechile și obrazul îi erau mînjite de funingine. Prin cămașa ruptă într-o parte i se vedeau coastele largi ca niște cercuri de butie. Dintr-o sticlă a ochelarilor, spartă, lipsea o jumătate, care căzuse din ramă. Prin gaura aceea mă privea ochiul umed și roș ca o rană. Moș Grigori își umplu luleaua cu foi de tutun netăiate și, ascultînd la gemetele lehu-zei, mormăia cuvinte neînțelese, de parcă era beat:

— Bunica și-a ars mîinile. Cum are să poată ea moși acum? O auzi pe mătușă-ta cum geme? Au uitat toți de dînsa. Cum a izbucnit focul, au apu-cat-o durerile facerii, de spaimă. Vezi tu cît de greu vine un om pe lume? Da' pe muieri tot nu le cinstește nimeni! Tu vezi de ține minte să cinstești muierile... adicăte mamele.

Moșăiam și mă trezeam întruna din pricina forfotei, a ușilor trîntite și a țipetelor lui unchiu Mihail, care

82

se îmbătase. Îmi veneau la ureche cuvinte ciudate: — Trebuie deschise ușile împărătești...

— Dați-i untdelemn din candelă cu rom și funingine; puneți jumătate de pahar de untdelemn, jumătate de rom și o lingură mare de funingine...

Unchiu Mihail tot stăruia, rugîndu-se:

— Lăsați-mă și pe mine să mă uit...

Ședea jos pe podele cu picioarele desfăcute, scuipa drept înaintea lui și bătea cu palma în dușumea. Pe cuptor se făcuse peste măsură de cald și m-am coborît. Cînd să trec pe lîngă el, mă apucase de picior și mă trase, de mă făcu să cad și să mă lovesc la ceafă.

— Tîmpitule! i-am spus.

Unchiu meu sări în sus ca ars, mă înhață iarăși și începu să mă zgîlție, urlînd:

— Te dau cu capul de cuptor!

Îmi venii în fire în colțul de sub icoane din odaia mare, pe genunchii bunicului care, cu ochii în tavan, mă legăna și boscorodea încetișor:

— Nu ni-i iertat nici unuia...

Deasupra capului bunicului ardea vioaie candela, pe masa din mijlocul odăii era aprinsă o luminare, iar prin fereastra care se și luminase privea ziua tulbure de iarnă.

Bunicul, aplecat peste mine, mă întrebă:

— Ce te doare?

Toate mă dureau: capul mi-era jilav și trupul greu, însă n-aveam nici un chef să-i spun asta bunicului. Toate din jurul meu erau nespuse de ciudate. Aproape pe toate scaunele ședeau oameni pe care nu-i mai văzusem niciodată: un preot cu niște odăjdii de culoarea liliacului, un bătrînel cărunt, cu ochelari, îmbrăcat militărește, și încă mulți alții. Ședeau cu

1

toții nemișcați, parcă înlemniți, așteptînd ceva, și trăgeau cu urechea la un plescăit de apă care venea de undeva, aproape de tot. Lîngă ușorul ușii stătea unchiu lakov, drept ca luminarea și cu mîinile la spate.

Bunicul îi spuse:

— Ia-1 de-aici și du-1 să se culce. Unchiu-meu îmi făcu semn cu degetul să vin

după el și o luă în vârful picioarelor spre ușa care dădea în odaia bunicii. Când mă urcai în pat, îmi șopti:

— Mătușă-ta Natalia a murit...

Asta nu mă miră deloc. Mătușă-mea trăia de mult fără s-o vadă cineva, nu venea prin bucătărie și nici măcar la masă.

— Da' bunica unde-i?

— Acolo, îmi răspunse unchiu-meu, arătînd cu mîna spre odăile celelalte și ieși tot în vârful picioarelor goale, așa cum intrase.

Stăteam culcat în pat și-mi plimbam ochii prin odaie. Pe ferestre se uitau în odaie niște dihanii care își lipiseră de geamuri fețele păroase, crunte și oarbe, în colț, deasupra unducului, atîrna rochia bunicii. Știam asta, însă acum mi se părea că în rochie era ascunsă cine știe ce ființă vie care mă pîndea. Mi-am vîrît capul sub pernă și mă uitam numai cu un ochi către ușă. Îmi venea să sar din așternut și s-o șterg. Mi-era tare cald și simțeam că mă îneca un miros greu și pătrunzător care îmi aducea aminte de moartea lui Țigănuș și de șiroaiele de sînge care curgeau pe podele. Mi se părea că-mi crește în cap sau în inimă nu știu ce boală și tot ce văzusem în casa asta îmi luneca încet și apăsător prin minte, ca un convoi de sânni greoaie, pe un drum de iarnă, și mă zdrobeau.

84

Într-un tîrziu, ușa se deschise încet de tot și în odaie strecură bunica; împinse ușa cu umărul, se rezemă pe ea cu spatele și, întinzînd mîinile către luminița albăstrie a candeliei care ardea necontenit, prinse a se jeli încetișor, ca un copil.

— Vai de mînușițele mele! Ta-are mă mai ustură!...

Primăvara, unchiul meu s-au despărțit. Iakov a rămas în oraș, Mihail s-a strămutat de cealaltă parte a râului, iar bunicul și-a cumpărat pe ulița Polevaia o hardughie cu chiriași mulți; casa avea la rîndul de jos, clădit din piatră, o circiumă, în pod o odăiță mică, foarte plăcută, și jur împrejur o grădină care cobora într-o ripă năpădită de tufișuri de lozii, dese ca peria.

— Ce mai de-a nuiel-s aici! spuse bunicul și-mi făcu cu ochiul a glumă, pe cînd cercetam grădina, pășind alături de dînsul pe cărările muiate de pe care abia se topise zăpada, în curînd am să te pun să înveți carte, așa c-o să ne prindă bine.

Toată casa era înțesată de chiriași, numai la catul de sus bunicul își opri o odaie mare pentru dînsul și totodată pentru primit musafirii, iar bunica și cu mine ne-am mutat în pod. Fereastra cămăruței noastre dădea în stradă; cînd mă aplecam peste prichi-ciul ferestruicii, puteam să văd seara și în zilele de duminică cum ieșeau din circiumă oameni beți, care o luau pe stradă urlînd, împleticindu-se și căzînd. Cîteodată erau zvîrliți în drum, ca niște saci, însă ei se năpusteau iar în ușă. Ușa se izbea de perete, scîrțîia, scripetele care o închidea gemea și începeau

bătăile; era cum nu se poate mai interesant să privești la toate astea de sus. Bunicul pleca de dimineață la atelierele feciorilor să-i ajute să-și pună la cale treburile, de unde se întorcea acasă seara, obosit, abătut și mînios.

Bunica gătea, cosea, săpa în grădina de zarzavat și în livadă și se învîrtea cît era ziulica de mare ca o sfîrlează uriașă, minată de un bici nevăzut, trăgea pe nas tabac, strănuta cu poftă și, în vreme ce-și ștergea fața asudată, îmi spunea:

— Să le fie de bine tuturor celor buni, în vecii vecilor! Ei, Aleoșa, suflețelule, acumă trăim cel puțin și noi mai liniștiți. Slavă ție, maică precistă, că toate s-au isprăvit cu bine!

Mie însă nu mi se părea deloc că trăim liniștiți; din zori și pînă noaptea tîrziu mulțimea de chiriași alerga ca nebună prin casă și curte și cît era ziua de mare veneau la bunica niște vecine, toate grăbite, să se ducă nu știu unde, întîrziind veșnic, oftînd întruna, pregătindu-se să facă nu știu ce și che-mînd-o:

— Akulina Ivanovna!...

Akulina Ivanovna le zîmbea tuturor cu aceeași blîndețe și era bună și plină de griji față de toți, își îndesa cu degetul cel gros tabacul în nări, își ștergea tacticoasă nasul și degetul cu o basma roșie cu pătrățele și spunea, de pildă:

— Cucoană, împotriva păduchilor nu-i un alt leac decît îmbăiatul mai des și feredeu cu aburi de mintă, însă dacă-s păduchi lați, atunci ia mata o lingură mare de untură de gîscă de cea mai curată, o linguriță de sublimat, trei picături de argint viu, pune-le toate într-o farfurie, freacă-le de șapte ori cu un ciub de faianță și unge cu alifia asta.

86

pacă amesteci cu o lingură de lemn sau de os, se pierde argintul viu. Nici lingura de alamă sau argint nu-i bună, fiindcă strică amestecul.

Cîteodată cădea pe gînduri și le sfătuia:

— Dumneata, maică, ai face bine să te duci la mănăstirea Peciora, la schivnicul Asafie, că eu nu știu să-ți dau răspuns.

Bunica făcea pe moașa, judeca zavistiile și certurile de familie de prin vecini, doftoricea copiii, spunea pe dinafară „Visul Maicii Domnului”, pentru ca femeile să-l poată învăța și ele, ca să le aducă noroc, și le dădea tot felul de sfaturi în ale gospodăriei:

— Castravetele îți spune el singur când să-l pui la murat. Să-l culegi numai când nu mai are iz de pământ sau alte mirosuri străine. Cvasul trebuie să-l opărești, ca să se oțărăscă, atunci se înfurie și începe să fiarbă și mai tare. Cvasului nu-i place dulcele. Drege-l cu niscai stafide, iar zahăr să pui numai un vîrf de cuțit la o vadră. Laptele covăsit îl poți face în tot felul: cum se face la Dunăre, sau în Spania, sau în Caucaz.

Toată ziua mă țineam scai de bunica, oriunde se ducea, în grădină, în curte, pe la vecine, unde sta cu ceasurile, bea ceai și povestea diferite întâmplări; eram parcă lipit de dînsa și nu-mi aduc aminte să fi avut ochi în timpul acela al vieții mele pentru altcineva, decît pentru neastîmpărata și nespus de buna mea bunică. Din cînd în cînd se iveau în casă pentru scurtă vreme mama, mîndră și severă; își plimba peste tot locul privirea ochilor ei cenușii și reci ca soarele de iarnă, și dispărea repede, fără să lase în urma ei vreo amintire. Odată am întreb-o pe bunica:

87

— Bunică, da' tu ești vrăjitoare?

— De unde ai mai născocit-o și p-asta? Îmi zise bunica, zîbind și mă întrebă îngîndurată: Cum sa fiu eu vrăjitoare? Păi vrăjitoria îi știință grea. Iaca eu nu știu să citesc și nici măcar buchile nu le cunosc. Uite, bunicu-tău e un cărturar. Da mie, nu mi-a dat Maica Domnului prea multă minte. Și iar îmi dezvăluia un cîrmei din viața ei.

— Și eu am fost orfană. Maică-mea era singură și pe deasupra beteagă. Cînd era ea fată, o băgase în sperieți boierul ei. De frică s-a aruncat într-o noapte pe fereastră, și-a rupt o coastă și s-a betejit la umăr; din pricina asta i s-a uscat dreapta, adică mîna de care are omul mai multă trebuință, înainte, maica fusese mare meșteră la împletit horbote, de nu se mai afla alta. Ei, acum boierii nu mai aveau nevoie de dînsa și i-au dat drumul să facă ce-o ști și să trăiască cum o putea. Da' cum să se descurce făr-de-o mînă? Și atunci maica a pornit în lume să ceară de pomană. Pe vremea aceea oamenii trăiau în belșug și erau mai milostivi ca astăzi — vestiții dulgheri din Balahino, toți oameni unul și unul, și tot așa și horbotăresele. Iarna și toamna cutreieram orașul cu mămuca, însă cum își avînta arhanghelul Gavril sabia, alungind iarna, și îndată ce primăvara prindea a îmbrățișa pămîntul, pribegeam și noi încotro ne duceau ochii. Am fost și la Murom, și la Iurieveț, și pe Volga în sus, și pe Oka, cea cu apele molcome. Bine-i să umbli pe drumuri primăvara și vara; pă-mîntu-i primitor și iarba moale cum îi catifeaua. Preasfînta născătoare de Dumnezeu a presărat cîmpul cu flori, ici să te tot bucuri, dincoace să-ți deschizi inima. Mămuca își mînea ochii albaștri și cînd începea să cînte cu glasul ei subțirel — n-avea glas puternic,

38

dar era răsunător — toate din jur amuțeau s-o asculte și nimic nu se mai clintea. Era bine să trăiești din mila oamenilor. Cînd am împlinit nouă ani, mămuca începu a se rușina să mă mai ieie cu dînsa la cerșit s-am rămas la Balahino. Mămuca bătea ulițele, umblînd din casă în casă, iar sărbătorile cerșea în pridvorul bisericilor. Eu stăteam acasă și învățam să împletesc horbote; învățam de zor, fiindcă voiam s-o ajut mai degrabă pe mămuca. Cînd se întîmpla să nu-mi iasă ceva ca lumea, izbucneam în hohote de plîns. Și ce crezi? În doi ani și ceva am ajuns să împletesc așa de bine că mi s-a dus vestea în tot tîrgul. Cum avea cineva nevoie de lucru bun, venea la noi. Akulia, ia dă drumul ciocănelor! Iar eu mă bucuram de parcă era sărbătoare. Ce-i drept, nu era atîta meșteșugul meu, cît dăscălitul mămucăi. De lucrat cu o mînă nu putea lucra, însă de arătat îmi *arăta*. Și cine știe să arate face mai mult decît zece care *lucrează*. Ajunsesem tare mîndră de meșteșugul meu și i-am spus mămucăi: „De-acu, mămuca, să nu mai umbli prin lume, că de mîncare ți-oi da eu”. Da' dînsa mi-a zis: „Vezi-ți de treabă! Ce adun eu ți pentru zestrea ta”. N-a trecut mult și s-a ivit bunicu-tău. Era un om așezat; abia avea douăzeci și doi de ani și ajunsese vîtaf de șlep. Maică-sa venise să mă vadă. Văzîndu-mă fată muncitoare și, pe deasupra, fîică de cerșetore, și-a fi zis că aveam să stau smîrnă dinaintea ei, ehe... Soacră-mea ținea o covri-gărie, era o femeie haină la suflet, mai bine să nu mai vorbim de dînsa. Eh, Doamne, de ce să ne mai aducem aminte de cei răi? Las' că-i vede Dumnezeu, ș-așa; Dumnezeu îi vede, iar de iubit îi iubesc dracii!

Și începu să rîdă din toată inima; nasul îi tremura

caraghios de tot, iar ochii îngîndurați îi luceau, cuprin-zîndu-mă în privirea lor mîngîioasă și vorbindu-mi

despre toate cele, mult mai lămurit decât vorbele ei.

Îmi aduc aminte de-o seară liniștită — beam ceai cu bunica în odaia bunicului; el era bolnav, ședea în pat în capul oaselor, fără cămașă pe el, cu umerii acoperiți de un ștergar lung cu care își ștergea întruna sudoarea, răsuflând greu și horcăind. Ochii verzi îi erau tulburi, fața i se umflase și era roșie ca para focului, dar și mai roșii îi erau urechile mici și ascuțite. Mîna pe care o întindea după ceașca de ceai îi tremura jalnic. Se făcuse blajin și era parcă alt om.

— De ce nu-mi dai zahăr? o întrebă el pe bunica, vorbind cu glas de copil răsfățat.

— Ia și bea cu miere, îți face mai bine. Bunicul gemea, gîfîia, sorbea repede din ceaiul fierbinte și vorbea întruna:

— Vezi de mă îngrijește, să nu mor.

— Nu te teme, că am eu grijă.

— Da-da. Dacă aș muri acum, ar fi ca și cînd nici n-aș fi trăit. Toate s-ar duce pe copcă.

— Stai liniștit, omule, și nu mai vorbi atîta.

Un răstimp bunicul tăcea închizîndu-și ochii, plescăia din buzele-i vinete și, deodată, parcă împuns de ceva, se scutura și începea iar cu glas tare:

— Pe lașka și Mișka s-ar cuveni să-i însuram cît mai degrabă. Poate că nevestele și copiii care vor veni să-i mai țină în frîu. Tu ce zici?

Și începea să înșire pe toți oamenii din tîrg care aveau fete de măritat. Bunica tăcea și bea ceai, ceașcă după ceașcă; eu stăteam la fereastră și mă

90

„itam la razele apusului care se învăpăiașe deasupra orașului și la focul care ardea în geamurile caselor; nu puteam să ies afară, fiindcă bunicul, din pricina „u mai știu cărei vini, nu-mi dădea voie să mă plimb în curte și în grădină.

În grădină zburau cărăbuși, bîzîind în jurul mestecenilor, un dogar bătea cercuri într-o curte din vecini și undeva, aproape, cineva ascutea niște cuțite; în rîpa de dincolo de zăplazul grădinii făceau larmă copiii care se jucau de-a v-ați ascunselea prin tufișurile împînzite. Tare mă mai ispitea să ies și eu afară; tristețea serii care se lăsa mi se revărsa în suflet.

Deodată, bunicul a scos de undeva o cărțuție nouă, a bătut-o de palmă, și, înviorîndu-se, mă chemă la el:

— Ia vină-ncoace, măi, neprocopsitul! Stai jos, calmucule. Uite, vezi tu buchea asta? Asta-i: Az.

Spune după mine: Az. Buche. Vedi. Ei, asta ce-i?

— Buche.

— Ai nimerit-o. Da' asta ce-i?

— Vedi.

— Ba nu. Îi Az. Acuma, uită-te mai departe. Asta-i Glagoli și asta-i Dobru, Iest. Ce-i asta?

— Dobru.

— Ai ghicit. Da' asta?

— Glagoli.

— Bine. Da' asta?

— Az.

Se amestecă și bunica:

— Ai face mai bine, taică, să stai liniștit.

— Taci și dă-mi pace! Asta-mi face bine, că altfel mă doboară gîndurile. Dă-i drumul, Lexei.

Îmi trecu după gît brațul fierbinte și jilav și, ținîndu-mi cartea sub nas, îmi arăta buchiile cu

degetul, pe deasupra umărului. Bunicul mirosea a oțet a sudoare și a ceapă coaptă, încît eram gata să mă înăbuș, iar el se mînia și-mi răcnea drept în ureche:

— *Zemlea... Liudi...*

Cuvintele mi-eră cunoscute, însă semnele slavo-nești nu se potriveau; „Z” de la Zemlea aducea cu un vierme, „G” de la Glagoli cu meșterul Grigori care era adus de spate. „Ia” semăna cu bunica și cu mine, iar celelalte litere ale alfabetului aveau toate cîte ceva care-mi amintea de bunicul. Multă vreme mă mîna bunicul prin tainele alfabetului, întrebîndu-mă și la rînd, și pe sărite; mă molipsise și pe mine mînia lui aprinsă, asudasem și eu, și țipam și eu cît mă ținea gura. Asta îl înveselea peste măsura pe bunic. Tușea, ținîndu-se de piept, mototolea filele cărții și spunea cu glas răgușit:

— Ia te uita, maică, la dînsul cum s-a oțărît! Ce urli așa, ciumă de Astrahan?

— Mata țipi...

Mă uitam când la unul, când la altul și mă veseleam: bunica, cu coatele pe masă și cu obrazul sprijinit în pumni, se uita și ea la noi și rîzînd încetișor spunea:

— Destul, v-ați rupt pieptul urlînd. ;>. f Bunicul îmi lămuri cu glas prietenos:

— Eu strig fiindcă-s bolnav, da' tu de ce-i fi strigînd? Și, scuturîndu-și capul learcă de sudoare, zise: Nicidecum n-avea dreptate răposata Natalia când spunea că băiatul n-are ținere de minte! Slavă domnului, are mai abitir ca un cal. Haide, cîrnule! Dă-i drumul!...

După un răstimp mă îmbrînci în glumă de pe pat.

— Ei, ajunge. Ia-ți cartea! Dacă-mi spui mîine tot alfabetul fără greș, să știi că-ți dau un pitac...

Cînd vrusei să iau cartea, mă opri iarăși cu uîna și-mi spuse posomorît:

— Ehei, frățioare, maică-ta te-a lepădat de la dînsa.

Bunica sări în sus:

— Văleau, taică! Cum de poți spune una ca asta?

— N-aș fi spus-o, da' durerea mă îmboldește s-o spun. O fată ca dînsa să se poticnească în așa hal!

Bunicul mă dădu brusc la o parte:

— Haide, acuma du-te de te plimbă. Da' nu cumva să ieși în uliță. Te plimbi numai prin curte și prin grădină.

Taman în grădină voiam și eu să mă duc: cum mă *arătam* pe movilă, băieții care se jucau în rîpă prindeau să arunce cu pietre în mine, iar eu le răspundeam cu plăcere.

— A venit Bîrr! Începeau să urle băieții îndată ce mă zăreau și prindeau a se înarma în grabă. Dați în el!

Nu știam ce însemna „bîrr”, așa că porecla asta nu mă supăra deloc, îmi plăcea însă să mă apăr singur împotriva atîtor băieți și să văd cum cad pietrele pe care le aruncam cu precizie, nimerind drept în țintă și silind vrăjmașul să fugă și să se ascundă în tufișuri. Bătăliile astea ale noastre erau purtate fără răutate și se isprăveau totdeauna cu bine.

Învățătura îmi era ușoară. Bunicul mă privea cu tot mai multă luare-aminte și mă bătea din ce în ce mai rar, deși, după mine, ar fi trebuit să mă bată mai des ca înainte: crescusem, mă făcusem mai obraznic și treceam mult mai des peste poruncile și sfaturile lui, dar el mă certa numai și mă amenința doar cu degetul.

93

Mă gîndeam că, la drept vorbind, înainte vrern, mă bătea cam pe degeaba și, într-o bună zi, i-am și spus-o. Auzind asta, bunicul îmi înălță capul c-un ghiont ușor în bărbie, clipi din ochi și-mi zise tără-gănat:

— Cu-um?

Deodată porni a rîde sacadat și urmă:

— D-apoi bine, măi ereticule! Cum poți tu socoti de cîte ori trebuie sau nu să fii bătut? Cine altul poate ști asta afară de mine? Hai, cară-te din ochii mei!

Dar îndată mă și apucă de umăr, mă privi în ochi și mă-ntreba:

— Tu cum ești? Șiret, sau cinstit? Ia spune!

— Nu știu...

— Nu știi? Atuncia să-ți spun eu: să fii șiret, c-așa-i bine, pe cînd cinstea e soră cu prostia. Ai înțeles? Numai oaia e fără vicleșug. Și e proastă de bună ce-i. Să nu uiți asta niciodată. Ș-acuma du-te de te plimbă.

Curînd am început să buchisesc din psaltire; asta se întîmpla de obicei seara, după ceai, și de fiecare dată trebuia să citesc cîte un psalm.

— Buchi-liudi-az-la-bla; jive-te-ije-je-blaje; Naș-er-bla-jen, spuneam eu, urmărind cu vărguța buchiile de pe fila și, ca să-mi mai treacă de urît, întrebam: N-ar fi poate unchiu lakov bărbatul cel blajin?

— Cînd te-oi pocni o dată peste ceafă, ai să-nțelegi pe loc cine-i blajin, se răstia la mine bunicul, supărat și smîrcîind din nas, însă eu simțeam că, dacă se supăra, era numai din obișnuință și ca să păstreze buna rînduială.

94

Și aproape niciodată nu se întîmpla să mă înșel. Nu *trecea* o clipă și bunicul, uitînd de bună seamă de mine,

Începea să mormăie:

— M-da. După cîntec și ison el îi regele David, cja' după fapte e mai degrabă Abessalom cel veninos. A făcut cîntece și era tare iscusit la vorbă, da, dacă-i să vorbim drept, era un măscărici. Ehehei! „Ș-a mers jucîndu-și vesel picioarele...” Păi, departe poți ajunge mergînd așa? Iaca, asta-aș vrea să știu eu: departe?

Mă opream din citit și mă uitam la fața lui încruntată și îngrijorată; clipea mărunț și privea țintă peste capul meu, undeva, într-un punct; ochii îi licăreau cu tristețe și căldură și știam de mai înainte că în clipa aceea asprimea obișnuită a bunicului se topea. Pornea să bată darabana pe masă cu degetele lui subțiri, cu unghiile mînjite de vopsea și lucioase, și își juca sprîncenele aurii.

— Bunicule!

— Ei?

— Spune-mi o poveste.

— Tu mai bine citește, leneșule, îmi răspundea bunicul bodogonind și frecîndu-și ochii cu degetele, ca și cînd atunci s-ar fi sculat din somn. Mă tem că mai degrabă îți plac poveștile decît psaltirea.

Eu aveam o bănuială că și lui tot poveștile îi plăceau mai mult. Psaltirea o știa mai toată pe dinafară; după un jurămînt pe care și-l făcuse, citea în fiecare seară înainte de culcare cîte un tropar cu glas tare, așa cum citeș psalții ceaslovul la biserică.

Eu, însă, începeam să-l rog cu stăruință și bătrînul se tot muia, pînă ce-mi făcea pe plac.

— Fie! Căci, oricum, psaltirea o s-o ai totdeauna,

pe cînd eu, n-o mai trece mult ș-am să mă-nfă_țisez la judecata Celui de sus...

Și, stînd înfundat în jilțul cel vechi cu cusături de lînă pe spetează, bunicul se lăsa în toată voia pe spătar, își dădea capul pe spate și, cu ochii în tavan, cu gîndul dus, prindea a istorisi despre timpuri de mult trecute și despre taică-său.

— Într-o noapte au venit la Balahino niște tîlhari să-l prade pe negustorul Zaev. Tatăl bunicului a dat fuga în clopotniță, sa tragă clopotele a primejdie, însă tîlharii l-au ajuns din urmă, l-au spintecat cu săbiile și l-au zvîrlit jos din clopotniță.

Eram pe atunci mic de tot, așa că isprava asta nici n-am văzut-o, nici nu-mi aduc aminte de dînsa; eu țin minte numai de la franțuji încoace, din anul opt sute doisprezece, cînd taman împlinisem și eu doisprezece ani. Au fost aduși atunci la Balahino vreo treizeci de prinși, franțuji, toți niște oameni mărunței și sfrijiți, îmbrăcați care cu ce apucase, mai rău decît cerșetorii; tremurau de frig, ba unii dintr-însii, care erau degerați, abia se țineau pe picioare. Mujicii ar fi vrut să-i ucidă în bătaie, însă soldații care-i păzeau nu i-au lăsat, iar garnizoana le-a luat apărarea, gonind pe mujici și împrăștiindu-i pe la casele lor. După asta, s-au liniștit și s-au deprins unii cu alții. Franțujii aceștia erau oameni foarte îndemînatici, pricepuți la toate, ba chiar veseli; cîntau întruna. Veneau cu troica boieri din Nijni ca să-i vadă, unii îi înjurau și le arătau pumnul, ba se mai întîmpla să și deie într-însii. Alții însă vorbeau prietenos cu ei, în limba lor, le dădeau bani și tot felul de țoale călduroase. Ba unul, un boier bătrîn, și-a acoperit fața cu palmele, a prins a plînge ș-a spus că de vină că s-au prăpădit franțujii era ticălosul de Bona-

06

parte. Iaca, vezi tu, era rus, și încă boier, da' i-a fost de oamenii aceștia străini... era bun la su-flet.

Bunicul tăcea un răstimp, închidea ochii, își netezea părul cu palmele, apoi urma, trezind cu băgare de seamă trecutul:

— Era vreme de iarnă și viscoale, trosneau izbele de ger. Franțujii dădeau fuga sub ferestrele noastre, la maică-mea, care cocea colaci de vînzare. Băteau în geam, strigau, săreau la ușă, cerînd colaci fierbinți. Da' maică-mea nu-i lăsa să intre în izbă, ci le dădea colacii pe geam. Franțujii apucau colacii, așa fierbinți cum erau, abia scoși din cuptor, și-i puneau în sîn, de-a dreptul pe piele, pe inimă. Cum de puteau răbda una ca asta, nu-nțeleg. Mulți din ei au murit de frig, fiindcă în țara lor îi cald și oamenii nu-s obișnuiți acolo cu gerul. La feredeul nostru din grădina de zarzavat stăteau doi, unul era ofițer, iar celălalt vistavoiul lui, și-l chema Miron. Ofițerul înalt, slab — numai pielea și osul — umbla cu un paltonaș de muiere pe el, care-i ajungea pîn' la genunchi. Era un om tare blînd și-i cam plăcea să bea. Maică-mea făcea pe ascuns bere de vînzare, ofițerul cumpăra bere de la dînsa, se îmbăta ș-atuncea cînta tot felul de cîntece. Învățase limba noastră și prinsese s-o rupă pe rusește: „Țara voastră nu alb — este negru și rău”. Vorbea stricat, da' de înțeles, îl puteai înțelege. Ș-avea dreptate. Părțile de la miazănoapte ale țării noastre sînt friguroase. Mai jos, pe Volga, îi mai cald, iar dincolo de Marea Caspică nu ninge niciodată. Asta-i de crezut, fiindcă nici în evanghelie, nici în viețile sfinților, și cu atît mai puțin în psaltire, nu se pomenește nicăieri de iarnă, iar Cristos tocmai prin locurile acelea a trăit... Iaca,

isprăvim psaltirea și m-oi apuca de citit cu tine evanghelia.

O bucată de vreme bunicul tăcea și parcă moțăia; sta așa, mic și bătaios, cu ochii încrucișați pierduți pe fereastră și cu gândul cine știe unde.

— Ei, și mai departe? îi aduceam aminte eu încetișor.

— Da, da, spunea bunicul tresărind, și începea iar. Franțujii, care va să zică, sînt și ei oameni, și nu-s mai răi decît păcătoșii de noi. Maicii mele îi spuneau *medama*, *medama*, adică pe limba lor, doamna mea, cucoana mea. Și cucoana asta căra în spinare de la dugheană saci de făină de cîte cinci puduri. Mama era tare, cum nu prea se întîmplă să fie femeile, și nu se sfia deloc să mă tragă de chică, chiar cînd ajunsesem să am douăzeci de ani, iar eu la douăzeci de ani eram un flăcău destul de zdravăn. Vistavoiul, Miron, era mare iubitor de cai! Umbla prin curți și se ruga prin semne de oameni să-l lase și pe el să țesale un cal. La început oamenii se temeau nu cumva să le vatăme caii, din pricină că le era dușman, însă, de la o vreme, au început să-l cheme singuri: „Haide, Miroane, vină”. Miron zîmbea și venea cu capul plecat, ca un boulean. Miron ăsta era roșcovan la păr și la chip, cu nasul mare și buzele groase, îngrijea foarte bine de cai și se pricepea să-i lecuiască, ca nimeni altul. Apoi s-a și făcut doftor de cai la Nijni, însă a înnebunit și pojarnicii de acolo l-au ucis în bătai. Către primăvară ofițerul a început să bolească, iar în ziua de Sfîntul Nicolae, ăl de primăvară, s-a stins pe nesimțite. Ședea în fereadeu la fereastra deschisă, cu gândul dus, și așa a și murit, cu capul scos pe fereastră, afară. Mi-era jale de dînsul și am plîns pe ascuns, să nu mă vadă

98

nimeni. Franțuzul fusese un om blînd. Mă ciupea de ureche și-mi vorbea cu duioșie despre lucruri din țara lor; de înțeles nu înțelegeam ce spunea, însă mă simțeam bine lîngă el. Bunătatea nu-i din lucrurile care se pot cumpăra din piață. Se apucase chiar să jnă învețe cîte-un cuvînt în limba lor. Maică-mea m-a oprit și m-a dus la popă, iar popa a poruncit să mă bată și s-a jăluit nu știu cui împotriva ofițerului. Pe atunci, măi frățioare, oamenii erau crescuți cu asprime. Tu n-ai avut să mai pățimești în privința asta. Au tras alții și pentru tine. Vezi de nu uita asta. Iacă, eu, de pildă, cîte am mai îndurat...

Se lăsase seara, în penumbra din odaie, bunicul părea neobișnuit de mare, iar ochii îi luceau ca la motani.

Despre toate acestea vorbea încetișor, tihnit și dus pe gânduri. Cum începea însă să vorbească despre dînsul, se aprindea și atunci grăia repede și cu lăudăroșenie. Nu-mi plăcea deloc să-l aud vorbind de dînsul, și nu-mi plăceau veșnicele lui porunci:

— Ține minte asta! Vezi să nu uiți asta!

Multe din cele ce-mi spunea bunicul aș fi vrut mai degrabă să le uit, dar și fără de poruncile bunicului ele mi se împlîntau cu sila în minte ca niște spini. Niciodată nu-mi povestea basme, ci numai întîmplări adevărate; băgasem de seamă că nu-i plăcea deloc să fie întrebat și tocmai asta mă făcea să-l descos cu mai multă stăruință.

— Care-s mai buni: franțujii, sau rușii?

— Păi de unde s-o știu eu? Doar nu i-am văzut pe franțuji cum trăiesc la ei acasă, bodogănea supărat bunicul, apoi adăuga: în vizuina lui și dihoru-i bun.

— Da' rușii-s buni?

— De toate felurile. Pe vremea moșierilor erau mai buni, mai căliți. Iacă-i acu pe toți slobozi, da'

99

n-au nici pîine, nici sare. Boierii, ce-i drept, nu-s miloși, însă au mai multă minte. N-ai putea spune despre toți boierii același lucru, însă dacă dai de unul deschis la minte, ți-e mai mare dragul să te uiți la dînsul. Altul, însă, e boier, da-i prost ca sacul; ce vîri într-însul, aia duce. Multe secături sînt și pe la noi; te uiți la unul — pare om; da' cînd îl cercetezi mai de aproape vezi că-i găunos, miezu-i tot mîncat. Ar fi bine să ne dea și nouă învățătură, să ne ascuță mintea, numai că nici tocilarii ca lumea nu prea se află...

— Rușii-s puternici?

— Sînt și puternici printre ei, da' nu stă totul în putere, ci-n îndemînare. Oricîtă putere ai avea, tot calu-i mai tare.

— Da' de ce-au pornit franțujii să lupte cu noi?

— Ei, războaiele-s treabă împărătească. Noi nu putem s-o înțelegem.

Cînd însă l-am întrebat cine a fost Bonaparte, bunicul mi-a dat un răspuns pe care nu l-am uitat nici pînă în ziua de azi:

— Bonaparte a fost un om îndrăzneț care a vrut să cucerească toată lumea, încît după aceea oamenii să trăiască cu toții la fel și să nu mai fie nici chinuri, nici boieri, oameni, și-atîta. Numai numele să fie felurite, însă drepturile — aceleași pentru toți, și credința — una singura. De bună seamă asta e o prostie. Numai racii nu-i poți deosebi între ei, însă peștii își au fieștecăre soiul lor; nisetrul nu-i tovarăș cu somnul, precum nici cega nu-i prietenă cu scrumbia. Bonaparte de-aceștia au fost și la noi: Razin Stepan Timofeevici, Fugaci Emelian Ivanov... Am să-ți spun eu despre ei mai încolo...

Cîteodată bunicul se uita multă vreme la mine

100

fără să scoată o vorbă, rotunjindu-și ochii de parcă atunci mă vedea întîiași dată. Nu-mi plăcea să-l văd privindu-mă în felul acesta.

Dar niciodată nu mi-a vorbit bunicul nici de tata, nici de mama.

De multe ori, cînd bunicul sta de vorbă cu mine, se întîmpla să vină și bunica; se lăsa încet într-un ungher, rămînea acolo îndelungată vreme tăcută și nevăzută, și, deodată, învăluindu-ne în glasul ei dulce, întreba:

— Îți mai aduci, taică, aminte ce frumos a fost cînd ne-am dus amîndoi de ne-am închinat la Murom? În ce an să fi fost?

Bunicul rămînea puțintel pe gînduri și apoi răspundea tacticos:

— Nu ți-aș putea spune întocmai cînd a fost, însă era înainte de holeră, în anul cînd îi prindeau prin păduri pe cei din Oloneț.

— Așa-i. Că chiar și noi ne temeam de dînșii...

— Păi, vezi?

Eu îl întrebam cine erau cei din Oloneț și pentru ce se ascundeau prin păduri, iar bunicul mă lămurea fără chef:

— Cei din Oloneț erau niște oameni fugiți de la lucru din fabricile statului.

— Și cum îi prindeau?

— Ei, cum? Cum se joacă băieții între dînșii. Unii fug și s-ascund — ceilalți îi caută și-i prind. Pe oamenii aceia cînd îi prindeau îi băteau cu vergile și cu cnutul, apoi le rupeau nările și-i înfierau în frunte cu fierul roș, ca să li se cunoască pedeapsa.

— Da' penrtu ce?

— Ca să-i cerceteze; că vezi tu, astea-s treburî încurcate, și cine-i vinovatul, ăl de fugă sau ăl de-1 prinde pe fugar, asta n-o pricepem noi...

— Mai ții minte, taică, începea iar bunica, atunci, după focul cel mare...

Bunicul, căruia îi plăcea ca toate lucrurile să fie precise, o întreba cu asprime:

— Focul cel mare, dar care din ele? Cufundați în trecutul lor, bătrînii uitau de mine.

Glasul și vorba lor înceată sunau așa de armonios, încît păreau un cîntec însă un cîntec trist — unde era vorba de moline, de focuri, de oameni schingiuiți, de morți năprasnice, de înșelăciuni făcute cu meșteșug, de smintiți întru Domnul și de boieri cînoși.

— Prin cîte n-am trecut și cîte n-am văzut, mormăia încetișor bunicul.

— Da' ce parc-am trăit rău? spunea bunica. Ia adă-ți aminte ce frumos era începutul acela de primăvară, cînd o născusem pe Varia!

— Asta a fost în patruzeci și opt, cînd am pornit împotriva ungurilor. A doua zi după botez 1-au și luat la oaste pe cumătrul Tihon.

— Și s-a prăpădit, săracul! ofta bunica.

— Așa-i. S-a prăpădit. Din anul acela a început să se reverse binecuvîntarea Domnului asupra casei noastre, ca apa peste plute. Ehei, Varvară...

— Lasă, taică! Ajunge... Bunicul se supăra și se încrunta.

— De ce s-o las? Oricum i-ai lua, copiii noștri tot au ieșit răi. Unde s-a risipit toată vlaga și puterea noastră? Noi doi ne-am gîndit să le strîngem toate bine, într-o coșercă, iar Domnul ne-a pus în mînă un ciur hîrbuit...

Bunicul scotea țipete ușoare și alerga prin odaie

102

ca ars, gemea din greu, își suduia feciorii și-o amenința pe bunica cu pumnul lui mic și uscățiv.

— Și cine le cîntă în strună dracilor de copii? Tu, zgrițuroaică.

De întăritat și de amărit ce era, începea să plîngă și să urle, se băga în colțul cu icoanele și se bătea cu pumnul în pieptu-i uscat, de răsuna:

— Doamne, oi fi eu mai păcătos ca alții? Pentru ce m-ai pedepsit așa?

Tremura din tot trupul, ochii umeziți de lacrimi îi scînteiau în furia umilinței.

Bunica ședea în întuneric, tăcea și-și făcea semnul crucii. Apoi se apropia încetișor de el, străduindu-se să-l liniștească:

— La ce te amărăști așa? Știe el Dumnezeu ce face! Parcă feciorii altora-s mai buni decât ai noștri? Peste tot, taică, îi la fel: zizanii, certuri și scandaluri. Nu ești tu singurul. Toți părinții își spală păcatele în lacrimi. Uneori vorbele bunicii îl potoleau; atunci se trîntea obosit pe pat, nu mai scotea o vorbă, iar bunica și cu mine ieșeam și ne urcam în cămăruța noastră din pod.

Însă o dată, cînd bunica se apropiase iar de el și încerca să-l liniștească cu vorbe pline de blîndețe, bunicul se întoarse repede și o pocni din răputeri cu pumnul în față. Bunica făcu un pas înapoi, se clătină, își duse mîna la gură, se stăpîni și rosti încet și liniștit:

— Prostule!

Apoi scuipă sîngele la picioarele lui. Bunicul gemu prelung de două ori, ridică amîndouă mîinile și urlă:

— Piei de-aici, că te ucid!

103

— Prostule! mai spuse o dată bunica, trăgîndu-se înapoi spre ușă.

Bunicul se repezi la dînsa, dar ea trecu pragul fără să se grăbească și-i trînti ușa drept în nas.

— Hircă bătrînă! spuse în urma ei cu glas șuierat bunicul, roș ca para focului, se apucă de ușor și începu a-l zgrepțana cu unghiile.

Ședeam pe prichiciul cuptorului, mai mult mort decât viu, și nu-mi venea să cred ceea ce văzusem: era întîia dată în viața mea că bunicul dădea în bunica de față cu mine și asta mă umplea de scîrbă și mă apăsa nespus, deoarece mă făcea să văd într-însul o trăsătură cu care nu mă puteam împăca nici în ruptul capului; simțeam că parcă mă strivise ceva. Bunicul, care tot mai ținea mîna încleștată de ușor, se făcuse cenușiu la față și parcă se închircise. Deodată se dezlipi de ușor, veni în mijlocul odăii, se lăsă în genunchi și, nemaiputîndu-se stăpîni, dădu să se prăvălească înainte, atinse chiar dușumeaua cu degetele, însă se îndreptă numaidecît și începu să se bată cu pumnii în piept:

— Of, Doamne!...

Am lunecat ca pe gheață pe plăcile de teracotă încălzite și am împuns-o pe ușă afară; sus, în odăița noastră din pod, bunica umbla de colo pînă colo și-și clătea gura.

— Bunicuță, te doare? am întrebato.

Bunica se duse în colțul unde era căldarea cu zoaie, scuipă, și-mi răspunse liniștită:

— Nu prea. Dinții nu-s vătămăți. Numai buza mi-a crăpat-o.

— Și pentru ce a făcut asta?

Bunica se uită pe geam în uliță și-mi răspunse:

— Are și el necazurile lui. Îi vine greu, c-a îmbătrî-

104

nit, toate îi merg anapoda... Da' tu culcă-te și nu te mai gîndi la asta.

Am mai întrebato ceva, însă ea începu să țipe la mine cu o asprime pe care nu i-o mai văzusem:

— Cui i-am spus eu să se culce? Neascultătorule! După aceea bunica s-a așezat la fereastră, își sugea buza și scuipa întruna în batistă. Pe cînd mă dezbrăcăm, mă uitam la dînsa: în cadrul albastru al ferestrei, deasupra capului ei negru, luceau stelele, în stradă era liniște, iar în odaie întuneric.

Cînd m-am culcat în pat, bunica s-a apropiat de mine, m-a mîngîiat încetișor pe cap și mi-a spus:

— Dormi liniștit, eu cobor la dînsul... Tu nu mă jeli prea tare, suflețelule. Las' c-oi fi avînd și eu partea mea de vină. Acu hai, dormi!

Bunica mă sărută și ieși. M-am simțit cuprins de o tristețe fără de margini, am sărit din patul larg, moale și cald, m-am dus la fereastră, m-am uitat în jos, în ulița pustie, și am încremenit acolo, răscolit de o cumplită amărăciune.

VI

Iarăși începură niște întîmplări ca într-un vis de groază. Într-o seară, după ce am băut ceai în lege și ne-am așezat, bunicul și cu mine, să citim psaltirea, iar bunica se apucase să spele vasele, dădu buzna în odaie unchiu-meu lakov, cu părul vîlvoi, care semăna, ca totdeauna, cu o mătură roasă. Fără să ne spună bună seara, își zvîrli șapca într-un colț și începu a da din mîini, tremurînd din tot trupul și vorbind pe nerăsuflăte:

— Tataie, să știi că Mișka a căpiat de tot. Astăzi

105

a luat masa la mine, s-a îmbătat și a început să-și facă de cap, întrecînd orice măsură: a stricat farfuriile, a rupt în bucăți o comandă — o rochie de lînă gata vopstită — a spart geamurile și ne-a înjurat pe mine și pe Grigori. Amenința că vine aici: „Am sa-i smulg barba, zice, am să-l ucid". Luați seama... Bunicul se sprijini cu mîinile de masă și se ridică domol, fața i se brăzdase și i se adunase toată în jurul nasului, ascuțindu-se ca o secure.

— Ai auzit, maică? urlă el. Ce zici tu de asta? Un fecior care vine să-l ucidă pe taică-său! Ce vremuri! Ce vremuri am ajuns, băieți!...

Începu să se plimbe prin odaie, îndreptîndu-se din umeri, se duse la ușă, puse cîrligul greu, îndesîndu-l

în scoabă, și apoi îi spuse lui Iakov:

— Asta o faceți fiindcă vreți să puneți mîna pe zestrea Varvarei. Uite, asta am să vă dau.

Și vîrî sub nasul lui unchiu-meu pumnul strîns, cu degetul gros vîrît între cel mare și arătător. Unchiu-meu se simți numaidecît jignit și sări un pas îndărăt:

— Tataie, da' ce vină am eu în treaba asta?

— Tu-u? Las' că te cunosc eu bine și pe tine. Bunica tăcea și strîngea grăbită ceștile în dulap.

— Pai eu am venit să vă apăr...

— Nu mai spune! strigă bunicul cu batjocură în glas. Asta-i bună! Mulțumesc, fiule! Maica, ia dă-i tu ceva vulpoiului ăstuia, un vâtrai sau fierul de călcat. Iar tu, Iakov Vasilici, cînd a intra frăține-tău pe ușă, pocnește-mă la mir!...

Unchiu-meu își vîrî mîinile în buzunar și se trase într-un colț.

— Păi dacă nu mă credeți...

— Mai vrei să te și cred? urla bunicul, bătînd cu piciorul în podea. Nu! Pot să cred un cîine, un arici,

106

o fiară... Da' pe tine... mai așteaptă! Știu eu că tu l-ai îmbătat și tu l-ai învățat ce să facă! Acuma ai ales în cine să dai: într-însul, sau în mine...

Bunica îmi șopti încetișor:

— Fugi sus și te uită pe geam. Cum îl vezi venind pe unchiu-tău Mihailo, coboară fuga și ne dă de veste. Hai, mișcă! Mai repede!...

Oarecum speriat de năvala care ne amenința din partea acestui unchi scandalagiu, dar mîndru de însărcinarea pe care mi-o dăduse bunica, iată-mă la fereastră, cercetînd din ochi strada. Ulița largă e acoperită cu un strat gros de colb; din stratul acesta de colb răsar ca niște umflături mari pietrele caldarîmului. La stînga ulița se prelungește pînă departe, taie o rîpă și iese tocmai în piața Ostrojnaia unde, adînc înfiptă în pămîntul argilos, se înalță clădirea cenușie a închisorii vechi, cu cele patru turle la colțuri. Clădirea asta are un fel de frumusețe a ei, tristă și Impunătoare.

Spre dreapta, la vreo trei case de a noastră, se întinde Sennaia, o piață largă, înconjurată de cazarmile galbene ale batalioanelor de deținuți și de foisorul pompierilor, vopsit cenușiu, ca plumbul, în jurul foisorului, cu chioșcul de sus numai geamuri, se învîrte santinela ca un cîine legat în lanț. Toată piața e brăzdată de rîpe, pe fundul uneia dintre ele se vede un strat de apă verzuie, iar ceva mai la dreapta se află Iazul lui Diukov, cu apa împuțită, în care, cum știu de la bunica, amîndoi unchii mei încercaseră să-l arunce pe tata într-o copcă de gheață. Aproape drept în fața ferestrei se află o ulicioară cu căsuțe de toate culorile, vîrîte una în alta, iar în fundul ulicioarei, biserica Trei Ierarhi, scundă și mătăhăloasă, de care parcă se reazemă ulicioara. Dacă te uiți drept în

107

față vezi mulțimea acoperișurilor, care par niște bărci răsturnate cu fundul în sus, plutind pe valurile verzi ale livezilor.

Casele de pe ulița noastră, cu zidurile decolorate de soare, roase de viscoalele atîtor ierni, spălate de nesfîrșitele ploii de toamnă și prăfuite de tot colbul străzilor, se îngheșue una în alta, cum se îmbulzesc cerșetorii la ușa pridvorului bisericii și, laolaltă cu mine, așteaptă și ele pe cineva, zgîndu-și bănuielnic geamurile. Oamenii-s puțini și se mișcă agale, ca gîndacii îngîndurați pe furca pe care se sprijină vatra cuptorului. Simt cuprinzîndu-mă o căldură înăbușitoare, și pe la nas îmi trece un miros puternic de plăcintă cu ceapă verde și cu morcovi, un miros pe care nu-l pot suferi și care stîrnește totdeauna în mine tristețea.

Sînt amărît, o amărăciune deosebită, aproape de nesuportat; pieptul mi-e plin parcă cu plumb topit, care mă apasă pe dinăuntru și-mi umflă coșul pieptului cu coaste cu tot. Mă simt umflat ca un balon și, în cămăruța asta, cu tavanul ei jos ca un capac de sicriu, mi-i strimt.

Iacătă-l și pe unchiu Mihailo; s-a ivit în ulicioară de după colțul unei case cenușii și și-a tras șapca peste urechile pleoștite, care i-au rămas afară. Poartă un surtuc ponosit, cizme pînă la genunchi, prăfuite, își ține o mîna în buzunarul pantalonilor vîrगाți, iar cu cealaltă își trage barba. Nu-i văd fața, dar toată făptura îl arată gata parcă să se năpustească din drum și să-și înfigă mîinile negre și păroase în casa bunicului. S-ar cădea să sar și să alerg jos, vestindu-i că vine, însă mi-e cu neputință să mă dezlipesc de la fereastră, îl văd pe unchiu-meu cum trece ulița cu băgare de seamă, ca și cînd s-ar teme să nu-și prăfuiască cizmele

108

cenușii, și-l aud apoi deschizînd ușa cîrciumii. Ușa scîrțîie, geamurile zăngănesc.

Alerg într-un suflăt jos și bat la ușa bunicului.

— Cine-i acolo? întrebă el cu glas aspru, fără să deschidă. Tu ești? Ei? A intrat în cîrciumă? Bine. Du-te!

— Mi-e frică să stau singur în odăiță.

— Mai rabdă și tu.

Stau iarăși la fereastră. Prinde a se întuneca, colbul de pe uliță parcă s-a mai umflat, s-a mai adîncit și s-a înnegrit; în geamurile caselor se preling unsuroase petele gălbui ale luminilor care se aprind. De la casa din față vine zvon de cîntec și o mulțime de coarde răsună trist și frumos. Cîntă oamenii și la circiumă. Cînd se deschide ușa, răbufnește în uliță un glas obosit și spart; știu că-i glasul lui Nikitușka, un cerșetor bătrîn și bărbos, cu un tăciune roș în locul ochiului drept și cu cel stîng lipit.

Se trîntește ușa și cîntecul se curmă, cum ai reteza ceva cu toporul.

Bunica îl pizmuia pe Nikitușka: cînd îl auzea cîntînd, ofta și spunea:

— Ia te uită ce noroc pe capul lui! Ce mai de-a stihuri știe!

Cîteodată îl chema în curte. Nikitușka se așeza în cerdac, se sprijinea în toiag și începea să cînte, să povestească, iar bunica sta lîngă dînsul ascultîndu-l și-l lua întruna la rost:

— Ia stai. Da' ce? Parcă Maica Domnului a fost și la Riazan?

Cerșetorul îi răspundea cu glasul-i gros, ca și cînd nici n-ar încăpea îndoială:

— A fost peste tot, prin toate guberniile.

Pe stradă plutește, nevăzută, un fel de lîncezeală care-ți strînge pieptul, ți se lasă pe ochi și te-adoarme pe nesimțite. Ce bine ar fi de-ar veni acuma bunica, sau măcar bunicul. Ce fel de om o fi fost taică-meu? Și de ce nu era el pe placul bunicului și-al unchilor mei, pe cînd bunica, moș Grigori și dădaca Evghenia vorbesc de el numai de bine? Dar unde o fi acum mama?

De la o vreme mă gîndesc tot mai des la mama și-o pun în mijlocul tuturor basmelor și legendelor pe care le știu de la bunica. Faptul că mama nu vrea să trăiască laolaltă cu familia ei o ridică și mai mult în închipuirea mea. Cîteodată mi se pare că o văd într-un han de drumul mare, la niște haiduci care jefuiesc drumetii bogați și împart apoi prada săracilor. Se poate să stea și-n pădure, într-o peșteră, de bună seamă tot cu haiduci de treabă, cărora le gătește de mîncare și le apără aurul jefuit. Sau — mai știi! — poate o fi cutreierînd lumea, ca să țină socoteala comorilor pămîntului, așa cum făcea crăiasa Engalî-ciova, care însoțea pe Maica Domnului, iar Maica Domnului se ruga de mama cum se ruga și de crăiasă:

în zadar ți-aduni în ladă Aur și argint grămadă, Căci, oricît te-ai strădui, Sufletul tot gol ți-o fi.

Iar mama îi răspundea cu cuvintele crăiesei, căpetenia tîlharilor:

O! Fecioară precurată! Te îndură și mă iartă! Dacă prad în lung și-n lat, " Toate sînt pentru băiat.

110

Maica Domnului, bună la suflet ca și bunica, o ierta și-i spunea:

Mariușcă, Marlușcă, Sînge negru, tătărăsc! Ce-ai cu neamul creștinesc? Pe-unde treci lași numai jale!

Rogu-te, vezi-ți de cale, Calcă-i pe mordvini mai bine, De calmuci iar te poți ține, Bate stepa-ncolo-ncoace, Dar pe ruși să-i lași în pace.

Mă lăsasem furat de vrajba acestor basme, cînd deodată mă trezi forfota, larma de glasuri și urletele care izbucniseră jos în tindă și-n curte. Am scos capul pe fereastră și-am văzut pe bunicul, pe unchiu lakov și pe caraghiosul de Melian, un ceremiș¹, rîndaș la cîrciumarul de jos, care-l împingeau din poartă pe unchiu Mihail, străduindu-se să-l arunce înapoi, în uliță. El se proptea în poartă, împotrivindu-se, în timp ce ceilalți îl loveau peste mîini, îi cărau pumni în spate, în ceafă, și-l izbeau cu picioarele, pînă ce zbură de-a berbeleacul în colbul din mijlocul uliței. Apoi trîntiră portița și se auzi zăngănind cîrligul și zăvorul. Mai zbură peste poartă o șapcă boțită și se făcu liniște.

După ce rămase cîteva clipe trîntit în mijlocul uliței, unchiu Mihail se ridică zbîrlit și cu hainele ferfeniță, puse mîna pe-un bolovan și-l izbi în poartă. Lovitura răsună prelung și înfundat, ca și cînd piatra ar fi nimerit într-o butie goală. Din circiumă ieșiră

¹ Ceremiși — vechea denumire a populației de origine finică din actuala R. S. S. Autonomă Mari (n. r.).

m

niște oameni cu fețele întunecate, care strigau răgușit, urlau și dădeau din mîini. La ferestrele caselor se iviră capete de oameni curioși, ulița se înviora și prinse a rîde și-a răcni. Toate acestea alcătuiau și ele o poveste, curioasă în felul ei, care însă nu-mi plăcea și mă înfricoșa.

Deodată, oamenii amuțiră, se mistuiră și totul mi se șterse dinaintea ochilor.

...în prag, lîngă ladă, încovoiață și nemișcată, sade bunica, ținîndu-și răsufarea. Eu stau în fața ei și-o mîngîi pe obraji calzi, moi și umezi, dar bunica se vede că nici nu-și dă seama că-s lîngă dînsa și mormăie încruntată:

— Doamne Dumnezeu, n-ar fi chip să dai cîtuși de puțină minte mie și feciorilor mei? Indură-te, Doamne...

Nu cred c-a stat bunicul în casa de pe strada Polevaia mai mult de un an, din primăvară pînă-n primăvara cealaltă, dar, chiar și în timpul scurt cît a locuit dînsul acolo, se dusesse vestea despre casa aceea. Nu era duminică să nu se adune băieții în fața porții noastre și să nu dea de știre pe toată ulița:

— Iar îi bătaie la Kaşirini.

De obicei, unchiu Mihailo se ivea îndată ce se însera şi, cât era noaptea de lungă, ţinea casa asediată, vîrînd groaza în chiriaşi. Cîteodată mai veneau cu unchiu-meu, ca să-i dea o mînă de ajutor, vreo doi-trei bătauşi vestiţi din Kunavino; se strecurau în grădină prin rîpa din fund şi, lăsînd frîu slobod închipuirii lor de oameni băuţi, îşi făceau de cap: smulgeau tufele de zmeură, de coacăze. O dată au dărîmat fereleul, stricînd tot ce se putea strica: laiţele, băncile, cazanele de apă, au desfăcut cuptorul, au scos scîndurile din podea şi au smuls uşa şi canatul.

112

Posomorit şi tăcut, bunicul stătea la fereastră, trăgînd cu urechea la truda oamenilor care îi risipeau bunul agonisit de dînsul. Bunica alerga nevăzută, undeva prin întunericul din curte, şi se tînguia gemînd:

— Misa! Ce te-ai apucat să faci, Misa!

Drept răspuns îi venea din grădină cîte o scîrbav-nică înjurătură rusească, al cărei înţeles era se vede mult peste priceperea şi simţirea fiinţelor îndobitocite care o zvîrleau.

În asemenea împrejurări, nu era chip să mă țin de bunica, iar fără dînsa mă cuprindea *groaza*. Coboram atunci la bunicul, care mă primea cu urlete răguşite:

— Piei, blestematule!

Mă întorc fuga în pod şi mă uit pe fereastră în bezna curţii şi a grădinii, căutînd să n-o pierd din ochi pe bunica. De teamă să n-o ucidă, țin întruna după dînsa. Bunica nu vine, însă beţivul de unchiu-meu, auzindu-mi glasul, începe s-o suduie cu ocări cumplite pe mama.

Într-o seară de acestea, se întîmplase ca bunicul să fie bolnav şi să zacă în pat. Îşi tot sucea în perne capul îmbrobodit cu un prosop şi se tînguia cu glas ascutit:

— Iaca pentru ce-am trăit, am păcătuit şi-am adunat avere. Dacă nu mi-ar fi ruşine, aş chema poliţia şi m-aş duce mîine la guvernator. Da-mi crapă obrazul de ruşine! Cum se poate ca un părinte să asmuţă poliţia pe copiii lui? Ei, bătrîne, dacă-i așa, alta nu-ți rămîne: zaci şi-ndură.

Deodată însă se dădu jos din pat şi se îndreptă, clătînîndu-se, spre fereastră. Bunica îl apucă de mînă:

— Unde te duci, omule? Unde te duci?

113

— Aprinde lumina! îi porunci bunicul, gîfîind şi trăgînd cu greu aerul în piept.

După ce bunica aprinse luminarea, bunicul luă sfeşnicul în mînă, ținîndu-l dinainte cum ține soldatul puşca, şi răcni către fereastră cu batjocură în glas:

— Mişka, tilharule, cîine rîios şi turbat! Vii în puterea nopţii...

În aceeaşi clipă geamul de sus al ferestrei se făcu ţandări, iar alături de masa lîngă care şedea bunica pică o jumătate de cărămidă.

— Nu m-a nimerit! urlă bunicul.

Nu puteam desluşi bine dacă rîdea sau plîngea. Bunica îl luă în braţe, așa cum mă lua pe mine, şi-l duse înapoi, în pat, bolborosind speriată:

— Ce faci, ce faci? Fereasca-ne Dumnezeu! Vrei să-l mănînce Siberia? Nu vezi că e orb în furia lui?

Bunicul dădea din picioare şi plîngea fără lacrimi. Apoi spuse cu glas răguşit:

— N-are decît să mă ucidă!...

De afară se auzea cum răgeau, băteau din picioare şi zgîriau zidul. Am luat cărămida de pe masă şi m-am repezit la fereastră. Bunica mai avu timp să mă prindă, mă izbi într-un colţ şi şuiera:

— Fir-ai să fii, afurisitul...

Altă dată, unchiu-meu se înarmase cu un par gros şi încerca să pătrundă din curte în tinda casei. Se urcase pe treptele cerdacului din dosul casei şi se pregătea să spargă uşa. Îndărătul uşii îl aştepta bunicul, c-o bîtă în mînă, doi chiriaşi cu ciomegele şi nevasta cîrciumarului, un zdrahon de femeie, cu un sucitor. În spatele lor se învîrtea bunica şi se ruga de ei:

— Lăsaţi-mă să mă duc eu la el! Lăsaţi-mă să-i spun numai o vorbă...

Bunicul ţinea un picior înainte, ca mujicul înarmat

114

cu un par ascutit din vestitul tablou *Vînătoarea de urşi*. Cînd bunica alerga la el, bunicul dădea într-însa pe înfundate, fie cu piciorul, fie cu cotul. Tuspătru stăteau pregătiţi şi fioroşi la vedere, deasupra lor pîlpîia flacăra slabă a unui felinar, care le lumina capetele. Cocoţat pe scara care duce la cămăruţa noastră, mă uitam la dîşii şi tare aş mai fi vrut să-o iau pe bunica sus.

Unchiu-meu spărgea uşa cu stăruinţă şi era pe cale să izbutească. Uşa începu să se zgîlţie, balamaua de jos fusese scoasă din bîrnă şi zăngănea, menind a rău. Cea de sus era cît pe ce să sară şi ea. Glasul cu care bunicul le spunea nu ştiu ce tovarăşilor săi zăngănea şi el.

— Daţi-i peste mînă, peste picioare, numai, mă rog vouă: nu-i daţi la cap.

În zid, alături de uşă se afla o fereastră mică de tot, numai atîta cît să poţi scoate capul afară. Unchiu-meu

spărsese geamul, și cerceveaua, plină de cioburi, se căsca neagră ca un ochi scos.

Bunica se repezi la fereastră și, fluturându-și afară mîna, prinse a striga:

— Misa!... Pentru numele lui Cristos, pleacă! Au să te schilodească. Pleacă!

Văzui ceva lat lunecînd pe lîngă fereastră și căzînd pe mîna bunicii. Unchiu-meu o lovise cu parul. Bunica se lăsă jos, se răsturnă pe spate și abia mai avu vreme să strige:

— Miș-șaa... fugi!...

— Ce-i, maică? urlă bunicul ca o fiară.

Ușa se izbi în lături și, în gaura neagră se năpusti unchiu-meu, însă îndată zbură din cerdac, de parcă ar fi aruncat cineva o lopată de noroi.

Cîrciumăreasa o duse pe bunica în odaia bunicului.

115

Nu tîrzie vreme veni și bunicul întunecat la față și se apropie de pat.

— Osu-i întreg?

— Vai, s-a frînt, pesemne! spuse bunica, fără să deschidă ochii. Da' cu el ce-ai făcut? Ce-ai făcut cu el?

— Liniștește-te, îi strigă bunicul cu asprime. Mă crezi fiară? L-am legat și acuma zace în sărai. L-am udat cu apă. Doamne, cît îi de-ndrăcit! Cui naiba o fi semănînd?

Bunica începu să geamă.

— Mai rabdă olecuță. Am trimis după o doftoroaie, să-ți pună osul la loc, zise bunicul, așezîndu-se lîngă bunica pe marginea patului. Au să ne pună capăt zilelor, maică, la amîndoi. Au să ne omoare cu zile!

— Dă-le tot...

— Dar Varvara?

Au vorbit amîndoi multă vreme, bunica în șoaptă și cu glas rugător, bunicul, repezit, mînios.

După un timp se ivi o bătrînică gheboasă, cu gura pînă la urechi. Falca de jos îi tremura, gura-i era deschisă, ca la pești, iar peste buza de sus i se uita înăuntru nasul ascuțit. Ochii nu i se vedeau. Baba abia de-și mai tîra picioarele. Trăgea după ea pe podele o cîrjă și ținea în mînă o boccea în care zăngănea ceva.

Mie mi se păru că moartea venise s-o ia pe bunica. Am sărit la babă și-am urlat cît ce-am putut de tare:

— Ieși afară!

Fără multe marafeturi, bunicul m-a înșfăcat și m-a dus pe sus, în odaia noastră din pod.

116

VII

Nu mi-a trebuit prea multă vreme ca să înțeleg că bunicul avea un Dumnezeu, iar bunica altul.

Se întîmpla că bunica, după ce se trezea, zăbovea mult în pat, își pieptăna îndelung părul nemaipomenit de frumos, clătina din cap și, încleștîndu-și dinții, smulgea șuvițe întregi de fire negre, subțiri și mătăsoase, și ocăra în șoaptă, ca să nu mă trezească:

— Arde-te-ar focu!... Dare-ar chelbii în tine, caier blestemat!...

După ce-l descurca de bine de rău, îl împletea la repezeală în niște cozi groase, se spăla în grabă, fîrcînd mîniosă, fără să ajungă să-și lepede în ciudarea de pe fața ei mare, boțită încă de somn; după aceea se lăsa în genunchi înaintea icoanelor și abia atunci începea adevăratul spălat de dimineață, de pe urma căruia bunica ieșea cu totul înprospătată.

Își îndrepta spinarea încovoiată, își dădea capul pe spate, se uita cu drag la fața rotundă a Maicii Domnului din Kazan, făcea cu multă rîvnă cruci largi și mormăia cu înfocare și destul de tîrîșor:

— Slăvită Născătoare de Dumnezeu. Maică Precis-tă, miluiește-mă și de ziua care începe acu...

Apoi se închina pînă la pămînt, își îndrepta încet spinarea și șoptea tot mai duios și mai fierbinte:

— Izvor de bucurie! Frumusețe fără de prihană! Măr în floare!...

Mai în fiecare dimineață bunica găsea noi cuvinte de laudă și din pricina asta îi ascultam totdeauna rugăciunea cu încordată luare-aminte.

— Inimioara mea cea curată, care ești în ceruri, apărătoarea și ocrotitoarea mea, soare de aur, Maică

117

a Domnului, apără-mă de ispită, fă-mă să nu obiждуiesc pe nimeni și fă ca nici pe mine să nu mă obiждуiesc

nimeni pe nedrept.

Cu un zîmbet în ochii-i negri și întinerită, se închina din nou, purtîndu-și domol brațul greu.

— Isuse Cristoase, fiul lui Dumnezeu, pentru numele maicii tale, îndură-te de mine, păcătoasa.

Rugăciunile bunicii erau totdeauna acatiste și naive cîntece de slavă, izvorîte din adîncul inimii.

Dimineața nu se ruga prea mult; trebuia să pună samovarul, fiindcă bunicul nu mai ținea slujnică, și dacă se întîmpla să nu fie gata ceaiul la vremea statornicită de el, începea a răzni cu furie și nu mai isprăvea.

Cîteodată se deștepta înaintea bunicii și atunci se urca la noi în pod, iar dacă o găsea rugîndu-se, stătea un răstimp și-i asculta șoaptele, strîmbînd cu dispreț din buzele subțiri și vinete. La ceai începea să bodogănească:

— Cît te-am învățat eu, cap de lemn, cum să te închini și tu tot așa boscorodești, eretico, cum știi tu. Mă mir cum de te mai rabdă Dumnezeu!

— Las' că mă-nțelege și-așa, răspundea cu încredințare bunica. Oricum i-aș vorbi, tot mă-nțelege.

— Of, năîngă blestemată! Vai de capul tău!... Dumnezeu bunicii era toată ziua cu dînsa și ea le vorbea de dînsul pînă și dobitoacelor; îmi dădeam seama că unui Dumnezeu cum era acel al bunicii i se supuneau de bunăvoie și smerite toate: și oamenii, și cîinii, și păsările, și albinele, și ierburile, iar lui îi erau totuna de dragi toate vietățile pămîntului și față de toate era deopotrivă de bun.

Într-o zi, motanul răsfațat al cîrciumăresei, o lighioană cu blana fumurie și ochii cu sclipiri de aur,

118

șireată, lingușitoare și lacomă, pe care o îndrăgise toată curtea, prinsese în grădină un graur și-l adusese în casă. Bunica îi smulse din gură biata păsărică și începu să-l muștruluiască:

— Nu te temi de Dumnezeu, lighioană? Cîrciumăreasa și rîndașul din curte se stricau de rîs, însă bunica, furioasă, strigă la ei:

— Da' voi îți fi crezînd poate că dobitoacele nu știu de Dumnezeu? Toate vietățile știu de el, măcar atîta cît știți și voi, hainilor.

Altă dată, înhămîndu-l pe Șarap, care se îngrășase din cale-afară și era trist, bunica îl întrebă:

— Ce-ai de ești așa de amărît, robul lui Dumnezeu? Ai îmbătrînit?...

Calul oftă și dădu din cap.

Și totuși bunica nu rostea numele lui Dumnezeu așa de des ca bunicul. Pe Dumnezeu bunicii îl înțelegeam, nu mă temeam de el și în fața lui nu-mi venea să mint, fiindcă m-aș fi rușinat. Dumnezeu bunicii trezea în mine o rușine pe care nu mi-o puteam învinge și de aceea pe bunica n-o mințeam niciodată.

Acestui Dumnezeu bun era cu neputință să-i ascunzi ceva și, după cîte știu, o asemenea dorință nu m-a încercat niciodată.

Într-o zi, cîrciumăreasa care se certa cu bunicul o înjură laolaltă cu dînsul și pe bunica, măcar că dînsa nici nu se amestecase în cearta lor, și nu numai că apucată de furie o înjură, dar mai și aruncă în ea c-un morcov.

— Ești o proastă, cucoană, îi spuse liniștită bunica. Eu însă m-am supărat foc și m-am hotărît să mă răzbun pe ticăloasa de femeie.

Am chibzuit îndelung ce i-aș putea face femeii

119

acesteia puhave și roșcate, cu gușă și cu ochii înfundați în grăsime, ca s-o usture bine.

Din cîte văzusem eu cu privire la certurile dintre chiriași, știam că, de cîte ori voiau să se răzbune, retezau cozile pisicilor, otrăveau cîinii, ucideau cocoșii și găinile, se furișau noaptea în beciuri și turnau gaz în putinile cu varză și castraveți murați sau scoteau cepul la butoaiele de cvas. Toate acestea, însă, nu-mi plăceau și mă gîndeam ce anume răzbunare mai strașnică să născocesc, pe care s-o simtă.

Și am găsit: am pîndit-o pe cîrciumăreasă pînă ce a coborît în pivniță, am închis ușa după dînsa, încuind-o înăuntru, am țopăit pe ușă de bucurie că mă răzbunasem, am zvîrlit cheia pe acoperiș și-am fugit glonț la bucătărie, unde bunica gătea de mîncare. Bunica n-a înțeles numaidecît pricina veseliei mele, iar cînd a înțeles-o, mi-a tras o bătaie unde trebuie, m-a dat afară și m-a trimis pe acoperiș să caut cheia.

Uluit de felul cum primise bunica isprava mea, i-am adus cheia și am fugit într-un colț al curții de unde mă uitam la dînsa cum i-a dat drumul cîrciumăresei și cum au plecat apoi amîndouă alături prin curte, rîzînd prietenește.

— Las' că-ți arăt eu ție, mă amenință cîrciumăreasă cu pumnul ei dolofan, în timp ce fața-i, cu ochii care nu se vedeau de grăsime, rîdea cu bunătațe.

Bunica însă mă înșfacă de guler, mă duse la bucătărie și mă întrebă:

— Ia să-mi spui tu de ce-ai făcut isprava asta?

— Fiindc-a dat în tine cu morcovul...

— Aşaa... Va să zică din pricina mea ai făcut-o? Când te-oi lua, mangositule, şi te-oi băga sub cuptor la şoareci, ai să-ţi bagi minţile în cap. Halal apărător! Te-ai îmbufnat ca o băşică gata să plesnească? Iaca,

120

acuşi te spun bunicului şi-are să jupuiască pielea de pe tine. Hai, cară-te sus şi vezi-ţi de învăţătura ta... Toată ziua bunica n-a vorbit cu mine, iar seara, înainte de a-şi face rugăciunea, s-a aşezat pe pat şi mi-a spus, pe înţelesul meu, nişte vorbe pe care după aceea n-aveam să le mai uit.

— Leonea, sufletele, vîră-ţi asta în cap o dată pentru totdeauna: nu te amesteca în treburile celor mari. Pe oamenii mari i-a pus Dumnezeu la încercare şi s-au arătat ticăloşiţi. Pe cînd pe tine nu te-a încercat şi tu trebuie să trăieşti cu mintea ta de copil. Aşteaptă mai întîi pînă să-ţi atingă Domnul inima, ca să-ţi arate ce ai de făcut şi să te scoată la drumul tău. Ai înţeles? A cui îi vina şi care o fi pricina, asta nu-i treaba ta. Dumnezeu îi acela care se cade să judece şi să pedepsească, iar nu noi.

Bunica tăcu, trase tabac pe nas, închise puţinţel ochiul drept şi adăugă:

— Dacă vrei să ştii, află că nici chiar Dumnezeu nu-i totdeauna în stare să-şi deie seama a cui îi vina.

— Cum aşă, bunicuţă? Da' parcă Dumnezeu nu ştie tot? o întrebai eu cu mirare.

Mîhnită, bunica îmi răspunse încetişor:

— Dacă le-ar şti Dumnezeu pe toate, multe din cele ce fac oamenii nu le-ar mai face. Nu încape îndoială că stă el, tătucul nostru, acolo sus în cer şi se uită şi se tot uită jos pe pămînt, la noi toţi, da' i se întîmplă uneori să-l cuprindă mare jale şi-atuncea plînge cu hohote: „Oamenii mei dragi, oamenii mei! Of, cum mi se rupe inima de mila voastră!”

Bunica începu şi ea să plîngă şi, fără să-şi mai şteargă obraji uzi, se duse în colţul icoanelor să se roage. De atunci Dumnezeul ei mi-a fost şi mai apropiat şi mai drag.

121

Bunicul mă dăscălea şi el şi-mi spunea despre Dumnezeu c-ar fi o fiinţă care vede tot, ştie tot şi-i ajută pe oameni în toate treburile lor, însă de rugat nu se ruga la fel cu bunica.

Dimineaţa, înainte de a se duce în colţul icoanelor, se spăla pe îndelete, apoi se îmbrăca cu grijă, îşi pieptăna tacticos părul roşcovan, îşi netezea bărbuţa, se uita în oglindă, îşi trăgea rubaşca în jos, îşi îndrepta legătura neagră de la gît sub jiletă şi se apropia tiptil de icoane. Se aşeza totdeauna în acelaşi loc, pe un anume ciot al uneia din scînduri, care semăna cu un ochi de cal, şi stătea cam timp de o minută tăcut, cu capul plecat şi cu mîinile de-a lungul trupului, asemenea unui soldat. Apoi se îndrepta, rămînea în picioare drept şi subţire cum era şi spunea cu glas solemn:

— în numele tatălui, al fiului şi al sfîntului duh! La auzul acestor cuvinte mi se părea că în odaie se lăsa o linişte deosebită şi că pînă şi muştele bîzîiau mai încet.

Bunicul stătea cu capul pe spate, sprîncenele îi erau zbîrlite, iar bărbuţa aurie cată în sus. Îşi spunea rugăciunea ca o lecţie, cu glas limpede, parcă s-ar fi pregătit să ceară socoteală cuiva:

— De prisos va fi venit judecătorul, căci faptele fiecăruia se vor da singure în vileag...

Bunicul se bătea uşor cu pumnul în piept şi se ruga cu stăruinţă:

— De-am păcătuit, Doamne, am făcut-o numai faţă de tine. Nu cată, Doamne, la păcatele mele!...

Spunea crezul, apăsînd fiecare cuvînt; piciorul drept îi tresărea ca şi cum ar fi bătut cu el, neuzit, tactul rugăciunii. Se încorda şi se întindea spre icoane, crescînd parcă şi făcîndu-se tot mai subţire şi mai uscăţiv, şi arăta tare curăţel, îngrijit şi tipicar.

122

— Tu, Născătoare care ai născut pe Tămăduitorul, tămăduieşte-mi sufletul de patimile care mi s-au cuibărit în inimă. Ascultă-mi, Maică Precistă, plînsul sufletului şi ajută-mă.

Şi urla tare, cu lacrimi în ochii verzi:

— Scoate-mi credinţa şi nu te uita, Doamne, la faptele mele, nici nu mă răsplăti pentru ele, după cum mi s-ar cuveni.

Aici, bunicul prindea a se închina tot mai des şi mai repezit, dădea din cap de parcă împunea, iar glasul care i se făcea tot mai ascuţit îi era tăiat de sughiţuri la răstimpuri egale. Mai tîrziu, cînd m-am dus la sinagogă, mi-am dat seama că bunicul se ruga ca evreii.

Samovarul zumzăia de mult pe masă; în odaie plutea miros de plăcinte de secară cu brînză de vaci, atunci scoase din cuptor, şi-mi era foame. Bunica, încruntată, cu ochii în podele, stătea sprijinită de uşorul uşii şi ofta. Din grădină se uita pe fereastră soarele voios; în copaci scliceau mărgăritare de rouă şi aerul de dimineaţă mirosea a mărar, a coacăze, a mere pîrguite, iar bunicul se închina întruna, se clătina şi scîncea.

— Stinge, Doamne, din mine flacăra patimilor, căci sînt un cerşetor şi un ticălos.

Ştiam pe dinafară toate rugăciunile bunicului, cele de dimineaţă, ca şi cele de seară, şi-l urmăream să văd dacă nu cumva avea să greşească sau să scape măcar un cuvînt.

Asta i se întâmpla foarte rar și-mi stârnea de fiecare dată în suflet o bucurie răutăcioasă.

După ce-și isprăvea rugăciunea ne spunea, bunicii și mie:

— Bună dimineața.

123

Noi ne plecam în fața lui și, în sfârșit, ne așezam la masă; în clipa aceea îi spuneam:

— Ai uitat să spui: mulțumească-te.

— Nu zău? mă întreba bunicul neîncrezător și neliniștit în același timp.

— Da. L-ai sărit. Trebuia să spui: mulțumească-te, Doamne, credința mea în tine, și nu-mi cerceta faptele...

Ai uitat să spui mulțumească-te.

— Ei, poftim! grăia bunicul, clipind vinovat din ochi.

După aceea avea el să găsească prilejul să mi-o plătească amarnic; deocamdată însă mă bucuram să-l văd stînjenit.

Într-o zi, bunica îi spuse în glumă:

— Taică, s-o fi plictisit Dumnezeu tot ascultîndu-ți rugăciunea. De cînd te știi, tot același lucru i-l îndrugi...

— Cu-um? Ce-ai spus? Îngîna el cu mînie. Ce tot boscorodești acolo?

— Spun că de cînd te tot ascult rugîndu-te, n-am auzit să-i fi dăruit Domnului măcar o vorbuliță din inimă.

Bunicul se făcu stacojiu, începu să tremure și, sărind de pe scaun, azvîrli cu o farfurioară în capul bunicii și începu a zbiera pițigăiat, ca ferăstrăul cînd dă de-un ciot:

— Ieși afară, hîrcă bătrînă!

Cînd îmi vorbea de puterea de nebiruit a lui Dumnezeu, bunicul nu uita niciodată să amintească mai cu seamă de cruzimea lui: Iaca, oamenii au păcătuit — și le-a trimis potopul de i-a înecat; nu s-au lăsat și iarăși au păcătuit — i-a trecut prin foc și le-a dărimat orașele, iar în alte dați Dumnezeu i-a pedepsit, trimițîndu-le pe cap foamete și molime, și totdeauna

124

Dumnezeu atîrna deasupra omenirii ca un fel de sabie sau de harapnic.

— Cel ce nu ascultă de legile Domnului și le nesocotește are să fie pedepsit cu chinuri și cu moarte, îmi spunea bunicul și bătea în masă cu degetele lui subțiri, încercînd să mă încredințeze.

Îmi venea greu să cred în cruzimea lui Dumnezeu. Bănuiam mai degrabă că bunicul le născocea pe toate acestea ca să bage spaima în mine și nu spaima de Dumnezeu, ci de dînsul, și-l întrebam deschis:

— Asta mi-o spui ca să te ascult pe tine? Iar el îmi mărturisea tot așa de deschis:

— Păi sigur, atîta ți-ar mai trebui, să nu m-ascuți!

— Atuncea cum rămîne cu ce spune bunica?

— Tu să n-o crezi pe proasta asta de babă, mă învăța el cu asprime, îi năîngă și șuie încă de pe vremea cînd era tînără și nici carte nu știe. Am să-i poruncesc eu să nu mai vorbească cu tine de lucruri de acestea așa de mari. Ia spune-mi tu mai bine, cîte cinuri îngerești sînt?

Îi răspundeam și apoi îl întrebam:

— Da' ce-s cinovnicii, bunicule?

— Ți-ai găsit și tu ce să-nțrebi! rîdea el cu șiretenie, întorcîndu-și capul ca să nu-l văd; apoi molfăia din buze și mormăia fără chef. Treaba asta nu-l privește pe Dumnezeu, asta-i treabă omenească. La drept vorbind, cinovnicii-s moartea legilor. Ei îs aceia care le vin de hac legilor.

— Bunicule, da' legile ce-s?

— Legile? Sînt niște obiceiuri. Ochii ageri și pătrunzători prinseră a-i sticli și bătrînul, care se-nveselise și căpătase chef de vorbă, începu să mă lămurească: Au trăit oamenii cît au trăit, pînă au căzut la o învoială; au spus ei: obiceiul acesta-i cum nu se poate mai bun;

125

hai să-l statornicim și să facem o pravilă, o lege, cum fac și copiii înainte de-a începe joaca, înțelegîndu-se cum să se joace și care să fie rînduiala jocului. Iacă, o înțelegere de acestea îi și legea.

— Da' cum îi cu cinovnicii, bunicule?

— Cinovnicii-s un fel de berecheți care vin și strică toate legile.

— Și de ce fac așa?

— Ei, asta n-o mai poți tu înțelege, spuse el încrun-tîndu-se și începu iarăși să-mi dea învățături: Peste toate

cîte le fac oamenii, stă Dumnezeu. Una vor oamenii, alta vrea Dumnezeu. Tot ce fac oamenii nu-i temeinic. Suflă o dată Domnul — praf și pulbere se alege din toate.

Aveam eu socotelile mele să aflu ce-i cu cinovnicii și de aceea l-am întrebat iarăși:

— Iar unchiu lakov cîntă:

îngerii sint cinurile Domnului, Cinovnicii — slugile dracului.

Bunicul își săltă bărbuța cu palma, și-o băgă în gură și închise ochii; obrații i se cutremurau. Am înțeles că rîdea înfundat.

— Bine v-ar face dacă v-ar lega de amîndoi, pe lașka și pe tine, de cîte un picior și v-ar da drumul pe gîrlă, spuse bunicul. El n-ar trebui să cînte cîntece de acestea și nici tu să le ascuți. Ia, niște glume păgînești, născocite de rascolnici și de eretici.

Bunicul rămase îngîndurat, se uită prin mine undeva în gol și-mi spuse încet și tărăgănat:

— Ehei! Vai de capul vos-tru!...

Chiar dacă-l pune pe Dumnezeu sus de tot, de unde trona amenințător peste oameni, asta nu-l împiedica nicidecum să-l amestece în toate treburile lui,

126

cum făcea dealtfel și bunica — și-l amesteca nu numai pe el, da' și pe nenumărații lui sfinți. Bunica părea că nici nu-i cunoaște pe sfinți, afară de sfinții Nicolae, Gheorghe, Frol și Lavr, care erau foarte buni și foarte apropiați de oameni, umblau prin orașe și sate, se amestecau în viața oamenilor și aveau toate însușirile omenești, însă sfinții bunicului erau toți mucenici, care răsturnau idolii, se luau la harță cu împărații romanilor, din care pricină erau canoniți, arși și jupuiți de vii.

Cîteodată bunicul visa treaz:

— Dacă mi-ar ajuta Dumnezeu să-mi vînd căsuța asta măcar cu cinci sute de ruble ciștig, aș da să facă o liturghie pentru Sfîntul Nicolae.

Bunica rîdea și-mi spunea:

— Prostul de bătrîn crede că are să-i vîndă Sfîntul Nicolae casa. Parcă Sfîntul n-ar avea altceva mai bun de făcut!...

Am păstrat multă vreme calendarele bunicului cu tot felul de însemnări făcute de mîna lui. Printre altele era una în dreptul zilei sfinților Ioachim și Anna, cu slove drepte scrise cu cerneală roșietică, și care glăsuia așa: „Sfinți milostivi, care m-au scos dintr-un bucluc”.

Îmi aduc și astăzi aminte care anume fusese „buclucul”. În dorința lui de a-și ajuta neprocopsiții de feciori, bunicul se apucase să dea bani cu camătă; începuse, pe ascuns, să ia amaneturi. Cineva îl pîrîse și într-o noapte ne-am trezit cu poliția, venind să facă o percheziție. A fost o zăpăceală nemaipomenită, dar pînă la urmă toate s-au isprăvit cu bine. Bunicul s-a rugat lui Dumnezeu pînă în zori, iar dimineața, de față cu mine, a scris însemnarea în calendar.

Seara, înaintea cinei, bunicul citea cu mine din

127

psaltire, din ceaslov sau din cartea groasă a lui Efrem Sirianul, iar după ce isprăveam masa începea iar să se roage, și multă vreme răsunau în liniștea serii vorbele lui triste și pline de pocăință:

— Ce să-ți pun înaintea și cu ce să te răsplătesc, împărate prea mărinimos și nemuritor? Apără-ne de toate gîndurile deșarte. Ocrotește-ne de oamenii cei răi. Dăruiește-ne, Doamne, lacrimi ca să plîngem și ținare de minte ca să nu uităm că nu sîntem fără de moarte...

Bunica ajunsese acum să spună destul de des:

— Vai, că tare obosita-s azi. Mă tem că m-oi culca fără să mai ajung să mă-nchin.

Bunicul mă ducea la biserică, simbetele la vecernie, iar în zilele de sărbătoare la liturghie. Ajunsesem să deosebesc cărui Dumnezeu îi erau îndreptate rugăciunile ce se făceau la biserică. Tot ce citea preotul și dascălul era pentru Dumnezeul bunicului, iar psaltii cîntau totdeauna rugăciunile bunicii.

De bună seamă că tîlmăcesc aici cam grosolan copilăreasca deosebire dintre cei doi Dumnezei care, țin și acuma minte, mă tulbura și-mi împărțea inima în două; ceea ce știu însă e că Dumnezeul bunicului mă înfricoșa și îmi trezea un simțămînt neplăcut! Era un Dumnezeu care nu iubea pe nimeni, îi urmarea pe toți cu ochi aspri, îi iscodea și vedea înaintea de toate răutatea, urîtenia și păcatele omului. Era limpede că n-avea încredere în oameni, aștepta întruna să-i vadă pocăindu-se și-i plăcea să-i pedepsească.

Pe vremea aceea gîndurile și sentimentele cu privire la Dumnezeu alcătuiau pentru mine cea mai de seamă hrană sufletească și lucrul cel mai frumos din viață, pe cînd celelalte impresii care izvorau din realitate doar

mă jigneau prin cruzimea și murdăria lor, trezindu-mi scârba și mînia. Din toate cîte mă înconju-

128

râu, Dumnezeu bunicii, prietenul care arăta atîta dragoste pentru tot ce era viu, era pentru mine făptura cea mai bună și cea mai luminoasă. Bineînțeles că nu se putea să nu mă frămînte și întrebarea: cum de se făcea că bunicul nu-l vedea pe Dumnezeu cel bun?

Bunicii nu mă lăsau să mă plimb pe uliță, fiindcă strada mă surescita, mă îmbăta parcă și totdeauna stîrneam tot felul de scandaluri și de zarve. Tovarăși n-aveam, căci copiii din vecini se purtau cu mine dușmănos. Nu-mi plăcea deloc cînd mă strigau Kaşirin, dar ei, îndată ce și-au dat seama de asta, zbierau cu și mai mare îndîrjire:

— Uite c-a ieșit nepotul zgripturoiului de Kaşirin.

— Pe el, băieți! Și începea bătaia.

Eram neobișnuit de vînjos pentru anii mei și sprinten la bătaie, lucru recunoscut pînă și de dușmanii mei care mă atacau întotdeauna numai în grămadă. Din pricina asta ieșeam totdeauna bătut și veneam de obicei acasă cu nasul turtit, cu buzele crăpate, cu vînatăi pe față și cu hainele rupte și pline de colb.

Bunica îmi ieșea înainte speriată și mă căina:

— Ce-i, pintenogule, iar te-ai bătut? Ce-nseamnă asta? Apăi cînd te-oi lua eu la scărmănat...

Bunica îmi spăla fața și-mi puneă pe vînatăi bureți de apă dulce, pitaci de aramă sau oblojeli cu apă de plumb, muștrulindu-mă:

— Ce ai de te bați întruna? Acasă ești cuminte, da' cum ieși pe stradă îți faci de cap. Neobrăzatele! Iacă, c-am să-i spun bunicului să nu-ți mai dea drumul pe uliță...

129

Cînd îmi vedea bunicul vînatăile, nu mă ocăra niciodată, ci numai ofta și mîrîia:

— Iar te-au decorat? Ascultă, măi Anika-viteazule, m-auzi tu?... Să nu te mai prind pe uliță!

Cîtă vreme strada era liniștită, nu mă ispitea deloc; îndată ce auzeam însă larma copiilor, cu toate opreliștile bunicului, o ștergeam din curte. Nu-mi păsa nici de vînatăi, nici de julituri, dar totdeauna mă scotea din fire cruzimea distracțiilor de pe uliță, cruzime pe care o cunoșteam prea bine și care ajungea pînă la turbare. Nu puteam vedea pe copii asmuțind cîinii și cocoșii, chinuind pisicile, gonind caprele evreilor și bătîndu-și joc de cerșetorii beți și de Igoșa cel sărac cu duhul, poreclit „Moartea-n buzunar”.

Deșirat, uscățiv și parcă atunci ieșit dintr-o afumă-toare, cu barba țepoasă care-i creștea pe fața osoasă și ruginie, purtînd un cojoc greu, de oai, Igoșka cutreiera ulițele gheboșat și legănîndu-se în chip ciudat, se uita veșnic în pămînt, la picioare, și nu scotea o vorbă. Fața-i tuciurie cu ochii mici și triști trezea în mine un respect în care se amesteca și teama. Mi se părea că omul era totdeauna cu gîndul la cine știe ce treabă serioasă, că ar fi căuțînd ceva și că nu se cuvenea să-i tulbur liniștea.

Copiii se țineau droaie după el și-i zvîrleau cu pietre în spinarea cocîrjată. O bucată de vreme parcă nici nu-i vedea și nu simțea pietrele care-l nimeau; deodată însă se oprea, își sălta capul, dînd căciula mițoasă pe ceafă, apoi și-o îndrepta cu mîinile tremurătoare și se uita în jurul lui, ca și cînd atunci s-ar fi trezit din somn.

— Igoșa! Moartea-n buzunar! Unde ai pornit-o, Igoșa? Ia vezi, n-ai cumva moartea prin vrun buzunar?

Igoșka începea să-și pipăie buzunarele, apoi se

130

apleca repede la pămînt, apuca ce-i cădea sub mîină, o piatră, un căpețel de lemn, un bulgăre de glod uscat, ridica cu neîndemîinare mîina lungă și mormăia o înjurătură, înjura totdeauna cu aceleași trei cuvinte scîrbavnice. În privința înjurăturilor băieții aveau un repertoriu neasemuit de bogat. Cîteodată Igoșka începea a-i fugări, șchiopătînd. Cojocul lung îl împiedica să alerge și Igoșa cădea în genunchi și se proptea în pămînt cu mîinile-i negre ca două cioturi uscate. Copiii zvîrleau într-însul cu pietre, nimerindu-l în spate și în coaste, iar cei mai îndrăzneți se apropiau de el în fugă, îi turnau în cap cîte un pumn cu țărînă și săreau numaidecît în lături.

O altă figură a uliței noastre care mă impresiona poate și mai mult era meșterul Grigori Ivanovici, care orbise acum de tot. Înalt, cu înfățișare plăcută, umbla tăcut după cerșit, dus de mîină de o bătrînică ștearsă; bătrînică se oprea pe sub ferestre, se uita aiurea și îngîna cu glas pițigăiat:

— Pentru numele lui Dumnezeu, dați de pomană unui biet orb...

Grigori Ivanovici nu scotea o vorbă. Ochelarii negri erau ațintiți drept în zidul casei, în fereastră sau în fața trecătorului. Ținea buzele strânse și își netezea încetișor barba revărsată cu mîna pătrunsă de vopsea pînă sub piele, îl vedeam întruna pe bătrîn, dar niciodată n-am auzit vreun sunet din buzele acelea strînse; apăsătoarea tăcere a bătrînului mă chinuia. Era ceva care mă împiedica să mă apropii de el și nici nu m-am apropiat vreodată. Cum însă îl vedeam de departe, alergam în casă și-i spuneam bunicii:

— A ieșit moș Grigori pe uliță.

— Nu zău? grăia bunica cu neliniște și milă în glas. Uite, ține asta și du-te fuguța de i-o dă.

131

Mă înfuriam și mă împotriveam cu grosolănie. Atunci bunica ieșea singură la poartă și stătea multă vreme de vorbă cu dînsul pe trotuar. Meșterul abia de scotea cîte un cuvînt, zîbind ușor, și-și scutura barba.

Cîteodată bunica îl chema în bucătărie, îi dădea ceai și mîncare. O dată s-a întîmplat să întrebe și de mine.

Bunica m-a strigat, dar eu am fugit și m-am ascuns după o stivă de lemne. Mi-era cu neputință că m-apropii de el, simțeam față de dînsul o rușine groaznică și știam că și bunicii îi era rușine. O singură dată am vorbit cu dînsa despre moș Grigori: după ce-l petrecuse dincolo de poartă, se întorcea încet prin curte, cu capul în pămînt și plîngînd. M-am apropiat de ea și-am apucat-o de mînă.

— De ce fugi de Grigori? m-a întrebat ea încetișor. Doar îi om bun la suflet și-i ești drag...

— De ce nu-l ține bunicul? am întrebat-o eu.

— Bunicu-tău?

Bunica se opri din mers, mă strînse la piept și-mi spuse aproape șoptind aceste cuvinte profetice:

— Ține minte ce-ți spun eu: are să ne pedepsească Dumnezeu pentru omul acesta. Amarnic are să ne mai pedepsească!...

Bunica n-a greșit: vreo zece ani după aceea, cînd bunica trecuse în liniștea de veci, bunicul, care își pierduse mințile, rățăcea pe străzile orașului, cerșind cu glas jalnic pe sub ferestre:

— Bucătari, dragii mei, făceți-vă pomană cu mine și dați-mi o bucățică de plăcintă. Ehei! Vai de capul vos-tru...

Atîta-i mai rămăsese din ce fusese el odată, cuvintele acestea amare și tăragănite, care-ți apăsau sufletul:

— Ehei! Vai de capul vos-tru...

Afară de Igoșa și de Grigori Ivanovici mă mai

132

întrista din cale-afară și mă făcea să fug din stradă dezvățată Voroniha. Uriașă, cu părul vîlvoi și totdeauna beată, Voroniha se ivea pe uliță în zilele de sărbătoare. Avea un fel de mers al ei, umblînd de parcă n-ar fi mișcat din picioare și nici n-ar fi atins pămîntul, plutea ca un nor și urla cîntece deșucheate. Cînd o vedeau de departe, toți trecătorii se ascundeau intrînd unde apucau, pe porțile caselor, în dugheni, dîndu-se după colț — încît apariția ei parcă mătura strada. Fața Voronihăi era mai mult vînată, umflată ca o beșică, iar ochii cenușii și mari se zgîiau cumplit și plini de batjocură. Uneori plîngea cu hohote și urla:

— Unde-mi sînteți, copilașii mei dragi?

O întrebam pe bunica:

— Bunică, ce-i cu femeia asta?

— Nu-i treaba ta, îmi răspundea posomorîtă bunica.

Totuși într-o zi îmi spuse pe scurt povestea Voronihăi: femeia aceasta avusese un bărbat, pe un cinov-nic căruia îi zicea Voronov. Acest Voronov avea poftă să treacă în alt cin, mai înalt, și-și vîndu nevasta nacealnicului său, care a dus-o nu știu unde și vreme de doi ani femeia n-a mai dat pe-acasă. Cînd s-a întors, copiii ei, un băiețel și o fetiță, muriseră, iar bărbat-său, care jucase și pierduse la cărți niște bani de-ai statului, se afla undeva în pușcărie. De durere femeia s-a apucat să bea, să-și facă de cap și să se țină de scandaluri. Nu era seară de sărbătoare să n-o ia la poliție...

Hotărît lucru, acasă era mai bine decît pe uliță; mai cu osebire erau frumoase ceasurile de după-amiază cînd bunicul pleca la atelierul lui unchiu Iakov, iar bunica se așeza la fereastră și-mi spunea tot felul de

133

basme și de istorii care mă cucereau, sau îmi vorbea de tata.

Graurului pe care îl scosese din gura motanului bunica îi tăiasse aripa ruptă, iar în locul piciorușului mîncat îi potrivise cu multă îndemînare unul de lemn. După ce pasărea se întremase, s-a pus de-a învățat-o să vorbească. Se întîmpla uneori să stea în fața coliviei și cîte un ceas, sprijinită de ușorul ferestrei, ca o dihanie mătăhăloasă și blajină, dăscălînd cu glas gros pasărea isteată și neagră ca tăciunile:

— Hai, cere: gra-u-rul ca-șă vrea!

Graurul se uita pieziș la bunica, cu ochiul lui rotund și vioi de umorist, bătea cu piciorușul de lemn în podeaua subțire a coliviei, întindea gîtul, fluiera ca bufnița, cînta ca pupăza, imita chemarea cucului, mieuna

ca mîța, lătra ca un cîine, numai de vorbit ca oamenii nu putea vorbi.

— Haide, n-o mai fă pe nebunul, îi spunea bunica. Spune așa: graurul casă vrea!

Maimuța cea neagră cu pene urla ceva asurzitor, care aducea pe departe cu ce-i spusese bunica, iar bătrîna rîdea cu voioșie și-i dădea mei fiert din mînă, spunîndu-i:

— Las' că te știu eu pe tine, șmechere, prefă-cutule! Toate le poți.

Și, pînă la urmă, l-a învățat pe graur să vorbească: peste un timp pasărea cerea destul de lămurit să i se dea casă, iar cînd o zărea pe bunica, mai spunea ceva, care aducea cu: „Bu-aa ziu-aa”.

La început colivia cu graurul atîrna în odaia bunicului, dar nu trecu mult și bunicul izgoni graurul la noi în pod, deoarece pasărea se deprinsese să-l sîcîie întruna, în timpul cît bunicul își spunea răspi-

134

cat rugăciunea, pasărea își scotea printre gratiile coliviei ciocul galben ca de ceară și fluiera:

— Fiu-u-u-i, fiu-fiu, firr-r! Fiu-fiu-u!

Asta i se păru jignitor bunicului. Intr-una din zile se opri în mijlocul rugăciunii, bătu din picior și răcni furios:

— la-ți de-aici diavolul, că de nu îl omor.

În casa bunicului se petreceau tot felul de întîmplări hazlii și atrăgătoare; cîteodată, însă, mă apuca o tristețe căreia nu mă puteam împotrivi, simțeam curgîndu-mi plumb în vine și mi se părea că trăiesc într-o groapă, adîncă și întunecoasă, că-mi pierdeam vederea, auzul și celelalte simțuri, eram orb și pe jumătate mort...

VIII

Pe neașteptate bunicul și-a vîndut casa cîrciu-marului și și-a cumpărat alta, pe ulița Kanatnaia, uliță liniștită, curată, nepietruită, năpădită de iarbă și care dădea de-a dreptul în cîmp; de-a lungul uliței se înșirau căsuțe mici, vopsite în toate culorile.

Casa asta nouă era mai răsărită și mai plăcută decît cealaltă; fațada era dată cu un roș închis de zmeură coaptă, cald și liniștitor, pe care apăreau luminoase obloanele albastre ale celor trei ferestre și singura ferestruică zăbreliată a podului; în stînga, acoperișul era umbrit de frunzișul verde și des al unui ulm și al cîtorva tei. În curte și în grădină erau o mulțime de unghere plăcute, parcă anume făcute pentru jucat de-a v-ați ascunselea. Deosebit de frumoasă era grădina, nu tocmai mare, dar deasă și sălbatică; într-un colț al grădinii se afla feredeu, mic ca o jucărie; în alt colț era o groapă mare,

135

destul de adîncă, năpădită de buruieni, printre care răsăreau capetele afumate ale bulumacilor groși ai vechiului feredeu care arsese. Grădina se mărginea în stînga cu zidul grajdului polcovnicului Ovseanni-kov, iar în dreapta cu niște acareturi ale casei unuia Betleng. În fund, gard în gard cu grădina, se afla gospodăria lăptăresei Petrovna, o femeie grasă, roșie la față, veșnic gălăgioasă ca un clopot; căsuța ei veche și întunecoasă, îngropată în pămînt și acoperită toată cu mușchi, privea blajin prin cele două ferestre ale ei către cîmpul brăzdat de șanțuri adînci, mărginit în dreapta de norul gros și vînat al pădurii. Pe cîmp alergau cît era ziulica de mare soldați, iar fulgerele albe ale baionetelor sclipeau în razele piezișe ale soarelui de toamnă.

Casa era ticsită toată de oameni pe care nu-i mai văzusem; în jumătatea din față locuia un militar tătar cu o nevastă mărunțică și plinuță; de dimineată pînă seara femeia asta țipa, rîdea, cînta dintr-o chitară cu gîtul împodobit cu o mulțime de panglici. Mai cu seamă îi plăcea să cînte cu glasul ei subțire și răsunător un cîntec șagalnic care suna așa:

Singură dacă iubești, Ți se rupe inima. Cată, poate tot găsești, Alt drăguț ca să te vrea. Decît ai sta și ai boci, Mai bine iarăși ai iubi, Dulce răsplată-i a iu-bii!...

Militarul, rotofei ca un balon, ședea la fereastră, își umfla obrazul vînat, holba niște ochi arămii plini de voioșie, pufăia neîncetat din lulea și tușea într-un fel aparte, înfundat, ca un cîine.

136

— Chîm, chîm-chîm...

Într-o încăpere călduroasă de deasupra pivniței și a grajdului locuiau doi căruțași, moș Piotr, mărunțel și cărunț, cu nepotu-său Steopa, un flăcău mut, vînjos, curățel și cu o față care semăna cu o tavă de aramă roșie, și tătărul Valei, vistavoiul ofițerului, un lungan veșnic posomorit. Toți aceștia erau pentru mine oameni noi și-i prețuiam ca deosebire pentru necunoscutul pe care îl înfățișau.

Dar mai cu seamă mă atrăgea și mă interesa un om care ședea în gazdă la noi, poreclit „Bună treabă”, și ocupa în partea din dos a casei o odaie lungă, lîngă bucătărie, cu două ferestre, din care una dădea în curte și cealaltă în grădină.

Era un om sfrijit, adus din spate, avea fața albă cu o bărbuță neagră, împărțită în două, iar ochii priveau blînz

de după ochelari. Era de felul său tăcut și șters, și când îl poșteam la masă sau la ceai, răspundea totdeauna la fel:

— Bună treabă!

Bunica începu să-l cheme cu numele ăsta și nu numai în lipsa lui, ci și când era de față.

— Ia strigă-l, Leonka, pe „Bună treabă” la ceai! Sau: Da' dumneata „Bună treabă”, de ce mănînci așa de puțin?

În odaia lui erau înghesuite peste tot, claie peste grămadă, niște lăzi și tomuri groase, tipărite cu litere laice pe care nu le cunoșteam; peste tot stăteau sticle cu apă de felurite culori, bucăți de aramă și de fier și vergi de plumb, îmbrăcat cu o haină de piele roasă și cu niște pantaloni cenușii cu pătrățele, mîn-jit tot de vopsea, zbîrlit, stîngaci și duhnind urît, se îndeletnicea de dimineată pînă seara cu topitul plumbului și cu cositoritul a tot soiul de lucruri de

137

aramă, cîntărind întruna nu știu ce pe niște terezii mici: mugea, își frigea degetele și sufla repede în ele, se ducea întruna la peretele în care erau aninate niște schițe, se uita la ele, își scotea ochelarii, și-i ștergea și mirosea de aproape hîrtia, vîrîndu-și neconținut nasul subțire, drept și ciudat de alb. Uneori se oprea deodată în mijlocul odăii sau în fața uneia din ferestre și rămînea multă vreme locului ca împietrit, cu fața îndreptată în sus, cu ochii închiși, fără să scoată o vorbă.

Mă cățaram pe acoperișul magaziei, de unde îl urmăream din ochi, prin fereastra deschisă; vedeam pe masă flacăra albastră a lămpii de spirt și silueta întunecată a lui „Bună treabă” scriind ceva într-un caiet răvășit, în timp ce ochelarii îi luceau cu sclipiri sinilii de gheață, îndeletnicirile vrăjitoarești ale acestui om mă țineau ceasuri întregi pe acoperiș, chinuit de curiozitatea pe care mi-o stîrneau.

Cîteodată el stătea la fereastră ca într-o ramă, cu mîinile la spate, cu ochii ațintiți la acoperiș, pă-rînd că nu mă vede, ceea ce mă jigneja grozav. Apoi se repezea deodată la masă, se încovoia tare și începea să scocească prin hîrtii.

Cred că dacă ar fi fost mai bogat și mai bine îmbrăcat, m-aș fi temut de el. „Bună treabă” însă era sărac; peste gulerul surtucului îi ieșea gulerul murdar și boțit al cămășii, pantalonii îi erau peticiți și plini de pete, iar în picioarele desculțe avea niște pantofi scîlciați. Purtarea plină de milă a bunicii față de cei săraci, și cea batjocoritoare a bunicului m-au făcut să mă încredințez pe nesimțite că săracii nu erau oameni primejdioși de care ai avea să te temi.

În toată casa nimeni nu ținea la „Bună treabă”.

138

Toți vorbeau de el cu batjocură. Vesela nevastă a militarului îl poreclise „Nas-de-tibișir”, moș piotr zicea că-i spițer și vrăjitor, iar bunicul spunea de el că e farmazon și că face farmece diavolești.

— Bunică, cu ce se îndeletnicește „Bună treabă”?

am întreat-o eu.

Bunica îmi răspunse cu asprime:

— Asta nu te privește pe tine. Tu taci și vezi-ți de treabă.

Într-o zi mi-am luat inima în dinți, m-am apropiat de fereastră și, abia putîndu-mi ascunde tulburarea, l-am întreat pe „Bună treabă”:

— Ce faci acolo?

„Bună treabă” tresări, se uită la mine pe deasupra ochelarilor, îmi întinse mîna plină de răni și de urme de arsuri și-mi spuse:

— Săi înăuntru...

Faptul că, în loc să mă poștească să intru pe ușă, m-a tras pe fereastră, l-a ridicat și mai mult în ochii mei.

„Bună treabă” s-a așezat pe o ladă, iar pe mine m-a pus în fața lui, după care m-a dat la o parte, m-a tras iar spre el, pînă cînd, după o vreme, m-a întreat încetișor:

— Dar tu de unde ești?

Asta mi se păru curios de tot, fiindcă de patru ori pe zi ședeam la masă în bucătărie alături de el.

I-am răspuns:

— Îs nepotul celor de-aici.

— Aha! Da, spuse el, privindu-și un deget și tăcu.

Asta mă făcu să socot de cuviință să-l lămuresc:

139

— Eu nu-s Kaşirin, îs Peşkov.

— Peşkov? repetă el, accentuînd greşit. Bună treabă.

Apoi mă dădu la o parte, se ridică de pe ladă şi-mi spuse:

— Ei, vezi numai să stai cuminte. Am stat aşa cuminte multă-multă vreme, uitîndu-mă cum pilea cu raşpila o bucată de aramă prinsă în menghină. Pilitura aurie cădea pe o foaie de carton pusă sub menghină. „Bună treabă” o adună cu latul palmei într-o grămăjoară, o puse într-o ceaşcă, adăugă dintr-un borcanel un praf alb ca sarea, mai turnă deasupra ceva dintr-o sticlă întunecată şi ceea ce se afla în ceaşcă începu să fisîie şi să fumege, răspîndind un miros înţepător care mă gîdila în nas; am început să tuşesc şi scuturam din cap, iar el, vrăjitorul, mă întrebă plin de lăudăroşenie:

— Ce e? Miroase urît?

— Da.

— Păi vezi? Asta-i foarte bine, frăţioare. i

„Ian te uită cu ce se laudă”, mi-am zis eu în gînd. Însă lui îi spusei cu asprime:

— Cum să fie bine, dacă pute?

— Nu zău? rosti el, făcîndu-mi cu ochiul. Asta, frăţioare, nu-i totdeauna aşa. Da', ia spune, tu joci arşice?

— Oase, adică. >

— Da, oase.

— Joc.

— N-ai vrea să-ţi torn într-unui nişte plumb?

O să ai un batag pe cînte.

— Vreau.

— Dacă-i aşa, du-te de adă-mi un arşic.

Apoi s-a apropiat de mine, ţinînd în mînă ceaşca

140

fumegîndă, în care se uita numai cu un ochi, şi mi-a spus:

— Eu ţi-o face arşicul cu plumb, dar tu m schimb să nu mai calci pe la mine. Te învoieşti?

Asta mă jigni amar:

— Păi nici aşa nu mai pun piciorul aici!

Am plecat supărat în livadă unde trebăluia bunicul, gunoind merii la rădăcină; era toamnă şi copacii începuseră de mult să se desfrunzească.

— Ia apucă-te de mai tunde şi tu zmeura, îmi spuse bunicul, dîndu-mi foarfecele.

L-am întrebat pe bunic:

— Spune-mi, ce face acolo „Bună treabă”?

— Îmi strică odaia, asta face, îmi răspunse el supărat. Mi-a ars podelele, mi-a murdărit şi mi-a rupt tapetele. Am să-i spun să se mute.

— Bine-ai face, am încuviinţat eu şi m-am apucat să tund loazele uscate din tufele de zmeură.

Mă cam pripisem.

În serile ploioase, cînd bunicul pleca de-acasă, bunica aduna în bucătărie pe toţi chiriaşii, pe cei doi căruţaşi, pe vistavoi, adesea se mai înfiinţa şi Petrovna, veşnic vioaie, se întîmpla să mai vie şi chiriaşa noastră cea veselă, iar vîrît în ungherul lui de lîngă cuptor, nemişcat şi mut, se afla întotdeauna „Bună treabă”. Steopa mutul juca cărţi cu tătarul, iar Valei îl pocnea pe mut cu cărţile peste nasu-i turtit, spunîndu-i:

— Ah, şaitan'.

Moş Piotr aducea un coltuc uriaş de pîine albă şi un borcan de lut cu dulceaţă de zmeură, bob şi Satana, drac (în limbile turcă, tătară şi alte limbi orientale) (n. t).

141

bob, tăia pîinea în felii, pe care le ungea din gros cu dulceaţă şi, ţinînd în palmă feliile gustoase, le împărţea tuturor cu o plecăciune adîncă.

— Pofțiți, vă rog, și luați, spunea el cu blîndețe, iar cînd luai felia, se uita cu luare-aminte în palma-i negricioasă și de vedea vreo picătură de dulceață o lîngea cu limba. Petrovna aducea o sticlă cu vișină, iar cucoana cea veselă nuci și bomboane, începea un chef în toată regula, spre cea mai mare plăcere a bunicii.

Puțină vreme după ce „Bună treabă” voise să mă mituiască, ca să nu mai vin pe la el, bunica făcu iar o sindrofie de felul acesta. Afară o burniță de toamnă cernea de sus neîncetat, vîntul gema și copacii foșneau, zgrepțănînd zidurile cu crengile, în bucătărie era cald și plăcut. Ședeau cu toții unii lîngă alții, erau cu toții neobișnuit de liniștiți și de prietenoși, iar bunica nu se lăsa mult rugată și ne spunea la povești una mai frumoasă ca alta.

Bunica ședea pe marginea cuptorului, cu picioarele pe prichici, cu fața aplecată spre oaspeți și luminată de flacăra unei lămpițe de tinichea. Totdeauna cînd era bine dispusă se urca pe cuptor, spunînd:

— îmi place să vorbesc de sus, că de sus par-că-mi vine mai bine.

Mă așezasem pe prichiciul lat, la picioarele ei și aproape deasupra capului lui „Bună treabă”. Bunica începu să spună o poveste frumoasă cu oșteanul Ivan și pustnicul Miron. Vorbele pline de vigoare și de suc curgeau lin și măsurat:

Trăia pe lume-un voievod, Gordian cel hain.

Cu noaptea "m suflet și-n cuget venin,

Pe om schingiuit, adevărul ura,

Ca buha în scorburi, în rele trăia...

142

Mai mult ca pe alții ura Gordion Pe schimnicul-stareț, bătrînul Miron, Ce sta adevărului strajă mereu Fiind lumii nădejde și sprijin la greu. Chemă într-o zi Gordion pe Ivan — Viteaza lui slugă și aprig oștean:

— *Ivanko, la drum te pornește în zori,*

Pe Miron, trușul bătrîn, să-l omori! li tai căpățîna, de barbă-o apuci Și mie, în taină, apoi mi-o aduci La cîini s-o arunc!... Și-oșteanul viteaz La drum o porni, tot gîndind cu necaz: „Nu voi, nevoia mă-mpinge s-o fac... Pesemne că Domnului asta-i pe plac.” Sub poală-și ascunse el sabia grea, La schimnic veni și îi spuse așa:

— *Cinstite bătrîn, că te ții sănătos*

Te bucuri de-al cerului har ne-ndoiș... Surise moșneagul, pe-oștean îl privi Și fără de grabă, cu tîlc, îi vorbi:

— *Degeaba, Ivane, ascunzi cugetul tău Căci toate le vede, din cer Dumnezeu. El răul și binele-n palmă le ține... Știu gîndul cu care venit-ai la mine! Rușine îi fu lui Ivanko atunci,*

Să dea ascultare înaltei porunci... Da, altfel nu poate, că viața-i în joc Și paloșul trase Ivanko pe loc.

— *Voit-am, bătrîne, pe-ascuns să te-omar, Că-n felul acesta mureai mai ușor. Acum însă roagă-te Domnului Sfînt, Iertare cerînd pentru-ntregul pămînt, Iertare cerînd pentru noi amîndoi...*

Și capul tău, Miron, cădea-va apoi!

143

Bătrînul atunci, cu un zîmbet amar, Se-așază-n genunchi sub un pui de stejar, Se-nclină puietul în fața-i smerit Și zice bătrînul cu glas ostent:

— *Ivanko, prea mult ai să ai de-așteptat, Că mare-i, să știi, omenescul păcat*

Și ruga e lungă din cale-afară... Mai bine, oștene, pe loc mă omoară! Se-ntunecă bravul oștean la obraz Și mîndru-i răspunde, cuprins de necaz:

— *Eu vorba-mi nicicînd înapoi n-oi lua. Pot chiar și o mie de ani aștepta! Smerita lui rugă și-o-ncepe bătrînul.*

Ea ține cit ziua își poartă seninul Și-apoi de cu seară în zori sinilii... O iarnă și-o vară-au trecut prin cîmpii, In goana lor anii încep să se-alunge, Stejarul cu creștetu-n nouri ajunge, Din ghinda-i un codru întreg a-ncolțit, Dar ruga bătrînului n-are sfîrșit! Așa pînă-n ziua de azi stau cei doi: Moșneagul se roagă mereu pentru noi, Preasfîntului cere cerească dreptate, Preasfîntei Fecioare un sprijin în toate. Iar bietul Ivan stă alături de el — E pulbere paloșu-i greu de oțel, Mîncată e platoșa lui de rugină, Veșmîntu-i de mult risipit în țarină. Stă gol, iarnă-vară, viteazul Ivan, Uscat e de arșite trupu-i sărman, Din sîngele-i viermii tot sug nencetat, Zărindu-l, chiar lupul se-ascunde speriații mușcă cu colții-i de fier vijelia. Dar țearpă și veșnic, precum veșnicia,

Nu mișcă o mină, o vorbă nu spune — Pedeapsa pesemne i-i dată anume: Poruncă primind de la domnu-i hain, Piti fărădelegea sub cuget străin! Iar starețul încă și azi se mai roagă. Smeritele-i rugi pentru lumea întreagă Pornesc către cer ca din inima noastră, Precum curge nul spre marea albastră!...

îndată ce bunica începuse povestea, am și băgat de seamă că „Bună treabă” era neliniștit: își mișca mâinile în chip ciudat de parc-avea cîrcei, își scotea întruna ochelarii, îi flutura prin aer în ritmul cuvintelor ciudate ale bunicii, și-i pune la loc, dădea din cap, își ducea mâinile la ochi, trecîndu-și apoi apăsător degetele peste pleoape, și-și ștergea întruna fruntea și obraji cu o mișcare grăbită a palmei, ca și cum ar fi curs șiroaie de sudoare de pe el. Cînd se întîm-pla ca unul dintre ascultători să se miște, să tușească sau să hîrșie cu picioarele, chiriașul bunicii șuiera cu asprime:

— Ss!

îndată ce bunica tăcu, „Bună treabă” se dez-lănțui ca o furtună de la locul lui și începu să se învîrtă, dînd din mîini într-un fel nefiresc și bîguind:

— Știți, e chiar uimitor, trebuie pusă numaidecît pe hîrtie! E ceva cum nu se poate mai adevărat, ceva de-al nostru...

Acum se vedea bine că plîngea, ochii îi erau plini de lacrimi, care izvorau și de după pleoapele de sus și de după cele de jos, așa că îi erau scâldați în lacrimi; era ceva ciudat și-ți stîrnea mila. „Bună treabă” alerga prin bucătărie topăind stîngaci și caraghios și-și flutura înaintea nasului ochelarii pe care tot încerca să și-i pună, fără să reușească să-și agate sîr-mele după urechi. Moș Piotr se uita la dînsul și zîmbea, ceilalți tăceau stingheriți, iar bunica îi vorbea repede:

— Mă rog, scri-o dacă vrei, nu-i nici un păcat în asta. Mai știi o mulțime din astea...

— Nu, eu tocmai pe asta vreau s-o scriu! E atît de specific rusească, strigă „Bună treabă” tulburat, și deodată încremeni în mijlocul bucătăriei și-ncepu să vorbească cu glas tare, în timp ce spinteca aerul cu dreapta, iar în cea stîngă îi tremurau ochelarii. Vorbi așa multă vreme țîpînd mînios, bătînd cu piciorul în pămînt și repetînd întruna aceleași cuvinte:

— Da-da, nu poți trăi cu cugetul altuia.

Apoi amuți deodată, de parcă și-ar fi pierdut graiul, se uită la toți și ieși încetișor, cu capul plecat, ca și cînd s-ar fi simțit vinovat de ceva. Oamenii zîmbeau și se uitau stingheriți unii la alții, bunica se trase mai în fund, pe sobă, de unde o auzeam ofînd din adîncul pieptului.

Petrovna își șterse cu palma buzele groase și roșii și întrebă:

— Nu s-o fi supărat?

— Nu-u, răspunse moș Piotr. Așa-i el... Bunica coborî de pe cuptor și, fără să scoată o vorbă, se apucă să pună cărbuni în samovar, iar moș Piotr spuse molcom:

— Așa-s toți domnii, cu hachițe. Valei bombăni morocănos:

— Holteii aștia întotdeauna fac pe nebunii. Toți rîseră, iar moș Piotr spuse tărăgănat:

— Auzi, s-ajungă să și plîngă! Se vede c-a fost odată ceva de capul lui, da' acu...

M-am întristat; simțeam ceva apăsător strîngîn-du-mi inima. „Bună treabă” mă uimise cu totul: nu pu-

146

m_ulta ochii lui scâldați în lacrimi și mi-era milă de el.

în noaptea aceea, „Bună treabă” n-a dormit acasă iar a doua zi a venit abia după-masă, tăcut, cu straietele boțite și vădit stingherit.

— Ieri am cam făcut tărăboi, îi spuse el bunicii cu glas vinovat, ca un copil. Nu cumva te-ai supărat?

— De ce să mă supăr?

— Că m-am băgat în vorbă.

— păi n-ai jignit pe nimeni...

Simțeam că bunica se temea de el, nu i se uita în față și vorbea prea încet, nu cum îi era obiceiul.

„Bună treabă” se apropie de bunica și-i spuse uimitor de simplu:

— Știți, sînt groaznic de singur, n-am pe nimeni! Taci cît taci, da' deodată simți că începe să-ți clocotească sufletul și izbucnește... Ș-atuncea îți vine să vorbești pînă și cu pietrele, cu copacii... v

Bunica se dădu puțin la o parte.

— Ai face bine să te însori.

— Eh! exclamă el încruntîndu-se și plecă, dînd din mîină.

Bunica se încruntă, se uită în urma lui, trase tabac pe nas și-mi porunci apoi cu asprime:

— Tu ia seama și nu te prea învîrți în jurul lui; Dumnezeu știe ce hram o fi purtînd...

Eu însă m-am simțit iarăși atras de „Bună treabă”.

Văzusem cum i se schimbă și i se trăsese fața, cînd a spus că era „groaznic de singur”; era în aceste cuvinte

ceva care mă atinsese la inimă. M-am luat după el.

M-am uitat din curte pe fereastră, în odaia lui — odaia era goală și semăna mai mult cu o cămară în care fuseseră aruncate în grabă și-n neorînduială o mulțime de lucruri, tot așa de ciudate și de prisos

10*

147

ca și stăpînul lor. M-am dus în grădină și l-am văzut acolo, pe prăvălișul rîpei. Ședea ghemuit și înghebo-șat pe un capăt de bîrnă arsă, cu mîinile înnodate după ceafă și cu coatele sprijinite pe genunchi; din bîrna îngropată în pămînt ieșea la iveală numai un capăt ars, care lucea între foile de pelin, brusturi și urzici. Faptul că omul ședea așa de chinuit mă apropia și mai mult de el.

Trecu o bună bucată de vreme fără să bage de seamă că sînt acolo; se uita undeva, pe lingă mine, cu ochi orbi ca de bufniță, apoi, din senin, mă întrebă, cu ciudă parcă.

— Ai venit după mine?

— Nu.

— Atunci ce cauți aici?

— Am venit așa.

„Bună treabă” își scoase ochelarii, și-i șterse cu o batistă, plină toată de pete roșii și negre, și-mi spuse:

— Hai, vină-ncoace!

Cînd mă așezai alături de el, mă cuprinse strîns pe după umeri:

— Șezi aici. Stăm și tăcem. Bine? Uite ce-i... Ești îndărătnic?

— Sînt.

— Bună treabă.

Am stat așa, tăcuți, o bună bucată de vreme. Seara era liniștită, sfioasă, una din acele seri de vară tîrzie, cînd toate în jur sînt numai culoare, care pălește și se schimbă parcă văzînd cu ochii; pămîntul și-a irosit toate miresmele bogate ale verii și nu mai păstrează decît un miros de umezeală rece, aerul este nespus de străveziu, iar pe cerul roșietic roiesc grăbite stoluri de stîncuțe, sfîrîindu-și gînduri triste. Totu-i mut și adormit. Fiecare zgomot — un filfît

148

A aripă de pasăre, un foșnet de frunză care cade, orice sunet ți se pare puternic și te face să tresari teamă, dar îndată ce ai tresărit, încremenești iar în liniștea ce-a învăluit pămîntul și îți umple pieptul. În asemenea clipe îți vin gînduri deosebit de curate și de ușoare, însă tot așa de firave și de străvezii ca și pînza de păianjen, încît nici nu le poți tălmăci în vorbe. Ele se aprind și se sting îndată, ca niște stele căzătoare, arzîndu-ți sufletul cu o tristețe nelămurită, mîngîindu-l, neliniștindu-l, făcîndu-l să clocotească, să se topească și să se închege, dobîndind forma și înfățișarea lui adevărată pentru toată viața.

Mă lipeam de șoldul cald al lui „Bună treabă” și ne uitam amîndoi printre crengile întunecate ale merilor la cerul învăpăiat, urmăream zborul înărițelor neastîmpărate, vedeam sticleții ciugulind din măciulii semințe acrișoare de ciulin și cum se desfășurau dinspre zarea cîmpului nori mișoși, vineți, cu marginile tivite cu roș, pe sub care treceau în zbor greoi stoluri de ciori spre cuiburile lor din copacii țintiri-mului. Toate erau frumoase, neasemuit mai de înțelese pentru mine decît oricînd și mai apropiat de sufletul meu...

Cînd și cînd omul de lingă mine ofta din adîncul pieptului și mă întreba:

— Îi bine, frățioare? Păi vezi! Da' nu simți jilă-veala, nu ți-e rece?

Iar cînd cerul se învălui de-a binelea și întunericul plin de umezeală înecă și puhavi toate din jur, îmi spuse:

— Ei, ajunge! Haidem.

Lîngă porțița grădinii se opri și-mi grăi cu glas scăzut:

— Bună bunică ai! Ca pîinea caldă!

149

Apoi închise ochii și, zîmbind, recită încet dar foarte lămurit:

Pedeapsa pesemne i~i dată anume: Poruncă primind de la domnu-i hain Piti fărădelegea sub cuget străin!

— Tu, frățioare, vezi de ține bine minte asta. Împingîndu-mă înainte, mă întrebă:

— Știi să scrii?

— Nu.

..-!..

— Apoi să-nveți. Iar cînd îi învăța, scrie ce-ai s-auzi de la bunica. Asta, frățioare, are să-ți prindă tare bine... Ne-am împrietenit. Din ziua aceea veneam la „Bună treabă” cînd pofteam, mă așezam pe-o ladă acoperită cu niște cîrpe și mă uitam la el în voie cum topea plumbul, cum încingea niște bucăți de aramă, iar după ce le încingea, le ciocănea pe o nicovală cu un ciocan ușor cu coada frumoasă, prefăcîndu-le în foi, pe care le pilea

cu rașpila și cu tot soiul de pile, le freca cu șmirghel și le tăia cu un ferăstrău cu pînza subțire ca un fir de ață. Apoi le cîntărea pe o balanță de precizie, de alamă. Turna niște lichide în cești albe și groase, se uita cum fumegau și umpleau odaia cu un miros usturător, se încrunta, răsfoia o carte groasă și mormăia, mișcînd din buzele lui roșii, sau cînta încet, cu glas răgușit:

O, trandafir din Saron...

— Ce faci tu acolo?

— Fac și eu ceva, frățioare...

— Da' ce anume?

— Ai să vezi. Nu știu cum să-ți spun ca să pricepi.

150

— Bunicul zice că oi fi făcînd poate bani falși...

— Bunicu-tău? Hm... spune prostii. Să știi, frățioare, că banii-s fleac...

— Da' fără ei cu ce să plătești pîinea?

— Mda... Asta-i drept, frățioare. Pîinea trebuie s-o plătești...

— Păi vezi! Da' carnea?

— Și carnea...

Rîde încetișor și nespus de plăcut, mă gîdilă după ureche ca pe-un cățel și spune:

— Cu tine nu-i chip s-o scot la capăt. Mă bagi

în cofă, frățioare. Hai mai bine să tăcem...

Cîteodată își lăsa treaba, se așeza lîngă mine și ne uitam amîndoi pe fereastră la burnița care-și cernea stropii pe acoperiș și peste curtea năpădită de iarbă, la merii care-și scuturau frunza. „Bună treabă” era scump la vorbă, însă totdeauna spunea tocmai ceea ce trebuia. De cele mai multe ori, cînd voia să-mi îndrepte atenția asupra vreunui lucru, mă împingea încetișor cu cotul și-mi arăta ceva, făcîndu-mi cu ochiul.

Nu vedeam nimic deosebit în curte, dar din pricină că-mi dădea cu cotul și-mi spunea două-trei vorbe, tot ce vedeam mi se părea de o negrăită însemnătate și mi se întipărea adînc în minte. Uite o mîță care trece fuga prin curte și se oprește în fața unei băltoace de apă limpede, în care își vede imaginea răsfrîntă. Ridică lăbuța moale, ca și cînd ar vrea să-și lovească chipul. „Bună treabă” spune încetișor:

— Pisicile-s mîndre și neîncrezătoare...

Mamai, cocoșul roșcat-auriu, își ia vînt și zboară pe gardul grădinii, pe care se înțepenește, bate din aripi atît de tare că-i gata să cadă, se supără, își întinde gîtul și începe să bombănească furios.

151

— E semeț generalul, dar prea deștept nu-i... Iată-l și pe matahala de Valei, pășind greoi ca un cal bătrîn prin noroiul din curte; fața cu pomeții ieșiți în afară i-i bosumflată. Se uită cu ochii mijiiți la cer, de unde soarele de toamnă îi trimite drept pe piept o rază albă, făcînd să lucească un nasture de alamă de la mundir; tătarul se oprește și cu degetele-i strîmbe pipăie nasturele.

— Parcă-i o decorație, așa-l admiră...

M-am legat repede și tare cu „Bună treabă”; aveam nevoie de el și cînd sufeream umilinți, și cînd eram voios. Deși era tăcut, nu mă împiedica să-i spun în voie tot ce-mi trecea prin cap, pe cînd bunicul mă întrerupea întotdeauna, strigînd cu asprime:

— Ia nu mai trîncăni atîta, melița dracului... Bunica atît era de prinsă de treburile ei, încît n-avea urechi să audă și nici vreme să se amestece în vorba celorlalți.

„Bună treabă” asculta totdeauna flecărelile mele cu multă luare-aminte și adesea îmi spunea zîmbind:

— Ei, frățioare, asta n-o fi chiar așa cum spui, asta ai născocit-o tu...

Observațiile lui scurte veneau totdeauna la timp și erau de trebuință; ca și cînd ar fi văzut ce se petrecea în sufletul și în mintea mea, nici nu deschideam bine gura și știa îndată ce era neadevărat și de prisos în ceea ce aveam de gînd să-i spun. Știa și mi-o tăia cu blîndețe, parcă mi-ar fi dat ușor peste mînă:

— Minți, frățioare.

De multe ori îi puneam într-adins la încercare această vrăjitoarească însușire a lui; născoceam ceva din minte și-i spuneam, chipurile, că s-a întîmplat întocmai, iar el, după ce mă asculta un timp, dădea din cap cu neîncredere, zicînd:

152

— Ehei, frățioare, minți...

— Da' de unde știi?

— Văd eu, frățioare!...

Adesea, cînd bunica se ducea la apă în piața „aia”, mă lua cu dînsa. Odată, am văzut cinci mahalagii bătînd pe

un mujic; îl doborâseră la pământ i-l băteau cum flocăiește o haită un câine singuratic. Bunica lăsă jos căldările și, luând cobilița de-un capăt, se repezi la mahalagii, strigându-mi:

— Fugi de-aici!

Eu însă, speriat, am pornit în goană după dînsa și am început să zvîrl cu pietre în mahalagii, în vreme ce bunica îi împingea curajoasă cu cobilița și-i croia peste spate și peste cap. S-au mai găsit și alți oameni care au sărit în apărarea mujicului; mahalagii au fugit și bunica s-a apucat să-l spele pe mujic de sînge. Fața-i era zobită; îl văd și acum, cu aceeași scîrbă ca atunci, cum își apăra cu degetul murdar o nară ruptă, tușind și urlînd, în timp ce de sub deget îi fîșnea sîngele, nimerind-o pe bunica drept în obraz și-n piept. Bunica țipa și ea și tremura toată.

Cum am ajuns acasă, am dat fuga la chiriașul bunicii și i-am spus toate de-a fir-a-păr; el își lăsă treaba, se opri în fața mea, ținînd în mînă o răspilă lungă, ridicată ca o sabie, uitîndu-se țintă la mine, cu asprime; apoi, deodată, îmi tăie vorba, spunîndu-mi cît se poate mai serios:

— Foarte bine. Într-adevăr, toate s-au întîmplat întocmai cum ai spus. Foarte bine!

Zguduit de cele ce văzusem, n-am avut răgaz să mă mir de spusele lui și-mi turuia gura înainte; el, însă, își petrecu brațul după gîtul meu, silindu-mă să umblu alături de dînsul în sus și-n jos prin odaie. Și-mi zise:

153

— Ajunge! Nu-i nevoie să mai adaugi nimic. Ai spus, frățioare, tot ce era de spus. Înțelege? Tot!

M-am supărat și am tăcut. După o clipă de gîndire, mi-am dat seama cu o uimire de care îmi aduc și azi aminte că mă oprise tocmai la timp.

Într-adevăr, spuseseam tot ce aveam de spus.

— Tu, frățioare, n-ar trebui să te gîndești prea mult la întîmplări de acestea. Mai bine ai face chiar să le uiți de tot, îmi spuse el.

Uneori îmi trîntea din senin cîte o vorbă care după aceea mi-a rămas în minte toată viața. Așa, de pildă, i-am istorisit odată de un dușman al meu, Kliușnikov, un grăsan cu capul mare și bătaș vestit, pe care nu-l puteam dovedi, cum de altfel nici el pe mine.

„Bună treabă” ascultă cu luare-aminte la necazurile mele și-mi spuse:

— Fleacuri! Păi crezi tu că-i vorba de putere? Adevărata putere stă în repeziciunea mișcărilor. Cu cît ești mai iute, cu atîta ești mai tare. Ai înțeles?

Duminica următoare m-am străduit să dau mai repede din pumni și, ce-i drept, l-am învins cu ușurință pe Kliușnikov. Asta mă făcu să ascult cu mai multă luare-aminte la cele ce-mi spunea „Bună treabă”.

— Orice lucru trebuie să știi cum să-l apuci, înțelege? Ca să apuci ceva cum trebuie, se cere cap. N-am înțeles ce voia să spună, dar fără să vreau îmi aminteam de vorbele lui, fiindcă în simplitatea lor era o taină care mă înciuda. Căci ce mare pricepere era de trebuință ca să poți apuca o piatră, o bucată de pîine, o ceașcă, un ciocan?

Pe zi ce trecea, toți ai casei îl răbdau pe „Bună treabă” din ce în ce mai anevoie; chiar și motanul cel blajin al veselei noastre chiriașe nu mai venea să

154

așeze pe genunchi ca la ceilalți locatari și nici ' ' ar nu se apropia cînd el îl chema cu blîndețe. n'n pricina asta am început să bat motanul, să-l t e de urechi și să mă rog de dînsul să nu se teamă /e „Bună treabă”.

— Îmi miros hainele a acizi, de asta nu vine motanul la mine, ne lămurea el. Știam însă că toți, nînă și bunica, lămureau asta altfel, într-un chip care arăta nedreapta și jignitoarea lor dușmănie față de „Bună treabă”.

— Ce tot stai mereu la dînsul? mă întreba supărată

bunica. Ia seama să nu te învețe cine știe ce...

Bunicul mă bătea crunt pentru fiecare vizită pe care i-o făceam lui „Bună treabă” și despre care afla el, dihorul cel roș. Bineînțeles că lui „Bună treabă” nu-i spuneam că mă opreau să mă duc la dînsul, însă îi spuneam deschis părerea pe care o aveau despre el toți ai casei.

— Bunica se teme de tine. Spune că ești vrăjitor, iar bunicul zice că ești împotriva lui Dumnezeu și c-ai fi primejdios pentru oameni.

„Bună treabă” scutura din cap, de parcă s-ar fi apărat de muște; pe fața-i albă ca varul prindea a licări un zîmbet, care-i îmbujora ușor de tot obrazii. La zîmbetul acesta mi se strîngea inima și vedeam negru înaintea ochilor.

— Văd eu asta, frățioare, spunea el încetișor. Cam tristă treabă. Așa-i?

— Așa-i.

— Cam trist, frățioare.

Pînă la urmă ai noștri i-au venit de hac și-a trebuit să se mute.

Intr-o dimineață, după ceai, am venit la el; l-am găsit șezînd pe jos, strîngîndu-și lucrurile în lăzi și

155

1

cîntînd cu glas abia auzit *Trandafirul din Saron*.

— Ei, rămîi cu bine, frăţioare, că eu plec...

— Da' de ce pleci?

Se uită la mine ţintă şi-mi spuse:

— Parcă tu nu ştii? Au nevoie de odaia asta pentru maică-ta...

— Cine ţi-a spus?

— Bunicul...

:<•--

— Minte!

„Bună treabă” mă trase de mîneacă şi cînd m-am aşezat pe podele, alături de el, mi-a spus în taină:

— Nu te supăra! Credeam, frăţioare, că ştiai, dar nu voiai să-mi spui. N-ar fi fost frumos din partea ta...

Eram trist şi, nu ştiu de ce, dar parcă mi-era ciudă pe el.

— Ia ascultă, grăi el aproape în şoaptă, zîmbind: îţi aduci aminte cînd ţi-am spus să nu mai vii pe la mine? Dădui din cap.

— Aşa-i că atunci te-ai supărat pe mine?

— Da...

— Da' mie, frăţioare, nici prin gînd nu mi-a trecut să te mîhnesc. Ştiam numai că dacă ai să ajungi să te împrieteneşti cu mine, au să te certe. Parcă n-a fost aşa? Ei, acum vezi de ce ţi-am spus să nu mai vii?

„Bună treabă” vorbea cu mine de parcă era un copil de seama mea şi vorbele lui m-au bucurat nespus; ba mi s-a părut chiar că-l înţelesesem încă de pe atunci. Şi-aşa chiar i-am şi spus:

— Eu- asta am înţeles-o demult.

— Păi vezi, frăţioare? Aşa-i treaba, puiule... Am simţit un junghi în inimă.

156

legi

— De ce nu ţine nimeni la tine? M-a cuprins în braţe, m-a strîns la piept şi, făcîndu-mi cu ochiul, mi-a spus:

— Sînt străin de ei, înţelegi? Asta-i pricina, înţe? Nu-s de-al lor...

Nu mă pricepeam ce să-i spun şi nici nu eram în tare să-i spun ceva; stăteam numai şi-l trăgeam de mîneacă.

— Lasă, nu te mai necăji, îmi mai spuse el o data

şi adăugă în şoaptă, la ureche: Şi vezi de nu mai plînge.

Dar de sub ochelarii cu sticlele aburite îi curgeau şi lui lacrimi.

După aceea, am rămas ca de obicei tăcuţi şi numai la răstimpuri dacă mai schimbam cîte un crîmpei de vorbă.

Seara, după ce-şi luă rămas bun cu blîndeţe de la toţi, şi de la mine, îmbrăţişîndu-mă, plecă. Am ieşit în poartă şi l-am văzut depărtîndu-se, hurducat de te-lega care sfărîma bulgării de noroi îngheţat. Nu ieşise bine pe poartă şi bunica se şi apucă să spele şi să cureţe odaia murdară, iar eu mă foiam dintr-un colţ în altul anume ca s-o stînjenesc.

— Hai, pleacă odată de-aici! strigă bunica, tot împiedicîndu-se de mine.

— Da' de ce l-aţi gonit, bunică?

— Ține-ţi gura!

— Sînteţi cu toţii nişte proşti, i-am spus. Începu să deie în mine cu cîrpa udă şi să ţipe:

— Ai căpiat de tot, neastîmpăratule!

— Tu nu. Da' ceilalţi. Toţi îs nişte proşti, am încercat eu s-o îndrept, dar nici aşa n-am izbutit s-o liniştesc.

Seara, la cină, bunicul spuse:

— Ei, slavă Domnului! Că de cîte ori îl vedeam,

157

parcă mi se răsucea un cuţit în inimă. Şi-mi ziceam: lasă că tot te dau eu afară!

De furie am frînt lingura şi iarăşi am primit o chelfăneală.

Aşa s-a isprăvit prietenia mea cu cel dinţii din nesfîrşitul şir de oameni din ţara noastră care se simţeau străini în propria lor ţară şi care, în acelaşi timp, erau cei mai buni din toţi oamenii ei...

IX

Cînd mă gîndesc la copilăria mea, mă asemuiesc cu un stup de albine în care tot soiul de oameni simpli şi şterşi au adus întruna, ca şi albinele, mierea cunoştinţelor şi gîndurilor lor despre viaţă, îmbogăţindu-mi sufletul, fiecare cu ce se învrednicea. De multe ori, mierea pe care o aduceau era necurată şi amara, dar orice cunoştinţă tot miere este.

După plecarea lui „Bună treabă”, m-am împrietenit cu moş Piotr. Semăna cu bunicul: era tot aşa de uscăţiv, de îngrijit şi de curăţel, doar mai mărunţ decît dînsul şi mai slăbănog; semăna cu un băietan care s-a îmbrăcat

în glumă ca un moșneag. Fața îi era ca o plasă făcută din șuvițe subțiri de piele, prin care priveau, ca niște scatii dintr-o colivie, ochii ageri și poznași, cu albul bătînd în gălbui. Părul sur îl avea creț, iar bărbuța inelată. Pufăia întruna din lulea și fumul ei, de-o culoare cu părul, se ridica tot în inele; pînă și vorba îi era încîrliionțată și împeștriată cu tot felul de zicale. Cînd prindea a grăi, bîzîia, chipurile cu blîndețe, dar mie mi se părea că-și cam bătea joc de toată lumea.

— Pe vremea cînd eram doar un băietan, mi-a

158

cit odată cucoana, luminăția sa contesa Tatian

Por^U_{vna: ;T_U} ai să fii fierar!" Nu mult după aceea mi-a

• Ajută-1 pe grădinar!" Bun și asta; numai că

S^fiund'e 1-oi P^{une} pe mu^ȝier tot nu⁻ⁱ bine. Altă dată mi-a spus iarăși: „Tu, Petrușka, ai să te apuci de escuit!" Fie și la prins pește, că mie totuna mi-era. Dar cum am îndrăgit îndeletnicirea asta, ia-ți, băiete, rămas bun și de la pește. A trebuit să plec la oraș, să mă fac birjar, ca să am de unde-i plăti cucoanei contese obrocul. Chiteam acum ce dracu avea să mai vină, da' n-a mai dovedit să mă schimbe cucoana la altă treabă, fiindcă-a venit eliberarea și-am rămas cu iapa pe care acuma o îngrijesc ca pe o contesă.

Iapa era bătrînă și din albă, cum fusese odată, părea că un zugrav beat se apucase s-o vopsească cu tot felul de culori și se lăsase de treabă la mijloc; era beteagă de picioare și tot trupul parcă-i era cusut din cîrpe. Capul osos, cu ochi tulburi, legat de trup cu niște vine umflate și cu pielea veche și roasă, îi spînzura cu tristețe în jos. Moș Piotr, care îi spunea Tanka, se purta cumsecade cu dînsa, n-o lovea niciodată.

Într-o zi, bunicul 1-a întrebat:

— Ce ți-a venit, măi, să-i dai mîrtoagei tale nume creștinesc?

— Ba deloc, cinstite Vasili Vasiliev. Deloc! Tatia-na-i nume creștinesc, însă Tanka, nu știu să fie.

Moș Piotr avea și el știință de carte, cunoștea bine scriptura și cărțile sfînte și se ciorovăia întruna cu bunicul, care dintre sfîinți ar fi să fie cel mai sfînt. Judecau care mai de care și cu multă asprime pe cei păcătoși și, mai cu seamă, aveau ei ce aveau cu Abessalom. Uneori certurile lor se porneau de la chestii ^{ne} gramatică slavonească și de terminații, bunicul

159

ținînd-o morțiș pe-a lui că unele cuvinte trebuiau rostite „horn” la sfîrșit, pe cînd moș Piotr se strădui[^] să-l încredînteze că, dimpotrivă, ele au a fi rostite în „șă”.

— Nu-i cum spui tu, ci cum spun eu, se înfierbînta bunicul, se făcea stacojiu la față și se scâlamba după moș Piotr: „șă-șă!”

Însă moș Piotr se învăluia în rotocoale de fum și spunea batjocoritor:

— Da' cu ce-s mai bune „horn”-urile tale? Crezi că-s mai pe gustul lui Dumnezeu? Deloc! Dumnezeu îți ascultă rugăciunea și-și spune: roagă-te cum te-i ruga, că tot nu faci nici o pară!

— Cară-te de-aici, Lexei, răcnea cu furie bunicul, scăpărînd din ochii lui verzi.

Lui moș Piotr îi plăceau cu deosebire curățenia și rînduiala. Cînd trecea prin curte, zvîrlea totdeauna la o parte, cu o lovitură de picior, toate surcelele, cioburile, oasele pe care le întîlnea în drum, bodogănind în urma lor:

— După ce ca nu ești bun de nimic, mi te mai pui în cale!

Era bucuros de vorbă, părea bun și vesel, dar uneori în ochi i se iveau vinișoare sîngerii, luminile i se tulburau și privirea îi încremenea, ca a unui mort. Cîteodată se așeza într-un ungher și se zgribulea acolo, posac și mut ca nepotu-său.

— Ce-i cu tine, moș Piotr?

— Hai, pleacă de-aici! Îmi răspundea el aspru, cu glas înfundat.

Într-o casă de pe ulița noastră s-a mutat un boier care avea un cucui în frunte; boierul ăsta avea un nărav foarte ciudat, în zilele de sărbătoare se pune la fereastră și trăgea cu pușca încărcată cu alicie în cîini,

160

1

• 'ci în găini, în ciori precum și în trecătorii

^{sc}întîmplă să nu-i fie pe plac. Odată îl împrôșcase

o ploaie de alice pe „Bună treabă”; alicele n-au ^{CU} s să-i găurească haina de piele, cîteva însă i-au ^{3^U} rit în buzunar, îmi aduc aminte cum se uita de ^o nt chiriașul bunicii prin ochelari la alicele vinete; bunicul stăruia să-l convingă să facă o plîngere împotri-boierului, însă „Bună treabă” aruncă alicele într-un colț al bucătăriei și spuse numai atît: — Nu face să-mi bat capul!

Altă dată pușcașul acesta i-a trimis cîteva alice bunicului, în picior; bunicul s-a mîniat, a făcut jalbă la judecătorul de pace și a început să-i strîngă pe toți de pe ulița noastră care pătimisera de pe urma boierului, precum și martorii de trebuință, dar boierul pierise peste noapte.

De fiecare dată cînd răsunau în uliță împușcăturile acestea și se întîmpla ca moș Piotr să fie acasă, își punea în grabă șapca de sărbătoare cu cozoroc mare și cu fundul ieșit de soare și dădea fuga la poartă. Ajuns aici, își ascundea mîinile la spate, sub poalele caftanului, pe care le sălta de parcă erau o coadă de cocoș, își scotea burta afară și începea să se plimbe țațoș pe trotuar, pe dinaintea ferestrei pușcașului. Astfel trecea moș Piotr o dată, se întorcea și mai trecea o dată. Noi, ai casei, eram cu toții la poartă; la fereastră se ivea fața vineție a militarului și în spatele lui capul bălai al nevستی-si, iar din curtea lui Betleng ieșeau de asemenea în poartă alți oameni; numai din casa cenușie, moartă parcă, a lui Ovseanni-kov nu se arăta nimeni.

Cîteodată moș Piotr se plimba așa fără să se aleagă cu nimic, fiindcă, pe cît se pare, vînătorul nu-l socotea vinat de soi, pe care făcea să strice o împușcătură.

H—694

161

Altă dată din pușca lui cu două țevi tunau împușcăturile, una după alta: — Pooc-pooc!

Fără a grăbi cîtuși de puțin pasul, moș Piotr se apropia de noi și spunea, mulțumit cum nu se mai poate. — M-a nimerit în pulpană. S-a întîmplat odată ca alicele să-l nimerească în umăr și în gît. Bunica i le-a scos c-un ac, certîndu-l:

— De ce te-apuci să-i faci gustul nebunului? într-o zi o să-ți mai scoată și ochii.

— Nu, Akulina Ivanovna. Asta n-o s-o facă, îi răspundea moș Piotr cu glas tărăgănat și disprețuitor. Așa țintaș, vai de capul lui...

— Da' tu de ce te potrivești lui?

— Nu mă potrivesc. Așa-i gustul meu, să-l zădăresc pe boier.

Și, uitîndu-se la alicele scoase de bunica, pe care le ținea în palmă, adăugă:

— Acesta numai vînător nu-i. Iaca, la cucoana mea, la contesa Tatian Lexevna, se afla, vremelnic, drept soț

— că ea schimba bărbații, cum schimba și lacheii — se afla vremelnic pe lîngă dînsa, cum spuneam, unul Mamont Ilici, militar de felul lui. Pe acela să-l fi văzut cum trăgea. Ehei, bunicuță, acela trăgea numai cu gloanțe! îl punea pe Ignașka-tontul cam la vreo patruzeci de pași depărtare și-i atîrma de cingătoare o sticlă, potrivind-o astfel încît să-i spînzure între picioare. Ignașka răscracăna picioarele și se strica de rîs, ca tot prostul. Mamont Ilici lua sticla la ochi cu pistolul și — bang! — o spargea. O singură dată s-a întîmplat ca Ignașka să miște parcă l-ar fi înțepat un tăun și glonțul l-a nimerit în genunchi, drept în oușor. Au chemat doftorul și doftorul i-a tăiat pe miorul Si cu ^{asta s'na isprav} it. Picioarul l-au loc pi^{cluu} ,7 ,, , îngropat în pamuit. ¹⁶ — Ei da' tontul ce-a făcut?

— Ce să facă? Nimic. Prostul n-are nevoie nici mîini. nici de picioare. Lui îi dă de mîncare prostia. T^oți țin la proști, fiindcă prostia nu strică nimănui. Că , ar nu degeaba se spune: fie diacon, fie diac, numai ^{rost} să fie, că nu-ți vine de hac.

Istoriile lui moș Piotr n-o prea minunau pe bunica, fiindcă și dînsa știa zeci de povești de acestea, dar pe mine mă înfricoșau și-l întrebam:

— Da' poate un boier să te omoare, dacă-i vine lui cheful?

— Și de ce n-ar putea? Firește că poate. Se omoară

chiar și-ntr-ei. La Tatian Lexevna s-a întîmplat o dată să vie un ulan, care s-a luat la ceartă cu Mamont. Numai ce au pus mîna pe pistoale, s-au dus în parc, lîngă heleșteu, și acolo, pe o cărărușă, ulanul l-a pocnit pe Mamont drept în ficat. Pe Mamont l-au dus la țintirim, pe ulan l-au trimis la Caucaz și gata treaba. Așa

fac ei între ei. Cît despre mujici și ceilalți, ce să mai vorbim? înainte tot le mai păsa de oameni, că deh! oamenii erau bunul lor. Da' acum, nici capul nu-i doare.

— Eh! Nici atunci nu le păsa de oameni, spuse bunica.

Moș Piotr încuviință:

— Și asta-i adevărat! Era bunul lor — da' vezi că era ieftin...

Cu mine moș Piotr se purta cu bunătate, îmi vorbea cu mai multă blîndețe decît celor mari și fără să-și ascundă ochii, dar avea el ceva care nu-mi plăcea; cînd împărțea tuturor dulceața lui preferată, felia mea era unsă mai din gros, îmi aducea din oraș turtă dulce

163

cu malț, plăcintele cu mac, și vorbea totdeauna cu mine serios și cu glas scăzut:

— Ce vrei să te faci tu, domnișorul? Te duci la oaste, sau te faci cinovnic?

— Soldat.

— Bu-un. Acum nici soldat să fii nu-i prea greu. Și popă tot îi bine, îi tot dai înainte cu Doamne mi-luiește, și gata treaba! îi chiar mai ușor să fii popă decît soldat. Da' cel mai ușor îi să fii pescar; pescarul n-are trebuință să știe nimica, îi de ajuns să se deprindă.

Moș Piotr îmi arăta cu mult haz cum umblă peștii în jurul năzii, cum se zbat coastrășii, zglîvocii și plăticile cînd mușcă nada și se prind în cîrlige.

— Uite, tu te superi cînd te bate bunicu-tău, îmi spunea el vrînd să mă mai mîngîie. N-ai de ce te supăra, domnișorul. Dacă te bate, îi ca să te învețe minte, și te bate ca pe un copil. Da' Tatian Lexevna, cucoana mea, era vestită cum știa dînsa să bată. Avea ea pentru treaba asta pe un om anume, căruia îi zicea Hristofor. Și Hristofor aista așa de bine se pricepea să bată, că se rugau boierii de pe moșiile învecinate de cucoana mea să li-l împrumute! „Dă-ni-l, cucoană, Tatian Lexevna pe Hristofor, ca să bată slugile”. Iar cucoana îi dădea voie să se ducă.

Moș Piotr îmi spunea din fir-a-păr și fără răutate cum cucoana aceea, îmbrăcată cu o rochie de tul alb și-n cap c-o băsmăluță subțire ca spuma și albastră ca cerul, ședea într-un jilț roș în cerdacul cu stîlpi, iar Hristofor biciuia în fața ei femeile și bărbații.

— Hristofor aista, domnișorul, măcar că era de loc din Riazan, sămăna a țigan sau hohol. Avea mustățile pînă la urechi și fața vînată, fiindcă-i rădea barba. Ori era prost, ori mai degrabă cred că făcea pe prostul, ca să nu-l întrebe oamenii lucruri care

164

• eneau la socoteală; cîteodată, în bucătărie, puneau n^{11m1} ceașcă și prindea cîte-o muscă sau un ^{3Pa /} -j meca pe-ndelete cu un bețișor. Altă dată S^{in a} tea cîte un păduche de după gît și îl îneca tot așa. ^Povești de acestea, cum și altele de același fel, • sesem să cunosc multe, de cînd le tot auzeam din ^{3^U} bunicii și a bunicului. Chiar dacă nu erau toate f' fel într-o privință aveau o ciudată asemănare: f' fiecare din ele omul era batjocorit, chinuit, hăituit. Mă săturasem de ele, nu mai voiam să le aud și mă rugam de căruțaș:

— Spune-mi alta!

Moș Piotr își aduna atunci toate crețurile spre buze le ridica apoi spre ochi și-mi împlinea rugămintea:

— Bine, măi nesățiosule, am să-ți spun alta. Iaca, aveam un bucătar...

— Cine avea bucătarul?

— Cum cine? Contesa Tatian Lexevna.

— Da' de ce-i spui Tatian? Ce, era bărbat? Moș Piotr începu să rîdă, subțirel.

— Se-nțelege că era femeie, da' avea mustăcioară. O mustăcioară neagră, fiindcă se trăgea din niște nemți oacheși, un fel de neam cum îs harapii. Va să zică avea cucoana un bucătar... Asta, domnișorul, are să fie o poveste hazlie...

Povestea hazlie era că bucătarul stricase o plăcintă, iar cucoana drept pedeapsă îl puse s-o mănînce singur toată. Bucătarul a mîncat-o și-a căzut bolnav.

M-am îmbufnat.

— Povestea asta n-are nici un haz.

Da' care poveste crezi tu că-i cu haz? Haide, spune?

— Nu știu.

165

— Dacă nu știi, taci!

Și iarăși începea a țese una din poveștile \ • plictisitoare.

Cîteodată, la vreo sărbătoare, veneau la noi ve,-mei, Sașa al lui unchiu Mihail, trist și lenevos, și §_a, al lui unchiu Iakov, care se purta îmbrăcat curăț_ei și nu era lucru să nu-l știe.

Într-o zi, umblînd toți trei pe acoperișul casei am văzut la Betleng în curte pe un boier, îmbrăcat c-un surtuc verde, îmblănit; era în capul gol, așa ca i se vedea bine capul mic, chel și gălbui; ședea p_o stivă de lemne, lîngă zid, și se juca cu niște căței. Unul din verii mei ne-a îndemnat să furăm un căței și numaidecît am și întocmit un plan bine chibzuit; verii mei urmau să iasă îndată în stradă și să se așeze lîngă poarta lui Betleng. Eu trebuia să-l sperii pe boier și cînd boierul, speriat, avea să fugă, verilor mei nu le rămînea decît să se repeadă în curte și să înșface cățelul.

— Da' cum să-l sperii pe boier? i-am întrebat eu,

Unul din verii mei mi-a spus:

— Scuipă-l pe chelie!

Ce mare păcat poate fi să-l scuipi pe cineva în capi. Auzisem de multe ori și chiar văzusem cu ochii mei ca oamenii se poartă cu semenii lor mai rău decît atîți și se-nțelege că mi-am împlinit cu cinste sarcina.

S-a iscat un tărbăoi și un scandal nemaipomenit de la Betleng a venit în curtea noastră o armați întreagă de bărbați și de femei, în cap c-un ofițer tîna' și frumos, și, deoarece cînd se întîmplase fărădelegi asta verii mei se plimbau cumînți pe stradă, fără » aibă cea mai mică știință de nemaipomenita w^{el} obrăznicie, bunicul mă bătu numai pe mine, spre cei mai deplină satisfacție a locatarilor casei Betlefl

166

ci cînd zăceam bătut în bucătărie pe poiata lui s-^a urcat lîngă mine moș Piotr, voios și cupt^o t_n haine de sărbătoare. Îmbrac_{strașn} ai m_ai născocit-o, domnișorul! îmi

~~~ l în șoaptă. Așa-i trebuie țapului celui bătrîn, s^oUSE • făcut că l-ai scuipat! Ba trebuia să-l pocnești^{bin e ~o^a} piatră în scăfirlia lui putredă. ^{§1} Aveam înaintea ochilor fața rotundă, spîină, copi-r oasă a boierului, îmi aminteam cum scîncise tîngui-tor și jalnic, ca un cățel, ștergîndu-și cu mîinile lui micuțe chelia gălbejită; mi-era rușine de-mi venea să intru în pămînt și-i uram de moarte pe verii mei; toate însă mi s-au șters din minte la vederea feței căruțașului, împletită parcă din șușănițe de piele: obrazul lui zvîcnea într-un chip tot atît de neplăcut și mă înfricoșa ca și fața bunicului cînd mă bătea.

— Pleacă! i-am strigat, împingîndu-l cu mîinile și cu picioarele.

Moș Piotr chicoti, clipi din ochi și coborî de pe poiată.

De-atunci mi-a pierit cheful să mai stau de vorbă cu el; am început să-l ocolesc și, în același timp, plin de bănuială, m-am pus să-l pîndesc pe căruțaș, așteptînd tulburat ceva.

Curînd după istoria cu boierul de la Betleng s-a întîmplat încă una. De mult îmi băteam eu capul să aflu ce-i cu casa cea liniștită a lui Ovseannikov; mi se părea că în casa aceea cenușie oamenii trăiau altă viață, deosebită și plină de taine, ca din basme.

La Betleng se ducea o viață zgomotoasă și veselă; acolo locuiau o mulțime de cucoane frumoase și la ele veneau ofițeri și studenți; tot timpul răsunau rîsete, strigăte și cîntece, cînta și muzica. Pînă și fațada casei a veselă; geamurile luceau de curățenie și verdele

167

florilor din ghivecele rînduite în dosul geamurilor avea o neobișnuită setneție. Bunicului însă nu-i plj_e

deloc casa aceea.

— Niște eretici, niște oameni fără Dumnezeu_{eil} spunea bunicul despre cei din casă, iar pe femei 'l numea cu un cuvînt tare urît al cărui înțeles mi u. tălmăcit odată moș Piotr, într-un chip tot așa de urț. și plin de venin.

Casa tăcută și austeră a lui Ovseannikov insufi_a bunicului respect.

Deși era fără etaj, clădirea se ridica înaltă, în ograda curată și pustie, năpădită toată de ierburi în mijlocul căreia se afla o fîntînă cu acoperișul așezat pe doi stîlpi. Casa părea că se trăsese îndărăt,

ca să se ascundă de vederea străzii. Cele trei ferestre ale ei, înguste și cu arcade, își ridicau sus, mult deasupra pământului, geamurile lor tulburi, pe care razele soarelui le vopseau în toate culorile curcubeului. De cealaltă parte a porții se afla hambarul, avînd fațada aidoma cu a casei, și, ca și ea, tot cu trei ferestre, însă oarbe: pe zidul cenușiu erau bătute în cuie trei pervazuri, iar înlăuntrul lor cercevelele erau trase cu vopsea albă. Ferestrele astea oarbe aveau ceva neplăcut și dădeau și ele a înțelege că această casă voia să se ascundă și să trăiască neobservată. Toată clădirea, cu grajdurile ei goale, cu saraiele ei cîi porți uriașe, goale și ele, arăta liniștită și parcă supărată, sau poate că era numai liniștită și mîndră. Cîteodată vedeai trecînd prin curte și schiopați!»! ușor un bătrîn înalt, ras și cu mustața albă, cu fir[^] țepoase ca acele. Altă dată un alt bătrîn, acesta c» favoriți și cu nasul strîmb, scotea din grajd un c» sur cu capul lung, cu pieptul îngust și cu picioare» subțiri. Cînd ieșea în curte, calul se pleca în W

168

r celor din jur, ca o călugăriță plină de smerenie. "U"U"nul cel schiop plesnea calul cu podul palmei grăsună, fluiera și ofta zgomotos; după aceea calul

a dus înapoi în grajdul întunecos. Mi se părea că bătrînul ar fi vrut să plece din casa ceea, dar nu tea din pricină că-l țineau cine știe ce tainice

Mai în fiecare zi, începînd de la amiază și pînă seara, se jucau în curte trei băieți; erau îmbrăcați la fel cu surtuțe și pantalonași cenușii, iar în cap aveau pălăriuțe, și ele tot la fel. Băieții aveau toți aceeași față, rotundă și cu ochii cenușii, și așa de bine semănau unul cu altul că nu-i puteam deosebi decît după înălțime. Urmăream băieții printr-o crăpătură a gardului, așa că ei nu mă observau, însă tare aș mai fi vrut să mă bage în seamă, îmi plăcea cît de frumos se jucau, plini de veselie și în bună înțelegere, tot felul de jocuri pe care nu le cunoșteam; îmi plăceau hainele lor, grija pe care o aveau unul pentru altul și care se vedea mai cu seamă în felul cum se purtau cei doi mai mari cu cel mic, un prichindel caraghios, plin de vioiciune. De se întîmpla să cadă, ceilalți firește că rîdeau, cum rîzi totdeauna de unul care cade, dar rîsul lor nu era defel răutăcios, îl ajutau numai decît să se ridice, iar de-și murdărea mîinile ori genunchii, ei îi ștergeau degetele sau pantalonii cu frunze de brustur sau cu batista, iar băiețelul cel mijlociu îi spunea cu bunătate:

— Te neîndemînatic!

Băieții aceștia nu se certau niciodată, nu se păcăleau Și tustrei erau voinici, sprinteni și neobosiți.

Intr-o zi, m-am cățărat într-un copac și de acolo ^{am} fluierat la ei; s-au oprit locului, fiecare unde-i

169

prinsese fluierătura mea, apoi s-au adunat fără grabă și, uitîndu-se mereu la mine, au început să se sfătuiască. M-am gîndit că or să arunce cu pietre îtt mine. De aceea am coborît, mi-am umplut buzunarele și sînul cu pietre și m-am cățărat înapoi în copac, însă băieții se jucau acum departe de gard, într-un colț al curții, și se vedea bine că uitaseră de mine. Asta m-a cam întristat. Nu voiam totuși să-ncep eu cel dintîi războiul. Peste un răstimp, cineva strigă dintr-o fereastră:

— Copii, marș în casă!

Băieții plecară fără grabă și supuși ca niște gîște.

De multe ori stăteam cățărat în copac, deasupra gardului, și așteptam să mă cheme la joaca lor. Ei însă nu mă chemau, în gînd mă și jucam cu ei și atîta mă luam cîteodată cu jocul lor, încît țipam și rîdeam și eu tare; atunci tustrei își ridicau ochii la mine, vorbeau încetișor între ei despre nu știu ce, iar eu, rușinat, coboram din copac.

Într-una din zile, băieții s-au apucat să se joace de-a v-ați ascunselea; îi venise tocmai rîndul fratelui mijlociu să-i caute pe ceilalți; copilul se așeză în colțul hambarului, își puse cînstît mîinile la ochi, fără să tragă cu coada ochiului în lături, iar frații lui porniră în fugă să se ascundă. Cel mare, sprinten cum era, se vîrî degrabă într-o sanie largă, care se afla sub șopronul de lîngă hambar, pe cînd mezinul, zăpăcindu-se și neștiind unde să se ascundă, începu să alerge caraghios de tot în jurul fîntîinii.

— Una, strigă băiatul cel mare, două...

Cel mic sări pe ghizdurile fîntîinii, se apucă cu mîinile de frînghie și își vîrî picioarele în ciutura goală, care începu să se lovească de pereți și se mistui în fîntînă.

170

Am încremenit, uitîndu-mă cît de iute și fără t se învîrtea roata bine unsă; înțelegînd însă %&° g ce se întîmplase, am sărit repede în curtea lor "am început să strig: ^

— A căzut m fîntma!...

Băiatul cel mijlociu se repezi la fîntînă odată cu

'ne și-Și *încleșta* mîinile pe frînghia care-l smuci

• ^{sus și} i juli pielea, eu însă izbutii să apuc frînghia.

în clipa aceea veni și fratele cel mare și mă ajută să

scot ciutura.

— Vă rog, mai încetișor, îmi spuse el.

L-am scos degrabă din ciutură pe cel mic, care se speriasse și el cumplit; din degetele mîinii drepte îi picura sînge și avea și obrazul zgîriat; ud pînă la brîu, vînat de palid ce era, tremura tot, dar zîmbea cu ochii mari și spunea cu glas tărăgănat:

— Vai! Țe-am mai căzu-ut!...

— Ai înnebunit de tot, asta-i... răspunse fratele său cel mijlociu îmbrățișîndu-l, și-i șterse cu batista sîngele de pe față. Cel mare se încruntă și spuse către ceilalți doi:

— Hai în casă. Că acuma-i totuna, de ascuns n-o mai putem ascunde.

— Au să vă bată? l-am întrebat eu.

El încuviință din cap și, întinzîndu-mi mîna, îmi spuse:

— Da' repede ai venit!

Bucuros de lauda asta, n-am mai apucat să-i iau mîna, că el și începu a vorbi iarăși cu frate-său cel mijlociu: Hai mai repede, să nu răcească. O să spunem că a căzut, da' nu în puț.

Da! răspunse mezinul, dîrdîind. Am să spun că am căzut într-o băltoacă? Bine?

171

Frații plecară.

Toată întîmplarea asta se petrecuse atît de repede încît cînd m-am uitat la craca de pe care sărisei^ în curtea lor, am văzut că încă se mai clătina și-sj scutura frunzele galbene.

Timp de o săptămînă cei trei frați nu s-au mai arătat în curte, dar după aceea s-au întors mai zgomotoși ca mai înainte; cel mare, cum dădu cu ochii de mine, în copac, îmi strigă cu prietenie: — Vino la noi. Ne-am strîns cu toții sub șopronul hambarului, ne-am așezat în sania veche și am vorbit multă vreme, cercetîndu-ne din ochi.

— V-a bătut? i-am întrebat eu.

— Destul! mi-a răspuns fratele cel mare.

îmi venea greu să cred că băieții aceștia erau și ei bătuți ca și mine și-mi părea rău de ei.

— De ce prinzi păsărele? mă întrebă mezinul.

— Cîntă frumos. De aceea le prind.

— Nu le mai prinde, lasă-le mai bine să zboare în voia lor.

— Bine, n-o să mai prind.

— Da' înainte de-a te lăsa, mai prinde una și dă-mi-o mie.

— Da' de care vrei să fie?

— Una veselă, într-o colivie.

— Va să zică vrei un scatiu.

— Are să-l mănînce mîsa, zise mezinul. Ș-apoi, nu ne dă voie tata.

Cel mare îi dădu dreptate.

— Nu ne dă voie.

— Da' mamă aveți?

— Nu, răspunse cel mare. Cel mijlociu îl îndreptă.

Ba avem. Numai că-i alta, nu-i a noastră. A

ctră a murit.

" — Dacă-i alta, atuncea-i spune maștîhă. Cel mare dădu din cap:

— Da.

Tustrei căzură pe gînduri și se întunecară la față.

Știam din poveștile bunicii ce însemna maștîhă ș-am • t Ies îngîndurarea lor. Se înghesuiau unul în altul mănau între ei cum seamănă puii de găină. Atunci mi-am adus aminte de o poveste cu o maștîhă care și vrăjitoare și luase prin înșelătorie locul mamei celeia adevărate — și le-am spus:

— j'ai răbdați voi, că are să vi se întoarcă mama voastră bună.

Cel mare ridică din umeri:

— păi dac-a murit!... Nu se mai poate întoarce.

Auzi vorbă! Nu se poate! Da' de cîte ori nu înviau morții — chiar și cei tăiați în bucățele înviau, trebuiau numai stropiți cu apă vie! Și de cîte ori nu se întîmpla ca moartea să nu fie adevărată, să nu vină de la

Dumnezeu, ci de la vrăjitori și vrăjitoare!

M-am înfierbîntat și am început să le spun povești de-ale bunicii. La început, fratele cel mare mă asculta zîmbind și tot spunea încetișor:

— Acestea-s povești, le știm și noi...

Frații lui mă ascultau tăcuți. Mezinul își umflase obraji și-și strînsese buzele, iar cel mijlociu ședea aplecat spre mine, sprijinindu-se într-un cot pe genunchi și cu mîna cealaltă trecută de după gîtul celui mic, de-1 încovoiasă cu totul.

Se înserase de-a binelea și nori roșii atîrnau deasupra acoperișurilor, cînd în fața noastră se ivi bătrînul cu mustața albă, purtînd o haină lungă, cafenie,

173

care semăna cu un antieru preoțesc, și cu o mișoasă în cap.

— Da' ăsta cine-i? întrebă el, arătîndu-mă pe mină. Băiatul cel mare se sculă și arătă cu capul spre casa bunicului:

— E de-acolo.

— Cine l-a chemat?

Fără să spună o vorbă, băieții ieșiră din sanie toți deodată, și o luară spre casă, amintindu-mi iarăși de un cîrd de gîște supuse.

Bătrînul mă apucă strîns de umăr și mă duse spre poartă; mă cuprinsese frica și-mi venea să plîng, dar bătrînul mergea cu pași așa de mari și așa de repede, încît nici n-am apucat să plîng că m-am trezit în stradă; el se opri în poartă și, amenințîndu-mă cu degetul, se răsti la mine:

— Să nu te mai prind că pui piciorul în curtea mea!...

M-am înfuriat și i-am răcnit:

— Da' nici n-am venit la tine, diavol bătrîn, <; Mîna-i lungă mă înșfacă iarăși, și, împingîndu-mă înaintea lui pe trotuar, mă-ntrebă apăsător, parcă mi-ar fi dat cu un ciocan în cap:

— Bunicu-tău i-acasă?

Spre nenorocul meu, bunicul era acasă; la vederea vajnicului bătrîn, bunicul se sculă în picioare, își dădu capul pe spate, își scoase bărbuța înaintea și, uitîndu-se în ochii străinului, tulburi și șterși, rotunzi ca niște golani, se grăbi să-i spună:

— Maică-sa îi plecată, iar eu îs prins cu treburi. N -are cine să vadă de el. Vă rog să mă iertați, domnule polcovnic.

Polcovnicul mîrîi de se auzi în toată casa, se întoarse țeapăn ca un trunchi de lemn și plecă; nu trecu mu»

174

azvîrlit în curte, în telega lui moș

și mă trezii piotr.

~„, deshăma calul. De ce te-a bătut? timp ^{ce uc} Cînd

ai pățit-o, domnișorule? mă întrebă el în

-am spus pricina, moș Piotr s-a aprins la - și a început a șuiera printre dinți: ' __ ce ți-a venit, mă rog, matală, să te împrietenești ei? Țștia-s cuconași, pui de năpîrcă! Uite ce-ai ătimit de pe urma lor. Acu nu mai ai ce aștepta; încalțe să-i bați și tu pe dînșii, să-i zvîrști.

Moș Piotr șuieră așa îndelungă vreme; la început, înfuriat de bătaia mîncată, îl ascultam, dîndu-i dreptate, dar pe măsură ce vorbea, fața lui împletită din şușănițe de piele tremura tot mai neplăcut și asta-mi aduse aminte că și cei trei băieți aveau să fie bătuți și că, față de mine, ei n-aveau nici o vină.

— Să-i bat? Nu fac eu una ca asta! îs băieți buni, iar tu ești un mincinos, i-am zis eu.

S-a uitat la mine și a răcnit deodată:

— Hai, cară-te din telega mea!

— Ești un prost! i-am strigat, sărind jos. Începu să mă fugărească prin curte, căutînd să pună mîna pe mine, dar fără să izbutească, și răcnea ca un apucat:

— Eu, prost?... Eu, mincinos?... Las' că-ți arăt eu ție!...

În pragul cerdacului de la bucătărie se ivi bunica; m-am vîrît într-însa, iar moș Piotr a început să i se jeluiască:

— Nu mai este chip de trăit de răul lui! De cinci ori îs mai bătrîn ca dînsul și mă suduie de mamă ?! mă face în tot felul... ba și mincinos după toate celelalte...

Cînd cineva mă mințea în față, mă pierdeam și

175

rămîneam năuc; așa m-am zăpăcit și de data asta, d_a bunica i-a spus verde:

— Lasă, Piotr, că știu .eu! Minți, nu te-a înju_{ra}t el de mamă.

Dacă era bunicul, l-ar fi crezut.

Din ziua aceea a început un război tăcut și aprig între noi: moș Piotr căuta să mă împungă și să mă lovească cu hățurile, chipurile din nebagare de seamă, dădea drumul păsărelor mele, o dată a asmuțit pisica asupra lor și pentru orice fleac mă pî_{ra} bunicului, făcînd totdeauna din țințar armăsar; mj încredințam tot mai mult că era și el un copil, c_a și mine, numai că își luase chip de moșneag. La rîndul meu îi despleteam opincile de scoarță, îi desfăceam și-i destramam nojițele, fără să mă simtă, așa că atunci cînd și le puneau, se rupeau, într-o zi i-am pus în căciula niște piper negru pisat, de l-am făcut să strănute un ceas întreg, și îndeobște căutam, cît mă pricepeam și eu mai bine, să nu-i rămîn dator cu nimica. Sărbătoarea nu mă slăbea din ochii lui ageri cît era ziua de mare și nu o dată mă prindea făcînd vreun lucru oprit, de pildă vorbind cu cei trei cuconași, și atunci se ducea pe loc să mă pîrască bunicului.

Prietenia mea cu domnișorii continua și-mi aducea tot mai multe bucurii, între zidul casei bunicului și gardul lui Ovseannikov era un cotlon în care crescuseră cîțiva ulmi, tei și o tufă deasă de soc; la rădăcina tufei de soc am tăiat în scîndurile gardului o gaură în semicerc la care veneau frații, cîte unul sau doi din ei, și stăteam la taifas cinchiți sau în genunchi. Unul rămînea totdeauna de pază, ca nu cumva să deie polcovnicul peste noi. Băieții îmi vorbeau de viața lor plicticoasă P^e care o duceau și, ascultîndu-i, mă întristam peste m^a

176

sura;

n

întrebam cum o mai duceau păsărelele le prinsesem pentru dîșii și despre multe P^e c^j care se gîndesc de obicei copiii, dar nu mi-au niciodată o vorbă măcar de maștiha sau de ^sPⁱ. j_{or} Cel puțin eu nu-mi aduc aminte să fi¹³ > de la ei așa ceva. Adeseori mă rugau să le povești; mă apucam atunci să le istorisesc poveștile ifnicii, întocmai cum le știam de la dînsa, iar de se întîmpl'a să uit cîte ceva, îi rugam s-aștepte și dam fuga l_{ea} s-o întreb. Asta-i făcea totdeauna mare plăcere bunicii.

Le vorbeam băieților mult despre bunica. Cel mai mare mi-a spus o dată c-un oftat adînc:

— Pesemne că toate bunicile sînt tare bune. Și-a noastră a fost bună cum nu se mai poate...

în vorba lui veneau adesea cuvintele: „a fost”, „era”, „altădată”, și le spunea cu atîta tristețe încît îți venea a crede că trăia pe lumea asta de-o sută de ani, iar nu de unsprezece, îmi aduc aminte că avea palmele înguste, degetele subțiri și tot trupul lui era de asemenea subțirel și plătînd. Ochii îi erau foarte limpezi, însă privirea lor era plină de sfîciune, cum sînt luminițele candelor din biserici. Frații lui erau drăguți și ei; îmi stîrneau o mare încredere într-înșii și totdeauna căutam să le fac cîte o bucurie, dar tot cel mai mare îmi plăcea mai mult. Ne luam cu vorba, așa că de multe ori nici nu prindeam de veste cînd venea moș Piotr și ne trezeam alungați de glasul lui tăgănat:

— I-a-arăși?

^ Băgasem de seamă că pe moș Piotr îl apucau din ce Jⁿ ce mai des un fel de crize de înțepeneală, care ¹ făceau să se posomorască, și ajunsesem să-mi dau seama de mai înainte în ce ape se scaldă, cînd se

12-

177

694

întorcea de la lucru: de obicei deschidea fără grabă poarta, care scîrțîia în ținți prelung și tăgănat, dar dacă se întîmpla să aibă hachițe, atunci țințile scîrțîiau scurt, parc-ar fi gemut de durere.

Mutul, nepotu-său, plecase la țară, să se-nsoare. Moș Piotr locuia singur deasupra grajdului, într-o chichineață cu tavanul jos și cu o fereștrică mică de tot, unde duhnea a piele mucedă, a dohot, a sudoare și a tutun; din pricina mirosurilor acestora grele nu mă duceam niciodată la dînsul. Acum noaptea nu mai stingeau lampa, lucru care nu era deloc pe placul bunicului.

— Ia seama, Piotr, c-ai să-mi dai foc casei.

— N-avea grijă. Nu se-ntîmplă nimic. Noaptea pun lampa într-o strachină cu apă, îi răspunse moșneagul, cătînd alături.

Ajunsesese acum să se uite pieziș la toate cele și de mult nu mai venea pe la zaiafeturile bunicii; nu ne mai dădea pîine unsă cu dulceață, fața i se uscaseră, dungile i se adînciseră și umbla clătînîndu-se și

tîrîind picioarele de parcă era bolnav.

Într-o zi de lucru, bunicul și cu mine ne apucară de dimineață să curățăm zăpada din curte, care căzuse din belșug peste noapte, cînd auzirăm clampa de la porțiță zăgănind altfel ca de obicei; în ogradă intră un polițist, care împinse porțița cu spatele și-i făcu semn bunicului c-un deget gros și cenușiu să vină la dînsul. Cînd bunicul s-a apropiat de polițist, acesta își plecă spre el fața-i năsoasă și, tot dînd din cap de parcă i-ar fi hăcuit fruntea, începu să-i spună nu știu ce anume. < L-am auzit pe bunic răspunzînd repede:

— Aici? Cînd asta? Stai să-mi aduc aminte... Și deodată sări în sus, de-ți venea să rîzi, și începu să strige:

178

— Doamne, Dumnezeu! Se poate una ca asta?

— Mai încet! îi spuse polițistul cu asprime.

Bunicul se întoarse și dădu cu ochii de mine:

— Hai, strînge lopețile și cară-te-n casă.

Țyl-am ascuns după colțul casei, iar ei s-au urcat "n chichineața căruțașului. Polițistul, care își scosese mînușa din dreapta și bătea cu ea peste palma mîinii stingi, zise:

— Se vede că și-a dat seama. A lepădat calul și-a dispărut.

Am fugit numaidecît în bucătărie să-i spun bunicii tot ce văzusem și auzisem. Bunica tocmai frămînta în copaie aluatul pentru pîine și-și clătina întruna capul plin de făină. După ce m-a ascultat pînă la capăt, mi-a spus:

— O fi furat ceva. Tu vezi-ți d-ale tale, du-te de te joacă.

Cînd am zbughit-o iar în curte, bunicul sta lîngă porțiță, își scosese șapca și, cu ochii la cer, își făcea cruce; era încruntat la față și-i tremura un picior.

— Nu ți-am spus să te duci în casă? răcni el la mine, bătînd din picior.

Apoi a venit după mine și, cum a intrat în bucătărie, a chemat-o pe bunica:

— Ia vină-ncoace, maică.

Au trecut amîndoi în odaia de alături, unde au șopăcăit multă vreme... Cînd bunica a ieșit în curte, am înțeles că se întîmplase ceva groaznic.

— De ce te-ai speriat, bunico?

— Taci și vezi-ți de treabă, mi-a spus ea încet. Toată ziua aceea se simțea în casă ca o apăsare

Și mi-era frică. Bunicul și bunica cătau unul la altul cu neliniște, vorbeau în șoaptă, cu cuvinte scurte și neînțelese pentru mine, care mă tulburau și mai mult.

12*

— Tu, maică, aprinde peste tot candelile, porunceă bunicul, tușind ușor.

Am stat la masă în grabă, mîncînd fără nici un chef, ca în așteptarea a cine știe cărei întîmplări. Bunicul părea ostent și-și umfla întruna obrazii, icnind și bodogănind:

— Mare-i puterea diavolului asupra omului! Smerit și bisericos, nevoie mare. Și cînd colo, poftim treabă! Ce zici tu de asta? Ha?...

Bunica ofta. Apăsător de încet se mistuia ziua aceea de iarnă, tulbure-argintie, iar în casă neliniștea creștea tot mai mare și mai apăsătoare.

Către seară a venit iar un polițist, unul puhav și roșcovan, s-a așezat în bucătărie pe laiță, unde moțai o vreme, legănîndu-se și smîrînd pe nas. Iar cînd bunica l-a întreat: „Cum de-ați aflat?" el i-a răspuns după un răstimp, cu glas gros:

— N-avea dumneata grijă. La noi se află toate. Țin minte că ședeam la fereastră și încălzeam în gură un gologan străvechi și încercam să tipăresc cu el pe florile de gheață de pe geam pe Sfîntul Gheorghe ucigînd balaurul.

Deodată s-au auzit pași grei în tindă, ușa s-a dat de perete și din prag începu să strige asurzitor Petrovna:

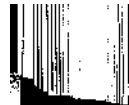
— Ia veniți să vedeți ce-i în dosul casei! Văzîndu-l pe polițist, Petrovna dădu să fugă din tindă, însă el o și apucase de fustă și urla, speriat și el:

— Ia stai! Da' tu cine ești? Și la ce spui să ne uităm? Petrovna se împiedică de prag, căzu în genunchi și

începu să se bîlbîie printre lacrimi:

— Mă duceam să mulg vaca. Cînd colo, vîd ceva și zic: ce-o fi oare asta care seamănă c-o ciobotă în grădină la Kașirini?

180

în aceeași clipă bunicul prinse a bate cu furie din picior și-a răcni:

— Spui minciuni, nătmgo! N-aveai ce vedea în grădină fiindcă gardul îi înalt și n-are crăpături. Nu-i nimica acolo.

— Așa-i, tătucule! mugi ea, întinzînd o mînă către bunicul și ducînd pe cealaltă la cap. Așa-i, spun minciuni. Mergeam să mulg vaca, cînd colo vîd niște urme care duceau la gardul vostru, iar într-un loc omătul bătucit. M-am uitat atunci peste gard și l-am văzut zăcînd în omăt.

— Pe ci-nee?...

Țipătul dură îndelung; nu puteai pricepe nimic. Dintr-o dată, ca și cînd ar fi înnebunit din senin, toți țîșniră buluc pe ușă afară, înghiontindu-se și năpus-tindu-se în grădină. Acolo, într-o groapă plină cu *zăpadă* afînată, *zăcea moș* Piotr, cu spatele rezemat de un capăt de bîrnă arsă și cu capul sprijinit în piept. Sub urechea dreaptă avea o crăpătură adîncă, roșie, ca o gură, din care atîrnau cheaguri vinete, ca niște dinți. De frică, am închis ochii și m-am uitat printre gene. Am văzut pe genunchii mortului un cuțit de cure-lar pe care îl cunoșteam bine, iar alături de cuțit degetele negre și închircite ale mîinii drepte. Stînga, pe care o ținea lepădată parcă la o parte, era îngropată în *zăpadă*. Sub mort omătul se topise, așa că trupul lui mic se înfundase adînc în puful moale și luminos și avea o înfățișare și mai copilărească. În *zăpadă*, la dreapta lui, era o pată roșie ciudată, care semăna cu o pasăre; în stînga, *zăpada era* neatinsă, netedă și sclipitor de albă. Capul lui moș Piotr, înclinat cu smerenie, se sprijinea cu bărbia în piept, turtind barba-i deasă și creață. Pe pieptul gol, între șiroaiele roșii singe încheșat, atîrna o cruce mare de alamă. Larma

181

de glasuri mă amețea. Petrovna țipa fără să contenească o clipă, urla și polițistul, care îl trimitea nu știu unde pe Valei, și răcnea și bunicul:

— Nu călcați urmele.

Deodată, însă, s-a încruntat și-a plecat ochii în jos și i-a spus polițistului, cu glas tare și hotărît:

— Degeaba urlî, măi oștene! Asta Dumnezeu a făcut-o, asta-i judecata dumnezeiască. Iar tu umbli cu tot felul de prostii. Ehei! Vai de capul vos-tru!...

Cît ai clipi, au amuțit cu toții, și-au ațintit ochii la mort și-au prins a ofta și a-și face semnul crucii.

Oamenii alergau din curte în grădină, săreau gardul de la Petrovna la noi, cădeau în *zăpadă* și mor-măiau; totuși era destulă liniște, pînă nu se uită bunicul în jurul lui și începu să urle desperat:

— Oameni buni, cum de nu vi-e rușine să-mi călcați tufe de zmeură?

Bunica, plîngînd cu sughițuri, m-a luat de mînă și m-a dus în casă...

— Da' ce-a făcut, bunicuțo? am întrebat-o. Ea mi-a răspuns:

— Păi n-ai văzut?...

Toată seara, pînă noaptea tîrziu, s-au foit în bucătărie și în odaia de alături o mulțime de oameni străini; polițiștii dădeau tot felul de porunci și un om, care semăna cu un diacon, îi întreba pe toți, scria, și iar îi întreba, măcăind ca o rață:

— Cu-um? Cu-um?

În bucătărie bunica le dădea la toți ceai. La masă ședea un om rotofei, mustăcios, cu fața ciupită de vărsat, care povestea cu glas scîrțîitor:

— Cum îl cheamă de-adevăratele, pe numele mic și cel de familie, nu se știe. Numai atîta am aflat: că-i de loc din Elatma. Iar Mutul nu-i deloc mut și

cunoscut tot. A recunoscut și cel de-al treilea, ^a „c_e m_ai este în treaba asta și un al treilea. Se o «or ă de multă vreme să jefuiesc bisericile, apucatei» ^ _ ->

Asta le era meseria de căpetenie...

_ - Of, Doamne!... ofta Petrovna, cu fața roșie și asudată.

Eu stăteam culcat pe cuptor și de sus, de unde m_a uitam la ei, toți mi se păreau scurți și grași și mă îngrozeau... Intr-o sîmbătă, dis-de-dimineață, m-am dus în grădina de legume a Petrovnei ca să prind niște botroși. Am zăbovit îndelung, dar păsăruicile cu pieptul purpuriu, mîndre, nu voiau cu nici un chip să cadă în lațurile mele, ci doar mă zădărau cu frumusețea lor, cînd plimbîndu-se pe întinsul bătut în argint al omătului înghețat, cînd zburînd pe crengile tufelor îmbrăcate în haină groasă de promoroacă, legănîndu-se ca niște flori vii și împroșcînd în toate părțile scînteioare albastrii. Era așa de frumos, încît îmi trecuse tot necazul că nu le puteam prinde; nu eram păsărar prea pătimaș și-mi plăcea totdeauna mai mult vîna-toarea în sine decît folosul pe care l-aș fi putut trage; mi-era drag să privesc cum trăiesc păsărelele și să cuget la viața lor.

E plăcut să stai singur la o margine de cîmp înzăpezit și să asculți în liniștea aerului înghețat ciripitul păsărelelor. Undeva departe, se auzea clinchet de zurgălăi venind în zbor, ca un cîntec peste întinderi: trecea o troică, această tristă ciocîrlie a iernii rusești...

După ce am înghețat bine în zăpadă ș-am simțit

183

că mi-au degerat urechile, mi-am strîns lațurile și coliviile, am sărit gardul înapoi în grădina bunicului și am apucat-o spre casă; poarta care dădea spre stradă era deschisă și un mujic uriaș scotea tocmai atunci din curte o sanie mare cu covergă, ducînd de căpăstru caii înhămați la troică; de pe spinarea lor se ridicau aburi groși, iar mujicul fluiera voios. Am simțit că-mi stă inima în loc.

— Pe cine ai adus?

Mujicul s-a întors, s-a uitat la mine pe sub mîneca cojocului, a sărit pe capră și mi-a strigat:

— Pe popa!...

Asta nu era treaba mea; dacă adusese un popă, fără îndoială că acesta venise la vreunul din chiriași.

— Ei, zmeilor! strigă mujicul și smuci hățurile, fluierînd și umplînd liniștea cu voioșia lui.

Caii au prins a zbura deodată de-a lungul cîmpului. M-am uitat în urma lor ș-am închis poarta. Cum am intrat în bucătărie, unde nu se afla nimeni, am auzit din odaia de alături glasul puternic al mamei care spunea lămurit;

— Ei, ș-acum trebuie să mă ucideți?

Nici n-am stat să-mi mai scot haina, am aruncat cît colo coliviile și-am dat buzna în tindă, izbindu-mă de bunicul. El m-a înșfăcat de umeri, m-a privit în față cu ochii sălbăticiți, a înghițit în sec cu greutate și mi-a spus cu glas răgușit:

— Hai, du-te mai repede, c-a venit maică-ta... Da' stai puțin... Și începu să mă zgîlție, încît abia mă puteam ține în picioare. Apoi, răzgîndindu-se, m-a împins spre ușa odăii spunîndu-mi:

— Hai, du-te, du-te!...

M-am trezit cu nasul în ușa tapetată cu pîsla și mușama ș-am bîjbîit multă vreme cu mîinile, tremurîw

184

tulburare și de frig, pînă ce-am găsit clampa. \ sfișit am putut deschide ușa ș-am rămas în prag orbit.

— Iacătă-1! spuse mama. Doamne, ce-a mai crescut!

(v? Nu mă mai cunoști? Vai, cum îl purtați! Da' rechile i-s albe! Mamaie, ia dă-mi mai repede niște untură de gîscă...

Mama sta în mijlocul odăii aplecată asupra mea, mă dezbrăca și mă sucea în toate părțile ca pe o minge.

Trupul ei mare era înfășurat într-o rochie roșie, călduroasă și moale, largă ca un suman și încheiată cu bumbi mari, negri care mergeau pieziș de la umăr la poale. Nu mai văzusem niciodată asemenea rochie.

Fața mamei mi se păru mai mică și mai albă decît o știam înainte; ochii i se făcuseră mai mari, mai adînci, iar părul mai auriu, în timp ce mă dezbrăca și arunca hainele de pe mine spre prag, își strîmba cu scîrbă buzele ca fraga și nu contenea să poruncească cu glasul ei răsunător:

— Ia spune, de ce taci? Îți pare bine c-am venit? Uf, da' murdară ți-e cămașa!...

După aceea mama se apucă să-mi frece urechile cu untură de gîscă. Mă durea, însă mirosul plăcut și înviorător care se desprindea din făptura ei îmi alina durerea. M-am lipit de dînsa și m-am uitat în ochii ei, mut de emoție. Printre vorbele ei auzeam glasul moale și nu tocmai voios al bunicii:

— Își face de cap. Ne-a scăpat din mînă ș-acu nici de bunicu-său nu se mai teme... O, Varia, Varia!

— Ei, mamaie, lasă, nu te mai tîngu!

Dacă ar fi fost să le asemuiești cu mama, toate ființele din jurul ei păreau mici, nenorocite și îmbătrâni-te-
Pînă și eu mă simțeam tot așa de bătrîn ca și bunicul. Mama, care mă strîngea tare între genunchi
185

și-mi netezea părul cu mîna-i grea și caldă, zise-

— Trebuie tuns. S-a făcut timpul să se ducă și ja școală. Vrei să înveți?

— Păi am învățat, mi-ajunge.

— Ei, mai ai oleacă de învățat. Da' știi că ești puternic!

Se juca cu mine și rîdea cu rîsul ei gros și pii,
de căldură.

După un răstimp intră bunicul, pămîntiu la față încruntat și cu ochii roșii. Mama m-a dat la o parte cu o mișcare a mîinii și a întrebat cu glas tare:

— Ei, ce zici, tataie? Să plec?

Bunicul s-a oprit la fereastră, unde a rămas îndelung, tăcut, rîcîind cu unghia gheața de pe geam. În jur toate erau pline de încordare și mă îngrozeau. Ca totdeauna, în asemenea clipe de încordare simțeam cum creșteam în toată făptura mea. Îmi creșteau ochii, urechile, mi se lărgea în chip ciudat pieptul și-mi venea să urlu.

— Lexei, hai, cară-te de-aici! Îmi spuse bunicul cu glas înăbușit.

— Da' de ce să plece? I-a întrebat mama, trăgîndu-mă iarăși lîngă dînsa.

— N-ai să te duci nicăieri! Nu-ți dau eu voie să pleci...

Mama s-a ridicat, a plutit un răstimp în odaie ca un nor în răsărit de soare și apoi s-a oprit în spatele bunicului:

— Ascultă tataie!...

Bunicul s-a întors și a răcnit la dînsa:

— Taci din gură!

— Să știi că nu-ți îngădui să strigi la mine, i-a spus mama încet.

186

Bunica s-a ridicat de pe canapeaua unde ședea și a amenințat-o cu degetul pe mama. ^{\$1} — Varvara!

Bunicul se așeză pe un scaun și începu să mormăie:

— Ja spune, ce ți-s eu? Hai spune! Cum vine sta? Și deodată răcni ca scos din minți:

— M-ai făcut de rușine, Varka-a...

— Tu șterge-o de-aici! mi-a poruncit bunica.

M-am dus în bucătărie; mi-era inima grea; m-am urcat pe cuptor și multă vreme am tras cu urechea la glasurile ce se auzeau prin peretele subțire; ba vorbeau toți laolaltă, tăindu-și vorba unul altuia, ba tăceau toți de parcă ar fi adormit deodată. Era vorba de un copil, pe care îl născuse mama și-l dăduse nu știu cui; dar nu mă puteam dumiri ce-avea bunicul să se mînie? Să fie din pricină că-l născuse fără voia bunicului, sau fiindcă nu i-l adusese lui?

Mai tîrziu, bunicul a intrat în bucătărie, zbîrlit, roș la față și ostenit, în urma lui venea bunica, ștergîndu-și lacrimile cu poala bluzei. Bunicul s-a așezat pe bancă, proptindu-se cu mîinile într-însa, gîrbovit, tresărind și mușcîndu-și buzele vinete, iar bunica s-a lăsat în genunchi dinaintea lui și a început să-l roage fierbinte:

— Iart-o, taică! Pentru Dumnezeu, iart-o! Se-ntîmplă și cu alții mai vajnici. Oare la boieri, la negustori, nu se-ntîmplă tot așa? Nu vezi tu ce mîndreață de femeie îi? Hai, iart-o. Avem toți păcatele noastre...

Bunicul se rezemă de perete; se uita în fața bunicii și bombănea, zîmbea strîmb și plîngea încetișor, cu sughituri.

— D-apăi sigur, cum de nu?! Tu pe cine n-ai ierta? Pe toți i-ai ierta. Ehei, vai de capul vos-tru!...

187

Apoi se plecă spre dînsa, o apucă de umeri și începu s-o zgîlție, vorbindu-i în șoaptă, pe nerăsuflăte— Pînă și Dumnezeu, nu vezi tu, nu iartă nimic Așa-i? Sînt cu un picior în groapă și încă mă mai pedepsește. Ne trăim zilele ce ne-au mai rămas fără liniște, fără bucurie. De asta să-ți iei grija. Și să-ți aduci aminte ce-ți spun eu: avem să crăpăm ca cerșetorii! Da, ca cerșetorii...

Bunica i-a luat mîinile între ale ei, s-a așezat alături de dînsul și a prins a rîde încetișor.

— Ma-are nenorocire! De ce te sperii? Avem să ajungem cerșetori. Ei și? Tu ai să rămîi acasă, iar eu m-oi duce la cerșit. Cred c-au să-mi deie cît de cît și tot om avea ce pune-n gură. Nu-ți mai fă tu griji degeaba.

Bunicul zîmbi deodată și, întorcîndu-și capul ca de țap către bunica, o apucă de după gît și, mic și boțit cum era, plîngînd cu sughituri, se lipi de dînsa:

— Proastă mai ești tu, dragă! Ferice de tine că ești proastă, ești cea din urmă ființă care a mai rămas lîngă mine. Nu pricepi nimica și nu-ți pare rău de nimica. Adă-ți aminte cît am muncit noi pentru dîșii, cît am păcătuit! Măcar acu să ne fi putut bucura și noi oleacă...

N-am mai putut răbda, m-au podidit lacrimile, am sărit de pe cuptor și m-am repezit la ei. Plîngeam de bucurie fiindcă bunicii vorbeau așa de frumos, cum nu se mai află, fiindcă mă durea să-i știu amărîți, fiindcă venise mama și fiindcă m-au lăsat să plîng laolaltă cu ei. Amîndoi mă îmbrățișau, mă strîngeau la piept și mă udao cu lacrimile lor, iar bunicul îmi șoptea în ochi și-n urechi:

— Măi, șolticule! Aici erai? Uite c-a venit maică-ta. De-acu ai să fii cu dînsa. Iar pe bunicu-tău, pe dracul

188

care alungi Și

întors

-trîn Și rău> ai să'mi ^onești. Așa-i? Și pe bunică-ta, ba te răsfăță și veșnic îți face toate voile, ai s-o pe dînsa. Ehe, vai de capul vos-tru!... Bunicul și-a desfăcut apoi mîinile, ne-a dat la o te și s-a ridicat, spunînd tare și cu necaz: P — Țoțj se depărtează de noi, trag care încotro; te se duc de rîpă. Hai cheam-o, să isprăvim odată...

Bunica a ieșit din bucătărie, iar bunicul și-a capul și a rostit către colțul cu icoanele:

— Doamne, prea milostive, uită-te și vezi-i ce fac!

În timpul acesta se bātu cu pumnul în piept de răsună și asta nu mi-a plăcut. Și, îndeobște, nu-mi plăcea să-l aud vorbind cu Dumnezeu ca și cînd s-ar fi lăudat întruna cu tot ce făcea dînsul.

A intrat mama și din pricina rochiei ei roșii bucătăria s-a luminat deodată. Mama s-a așezat pe laița de lîngă masă, iar de o parte și de alta a ei stăteau bunicul și bunica; mînele largi ale rochiei cădeau pe umerii celor doi bătrîni. Mama le vorbea încet și serios despre nu știu ce, iar amîndoi o ascultau tăcuți, fără s-o oprească. Acuma se făcuseră amîndoi mici și părea că ea era mama lor.

Ostenit de atîtea frămîntări am adormit dus, pe poiată.

Seara, bătrîni s-au îmbrăcat în haine de sărbătoare și s-au dus la vecernie; bunica era voioasă și-i făcea mamei semn cu ochiul către bunicul, împopoțonat cu mundirul lui de staroste de breaslă, cu pantaloni lungi Și cu șuba de șop.

— Ian te uită cum s-a mai dichisit taică-tău — curat parcă-i un țap.

Mama rîdea și ea din toată inima.

Apoi, cînd am rămas singur cu dînsa în odaia ei,

189

mama s-a așezat pe canapea și-a tras picioarele sub e și, bătînd cu palma pe locul de alături, mi-a spus .

— Hai, vină aici. Ei, cum o duci? Prost, nu ' așa?

Cum s-o fi dus?

— Nu știu.

— Bunicul te bate?

— Acu, nu prea.

— Da? Hai spune-mi ceva, ce vrei tu. Ei, spui? N-aveam chef să-i spun nimic de bunicul, așa c-am început să-i istorisesc o poveste cu unul care locuise în odaia aceea, un om tare cumsecade, însă pe care nu-l iubea nimeni, iar de la o vreme bunicul n-a mai vrut să-i închirieze odaia. Se vede că mamei nu i-a plăcut povestea, fiindcă mi-a spus:

— Ei, mai istorisește și altceva.

I-am spus de cei trei băieți și cum mă dăduse afară polcovnicul din curte. Mama m-a strîns tare în brațe:

— Ticălosul!...

Apoi tăcu; își îngustă ochii și-i aținti în podea și clătină din cap. Am întrebat-o:

— Mamă, de ce-i supărat bunicul pe tine?

— Am greșit față de el.

— Trebuia să-i aduci copilul...

Întîi mama s-a tras înapoi și s-a încruntat, mușcîndu-și buzele; apoi a început a rîde cu hohote, strîn-gîndu-mă tare în brațe:

— Măi, dihanie!... Tu să-ți ții gura, auzi? Să taci și nici să nu te mai gîndești măcar...

Mama mi-a vorbit îndelung, încet, cu asprime și fără să înțeleg nimic din tot ce-mi spunea; după aceea s-a ridicat și a început să umble prin odaie, bătînd toba cu degetele pe bărbie și mișcînd întruna din sprîncenele dese.

190

Pe masă ardea o luminare de seu, care pîlpîia și și a cărei flacără se răsfrîngea în pustia ^{cu} jînzii; umbre nelămurite se tîrau pe podele; în lăt dinaintea icoanei, juca flacăra candeliei, iar lumina nîi argintea geamul înghețat. Mama se uita în jurul . „ăutînd parcă ceva pe pereții goi și în tavan. — Cînd te culci?

— Ceva mai tîrziu.

— Dealtfel, ai dormit peste zi, și-a adus aminte mama și a oftat.

— Mamă, tu vrei cu adevărat să pleci?

— Unde să plec? mi-a răspuns dînsa mirată și, ri-dicîndu-mi capul, m-a privit îndelung în față, pînă ce-au început să-mi dea lacrimile.

— Ce-i cu tine?

— Mă doare gîtul.

Mă durea și inima, fiindcă simțisem numaidecît că n-avea să rămînă mult în casa asta și iar avea să plece.

— Ai să semeni cu taică-tău, mi-a spus ea, dînd la o parte cu piciorul covorașul. Ți-a vorbit bunica de dînsul?

— Da.

— Bunica ținea foarte mult la Maxim. Și el ținea mult la dînsa....

— Știu.

Mama s-a uitat la luminare, s-a încruntat și-a stins-o. Apoi a spus:

— Așa-i mai bine.

Ce-i drept aerul părea acum mai puțin îmbîcsit ⁵ odaia mai curată; pe podele nu se mai tîrau umbrele acelea nelămurite și întunecate, în locul lor ^{se} așternuseră pete de lumină albastrii-deschise, iar P^e geamuri se aprinseră scînteii de aur.

191

— Da' unde ai stat tu pînă acum? Aducîndu-și parcă aminte de lucruri de uitate, mama, rotindu-se mereu prin odaie fără pîc de zgomot, ca un uliu, îmi spuse cîteva nume ^ orașe.

— Da' rochia asta de unde ai luat-o?

— Mi-am cusut-o singură, toate cele mi le cîu singură.

Mă bucuram că mama nu semăna cu nimeni, dar mă întrista că vorbea puțin, iar dacă n-aș fi întreat-o eu, ar fi tăcut cu totul.

După aceea dînsa se așeză iarăși pe divan alături de mine; am stat așa ghemuiți unul în altul, fără să scoatem o vorba: pînă s-au întors bătrînii, plini de liniște și de blîndețe, cu un aer de sărbătoare și răspîndind în jurul lor mireasmă de ceară și de tămîie.

Am cinat cu mare ceremonie, ca de sărbători, vorbind puțin și cu băgare de seamă, de parcă ne-am fi temut să nu trezim pe cineva din somn.

Nu trecu mult și mama începu să mă-nvețe alfabetul „laic", cumpărîndu-mi și cărți. Cu ajutorul uneia din aceste cărți, *Limba noastră*, am biruit în cîteva zile greutățile cititului slovelor de tipar și îndată după aceea mama mi-a spus că de ce n-aș învăța stihuri pe dinafară. De aici au pornit toate amărăciunile noastre reciproce.

Stihurile sunau așa:

Drumule cel lung și lat Mult loc Domnul ți-a lăsat. Nici cazma și nici lopată Nu te-au netezit vreodată. Așternut cu colb din plin Moale ești copitei, lin.

însă eu le rosteam greșit spunând „foc” unde era „trezit” unde era „netezit”, iar în loc de „c°opitei” spuneam „copită”.

„— Țăi gîndește-te oleacă. De ce „trezit”, cina netezit”? Hai, dihanie! „Ne-te-zit”, pricepi? ⁶ „pricepeam, însă oricum eu tot „trezit” citeam, inunîndu-mă singur cum de mi se întîmpla una ca asta.

Mama se supără și-mi spunea ca sînt nating și îndărătnic; tare mă mai amaram auzind acestea, fiindcă mă străduiam foarte conștiincios să învăț pe dinafară blestemele de stihuri, în gînd le spuneam fără greș, însă cînd trebuia să le rostesc cu glas tare, nu era chip să nu le încîlesc. Am prins ciudă pe aceste stihuri, pe care nu le puteam ține minte, și, de furie, am început dinadins să le stîlesc, îndrugînd la șir, cum îmi veneau în minte și fără nici o noimă, toate cuvintele care sunau cam la fel; îmi plăcea îndeosebi cînd blestemele de stihuri ajungeau așa de pocite, încît nu mai era chip să înțelegi nimic din ele.

Dar distracția asta a mea m-a costat scump: o dată, după o lecție care se isprăvisese cu bine, venindu-i mamei în gînd să mă întrebe dacă izbutisem în sfîrșit să învăț ca lumea stihurile, am început să îngăim fără să vreau: *Cale, vale, cazmale, Copite, pite, ciupite...*

Mi-am venit în fire prea tîrziu: mama s-a ridicat, s-a sprijinit cu amîndouă mîinile de masă și m-a întrebat răs-picat:

— Da' asta ce mai e?

Nu știu, i-am răspuns eu, încremenind.

— Nu, dar totuși ceva este. Ce-i?

13-694

193

— Asta-i așa.

— Adică, cum așa?

— Un caraghioslîc.

— Treci la colț!

— Pentru ce să trec la colț?

Cu glasul plin de amenințare, mama mi-a n^: spus o dată:

— Treci la colț!

— La care?

Nu mi-a răspuns, însă mi s-a uitat în ochi în așa f_c] încît m-am zăpăcit de tot; nu mă puteam dumiri ce anume voia de la mine. În colțul de sub icoane era pusă o măsuță pe care se afla un vas cu ierburi și flori uscate care miroseau frumos; în colțul din față se afla un sipet, așternut cu o scoarță, iar în cel din fund, patul. Odaia n-avea al patrulea colț în care să fi putut sta, fiindcă în acest colț ușorul era lipit chiar de zid.

— Nu știu ce vrei de la mine, i-am spus eu, deznădăjduit că nu înțelegem ce vrea.

Mama s-a lăsat pe un scaun, a tăcut o clipă, și-a frecat fruntea și obrazul și apoi m-a întrebat:

— Te-a pus bunicul vreodată la colț?

— Cînd să mă fi pus?

— Așa, o dată, strigă dînsa, pocnind de două ori cu palma în masă.

— Nu. Nu-mi aduc aminte.

— Știi că-i o pedeapsă să fii pus la colț?

— Nu. Da' de ce-ar fi asta o pedeapsă? Mama oftă.

— Uuff!... Ia vină-ncoace.

M-am apropiat de ea și am întrebat-o:

— Ce ai, mamă, de țipi așa la mine?

— Da' tu de ce încurci înadins stihurile?

194

m lămurit și eu cum am putut că, dacă închideam . j_m aduceam aminte de stihuri așa cum erau ^{oC} -¹ 'te însă atunci când le citeam îmi veneau în ^Uinte, fără să vreau, alte cuvinte. ^m J- Spune, nu cumva te prefaci?

Am răspuns că nu, însă numaidecât m-am gândit: . s_{tj}_e poate că mă prefac?" Deodată, fără să mă "ăbesc am spus versurile cum trebuie, fără nici o greșeală; asta m-a uimit și m-a copleșit.

Am simțit deodată cum mi se umfla parcă fața, sîngele mi-a năvălit în urechi, îngreindu-le, capul îmi viiia neplăcut. Stăteam dinaintea mesei, arzînd de rușine, și-i vedeam printre lacrimi fața tristă și întunecată, cu buzele strînse și sprîncenele încruntate.

— Cum vine asta? m-a întrebat ea cu un glas care parcă nu era al ei. Va să zică tot prefăcătorie a fost?

— Nu știu. N-am vrut să...

— Greu s-o scoată cineva la capăt cu tine! îmi spuse ea, plecînd capul. Hai, du-te!...

Mama începu să ceară de la mine să învăț cît mai multe versuri pe dinafară, pe cînd eu țineam minte tot mai prost strofele acelea egale și în mine creștea și se făcea tot mai stăruitoare dorința de a le schimba, de a le stîlci și de a alege alte cuvinte în locul celor tipărite. Asta izbuteam s-o fac cu multă ușurință; îmi veneau în minte roiuri întregi de cuvinte nelalocul lor, care mă făceau să încurc repede cuvintele din carte. Se întîmpla adesea ca un rînd întreg să mi se șteargă din fața ochilor și, oricît de cinstit căutam să-l prind, nu izbuteam să-l țin minte. Multe amărăciuni mi-a adus o poezie plină de jale, dacă ^m mă-nșel a cneazului Viazemski:

ⁱ³*

195

-<<!-.!<=<<--•=<<

*

---

^{nă}! Bunica mă dădea și ea^f ^_{fCele} le ține minte.

^HfiSS^

''

Cu banii ce pe după

; .-sar.››

9

1

•

i pentru vac,

iau, beau__

ica,

întîmpla sa —

: wâ certa:

⁰ ____ p_aj vezi? Poți să spui. Știi. Iar de cerșetori „ ți bați joc. Dumnezeu ține la ei. Și Cristos a fost cerșetor, și toți sfinții...

Mie nu-mi prea plac calicii, Bunicul deloc nu-mi place. Așa-i treaba, n-am ce-i {ace! Domnu-i bun și m-o ierta: Prea de tot cată bunicul Pricini de-a mă scărmana.

— Ce tot boscorodești acolo? Usca-ți-s-ar limba! spunea supărată bunica. Păi știi tu ce are să iasă, dacă te-aude bunicul!

— N-are decît!

— Rău faci că ești obraznic și că o superi pe maică-ta. Are ea destule pe capul ei și fără tine, mă sfătuia cu bunătate bunica, cu gîndul dus.

— Bunică, da' de ce are mama atîtea pe capul ei?

— Ia mai taci și tu din gură. Nu poți pricepe asta.

— Las' că știu eu. Bunicul o tot...

— Ți-am spus să taci din gură.

Nimic nu mă mulțumea, mă aflam într-o stare vecină cu deznădejdea, nu știu de ce căutam s-o ascund, îmi făceam curaj și mă țineam de năzbîtii. Lecțiile pe care le făceam cu mama erau tot mai multe Și mai greu de înțeles, cu aritmetica mă descurcam ușor, dar nu puteam să sufăr scrisul, iar la gramatică "u înțelegeam nimic. Ceea ce mă întrista însă mai mult decît orice era că vedeam și simțeam cît de greu o ducea mama în casa bunicului; dînsa era tot mai ^cruntată, se uita la toți cu ochii străini, stătea ceasuri

întregi în șir la fereastra care dădea în grădină, fă„ să scoată o vorbă, și parcă se veștejea. La încep m cînd venise, era sprintenă, plină de frăgezime însă de atunci i se așternuseră cearcâne sub ochi' Cît era ziua de mare umbla nepieptănată, cu rochia boțită, fără să-și încheie bluza, ceea ce n-o prindea deloc; pe mine asta mă supăra, fiindcă voiam ca mama să fie frumoasă, așezată, curat îmbrăcată — ca nimeni altul.

Cît țineau lecțiile ei cu mine, mama, cu ochii duși în fundul capului, privea în neștire undeva, într-un punct din perete, din fereastră, îmi puneă întrebările cu glas obosit, uita răspunsurile, se supăra și țipa la mine tot mai des, ceea ce mă umilea, căci o mamă trebuie să fie mai dreaptă ca oricine, cum se întîmplă în

povești.

Cîteodată o întrebam:

— Mamă, nu te simți bine cu noi? Mama îmi răspundea supărată:

— Vezi-ți de treabă.

îmi dădeam iarăși seama că bunicul pune ceva la cale, de care bunica și mama se temeau. Adesea se încuia în odaia mamei și-l auzeam tînguindu-se și țipînd ascutit, ca fluierul pe care nu-l puteam suferi, din care cînta Nikanor, ciobanul cel șoldit. În timpul uneia din acele sfezi, am auzit-o pe mama strigînd de-a răsunat toată casa: — Nu! Asta n-o să fie! Și-a trîntit ușa, iar bunicul a început să urle. Sfada s-a întîmplat seara; bunica ședea în bucătărie și-i cosea bunicului o cămașă, boscorodind ceva îndesine. Cînd o auzi pe mama trîntind ușa, își aținti o clipă urechea, apoi spuse:

— Of, Doamne! S-a dus la chiriași.

198

Deodată, bunicul dădu buzna în bucătărie, veni nica, îi dădu una peste cap și șuieră printre Irnti scut'urîndu-și mîna la care se lovise:

J_ Nu trîncăni ce nu trebuie, zgripturoaico.

— Bătrîn nătîng, spuse liniștită bunica, îndreptînd-

•_{scu} fia care-i lunecase. Crezi c-am să tac? Cum " nu! Am să-i spun totdeauna tot ce am să aflu că pui la cale.

Bunicul se repezi la dînsa și începu să-i cărăbăneas-că la pumni în capul ei mare. Bunica nu se apăra, nu-l împingea într-o parte, ci-i spunea numai:

— Hai, dă în mine! Dă în mine, nătîngule!

De pe poiată, unde eram, am început să zvîrl într-însii cu tot ce era pe cuptor: perne, oghialuri, cizme, însă bunicul, cuprins de furie, nici nu lua seama. Bunica se prăbuși pe podele, iar el o lovi în cap cu picioarele, pînă cînd, poticnindu-se, căzu în sfîrșit și el, răsturnînd căldarea cu apă. Dar numaidecît sări în picioare; fornăind, își roti în jur privirea rătăcită și fugi în odăița lui din pod. Bunica se ridică de jos oftînd, se așeză pe bancă și începu să-și descîlcească părul. Am sărit de pe poiată. Cum m-a văzut, s-a și răstit la mine:

— Ia strînge pernele și celelalte și pune-le înapoi pe cuptor. Auzi ce i-a venit în minte? Să zvîrle cu pernele! Păi asta-i treaba ta? Și diavolul cel bătrîn și-a ieșit din minți de-a binelea, tîmpitul.

Deodată, bunica începu să geamă și să se strîmbe. Și-a plecat capul și m-a chemat la dînsa.

— Ia vezi tu ce-am aici, de mă doare?

I-am dat la o parte părul des. Un ac de păr u intrase adînc sub pielea capului. L-am scos. Apoi am descoperit încă unul, dar degetele mi s-au înțepenit.

— Bunicuță, mi-e frică. Mai bine o chem pe mama.

100

Bunica îmi făcu semn cu mîna să nu fac asta

— Ce tot spui? Las' că-ți arăt eu! Auzi, s-o chem_ei Slavă Domnului că n-a văzut și n-a auzit nimic! Să tu vezi s-o mai chemi. Hai, cară-te de aici.

Și bunica se apucă să scormonească cu degetele _ej mlădioase de horbotăreasă în coama-i neagră și deasă Mi-am luat inima în dinți și i-am ajutat să-și scoată de sub piele încă două ace groase, care se încovoiaseră,

— Te doare?

— Nu-i nimica, mîine facem foc la feredeu, am să mă spăl și are să-mi treacă.

Apoi începu să mă roage cu blîndețe:

— Tu, suflețelule, să nu spui mamei că m-a bătut bunicul. Și așa-s ei certați. N-ai să spui, da?

— Nu, bunicuță!

— Să ții minte. Hai, strînge lucrurile de pe jos. Da' fața nu mi-a stîlcit-o? Nu? Atuncea-i bine. N-are să afle nimic...

Bunica începu să șteargă podelele, iar eu i-am spus cu durere în suflet:

— Bunicuță, parc-ai fi o sfîntă. Bunicul te canonește întruna, iar ție nici că-ți pasă...

— Ce tot îndrugi prostii? Ți-ai găsit! Eu și sfîntă. Bunica bombăni multă vreme, tîrîndu-se în patru labe pe podele; eu stăteam pe prichiciul cuptorului și mă tot gîndeam cam cum m-aș putea răfui cu bunicul ca s-o răzbun.

Era întîiași dată cînd bunicul o bătuse așa de groaznic și cu atîta josnicie, de față cu mine. Vedeam în întuneric, în fața ochilor, cum i se aprindea mutra roșie și cum îi flutura părul roșcat, în inimă înu clocotea obida și mi-era ciudă ca nu puteam născoci o răzbunare vrednică de isprava lui.

Peste vreo două zile, intrînd pentru nu mai

200

•_{ce} treabă în odăița lui din pod, l-am găsit șezînd ?ⁿ J_{USU} mea dinaintea unui sipet și scotocind printre P^e fîrtii. Pe un scaun era calendarul sfinților, ^{m?}i n_{Ja}rul lui preferat, alcătuit din douăsprezece ^e de hîrtie groasă

cenușie, împărțite în pătrățele,

"te unul pentru fiecare zi a lunii, în fiecare pătrățel chipul unui sfânt. Bunicul ținea foarte mult la

cest calendar și nu mă lăsa să mă uit prin el decât

înd era cu totul mulțumit de mine, ceea ce de altfel se întâmpla foarte rar. Mă uitam totdeauna cu un sentiment deosebit la toate acele chipuri cenușii, mici și frumoșele, înghesuite unele în altele. Cunoșteam viețile unora dintre sfinți, ca de pildă viața Sfântului Chirie și a Sfintei Ulița, a mării mucenice Varvara, a Sfântului Pantelimon și a multor altora, dar mai mult decât toate îmi plăcea viața plină de tristețe a Sfântului Alexei, robul lui Dumnezeu, și frumoasele stihuri în care era vorba de dînsul; le auzisem de multe ori de la bunica și de fiecare dată ele mă mișcau. Cînd se întâmpla să mă uit la sutele de oameni din acest calendar, mă alinam în tăcere cu gîndul că în toate vremurile au fost mucenici pe lume.

Acu însă hotărîsem să tai calendarul în bucățele și cînd bunicul s-a apropiat de fereastră ca să citească o hîrtie albastră, pe care erau niște vulturi, am pus mîna pe cîteva foi, am dat fuga jos, am șterpelit foarfecă de pe masa bunicii, m-am suit pe poiată și m-am apucat să tai capetele sfinților. După ce am tăiat capetele unui întreg șir de sfinți, mi s-a făcut milă de ei și am început să tai numai pătrățelele, urmînd liniile despărțitoare.

N-apuca să snrșesc de forfecat căsuțele celui de-al doilea nnd de sfinți, cînd deodată se ivi bunicul. Cum

201

intră se și urcă pe prichiciul cuptorului și mă întrebă-

— Ia spune, cine ți-a dat voie să iei calendarul? Cînd dădu cu ochii de pătrățelele de hîrtie risi.

pite pe scîndurile polatei, începu să le strîngă. Le ridică în dreptul feței, le arunca și iar le apuca. Falca de jos i se strîmbă și barba începu să-i tremure, iar de tare ce sufla, căpețelele de hîrtie începură a zbura jos.

— Ce-ai făcut? izbuti el în sfîrșit să urle, înșfăcîndu-mă de picior și răsucindu-mă în aer. Bunica mă prinse în brațe din zbor, iar bunicul începu să ne care la pumni la amîndoi, în vreme ce răcnea:

— Te omo-or!

în aceeași clipă se ivi și mama, și m-am pomenit în colțul de lîngă cuptor. Mama, care se pusese scut în fața mea, prindea și dădea în lături mîinile bunicului care-i zburau pe dinaintea feței, strigînd către dînsul:

— Ce înseamnă sălbăticia asta! Vină-ți în fire! în sfîrșit, bunicul căzu gemînd pe banca de lîngă fereastră:

— M-ați omorît! Toți sînteți împotriva mea, a-a...

— Mă mir cum nu ți-e rușine! răsună glasul înăbușit al mamei. Ce te tot prefaci?

Bunicul, cu ochii strîns închiși și cu barba ridicată caraghios spre tavan, țița și bătea cu picioarele în bancă; mi se părea că-i era rușine de mama, fiindcă în adevăr se prefăcea și de aceea și închisese ochii.

— Am să-ți lipesc bucățelele pe pînză, încît calendarul are să țină mai bine ca pînă acu, spuse mama, uitîndu-se la pătrățelele tăiate și la foile rămase întregi. Nu vezi că-i boțit tot de cînd zace în sipet și că-i curg foile?

Mama vorbea cu bunicul cum vorbea cu mine la lecție, cînd nu pricepeam ceva. Deodată, bunicul idică, își îndreptă grăbit rubașca, jiletca, scuipă

: îi spuse:

— Să mi le lipești chiar azi. Așteaptă, că-ți aduc îndată și celelalte foi...

padu să plece, dar se întoarse din prag și, ătîndu-mă cu degetul lui cel strîmb, adause:

— Dar el trebuie bătut.

— Trebuie, încuviință mama. Și, plecîndu-se spre

mine, mă întrebă: De ce ai făcut asta?

— Am făcut-o dinadins. Să n-o mai bată pe bunica. Că de nu, să știi că-i tai și barba...

Bunica tocmai își scotea bluza ruptă; auzindu-mă dădu din cap și-mi spuse cu muștrare:

— Mai bine tăceai, așa cum mi-ai făgăduit! Apoi scuipă pe podele și urmă: Umfla-ți-s-ar limba, să n-o mai poți nici măcar suci în gură.

Mama s-a uitat la dînsa, s-a plimbat un timp prin bucătărie și a venit iar lîngă mine:

— Cînd a bătut-o pe bunica?

— Zău, Varvara, ar trebui să-ți fie rușine să-ntrebi asemenea lucru. Da, ce, e treaba ta? spuse cu supărare bunica.

Mama a cuprins-o în brațe.

— Of, mamaie... drăguța de tine...

— Ei, acum îmi mai spui și mamaie. Ia slă-bește-mă, mă rog.

Un răstimp se uitau una la alta, și, cum se auzea din tindă tropăitul bunicului, s-au despărțit.

Chiar din primele zile cînd sosise la noi, mama se împrietenise cu chiriașa cea veselă, nevasta militarului, și mai în fiecare seară se ducea la ei în odăile "în față, unde veneau cucoane frumoase și ofițeri,

din

cei care se duceau și la Betleng. Bunicului nu-i

Plăcea treaba asta și nu o dată, stînd seara la masă

203

în bucătărie, bombănea, amenințînd cu linguța.

— Blestemații, iar s-au strîns! De-acu nu te mai lasg să dorini pînă-n zori.

Nu trecu mult și-i rugă pe chiriași să se mut. După plecarea lor a adus nu știu de unde două cotiugi cu tot felul de mobilă, pe care a așezat-o în odăile din față, a bătut la ușă niște belciuge și a atîr-nat un lacăt mare.

— N-avem nevoie de chiriași. De-acu încolo prj. mese singur musafiri.

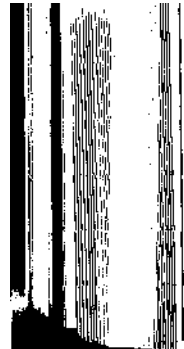
De sărbători au prins a se ivi și musafiri. Venea Matriona Ivanovna, sora bunicii, o spălătoreasă guralivă, cu nasul mare, îmbrăcată cu o rochie de mătase în dungi și-n cap cu o scufie aurie, aducînd cu dînsa și pe feciorii ei, unul Vasili, desenator de meserie, bun la suflet și voios, cu părul lung și îmbrăcat din cap pînă-n picioare în cenușiu — celălalt, Viktor, cu un cap ca de cal și cu fața îngustă, stropită toată de pistrui, și îmbrăcat pestriț. Cum intra în tindă, în timp ce-și scotea galoșii, începea să cînte cu glas pițigăiat, ca la iarmaroc:

— Andrei — papa, Andrei — papa.

Asta mă uimea și mă speria peste măsură.

Mai venea unchiu-meu lakov cu chitara, aducînd cu dînsul pe un ceasornicar chior și chel, îmbrăcat cu un surtuc negru, lung, om tăcut și liniștit, ce semăna cu un călugăr. Se așeza într-un colț, își lăsa capul într-o parte, sprijinindu-l în chip ciudat într-un deget pe care-l proptea în bărbia rasă, cu gropiță la mijloc, și zîmbea. Fața-i era pămîntie și se uita la toți cu privirea neclintită a singurului ochi pe care-l avea. Vorbea puțin și spunea adesea aceleași cuvinte:

— Nu vă osteniți, mă rog, nu-i nimica...

204

Cînd l-am văzut întîiași dată, mi-am adus aminte

" mai de mult, cînd locuiam încă pe ulița Novaia, zisem într-o zi, dincolo de poartă, bătaî de tobă asur-

³toare, care îmi stîrniseră o neliniște. Pe strada care ducea de la închisoare la piață venea o telegă neagră,

coșul înalt, înconjurată cu soldați și mulțime, în telegă, pe o bancă, ședea ferecat în lanțuri un om nu

a _malt, purtînd în cap o tichie de postav, rotundă. Pe piept îi afîrna o tăbliță pe care era scris ceva cu slove

mari. Omul sta cu capul plecat, ca și cînd ar fi citit slovele de pe tăbliță, în vreme ce tot trupul i se hurduca și-i zăngăneau lanțurile. Și atunci cînd mama i-a spus ceasornicarului: „Uite și băiatul meu", m-am speriat și m-am dat înapoi cu un pas, ascun-zîndu-mi mîinile la spate.

— Nu vă osteniți, mă rog, spuse el, strîmbîndu-și groaznic gura către urechea dreaptă.

Apoi mă cuprinse de mijloc, mă trase spre el, mă învîrti repede și cu ușurință, îmi dădu drumul și spuse mulțumit:

— N-am ce zice: voinic băiat!

M-am tras într-un colț, m-am urcat într-un jîlt de piele, așa de adînc încît puteam sta și întins — jîlt cu care bunicul se fălea, spunînd că fusese al cneazului Gruzinski — și de acolo priveam la plictisitoare distracție a celor mari și la ceasornicar, a cărui față se schimba întruna în chipul cel mai ciudat, stîrnindu-ți nu știu ce bănuială. Fața aceea, unsuroasă și apoasă, parcă se topea și plutea; cînd zîmbea, bu-zele-i groase alunecau spre obrazul drept, iar nasul mic n aluneca și el într-acolo, ca un colțunaș pe o farfurie. Tot așa de ciudat i se mișcau și urechile mari și clapăuge, care ba se ridicau, odată cu sprinceana ochiului teafăr, ba se lăsau spre umerii obrazilor;

părea că, dacă ar fi vrut, și-ar fi putut acoperi c[^] ele nasul cum ți-1 acoperi cu palmele. Cîteodată ofta și atunci își scotea limba vînată și rotundă ca un pilug, umezindu-și buzele groase și unsuroase cu care prilej trăgea cu multă iscusință un cerc c[^] desăvîrșire rotund. Toate acestea nu mi se păreau de-loc de rîs, ci numai mă mirau și mă făceau să nu-mj iau ochii de la el.

Musafirii beau ceai cu rom, care mirosea a coji de ceapă arsă, beau din băuturile pregătite de bunica, una galbenă ca aurul, alta închisă ca dohotul, iar alta verde; se îndopau cu dulceață, cozonac, turtișoare de miere cu mac. Oaspeții asudau, suflau din greu și lăudau pe bunica. După ce se ghiftuiau, de li se înroșeau și li se umflau fețele, se așezau cu un aer grav pe scaune și se sileau alene să-1 convingă pe unchiu lakov să cînte ceva.

Unchiu lakov se apleca asupra chitarei și începea a zdrăngăni și a cînta cu glasul lui neplăcut și plictisitor: *Trăiam cum se intimpla, Tîrgu-ntreg de noi huiă; Iar cocoanei din Kazan l-a spus tot un coblizan...*

Mie unul, cîntecul mi se părea plin de tristețe, însă bunica îi spunea:

— Ai face bine, la-asa, să ne cînți alt cîntec, unul adevărat, îți mai aduci aminte, Motria, de cîntecele de pe vremea noastră?

Spălătoreasă își netezea cu palma rochia, care prindea a foșni, și spunea, dîndu-și aere:

— Azi, măculiță, s-a schimbat moda... Unchiu-meu se uita la bunica cu ochii micșorați»

206

și cum bunica ar fi stat foarte departe, și ne - nuia mai departe și cu multă stăruință urechile cu sunete triste și stihuri anoste.

Bunicul vorbea tainic cu ceasornicarul și-i arăta va pe deget, iar acesta ridica dintr-o sprinceană, uita înspre partea unde ședea mama și dădea din cap. Valuri mici pe care abia de le puteai zări îi încrețeau fața apoasă.

Mama ședea îndeobște între Sergheievi și vorbea serios cu Vasili, care ofta și spunea:

— Da, ar trebui să ne mai gîndim la asta...

Viktor zîmbea satisfăcut, hîrșîia cu picioarele și se pornea din senin să cînte cu glas țipător:

— Andrei — papa, Andrei — papa...

Toți amuțeau de uimire și se zgîiau la el, iar spălătoreasă îi lămurea cu mîndrie:

— Asta a luat-o de la tiatru, așa cîntă acolo... După vreo două, poate trei seri de felul acesta, de neuitat prin apăsătoarea lor plictiseală, într-o duminică după-amiază, îndată după a doua liturghie, se înființa la noi ceasornicarul. Stăteam la mama în odaie și-i ajutam să desfacă niște mărgelă mărunte, cusute pe o broderie care se făcuse ferfeniță, cînd, deodată, ușa fu crăpată în grabă, bunica își vîrî în odaie fața speriată și dispăru, șoptindu-i mamei destul de tare:

— Varia, a venit!

Mama nu se urni din loc, nici măcar nu tresări; iar ușa se deschise din nou și în prag se ivi bunicul, rostind cu semeție:

— îmbracă-te, Var vara, și hai...

Fără să se scoale și fără măcar să se uite la el, îl întrebă:

— Unde să viu?

— Pentru numele lui Dumnezeu, vină dincolo. N_u te mai împotrivi. Omu-i așezat, meșter în meseria luj și are să-i fie părinte bun lui Lexei...

Bunicul vorbea cu mult ifos și-și netezea șoldurile cu palma, iar coatele îndoite la spate îi tresăreau, de parcă mîinile ar fi năzuit să se întindă în lături împotriva voinței lui.

Mama îl întrerupse liniștită:

— Ți-am spus că asta n-o să se întîmple niciodată... Bunicul păși către dînsa, întinse mîinile ca un orb, se încovoie, se zburli și rosti cu glas răgușit;

— Du-te! Că de nu, te duc eu de cozi...

— Ai să mă duci dumneata? îl întrebă mama, ridicîndu-se. Fața i se făcu albă și ochii i se îngustară de te-apuca groaza, începu să-și scoată în grabă bluza, fusta și, rămasă numai în cămașă, se apropie de bunic și-i spuse:

— Du-mă!

Bunicul rînji și o amenință cu pumnul:

— Varvara, îmbracă-te!

Mama îl dădu cu mîna la o parte și apucă clanța ușii:

— Ei, nu vii? Haidem!

— Am să te blestem, șopti bunicul.

— Nu mă tem de asta. Mergem?

Mama deschise ușa, dar bunicul o prinse de poala cămășii, se lăsă în genunchi și-i spuse iar în șoaptă:

— Varvara, diavolițo! Te nenorocеști... Nu mă face de rușine...

Și începu să cheme tînguitor:

— Maică, maică...

Bunica apucase să se pună în calea mamei Ș! dădea din mîini ca s-o gonească înapoi, ca P^e

208

"ni' apoi o împinse îndărăt în ușă, mormăind printre

_ Varka, proasto! Ce faci? Intră-n casă, ne-rușinato!

După ce-o băga înapoi m odaie, închise ușa cu îrligul, se aplecă asupra bunicului, îl apucă cu o mină și-l ridică, iar cu cealaltă îl amenință:

— Oof! Drac bătrîn și făr-de minte!...

Apoi îl așeză pe divan, unde bunicul căzu ca o păpușă de cîrpă cu gura căscată și începu a bălăbăni din cap, iar bunica strigă către mama:

— Hai, îmbracă-te.

Mama ridică rochia de pe podea și spuse:

— Nu mă duc la el, ați înțeles?

Bunica mă împinse jos de pe divan și-mi zise aspru:

— Adă o cană de apă, da' repede!

Vorbea încet, aproape în șoaptă, cu glas liniștit și poruncitor. Am dat fuga în tindă, în partea din față a casei se auzea tropăit măsurat de pași grei, în vreme ce în odaia mamei răsuna glasul ei plin:

— Mîine plec!

Am intrat în bucătărie și m-am așezat la fereastră. Mi se părea că visam.

Bunicul plîngea cu sughituri și gema, bunica bombănea; apoi se auzi o ușă trîntită, se făcu liniște și mă cuprinse frica. Deodată mi-am adus aminte că bunica mă trimisese după ceva; am luat apă într-o cană de alamă ș-am ieșit în tindă. Din partea din față a casei se ivi ceasornicarul. Mergea cu capul Plecat, netezindu-și cu palma căciula de blană. Bunica, ^{cu} mîinile împreunate pe burtă, i se ploconează din urmă și-i spunea încetișor:

~ Știi și dumneata, dragoste cu sila nu se poate...

14-

694

Meșterul se împiedică de pragul ușii care dădea în cerdac și o zbughi în curte, iar bunica își făcu semnul crucii. Se cutremura toată și, cum nu scotea un sunet, nu mă puteam dumiri dacă plînge sau rîde.

M-am apropiat repede de dînsa și am întreat-o:

— Ce-i cu tine, bunică?

Ea îmi smulse cana cu apă din mîna, udîndu-mă pe picioare, și țipă la mine:

— Unde ai zăbovit atîta cu apa? Da' închide ușa! Bunica a intrat în odaia mamei, iar eu m-am întors iar în bucătărie. Le auzeam pe amîndouă oftînd, gemînd și bombănind, ca și cum ar fi mutat din loc în loc niște poveri peste puterile lor.

Era o zi senină. Prin geamurile înghețate ale celor două ferestre se uitau în bucătărie razele piezișe ale soarelui de iarnă. Pe masa pusă pentru prînz luceau tulbure vasele de cositor, un clondir de cvas roșietic și o garafă de votcă verde-negricioasă de ciuboțica cucului și de sunătoare, votca bunicului. Printre florile de gheață de pe geamuri, care începuseră să se topească, se vedea zăpada de pe acoperișuri strălucind de-ți lua ochii și scufițele argintii de pe stîlpii gardului și căsuța graurilor, scînteind în soare, în coliviile scăldate în soare, atîrnate la ușorii ferestrelor, se zbenguiau păsărelele mele. Ciripeau voios scatii domesticiți, scîrțiau botroșii și cîntau în triluri sticleții. Însă ziua argintie, veselă și răsunătoare nu mă bucura deloc. Mi se părea de prisos, cum mi se păreau toate de prisos, îmi veni pofta să dau drumul păsăruicilor. Am început să scot coliviile. Tocmai atunci dădu buzna în bucătărie bunica, bătîndu-se cu palmele peste șolduri, repezindu-se la cuptor și blestemînd:

— Lua-v-ar naiba pe toți, afurisiților! Vai de capul

"u Akulină! Ai îmbătrînit și te-ai prostit.

'Bunica scoase din cuptor plăcinta, îi ciocăni cu degetul coaja și scuipă cu furie în lături:

— Eh, s-a uscat de tot! Cică am încălzit-o! O-of, diavolilor! Lua-v-ar aghiuță să vă ia!... Ce te tot holbezi la mine, bufniță! V-aș buși pe toți la pămînt, sa vă meargă peticile.

Bunica se bosumflă și începu să plîngă. Întorcea plăcinta cînd pe-o parte, cînd pe alta, ciocănea cu degetul coaja uscată și lacrimi mari i se rostogoleau pe obraz și picurau grele pe plăcintă. Apoi au intrat în bucătărie bunicul și mama. Bunica zvîrli plăcinta pe masă așa de tare, încît farfuriile prinseră a zăngăni.

— Ia uitați-vă ce s-a întîmplat din pricina voastră, afurisiților...

Mama, veselă și liniștită, o cuprinse în brațe și o rugă să nu-și facă sînge rău; bunicul, cu fața răvășită și sleit de puteri, se așază la masă, își legă șervetul la gît și își îngustă ochii umflați în care îi bătea soarele:

— Bine, nu-i nimica. Am mîncat noi și plăcinte bune. Domnu-i zgîrcit. Plătește pentru ani cu cîte o clipă, iar de dobînzi nici nu vrea să știe. Ia stai jos, Varia... Nu face nimica...

Bunicul parcă înnebunise. Tot timpul cît ținu masa, vorbi de Dumnezeu, de necredinciosul Ahab, de greutatea de a fi părinte. Bunica era supărată și-i tăia întruna vorba:

— Hai, taci odată și mănîncă.

Mama glumea, și ochii ei senini scînteiau:

— Te-ai speriat adineauri? mă întrebă ea, ghiontindu-mă cu cotul.

Nu mă prea speriasem atunci, însă acu nu mă

211

simțeam în apele mele și nu mai înțelegeam nimic. Ca totdeauna sărbătoarea, masa nu se mai sfîrșea. Parcă nu erau aceiași oameni care, cu mai puțin de o jumătate de ceas mai înainte, strigaseră unul la altul, gata să sară la bătaie, și spumegaseră plîngînd cu hohote. Nu mai puteam să cred că erau serioși cînd făceau toate acestea, nici că le era greu să plîngă la nevoie, începusem să mă deprind cu lacrimile, cu țipetele lor și cu chinurile pe care și le pricinuiau unii altora, izbucniri dese care se stingeau degrabă. Toate acestea mă tulburau din ce în ce mai puțin și le puneam tot mai rar la inimă. Abia mult mai tîrziu am înțeles că din pricina sărăciei și a vieții lor mizere, rușilor le place îndeobște să facă din durerea lor petrecere, să se joace cu ea ca niște copii, și rar de li se întîmplă să le fie rușine de nenorocirile lor.

În nesfîrșita monotonie a zilelor, durerea-i sărbătoare și focul petrecere; pe o față lipsită de expresie, o zgîrietură îi și ea o podoabă.

1

XI

După istoria asta, poziția mamei în casa bunicului se întări și dînsa ajunse adevărata stăpîină a casei, pe cînd bunicul își pierduse cu totul însemnătatea; era mereu dus pe gînduri și liniștit de parcă ar fi fost altul.

Nu mai ieșea aproape deloc din casă și ședea toată ziua în odăița lui din pod, citind o carte misterioasă al cărei titlu era *însemnările tatălui meu*. Cartea asta o ținea închisă sub lacăt într-un sipet și nu o dată l-am văzut pe bunicul spălîndu-se pe

212

„înte de-a o scoate. Era o carte de format mic, 'roasă și legată în scoarțe de piele roșcată. Pe foaia 1° hîrtie albastră care venea înaintea filei pe care tipărit titlul abia se mai zărea următoarea dedicație, scrisă cu slove meșteșugite: „Din toată inima, cu mulțumiri, multstimatului Vasili Kașirin, spre amintire”, sub care era iscălitura cuiva cu un nume ciudat și cu o parafă care semăna cu o pasăre în zbor. Bunicul deschidea cu grijă scoarța grea a cărții, își punea ochelarii cu ramă de argint, și, în timp ce cîrnea cu nasul ca să și-i potrivească, se uita îndelung la dedicație. De multe ori l-am întregat ce fel de carte era, iar dînsul îmi răspundea cu ifos:

— N-ai nevoie să știi acu! Mai așteaptă pînă mor, că ție ți-o las. Și șuba mea de șop, tot ție ți-o las.

Bunicul vorbea acum cu mama mai puțin ca înainte și mai domol, iar cînd dînsa îi spunea cîte ceva, o asculta cu luare-aminte, ochii îi sticleau ca ai lui moș Piotr și mormăia nu știu ce, dînd din mîină, în semn că-i era totuna:

— Bine. Fă cum vrei...

Bunicul avea în sînducele lui o mulțime de straițe ciudate: fuste de postav, pieptare de atlas, sarafane de mătase, țesute cu fir de argint, găteli de cap cusute cu mîrgăritare, scufii și broboade în culori vii, salbe grele mordvinești, șiraguri de mărgel colorate. Bunicul lua straițele și găteliile acestea cu brațele și le ducea m odăile mamei, unde le înșira pe scaune și pe mese. Mama se minuna de frumusețea lor, iar bunicul îi spunea:

— Pe vremea mea, îmbrăcăminte era mult mai bogată și mai frumoasă decît azi. Îmbrăcăminte era ^{mai} bogată, iar de trăit, trăiam mai simplu și mai

bine. Vremurile acelea au trecut și nu se mai întorc la încearcă straietele, dichisește-te!...

Într-una din zile, mama a trecut pentru câteva clipe în odaia de alături și s-a întors îmbrăcată cu un sarafan albastru, cusut cu fir de aur, și-n cap cu o găteală cu mărgăritare. Se plecă dinaintea bunicului și-l întrebă:

— Mă prinde bine, stăpîne?

Bunicul icni, întreaga lui făptură începu parcă să strălucească, porni să se învîrtă în jurul mamei, dînd din mîini și mișcînd din degete. Apoi îi spuse deslușit, ca și cînd ar fi vorbit din vis:

— Ehei, Varvară, de-ai avea tu bani mulți și oameni de treabă în jurul tău...

Mama locuia acum în cele două odăi din față, unde veneau adesea la ea musafiri; mai des veneau frații Maximov; Piotr, un bărbat voinic de toată frumusețea, cu ochii albaștri, cu o barbă bălaie, ofițer — tocmai acela în fața căruia mă bătușe bunicul, fiindcă-l scuipasem în cap pe boierul cel bătrîn — și Evgheni — înalt și el, însă cu picioarele subțiri, cu fața palidă și cu o bărbuță neagră, ascuțită. Ochii lui mari semănau cu niște prune și pe umerii înguști purta un mundir verde, cu nasturi de aur și cu însemne tot de aur. Scutura din cap, adesea aruncîndu-și cu iscusință de pe fruntea înaltă și netedă părul lung și ondulat, avea un zîmbet plin de îngăduință și istorisea totdeauna cîte ceva cu glasul cam înfundat, începîndu-și vorba cu aceste cuvinte:

— Vezi, mata, după cîte cred eu...

Mama îl asculta, privind printre gene și zîmbind cu o ușoară ironie. Adesea îl întrerupea:

— Să mă ierți, Evgheni Vasilievici, dar ești încă un copil.

214

Ofițerul se pocnea cu palma-i lată peste genunchi

și striga:

— Că bine zici, chiar așa, copil...

Crăciunul trecu plin de larmă și de veselie; nu era seară să nu vină la mama oameni mascați. Mama se masca și ea, totdeauna mai bine decît toți ceilalți, și pleca împreună cu musafirii.

De fiecare dată cînd pleca mama pe poartă cu cîrdul pestriț de musafiri după dînsa, casa părea că se cufundă în pămînt, și peste toate se lăsa o liniște și o plictiseală apăsătoare. Bunica plutea prin odăi ca o gîscă bătrînă pe ape, punînd toate la locul lor, iar bunicul stătea cu spatele lipit de plăcile fierbinți ale sobei de faianță, vorbind singur:

— Bine, la urma urmei, fie ș-așa! Se vedem ce mai iese și din asta...

După ce trecu Crăciunul, mama ne-a dus la școală pe mine și pe Sașa al lui unchiu Mihail. Unchiu-meu se însurase de-al doilea și chiar de la început maștiha, care nu-l avea la inimă pe fiul ei vitreg, a început să-l bată; la stăruințele bunicii, bunicul îl luase pe Sașa la noi. La școală să tot fi umblat timp de-o lună. Din toate cîte am învățat acolo, țin minte numai că la întrebarea:

„Cum te cheamă?” nu puteai răspunde cum era firesc: „Peșkov”, ci trebuia să spui: „Mă cheamă Peș-kov”.

De asemenea, nu era voie să-i spui învățătorului:

„Măi frate, nu răcnii la mine, că nu te tem...”

Mie de la început nu-mi plăcu școala. Văru-meu

^a fost în zilele dintîi foarte mulțumit și-și găsi

„?or prieteni, însă, într-o zi, în timpul lecției, adormi

?”> deodată, începu să strige din somn:

215

— Nu mai fa-ac...

După ce l-au trezit, el ceru voie să iasă din clasă. Ceilalți au rîs de el. A doua zi, în drum spre școală tocmai cînd coboram spre rîpa de lîngă piața Sennaia Sașa se opri și-mi spuse:

— Tu du-te, eu unu nu merg! Mai bine mă plimb. Văru-meu se cinchi, îngropa cu grijă în zăpadă legăturica cu cărțile și plecă. Era o zi senină de ianuarie și peste toate sclipea soarele argintiu. Oricît îi pizmuiam eu pe văru-meu, am apucat-o totuși spre școală, fiindcă nu voiam s-o amaras pe mama. Bineînțeles că legăturica cu cărți îngropată de Sașa n-a mai fost găsită, așa că a doua zi a avut o pricină întemeiată să nu se ducă la școală. A treia zi însă, povestea a ajuns la urechile bunicului.

Ne-au chemat să ne judece. La masa din bucătărie ședeau bunicul, bunica și mama și ne descoseau; îmi aduc aminte cît de caraghios răspundea Sașa la întrebările bunicului:

— Ia spune tu, cum se face că nu nimerești la școală?

Sașa se uita drept în fața bunicului cu niște ochi supuși și răspundea fără grabă:

— Am uitat unde-i.

— Ai uitat?

— Da. Am căutat-o și-am tot căutat-o...

— Da' de ce nu te-ai luat după Lexei? Lexei

ține minte.

— L-am pierdut.

— Pe Lexei?

— Pe Lexei.

— Cum așa?

Sașa se gândi o clipă și răspunse:

— Păi viscoalea și nu vedeam nimic.

Toți începură să râdă, fiindcă timpul fusese liniștit • senin. Sașa zîmbi și el pe furiș. Bunicul rînji și-l întrebă cu răutate:

— Pe ce nu l-ai ținut de mîină? Sau de cingătoare?

— Eu l-am ținut, da' m-a smuls vîntul.

Sașa vorbea molcom și fără mare nădejde. Mă simțeam încurcat ascultîndu-i minciunile neîndemîna-tice și de prisos și tare mă miram de încăpățînarea lui.

Ne-a bătut pe amîndoi și bunicul a tocmnit ca să

ne ducă la școală pe un bătrînel cu mîna ruptă, un fost pompier, căruia i s-a dat sarcina de-a veghea ca Sașa să nu se abată cumva de la calea care duce la știință... Asta însă nu ajută la nimic. Chiar a doua zi, vîru-meu, cum ajunsese în dreptul rîpei, se opri, își scoase un pîslar și-l zvîrli cît colo, apoi își scoase și pe al doilea și-l aruncă și pe acela, însă în direcția opusă. Apoi, așa cum era, numai în ciorapi, o luă la fugă prin piață.

Bătrînelul, văicărindu-se, se apucă să culeagă pîslarii și speriat mă aduse înapoi acasă.

Toată ziua bunicul, bunica și cu mama au cutreierat orașul să-l caute pe fugar. Abia către seară au dat de Sașa la circiuma lui Cirkov, de lîngă mănăstire, unde îi înveselea pe cei din față jucînd. L-au adus acasă și, speriați de tăcerea îndărătnică a băiatului, nici nu l-au mai bătut. Sașa s-a întins pe poiată alături de mine, și-a ridicat picioarele și a început să hîrșcie cu tălpile pe tavan, în timp ce-mi spunea încetișor:

— Maștiha nu mă iubește, nici tata nu mă iubește, nici bunicul. Pentru ce să mai rămîn la dînșii? Iacă, am s-o întreb pe bunica unde-s haiducii și-am să fug

la ei. tu?

Atuncea aveți să aflați voi de mine... Vii

Și

Nu puteam să fug cu el: tocmai în zilele acele^{ea} mă frămînta alt gînd. Hotărîsem să mă fac ofițer și să-mj las o barbă bălaie, mare, iar pentru asta trebuia să învăț carte. Cînd i-am împărtășit vărului meu planul el se gîndi puțin și-mi dădu dreptate:

— Și asta-i bine. Pînă te faci tu ofițer, am să ajung ataman, și au să te trimită să mă prinzi. Vrînd-nevrînd unul o să trebuie să-l ucidă pe celălalt, ori să-l ia prizonier. Tu însă să știi că eu pe tine n-am să te ucid.

— Nici eu pe tine.

Și așa a rămas hotărît.

După aceea, a venit bunica, s-a urcat pe cuptor și, uitîndu-se la noi, ne-a spus:

— Ce-i cu voi, șoriceilor? Oof, bieții de voi! Mititei și orfani...

După ce ne căina așa un timp, se puse s-o înjure pe maștiha lui Sașa — mătușa Nadejda, o femeie grasă, fiica unuia c-o ceainărie; apoi își vărsă năduful pe toate mamele și pe toți tații vitregi. Ajungînd aci, bunica ne istorisi o poveste cu pustnicul Ioan-cel-înțelept, care, încă băietan fiind, o trăsese pe maștiha lui în judecata lui Dumnezeu. Taică-său era de loc din Uglici, iar de meserie pescar de la Beloeozero.

Tinăra nevastă l-a gătat: „« Cu o braga tare l-a-mbătut,

Cu buruieni de somn aducătoare L-a făcut buștean fără suflare... ;

Apoi, într-o lotcă l-a suit

Ca într-un coșciug negeluit, Apoi visla de arșar luind

218

O porni pe lac, în larg, vîslind

Spre bulboane-adînci, unde știa

Că e apa tulbure și rea.

La vînzoală-aici că mi s-a pus

Lotca răsturnînd cu fundu-n sus,

Iar bărbatul ei, încetișor,

219

LJI 1-C- kJ⁺/W-kJC, 1>tf, MtlC-I C- -1,11 !:• /K-C-•

 $\bullet \text{ aut}_- \bullet$

și m-am aruncat în curte, unde am căzut în niște troiene de omăt. În seara aceea întâmplarea făcuse ca mama să aibă oaspeți și nimeni n-a auzit zgomotul cercevelor rupte și zăngănitul geamurilor, așa că a trebuit să zac mult și bine în zăpadă. Nu mi-am frânt nici un mădular, dar m-am ales cu o mână scrîntită din umăr și m-am tăiat adînc în cioburile de sticlă. De pe urma acestei întâmplări, însă, mi s-au paralizat picioarele și timp de vreo trei luni am zăcut fără să le pot mișca. Zăceam și trăgeam cu urechea la viața tot mai zgomotoasă a casei, la ușa de jos trîntită întruna și la larma de glasuri a mulțimii de oameni care tot veneau și plecau. Vifornița foșnea pe tabla acoperișului, tînguindu-se, și dincolo de ușă, în tot cuprinsul podului, se plimba în voie, hăulind; vîntul vuia a prohod în horn, ușițele sobelor zăngăneau; ziua croncăneau ciorile, iar în nopțile liniștite se auzea de pe cîmp urletul prelung al lupilor, și muzica asta îmi hrănea sufletul. Apoi primăvara sperioasă, în ochii căreia luceau razele luminoase ale soarelui de martie, începu să se uite pe fereastră, mai întîi pe furiș și cu sfială, apoi pe zi ce trecea tot mai prietenos. Pe acoperiș și în pod mieunau și urlau pisicile, freamătul primăverii pătrundea prin pereți, țurțurii de cleștar de sub streșini cădeau, zăpada se topea și luneca de pe acoperiș, iar dangătul clopotelor era acum mai adînc decît în vremea iernii.

Bunica venea la mine și cînd vorbea duhnea tot mai tare a votcă; apoi începu să aducă cu dînsa un ceainic mare, alb, pe care-l ascundea sub patul meu și, făcîndu-mi cu ochiul, îmi spunea:

— Tu, sufletele, nu cumva să scapi vreo vorba către zgrițuroiul de bunicu-tău!

222

— Dar mata de ce bei, bunicuțe?

— Gura! Cînd te-i face mare, ai să afli...

După ce suga cît suga din gîtul ceainicului, * i ștergea gura cu mîneca, zîmbea cu bunătate și mîntreba:

— Așa, domnișorule, mai știi dumneata, rogu-te, despre ce ți-am istorisit eu ieri?

— Despre tata.

— Da-n ce loc m-am oprit, știi?

Îi aduceam aminte și șopotul molcom al glasului bunicii prindea iarăși a curge ca o apă lină.

Bunica începuse să-mi vorbească de tata fără s-o fi rugat eu. Într-o zi a venit la mine, *trează*, tristă și istovită, și s-a pornit să-mi spună:

— L-am visat pe taică-tău. Parcă umbla pe cîmp, c-un băț de nuc în mînă, și fluiera. Iar în urma lui alerga un cîine tărcat, cu limba scoasă. De la o vreme îl visez cam des pe Maxim Savvateici, pesemne că sufletu-i stingher nu-și găsește liniștea...

Cîteva seri de-a rîndul bunica îmi istorisi povestea tatii, care era tot așa de plină de farmec ca toate poveștile ei.

Tata era feciorul unui soldat, care ajunsese ofițer, și fusese apoi surghiunit în Siberia pentru cruzimea cu care se purta cu inferiorii. Undeva, acolo în Siberia, s-a născut și tată-meu. Cum o ducea prost în casa părintească, începuse încă de mic să fugă de acasă; o dată taică-său l-a hăituit cu cîinii prin pădure ca pe iepuri. Altă dată, cînd l-a prins, s-a pus să-l bată așa de cumplit, încît vecinii i-au scos copilul din mîini și l-au ascuns.

— Bunică, toți părinții își bat copiii? am întrebato eu.

Bunica mi-a răspuns liniștită:

— Toți.

Mama tatii a murit cînd tata era încă mic, iar avea nouă ani a murit și taică-său. Pe tata l-a să-l crească nașu-său, un tîmplar care l-a înscris în breasla tîmplarilor din Perm și a început să-l învețe meseria; tata însă a fugit de la el și s-a făcut călăuză de orbi, din cei care cutreieră iarmaroacele. La șaisprezece ani a venit la Nijni și a intrat la un antreprenor de lucrări de tîmplărie, care lucra pentru societatea de vapoare a lui Kolcin. La douăzeci de ani ajunsese bun tîmplar de mobilă, tapițer și decorator. Atelierul unde lucra tata se afla pe ulița Kovalihă, alături de casele bunicului.

— Gardurile la noi nu prea erau înalte, iar oamenii îndrăzneți, spunea bunica, zîmbind cu tîlc. Într-o zi culegeam cu Varia zmeură în livadă, cînd iacătă că taică-tău s-azvîrle peste gard, de m-a speriat, îndată l și văd venind printre meri, de-a dreptul către noi, voinic cum era, cu rubașcă albă, cu pantaloni de catifea, da' desculț și-n capul gol, numai cu chica lungă strînsă c-o curelușă. Venise, mă rog, să pețască fata. Îl mai văzusem și-nainte, trecînd pe sub ferestre. De cîte ori îl vedeam, îmi spuneam: frumos flăcău! Cum s-a apropiat, l-am întrebato: „Ce-ai pățit, voinice, de nu vii pe poartă, ca oamenii?” El s-a lăsat în genunchi și mi-a spus: „Akulina Ivanov-na, zice, am venit la mata cu inima deschisă... lacăt-o aici și pe Varia. Noi am vrea să ne luăm. Pentru numele lui Dumnezeu, ajută-ne.” Cînd am auzit asta, am înlemnit și mi s-a legat limba-n gură. Cînd mă uit, hoța de maică-ta se dăduse după un măr. Se înroșise ca zmeura și-i dăduseră lacrimi în ochi, dar tot făcea semne către el. „Ei, bătu-v-ar norocul! Ce-ați pu voi la cale? Da' ce-ai căpiat, Varvară? Și tu, flăcăule,

-ai gândit bine? D-apoi asta-i fată de nasul tău?" Pe

mea ^{aceea} bunicu-tău era bogat, nu împărțise averea la copii, avea patru rînduri de case, avea și bani și ra în mare cinste. Nu trecuse mult de cînd îi dăduseră o pălărie cu galoane ș-un mundir, fiindcă fusese noua ani de-a rîndul starostele breslei. Tare fudul se ^{mai} ținea bunicu-tău pe atunci! Le-am spus eu ce se cuvenea, da' tremuram de frică și mi-era și milă de ei. Amîndoi se întunecară la față. Taică-tău mi-a spus: Uite ce-i: eu știu că Vasili Vasilievici n-are să mi-o dea pe Varvara de bunăvoie și vreau s-o fur. Te-aș ruga pe mata să ne ajuți." Auzi? Să-i ajut eu! Ridicasem mîna să dau într-însul, da' el nici nu s-a ferit. „Chiar de-ai da cu pietre în mine, eu de Varia tot nu mă las." Veni și Varia lîngă noi, îmi puse mîna pe umăr și-mi spuse: „Păi noi ne-am luat de mult, încă din mai. Mai rămîne doar să ne cununăm." Doamne Dumnezeule! Parcă mă lovise damblaaua.

Bunica începu să rîdă de-i curgeau lacrimile și i se cutremura tot trupul, își șterse ochii, trase tabac pe nas, oftă fericită și urmă:

— Tu ești mic și nu știi ce înseamnă să te iei și ce înseamnă să te cununi. Să ții minte însă că-i nenorocire mare cînd se-nîmplă ca o fată să facă un copil necununată. Să-ți bagi bine în cap ce-ți spun și cînd te-i face mare să nu împingi fetele la treaba asta. Mare păcat ai să-ți iei pe suflet, fata are să fie Și ea nefericită, iar copilul, copil din flori. Vezi de ține minte și deschide ochii. Cînd ți-o veni vremea, ⁵Mi fie milă de muieri: să le iubești din toată inima, nu să-ți faci doar gustul. Ți-o spun, fiindcă-ți vreau binele.

Un răstimp bunica se legănă pe scaun, îngîndurată. se dezmetici și începu iarăși:

-694

— Ei, acu ce era să fac? I-am dat una peste cap lui Maxim, iar pe Varvara am tras-o de cozi. Dar Maxim, care era om cu judecată, mi-a spus: „c_u bătaia n-ai să ndrepti mata nimica". Iar Varvara se amestecă și dînsa: „Mata mai bine te-ai gândi întîi ce-i de făcut ș-ai lăsa bătaia pentru mai apoi". L-am întrebat pe Maxim: „Bani ai?" „Am avut, mi-a răspuns, da' i-am cumpărat Variei un inel." „Da' cît ai avut? Trei ruble?" „Nu, zice, aproape o sută." Pe vremea aceea banii erau scumpi și lucrurile ieftine. Mă uit la maică-ta și la taică-tău și-mi zic: „Tare-s proști! Niște copii!" Maică-ta zice: „Am ascuns inelul sub dușumea, ca să nu-l vedeți voi, da' s-ar putea vinde". Copii, nu alta! Oricum ar fi fost, n-aveam încotro și pînă la urmă ne-am înțeles să se cunune peste o săptămînă, ră-mînînd să vorbesc cu popa. Apoi m-am pus pe un plîns! Mi-era frică de bunicu-tău și tremuram ca varga. Variei i-era și ei teamă de dînsul. Și-a rămas să se cunune.

Taică-tău însă avea un dușman, un meșter, om rău din fire, care înțelesese de mult cum stă treaba și ne păștea. Și iacătă că mi-am gătit singură fata cu tot ce aveam eu mai frumos ș-am scos-o pe poartă. După un colț aștepta Maxim cu o troică. Maică-ta s-a așezat, Maxim a fluierat, ș-au plecat. Mă întorceam spre casă cu ochii-n lacrimi, cînd îmi tăie calea omul acela și-mi spune ticălosul: „Nu vreau să le stric norocul, numai tu, Akulina Ivanovna, să-mi dai pentru asta o jumătate de sută". Eu bani n-aveam, că nu-mi plăceau și nu strîngeam. De proastă ce eram, i-am spus: „Nici n-am bani, nici nu ți-oi da!" „Atunci să-rai făgăduiești c-ai să-mi dai, cînd îi avea." „Adică-tă cum să-ți făgăduiesc? Și de unde să iau ca să-ți dau?" ^{fl^a} ce? Parcă tare-i greu să furi de la un bărbat cum i-a' tău? Doar îi bogat." Bleaga de mine, în loc să-l țin &

226

orbă, l-arn scuipat în obraz ș-am dat să intru în curte, însă el s-a repezit pe porțiță înaintea mea și a prins a face tărăboi.

Bunica închise ochii și, printre zîmbete, urmă:

— Ș-acu m-apucă *groaza*, cînd mă gîndesc cum

de-am îndrăznit noi să facem una ca asta. Ce-a mai urlat bunicul, ca o fiară-njunghiată. Da' ce crezi tu? Era șagă pentru el una ca asta? Cînd se uita la Varvara, se fălea și zicea: „Eu pe Varvara am s-o dau după un boier, după un nobil". Și cînd colo, poftim boier, poftim nobil! Da' Maica Precistă știe mai bine ca noi să-i găsească fieștecăruia perechea. Bunicu-tău alerga prin curte, de parcă luase foc. A chemat îndată pe lakov și pe Mihailo, pe meșterul cel pistruiat, care-i pîrșe, și pe Klim, vizitiul, îl văzui luînd o măciucă ș-o greutate legată de-o curea, iar Mihailo pusese mîna pe o pușcă; aveam cai buni și iuți, un tarantas ușor. Ei, zic, să știi că-i ajunge! Atunci îngerul păzitor al Varvarei m-a învățat ce să fac. Am luat un cuțit ș-am crestat hamul în dreptul hulubelor, gîndind că pe drum poate s-o rupe. Așa s-a și întîmplat. O hulubă s-a ridicat și s-a răsucit, de era cît pe ce să-i ucidă pe bunic, pe Mihailo și pe Klim. Asta i-a făcut să zăbovească. Pînă să dreagă hamul și să ajungă la biserică, Varia și cu Maxim stăteau, slavă Domnului, în pridvor, cununați.

Ai noștri au sărit asupra lui Maxim, dar Maxim era tare vînjos. Pe Mihailo l-a zvîrlit cît colo din pridvor, de și-a scrîntit o mînă, l-a plesnit și pe Klim, așa că, văzînd asta, bunicul, lakov și meșterul acela s-au temut să mai sară la dînsul.

Bunica tăcu un răstimp, apoi urmă:

— Taică-tu nici la mînie nu-și pierdea capul și 'a spus bunicului: „Lasă, dumneata, măciuca, n-o mai

227

avînta, că eu îs om pașnic; ce-am luat mi-a fost dat de Dumnezeu și nimeni nu-mi poate lua înapoi. Eu de altăceva de la dumneata n-am nevoie." Ceilalți s-au tras înapoi, bunicu-tău s-a așezat în tarantas și-a strigat: „Rămîi sănătoasă, Varvara! De-acu încolo nu mai ești fata mea, să nu te mai văd în ochi! De vei avea cu ce, o să trăiești, de nu, o să crape de foame!" Apoi s-a întors acasă și s-a pus cu bătaia și cu înjurăturile pe mine. Da' eu oftam și tăceam, chitind în sinea mea: „Astea toate au să treacă, da' ce-a fost să se-mpli-nească, are să rămînă". După aceea bunicul mi-a spus: „Ei, Akulina, ia seama și ține minte — de-acu nu mai ai fată". Da' eu tot la ale mele mă gîndeam: „îndrugă tu, roșcovanule, ce poștești. Că mînia-i ca gheața, atîta ține, pînă dă căldura."

O ascultam pe bunica cu luare-aminte și cu nesaț. Unele amănunte din istorisirea ei mă mirau, fiindcă îmi vorbise și bunicul de cununia mamei, dar cu totul altfel, îmi spusese că a fost împotriva măritîșului ei cu tata și că, după ce s-a măritat, n-a mai primit-o în casă; dar din spusele lui ieșea că mama nu s-ar fi cununat în taină și că fusese și el de față, la biserică. Nu voiam s-o întreb care din ei spunea adevărul, pentru că povestea bunicii era mai frumoasă și-mi plăcea mai mult. Cînd istorisea ceva bunica se legăna, de parc-ar fi plutit cu barca pe valuri. Dacă era o întîmplare tristă sau din cele care îți sfîrnesc groaza, atunci se clătina mai tare și întindea brațele înainte, ca și cum ar fi ținut ceva în aer. Adesea închidea ochii pe jumătate și în zbîrciturile obrazului se ascundea un zîmbet nelămurit, plin de bunătate, iar sprîncenele groase îi tremurau încetîșor. Cîteodată mă mișca pîna-n adîncul sufletului această bunătate oarbă a ei, care κ împăca pe toate; altă dată însă tare aș fi vrut să aud

228

din gura e* o VOI**u** bă ma^u tare sau cet P**u**ti**n** să strige ceva. — La început, vreme de cîteva săptămîni, n-am știut nici măcar unde locuiau Varia și cu Maxim. După aceea a venit un băiețaș dezghețat pe care îl trimisese ea și ^mi^{ma} ^{sp}u**s** ^{un} &^e Ședeau. Am așteptat pînă sîmbă-ta următoare, am spus acasă că mă duc, chipurile, la vecernie și-am pornit-o la ei. Stăteau tare departe, undeva pe Suetinski Siezd, în aripa unei case dintr-o curte unde locuiau numai meseriași, o curte plină de gunoaie, de murdărie și de larmă. Lor însă nici că le păsa. Trăiau ca doi pisoi, torcînd și zbenguindu-se. Le-am adus și eu ce-am putut: ceai, *zahăr*, niște crupe, dulceață, făină, ciuperci uscate și ceva bani — nu mai știu bine cît; banii îi șterpelisem de la bunicu-tau, fiindcă, vezi tu, dacă nu-i pentru tine, nu-i păcat sa furi. Taică-tău nu voia să primească nimic, ba încă s-a mai și supărat: „Da' ce sîntem noi? Cerșetori?" Iar Varvara îi bătea și ea în strună: „Vai, mamaie, de ce te-ai mai ostenit?" Eu i-am certat. „Prostule, eu ție ce ți-s? Mamă dată de Dumnezeu. Iar ție, proasto, ți-s mamă bună. Se poate să-mi faceți obida asta? i-am întreat. Cînd își obijduiește careva mama pe pămînt, amarnic mai plînge Maica Domnului în ceruri." Ei, și deodată Maxim mă ridică în brațe și începu să mă poarte prin odaie. Pe deasupra mai și juca. Era tare, ursul, nu șagă. Iar mucoasa de Varka umbla mîndră ca o păunită și se fălea cu bărbatu-său, cum s-ar fi fălit cu o păpușă nouă. Îi jucau ochii și cu atîta ifos vorbea de gospodăria ei, încît puteai crede că-i femeie în toată firea. Să te strici de rîs, nu alta. Brînzoaicele pe care mi le-a dat la ceai erau așa de tari că și-un lup și-ar fi rupt colții în ele, iar brînză de vaci era zgrunțu-roasă ca rumegușul de lemn.

229

Așa a mers treaba destul de lungă vreme. Se apropia nașterea ta, da' bunicu-tău tăcea întruna —. îndărătnic, strigoiul. Eu mă duceam la dînșii pe ascuns și el știa asta, da' se făcea că nu știe. Nimeni din casă n-avea voie să vorbească de Varia și toți tăceau. Tăceam și eu, da' știam bine că inima unui părinte nu poate rămîne multă vreme mută. Și iacătă că veni și ceasul multașteptat. Era noapte și vuia viscolul în geamuri de parcă se grămădeau urșii, iar în hornuri urla vîntul. Ziceai că toți dracii s-au slobozit din lanțuri și alta nu! Stăteam

întinși în pat, dar nu se lîpea somnul de noi. I-am spus bunicului: „Rău îî de omul sărac într-o noapte ca asta. Da' și mai rău e de cel ce n-are liniște în inima lui." Deodată mă întrebă: „Cum or mai fi ducînd-o dînșii?" „Cum s-o ducă? Bine o duc." „Da' despre cine te-am întreat?" zice el. „De fata noastră Varvara și de ginerele nostru Maxim." „Și de unde ai știut tu că de ei te întreb?" „Destul ai tot făcut pe prostul, taică! Mai bine te-ai lăsa de jocul ăsta. N-are nici un haz!" Bunicul oftă și zise: „Oof, dracilor! Draci împielîțați!" Apoi începu să mă descoasă dacă era adevărat că prostul de găligan — așa-i spunea lui taică-tău — era cu adevărat prost. Eu i-am răspuns: „Prost îî cine nu vrea să muncească și stă pe capul altuia! Ian te uită la lakov și la Mihailo, nu stau ca niște proști? De muncit, cine muncește? Și cine aduce toate în casă? Tu, că ei tare mult te mai ajută!" Cînd i-am spus asta, unde începe să urle la mine, să mă facă proastă, vicleană, codoasă, și cîte și mai cîte. Eu tăceam. Iar el: „Cum de te-a putut îmbrobodi pe tine un om care nici nu știi de unde vine, nici ce-i de capul lui?" Eu tăceam-Da' cînd bunicu-tău a ostenit, i-am spus: „Mai bi^{ne} ai merge să vezi cum o duc. Trăiesc bine!" „Asta

230

, fi prea mare cinste pentru dînșii. Să vină ei aici..." £_md am auzit vorba asta, am început să plîng de bucurie. Iar el prinse să-mi desfacă cozile, că tare-i plăcea sa se joace cu ele, și mormăia: „Ia nu mai seinei, proasto! Da' ce, credeai că eu nu mai am suflet?" Tare bun era bunicul nostru înainte vreme, da' de cînd și-a vîrît în minte că nu-i nimeni mai căpos ca dînsul, s-a prostît de tot și s-a înrăit. Și iaca-asa au venit maică-ta și taică-tău la noi în Sfînta duminică de lăsata secului. Erau amîndoi chipeși, îmbrăcați curat. Maxim se opri în fața bunicului, care-i venea pînă la umăr, se opri și-i spuse: „Vasili Vasilevici, să nu crezi c-am venit să-ți cer zestrea Varvarei. Ferit-a sfîntul! Am venit să-i dau cîntea cuvenită părintelui nevastei mele." Asta i-a plăcut bunicului și a zîmbit: „Ehei, măi zdrhonule, măi banditule! Ajunge cît ați făcut pe nebunii. De-acum încolo să veniți să stați la mine." Maxim s-a încruntat, chipurile că lui îî e totuna și să facă Varia ce-a crede. Și-ndată au început să se ciorovăiască. Nici unul n-o lăsa mai moale. Eu îî tot făceam semn din ochi lui taică-tău și-l loveam cu piciorul pe sub masă, da' el tot pe-a lui o ținea. Avea ochi frumoși, veseli, limpezi și sprîncene negre. Cînd se încrunta, ochii nu i se mai vedeau, iar fața i se împietrea, se îndărătnea și atunci nu mai asculta de nimeni, numai de mine. Mi-era drag, chiar mai mult decît copiii mei. Și el știa asta și mă iubea și el. Cîteodată se lîpea de mine, mă strîngea în brațe, alteori mă ridica în sus și mă purta prin odaie, spunîndu-mi: „Tu ești mama mea cea adevărată, cum îî pămîntul mama noastră a tuturor, și te iubesc mai mult decît pe Varvara". Maică-ta era pe atunci veselă și poznașă. k-a repezit la el, țipînd: „Măi permeacule, măi bere-

231

chetule, cum de cutezi tu să spui una ca asta?" Am început să ne zbenguim tustrei. De-ai ști, sufletelele ce bine trăiam noi! Strașnic mai juca taică-tău și știa o mulțime de cîntece frumoase, pe care le învățase de la orbi, iar cîntăreți mai buni ca orbii nici ca se află.

Și s-au mutat în aripa casei care da în livadă. Acolo te-ai născut tu, taman la vremea amiezei; cînd a venit taică-tău la masă, a dat cu ochii de tine. Ce s-a mai bucurat! Ce s-a mai zbănțuit! Iar pe maică-ta a înnebunit-o tot dezmiardînd-o, parcă cine știe ce mare scofală îî să naști un copil! Pe mine m-a pus pe un umăr și m-a dus prin toată curtea la bunicul, să-i dea știre c-a mai dobîndit un nepot. Bunicu-tău a prins a rîde și i-a spus: „Mare zurliu mai ești și tu, măi Maxime".

Dar unchii tăi nu-l iubeau — de băut nu bea, clonțos era, se pricepea nevoie mare la tot felul de șotii — și-i purtau sîmbetele. Odată, în postul mare, s-a dezlănțuit un vînt cumplit și toată casa a început să urle și să vuiască, de te apuca groaza. Toți au înmărmurit. Se întrebau ce-o mai fi pacostea asta? Bunicul o sfeclise de tot. Porunci să se aprindă toate candelile, fugea de colo-colo și răcnea: „Trebuie să facem o molitvă". Deodată s-a făcut liniște și atunci și mai rău s-a speriat. Unchiu lakov a cam ghicit ce era: „Asta-i, se vede, isprava lui Maxim". După aceea, taică-tău a mărturisit că pusese în ferestruica podului tot felul de borcane și de sticle în care sufla vîntul și le făcea să vuiască fiecare în felul ei. Bunicu-tău l-a amenințat pe Maxim: „Bagă de seamă, Maxime, glumele istea să nu te întoarcă iar în Siberia!"

într-un an au fost geruri mari și lupii de pe

232

îrnp^{au} începu^{sa} vină pînă-n oraș; ba rupeau un cîin^{e>} ^a sp^{el} i^{au} un ca^{a>} ^a s^{ia} întîmplat chiar să jnănînce pe un paznic care se îmbătase. Mare spaimă pricinuiua! Taică-tău lua pușca, își punea tălpălugile si o pornea noaptea pe cîmp. Nu tîrzie vreme se întorcea cu un lup, ba cîteodată și cu doi. îî jupuia de piele, le deșerta căpățînilile, le punea niște ochi de sticlă și puteai să juri că-s lupi vii. într-o seară iese unchiu-tău Mihailo în tindă să-și facă nevoile, cînd deodată îl vedem dînd buzna înapoi în odaie, cu părul măciucă și cu ochii holbați. I se pusese un nod în gît și nu putea să scoată o vorbă; era cu nădragii-n vine. Se împiedică în ei și căzu, șoptind: „Lupul!" Toți au pus mîna pe ce-au apucat și s-au repezit în tindă cu lumini. Ce să vezi,

adevărat, de după o ladă scotea capul un lup. Au început să dea într-însul, să tragă cu pușca, dar lupul nici nu se sinchisea. S-au uitat mai bine și-au văzut că era numai o blană cu capul golit și cu labele dinainte prinse în cuie de ladă. Atunci bunicu-tău s-a supărat foc pe Maxim. Pe deasupra a început și lakov să se ieie după Maxim. Maxim făcea un cap de mucava, cu nas, ochi și gură, îi lipea niște cîlți în loc de păr, îl lua pe lakov și porneau amîndoi pe uliți, arătînd mutrele acelea firoase pe la ferestre; firește că lumea se înspăimînta și țipa. Noaptea își puneau cearșafuri în cap și plecau așa pe uliță. Au băgat groaza pînă și în popă, care s-a repezit în ghereta vardistului, sperîndu-l și pe el și făcîndu-l să strige după caraulă. Multe șotii de felul acesta au făcut! Să-i oprești nu era chip. Cît nu m-am rugat eu de dîșii să se lase de năzbîtiile lor. I-a rugat și Varia, ua' ei nici gînd. Maxim rîdea și spunea: „Prea îi hazliu să vezi oamenii sperîndu-se de-o nimica toa-

M

1

233

ta și rupînd-o la fugă cît îi țin picioarele!" Ei, poftim de te înțelege cu ei!

Din toate acestea mai sa nu i se fi tras moartea! Unchi-tau Mihailo îi leit tată-su: arțăgos și răzbunător-astfel și-a pus în minte să-l piardă pe taică-tău cu orice preț. Și iacătă cum a fost întîmplarea: pe l_a începutul iernii, veneau de undeva unde fuseseră poftiți; erau patru: Maxim, amîndoi unchii tăi și u_n cîntăreț de la biserică, pe care după cîtăva vreme l-au dat afară din slujbă, fiindcă ucisese în bătaie pe-un birjar. Veneau de pe ulița lamskaia și l-au momit pe Maxim se meargă cu ei la Iazul lui Diukov, chipurile să se dea pe gheață ca băietanii; acolo l-au împins într-o copcă. Ți-am mai spus eu ție odată istoria asta...

— Bunică, da' de ce-s unchii așa de răi?

— Nu-s răi, răspunse bunica liniștită, trăgînd tabac pe nas. Îs numai proști. Mișka-i șiret, da' prost. lakov îi blînd, da' sărac cu duhul. Ei, și l-au îmbrîncit pe Maxim în apă, da' el a ieșit deasupra și s-a agățat cu mîinile de marginile copcii; atunci au început amîndoi să-i deie peste mîini de i-au strivit degetele sub căl-cîie. Norocul lui că era treaz, iar ei beți. Și nu știu nici eu cum, pesemne cu ajutorul lui Dumnezeu, a întins picioarele sub gheață, și numai capul și-l ținea afară, în mijlocul copcii, ca să poată răsufla. Ne-putînd ajunge pînă la el, i-au zvîrlit cît i-au zvîrlit în cap cu bulgări de gheață și apoi au plecat, spunîndu-și că, oricum, el tot avea să se înece. După aceea Maxim a ieșit din copcă și-a dat fuga la poliție. Știi tu că poliția-i alături, în piață. Subcomisarul îl cunoștea, cum cunoștea toată familia

noastră, și l-a întrebat cum s-a întâmplat toată treaba asta.

Bunica își făcu cruce și spuse recunoscătoare'-

234

— Dă-i, Doamne, lui Maxim Savvateici veșnică odihnă alături de cei drepti, că vrednic îi de mila Ta... La poliție el a ascuns cum s-au petrecut lucrurile. Le-a spus: „Eram cam beat, am nimerit pe iaz și am căzut într-o copcă”. Subcomisarul i-a spus: Nu-i adevărat, tu nu bei”. Ce mai la deal, la vale, î-l-au frecat cu spirt, i-au dat niște haine uscate, l-au înfășurat într-un cojoc și subcomisarul împreună cu alți doi l-au adus acasă. Iașka și cu Mișka nu se întorseseră încă. Umblau prin crîșme și cîsteau. Ne uitam noi, maică-ta și cu mine, la Maxim. Nici că-l puteai recunoaște. Era roș ca racul, îi curgea sînge din degetele zdrobite, iar pe tîmple parcă-l ninsese și omătul nu se topise încă — îi albiseră tîmplele.

Varvara striga ca ieșită din minți: „Ce-au făcut cu tine?” Subcomisarul, care adulmecase ceva, îi descosea pe toți. Inima îmi spunea că nu-i a bine. Am pus-o pe Varia să-l țină de vorbă pe subcomisar, iar eu l-am întrebat încetișor pe Maximușka cum a fost toată întâmplarea. „Leși mata în calea lui Iakov și a lui Mihailo, mi-a șoptit el, și învață-i să spună că s-au despărțit de mine pe Iamskaia; de acolo ei s-au dus pe Pokrovka, iar de mine știu doar atât c-am apucat-o pe ulicioara Preadilnaia. Ia seama numai de nu încurca lucrurile, că mai iese un bucluc și cu poliția asta.” Dau fuga la bunic și-i zic: „Du-te și ia-l cu vorba pe subcomisar, iar eu ies să-ștept băieții în poartă”, și-i spun de nenorocirea care-a căzut pe capul nostru. Bunicul s-a îmbrăcat în grabă. Tremura varga și băguia întruna: „Mă așteptam eu la una ca asta”. Aiurea!... Nu știa nimic. Cum s-au ivit băieții, i-am luat în palme. Mișka s-a trezit îndată, iar lui Iașenka, drăguțul de el, i se împleticea limba în gură! »Da, băguia el, de știut nu știu nimica. Mihailo îi

235

de vină de asta, că el îi mai mare.” Cu chiu cu vai l-am putut liniști pe subcomisar. Era om de treabă „Băgați de seamă, că de se-ntîmplă vreun bocluc în casa voastră, apăi am să știu eu a cui e vina”, ne-a spus el și-a plecat. Iar bunicu-tău s-a apropiat de Maxim și i-a zis: „Ei, îți mulțumesc, îmi dau seama că altul să fi fost în locul tău n-o făcea. Cît despre tine fată, îți mulțumesc și ție c-ai adus un om bun în casa părintească.” Bunicu-tău numai să fi vrut, c-altmin-teri tare frumos știa să vorbească. Abia mai tîrziu din prostie, a început să-și pună lacăt la inimă. Cînd am rămas numai noi trei, Maxim Savvateici a început să plîngă și să vorbească parcă aiurea: „De ce mi-au făcut ei una ca asta? Ce rău le-am făcut eu? Mamă, spune tu, de ce mi-au făcut-o?” Nu-mi spunea mamaie, ci, cum spun copiii mici, mamă. Și chiar după toată firea lui era ca un copil. „De ce?” mă tot întreba el. Eu plîngeam cu hohote, că alta ce puteam face? Erau copiii mei și mi-era milă de ei. Maică-ta își rupsese toți nasturii bluzei, ședea cu părul ciufulit, ca după o bătaie, și urla: „Hai să plecăm de aici, Maxime. Frații mei mi-s dușmani și mă tem de ei. Hai să plecăm!” Eu am sărit la dînsa: „Ia nu mai turna și tu gaz pe foc, că ș-așa-i destulă pălălaie în casă”. Pe deasupra, bunicu-tău îi trimisese tocmai atunci pe prostălăii aceia să ceară iertare. Maică-ta a sărit la Mișka și l-a pocnit peste obraz: „Poftim iertare!” Pe cînd taică-tău se tot tînguia: „Cum de-ați putut face una ca asta, fraților? Puteam să rămîn beteag. Ce lucrător aș mai putea fi eu fără mîini?” De bine, de rău, s-au împăcat. Taică-tău a zăcut vreo șapte săptămîni. Mereu îmi spunea: „Hai ș-om pleca în alt oraș, mamă, că aicea ne-apasă urîtul pe suflet”. Nu mult după aceea a trebuit să plece la Astrahan.

236

În vara aceea așteptau să vină acolo țarul, și taică-tău avea de ridicat un arc de triumf. Au plecat cu cel Hintîi vapor. Tare greu îmi venea să mă despart de ei. Și lui taică-tău i-era jale și mă tot ruga să vin cu dînșii la Astrahan. Iar Varvara se bucura cum nu se mai poate și nici măcar nu-și ascundea bucuria, nerușinata!— Ș-au plecat. Asta-i tot

Bunica bău un gît de votcă din ceainic, trase tabac pe nas și, în timp ce, dusă pe gînduri, se uita pe fereastră la cerul vînat, spuse:

— Nu eram de același sînge cu taică-tău, da' sufletele ne erau la fel...

În vreme ce dînsa povestea, mai intra cîteodată bunicul, își înălța capul cu chip de dihor, adulmeca aerul cu nasul lui ascuțit, se uita bănuitor la bunica, asculta ce spunea și mormăia:

— Dă-i înainte cu minciunile, dă-i... Apoi, din senin, mă-ntreba:

— Ia spune, Lexei, nu cumva a băut votcă?

— Nu.

— Mînti, te cunosc după ochi. Și, neștiind ce să facă, pleca.

Bunica făcea cu ochiul după el și spunea vreo zicală:

— Vezi de drumul tău, Avdei, lasă caii, ce-ai cu ei... Într-o zi, bunicul, sfînd în mijlocul odăii, cu ochii în podele, o întreabă încetișor pe bunica:

— Maică?

— Ce-i?

— Tu nu vezi ce se-ntîmplă în preajma ta?
— Ba văd.
— Și tu ce crezi?
— Soarta, taică! Îți mai aduci aminte? Tot vorbeai tu odinioară de-un boier.
— M-da.
— Iacătă, ai un boier.
— Un terchea-berchea!
— Ei, asta-i de-acu treaba ei.

Bunicul ieși. Simțind că nu-i a bine, am **întrebat-o** pe bunică:

— Spune, bunică, despre ce-ați vorbit?
— Toate vrei să le știi, bombăni bunica și începu să-mi frece picioarele. Dacă ai să le afli pe toate la tinerețe, ce-o să mai întrebi la bătrînețe?... Și rîse, dînd din cap. Ehei, bunicule, bunicule! În ochii lui Dumnezeu abia dacă ești cît un firicel de colb. Leonka, am să-ți spun ceva, da' vezi numai de-ți ține gura. Bunicu-tău a sărăcit de tot. A dat un maldăr de mișoare unui boier și boierul acela a scăpătat... Bunica zîmbi și ramase mult timp tăcută. Fața i se brăzdase și se făcuse pămîntie.
— La ce te gîndești, bunicuțe?
— Mă gîndeam ce poveste să-ți mai spun, îmi zise ea, dezmeticindu-se. Hai să-ți spun povestea cu Evstig-nei. Da? Cică:

Era odată unul, un biet învățăcel, Care credea că nimeni nu-i mai mintos ca el. Și că nici printre clenci și nici printre boieri, Ce-s vulpi bătrîne, n-avea pereche nicăieri. Și-nchipuia diacul că-i pasărea Sirin, Ca un păun, de ifos așa era de plin. Își dăscălea vecinii, cum unul "mîlnea, Și nu-i plăcea nimica din cele ce vedea. Biserica, de pildă, o găsea prea joasă, Ulița tare strîmtă și deloc frumoasă, Merele nu le gusta, c-ar fi cam necoapte, De soare zicea că răsare de cu noapte.

238

1

Pe scurt, orice lucru i-arătai lui Evstignei, Îți răspundea pe dată:

Bunica își umflă deodată obrajii, își holbează ochii, fața ei blîndă se face caraghioasă și tîmpă, și ea-și deapănă mai departe povestea cu glas leneș, cleios:

— *Mare ispravă! Ce-i?*

Păi asta pot și eu, și încă mult mai bine, Dar de așa ceva, n-am timpul cină mă ține.

Tace un răstimp scurt, zîmbește și urmează încetișor:

Și iată că-ntr-o noapte au venit la diac

Cîțiva draci! — la zi, diece, aici nu ți-e pe plac?

Atunci poftim, dragă, cu noi, ceva mai jos,

Să vezi acolo jarul cum arde de frumos.

N-apucă să se-ncațce căposul de diac,

Căciula să-și pună, că i-au și venit de hac.

Îl gîdilă unul, altul la pumnii îi cară,

Doi îl înșfacă de-umeri și-i fac vînt în pară.

— *Ei, Evstignei, drăguță, îți place-aici la noi? Copt și prăjit, bietul diac tot nu se lasă,*

Se umflă-n pene și parcă nici că-i pasă. Cu mîna-n șold, cîrnind din nas le spune:

— *Or fi, că n-am ce zice, toate tare bune, Numai, că-i dogoare mare aici, la voi, în iad.*

După ce isprăvi basmul, pe care-l spusese cu glasul prefăcut, molcom și îngroșat, bunica își luă iar înfățișarea obișnuită, rîse încetișor și mă lămurii:

— Evstigneiushka nu se dădea bătut. El tot pe-a lui o ținea, că era tare încăpățînat! Așa cum îi și bunicul nostru! Ei, de-acu dormi, că-i tîrziu...

Mama venea rar în odăița mea din pod, vorbea

li! ti

repede și nu rămânea mult cu mine. Se făcea tot mai frumoasă, se îmbrăca tot mai bine, însă, ațit din înfățișarea ei, cît și din a bunicii, simțeam că se întîmplă un lucru nou, pe care mi-l ascundeau amîn-două. Și nu numai simțeam, dar ghiceam chiar despre ce anume era vorba.

Poveștile bunicii începură să-mi placă din ce în ce mai puțin și pînă și ce-mi istorisea despre tata nu-mi împrăștia neliniștea nelămurită care creștea în mine zi cu zi.

— De ce spui, bunicuță, că sufletul tatii n-are pace? o întrebam eu.

— Da' de unde să știu eu asta? îmi răspundea dînsa, închizînd ochii. Asta-i treaba Domnului, treabă cerească, de care noi nu știm nimica...

Noaptea nu aflam somn. Mă uitam prin geamurile albastre la stelele care pluteau încet pe cer și născoceam niște istorii triste, în care locul de seamă îl avea tata. Mergea totdeauna singur, cu un băț în mînă, iar în urma lui venea un cîine flocos...

XII

Într-o zi, pe înserate, am adormit; cînd m-am trezit din somn, am simțit că mi s-au trezit și picioarele la viață, le-am lăsat în jos din pat, dar iarăși s-au înțepenit; se iscasc însă în mine încredințarea că picioarele mi s-au înzdrăvenit și c-am să pot să umblu. Mă cuprinsese o simțire așa de plăcută, în-cît am slobozit un chiot de bucurie, am pus picioarele în podea, m-am lăsat cu toată greutatea trupului pe ele și-am căzut jos, dar numaidecît m-am tînt spre ușă, apoi pe scară, închipuindu-mi într-o clipă

240

am să se mire cei de jos, cînd mă vor vedea. Nu-mi mai aduc aminte cum am nimerit în odaia marnei și de acolo pe genunchii bunicii, în fața ei s'tateau cîțiva oameni străini, iar o bătrînă, uscățivă «j verde, vorbea aspru cu un glas care acoperea vorbele tuturor celorlalți:

— Trebuie să-i dați ceai cu zmeură și să-l îmbrobodiți bine, cu cap cu tot.

Bătrînă era verde toată; verde îi erau și rochia, și pălăria, și fața cu un neg sub ochi. Pînă și smocul de păr de pe neg era și el verde ca iarba. Buza de jos o ținea răsfrîntă, cea de sus ridicată, și se uita la mine cu dinții ei verzi ținînd streășină la ochi mîna cu mînușa de dantelă neagră, fără degete.

— Cine-i asta? am întreat eu fistîcit.

Bunicul îmi răspunse cu un glas care nu-mi plăcu:

— Asta-i altă bunică a ta.

Mama începu să rîdă și-l împinse pe Evgheni Maximov către mine:

— Iacătă-l și pe tată-tău...

Mama mai spuse repede lui Maximov ceva ce n-am înțeles; acesta își miji ochii, se aplecă spre mine și spuse:

— Am să-ți dăruiesc niște culori.

Odaia era luminată din plin; pe masă, în colțul din față, ardeau candelabre de argint cu cîte cinci luminări, iar între candelabre se afla icoana „Nu mă boci maică"... icoana cea mai dragă a bunicului; mărgăritarele încrustate în îmbrăcămintea de argint luceau și parcă se topeau la flacăra luminărilor, iar granatele zmeurii ardeau sclipind în mijlocul coronițelor de aur. De cealaltă parte a ferestrelor întunecate, o sumedenie de dihănii cu nasurile turtite își upeau de geamuri fețele rotunde și întinse ca niște

16-694

241

clătite; toate în jur parcă pluteau, iar bătrîna cea verde mă tot pipăia după ureche, cu degetele ei reci repetînd întruna:

— Neapărat, neapărat...

— A adormit, spuse bunica și mă duse afară. Eu însă nu dormeam deloc, ci închisesem numai ochii și, pe cînd mă căra sus pe scară, am între-bat-o:

— Bunică, da' mie de ce nu mi-ai spus nimica pînă acu?

— Bine, bine. Ia mai taci și tu!

— Mincinoșilor!...

Bunica m-a pus în pat, și-a înfundat capul în pernă și-a început să tremure toată și să plîngă. Umerii i se cutremurau, se îneca în sughituri și bîi-guia:

— Plîngi... plîngi și tu.

N-aveam chef de plîns. În cămăruța din pod era întuneric și frig; tremuram; patul se legăna scîrîind; bătrîna cea verde îmi stătea neconținut în fața ochilor; m-am făcut că dorm și bunica a plecat.

Cîteva zile searbede s-au scurs plictisitoare ca un fir de apă care se tîrîie subțirel și monoton; îndată după

logodnă, mama a plecat nu știu unde și în casă domnea o liniște apăsătoare.

Într-o dimineață, bunicul veni în cămăruța mea, ținând în mână o daltă; se apropie de fereastră și începu să scoată chitul cu care era lipit al doilea rând de cercevele, cele de iarnă. Când se ivi bunica cu un lighean cu apă și cu niște cîrpe, bunicul o întrebă încetișor:

— Ce-i, maică?

— Ce să fie?

— Ești bucuroasă?

242

Bunica îi răspunse cum îmi răspunsese și mie, atunci pe scară:

— Bine, bine. Ia mai taci și tu!...

Aceste cuvinte simple aveau acum un anume tîlc și sub tîlcul acesta se ascundea ceva însemnat și trist, de care toți știau, dar nu trebuiau să vorbească. Bunicul scoase cu grijă cercevelele și le duse afară, iar bunica deschise fereastra; în grădină cînta „n graur și ciripeau vrăbii; mirosul îmbătător de pămînt abia dezghețat năvăli în odaie; de sfială, plăcile albastrii ale sobei se făcură mai albicioase și, uitîndu-te la ele, te cuprindea frigul. Mă dădui jos din pat.

— Nu umbla desculț, îmi spuse bunica.

— Mă duc în grădină.

— Nu s-a zbicit încă bine pămîntul, mai rabdă și tu.

N-aveam chef s-o ascult și, îndeobște, mi-era lehamite de oamenii mari.

În livadă iarba dăduse în colț și se vedeau firicelele verzui, subțiri ca niște ace; mugurii umflați ai merilor stăteau gata să plesnească, pe acoperișul casei Petrovnei înverzise frumos mușchiul și peste tot locul zburdau păsăruicile; ciripitul lor voios și aerul proaspăt de miresme îmi dădeau o dulce amețeală, în groapa în care se înjunghiasse moș Piotr zăceau încălcite buruieni roșcate, frînte de zăpadă; privind-o te cuprindea un simțămînt neplăcut; groapa n-avea nimic primăvăratic, capetele arse ale taracilor luceau trist și tot ce se afla acolo mă sîcîia, cum te sîcîie tot ce-i de prisos. Mă apucă o furie să rup și să smulg buruienile, să scot bucățile de cărămidă și capetele de taraci, să strîng tot ce era murdar, nefolositor, ⁵¹ să fac în groapă un bîrlog curat, în care să-mi

24 H

16*

petrec vara singur, departe de cei mari. M-am apucat îndată de treabă și asta mă făcu numaidecît să uit pentru o bună bucată de vreme cele ce se petreceau în casă; și, cu toate că întîmplările acelea mă dureau cumplit, ele mă interesau pe zi ce trece tot mai puțin.

— De ce ești bosumflat? mă întreba cînd bunica, cînd mama; nu-mi plăcea să mă întrebe întruna ce am, fiindcă nu eram necăjit pe ele, ci mă întrista tot ce se întîmpla în casă. La prînz, la ceaiul de după-amiază și la cina de seară, se înființa adesea băt-rîna cea verde, care semăna cu un bulumac putred dintr-un zăplaz vechi. Ochii, cusuți pe obraz cu niște fire nevăzute, îi ieșeau cu ușurință din orbite și se mișcau cu multă sprinteneală, vedeau tot și băgau de seamă orice, se ridicau în tavan cînd băt-rîna vorbea de Dumnezeu și coborau pe obraji cînd era vorba de ale casei. Sprîncenele îi erau parcă făcute din rumeguș și lipite cu clei. Dinții mari, aproape dezgheioțați din gingii, mestecau pe tăcute tot ce vîra în gură mîna arcuită în chip caraghios și cu degetul cel mic ținut mai deoparte; cînd mîncă, îi umblau parcă încolo și-ncoace pe sub piele, lîngă urechi, niște bile de os, urechile i se mișcau, i se mișca și smocul de păr verde de pe neg, fremătînd pe pielea gălbuie și atît de curată de m-apuca greața. Bătrîna era tot așa de curată ca și fecioru-său și îi-era parcă silă să te apropie de ei. La început tot încercase să-mi vîre sub buze mîna-i de mort, care mirosea a tutun galben de Kazan și a tămîie, dar eu întorceam capul și fugeam.

Bătrîna îi spunea adesea lui fecioru-său:

— înțelegi, Jenea? Băiatul trebuie neapărat crescut ca lumea.

244

El își pleca supus capul, încrunta din sprâncene «j tăcea. Toți se încruntau când era de față baba asta verde.

Îi uram pe bătrână și pe fecioru-său cu o ură adâncă, și multe băți mi s-au tras din pricina acestui simțămînt apăsător, într-o zi, la masă, bătrînă s-a holbat groaznic și mi-a spus:

— Vai de mine, Aleoșenka, de ce mănînci așa de repede și înghiți bucăți atît de mari? Ai să te îneci, drăguță!

Am scos bucata de carne din gură, am înfipt-o iar în furculiță și i-am întins-o:

— Luați-o, dacă vă pare rău...

Mama mă smuci de la masă, mă ocări, mă batjocori și mă alungă în cămăruța mea din pod; bunica veni după mine sus; rîdea cu hohote, cu palma la gură.

— Vai de mine, obraznic mai ești! Dumnezeu să te aibă-n paza lui...

Nu mi-a plăcut că ținea palma la gură și-am fugit de ea, m-am urcat pe acoperișul casei, unde am stat multă vreme, ascuns după horn. Mare poftă mai aveam să mă țin de obrăznicii, să le spun tuturor tot felul de vorbe urite; mi-era greu să-mi stăpînesc dorința asta, dar pînă la urmă n-am avut încotro și tot a trebuit să mi-o stăpînesc; într-o bună zi, am uns cu clei de vișin fundul scaunelor pe care trebuiau să șadă viitorul meu tată vitreg și bunica mea cea nouă, și amîndoi s-au lipit de scaune; a fost un caraghioslîc fără pereche. După ce mi-a tras bunicul o chelfă-neală, a venit la mine în pod mama, m-a cuprins în brațe, m-a strîns tare între genunchi și m-a întrebat:

— Ia să-mi spui, de ce ești mereu urficios? De-ai ști tu ce durere-i asta pentru mine!

245

Ochii i se umpluseră de lacrimi ca de cleștar și își lipi capul de obrazul meu; eram atît de îndurerat, încît mai bine m-ar fi lovit... I-am făgăduit că n-o să-i mai necăjesc niciodată pe Maximovi, numai să n-o mai văd plîngînd.

— Da, da, îmi spunea ea încetîșor, nu te mai ține de obrăznicii. Uite, în curînd o să ne cununăm, apoi plecăm la Moscova, iar cînd ne-om întoarce, ai să stai la noi. Evgheni Vasilievici e foarte bun și deștept, să vezi cît de bine ai să te împaci cu el. Ai să înveți la liceu, după aceea ai să fii student, cum e și el acum, și după ce vei isprăvi învățătura ai să ieși doctor. La urma urmei, ai să fii ce-ai să vrei, fiindcă, dacă înveți, te poți face orice. Ei, acumă du-te de te joacă.

Toți acești „după” pe care-i tot înșira mama îmi apăreau ca o scară care cobora undeva în adîn-curi, în întunerici și singurătate, depărtîndu-mă tot mai mult de dînsa. Nu mă bucuram deloc să pornesc pe scara asta și tare îmi venea să-i spun mamei:

„Nu te mai mărita, mamă, c-am să-ți port eu de grijă!”

Dar de spus nu i-am putut-o spune. Mama îmi stîrnea totdeauna multe gînduri duioase, însă niciodată nu cutezam să i le spun.

În livadă treburile mele mergeau bine: tăiasem cu secera buruienile și plivisem locul; pe margini, unde pămîntul se prăbușise, am căptușit groapa cu bucăți de cărămidă, și tot din cărămidă am făcut în fund un fel de pat, pe care puteam să stau, ba chiar să mă și întind; am adunat tot soiul de cioburi de sticlă colorată și de alte sfărîmături, le-am vîrît printre rosturile dintre cărămizi și le-am lipit cu lut. Cînd soarele se uita în groapă, din fărîmele de sticlă colo-

246

rata scăpărau toate luminile curcubeului, ca într-o biserică.

— Uite ce i-a dat prin minte! Frumos! Îmi spuse într-o zi bunicul, uitîndu-se la ce făcusem. Numai că buruienile au să năpădească iarăși locul, fiindcă ai lăsat rădăcinile. Las' că-ți desfund eu pămîntul cu hîrlețul, du-te de mi-l adă.

Am adus un hîrleț. Bunicul scuipe în palme și, gemînd, înfipse adînc cu piciorul hîrlețul în pămîntul gras.

— Ia zvîrle încolo rădăcinile! Am să semăn aici floarea-soarelui și nalbă. Ai să vezi ce frumos are să fie... Strașnic...

Deodată, aplecat peste hîrleț, tăcu și rămase încremenit; cînd m-am uitat mai bine la el, văzui că-i picurau din ochii mici și deștepți ca de ciine lacrimi mărunțele care cădeau pe pămînt.

— Da' ce ai, bunicule?

Bunicul își scutură capul, își șterse fața cu dosul palmei și mă privi cu ochi tulburi:

— Am asudat. Ia te uită ce de-a mai rime! Apoi se apucă iar de săpat, spunându-mi:

— Degeaba te-ai muncit tu să clădești asta aici! Degeaba, măi băiete! N-o trece mult și o să vînd casa. Trag nădejde s-o vînd la toamnă. Am trebuință de bani, ca să-i dau maică-ti zestrea. Așa-i treaba. Las' să trăiască măcar dînsa bine. Dumnezeu s-o aibă în paza lui.

Bunicul aruncă hîrlețul, făcu semn cu mîna că-i e lehamite de toate și plecă spre colțul livezii de dincolo de fereceu, unde era răsadnița, iar eu m-am apucat să desfund mai departe pămîntul și îndată mi-am stîlcit cu hîrlețul un deget de la picior.

Asta m-a împiedicat să merg și eu cu mama la

247

biserică, în ziua cununiei. N-am putut să ies decît pînă-n poartă, de unde am văzut-o pe mama la braț cu Maximov, mergînd cu capul plecat și călcînd cu băgare de seamă pe cărămizile trotuarului și pe iarba care dăduse printre rosturi, parc-ar fi umblat pe vîrfuri de cuie.

Nunta au făcut-o fără tîmbălău; după ce s-au întors de la biserică, am băut cu toții ceai fără nici o veselie.

Mama și-a schimbat îndată rochia și s-a dus în odaia ei să-și strîngă lucrurile în lăzi, Jar tată-meu vitreg s-a așezat lîngă mine și mi-a spus:

— Ți-am făgăduit să-ți cumpăr niște culori, dar aici în oraș nu se găsesc bune, iar pe ale mele nu ți le pot da.

Așa că rămîne să-ți trimit de la Moscova.

— Ce să fac eu cu culorile?

— Da' ție nu-ți place să desenezi?

— Nu știu să desenez.

— Atunci am să-ți trimit altăceva. Mama se apropie de noi:

— O să ne întoarcem repede. Uite, tata dă examenele, isprăvește cu învățătura și venim înapoi.

Eram bucuros s-o aud vorbind cu mine cum ar fi vorbit cu un om în toată firea. Mi se părea însă oarecum ciudat să aflu că un om cu barbă mai învață încă. L-am întrebat:

— Și ce înveți?

n

— Să mă fac hotarnic

'

Mi-era lene să-l întreb ce anume treabă o mai fi și asta, să fii hotarnic. O liniște plictisitoare, plină de foșnete moi, umplea casa și abia așteptam să se lase noaptea. Bunicul sta cu spatele lipit de sobă și se uita cu ochii micșorați pe geam; bătrîna cea verde mormăia și ofta, ajutînd-o pe mama să-și strîngă lucrurile. Bunica se îmbătase încă de la *amiază* și, de rușine

248

pentru dînsa, o duseseră în odăița din pod, încuindu-i

ușa-

A doua zi, dis-de-dimineată, mama a plecat; la

plecare m-a ridicat ca pe o pană de la pămînt, m-a strîns în brațe, mi s-a uitat în ochi cu o privire pe care nu i-o știam și, după ce m-a sărutat, mi-a

spus:

— Ei, rămîi cu bine...

— Spune-i s-asculte de mine, îi zise posomorit bunicul, cu ochii la cerul încă trandafiriu.

— Vezi de-ascultă de bunicul, mi-a spus mama, făcînd asupra-mi semnul crucii.

Mă așteptam să-mi fi spus altceva și eram necăjit pe bunicul care o împiedicase.

S-au așezat în trăsură; mama era supărată și tot căuta să-și desprindă poala rochiei care i se aninase de ceva.

— Da' tu nu vezi? Ajută maică-ti, îmi spuse bunicul. Copleșit de tristețea care mă țintuia locului, n-am sărit s-o ajut.

Maximov își așeza tacticos în trăsură picioarele lungi, în pantaloni albaștri strimți, iar bunica îi tot vîra în mînă niște legăturile, pe care el le pusese pe genunchi ținîndu-le cu bărbia, ca nu cumva să cadă; fața palidă i se încrețise de teamă și-i spunea mereu bunicii, tărăgănînd vorba:

— Destu-ul!

În trăsura a doua s-au urcat bătrîna cea verde cu fecioru-său mai mare, ofițerul. Bătrîna ședea țeapănă ca împăiată, iar ofițerul își scărpinga barba de mînerul săbiei și căsca alene.

— Va să zică pleci la război? l-a întrebat bunicul.

— Neapărat.

— Bine faci. Turcii trebuiesc puși cu botul pe labe.

249

Și-au plecat. Mama s-a întors de cîteva ori, flutu-rîndu-și batista; bunica, înecată de plîns, se sprijinise cu o mînă de zidul casei și cu cealaltă făcea semne în aer, iar bunicul își storcea cu degetul lacrimile din ochi, bombănind cu răstimpuri între cuvinte:

— Nici o... scofală... din toată... treaba asta... Nici una!

Ședeam pe un tarac și mă uitam după cele două trăsuri care se hurducau prin hîrtoape. Cînd le-am văzut mistuindu-se după colț, am simțit că mi se închide ceva în inimă, ca o ușă trîntită cu putere. Era dis-de-dimineață, obloanele de la ferestre erau încă închise și ulița pustie. N-o mai văzusem niciodată așa de moartă și pustie. Undeva, departe, se auzea sunet monoton de fluier ciobănesc.

— Hai la ceai, mi-a spus bunicul, luîndu-mă de umăr. Se vede că așa ți-e scris, să stai cu mine. Ai să te freci întruna de mine, ca chibritul de perete.

De dimineață pînă seara ne vedeam în tăcere de treabă prin livadă. Bunicul săpa razoarele, lega tufele de zmeură, scotea ciupercile de pe coaja merilor, strivea omizile, în vreme ce eu îmi tot așezam și-mi dichiseam colțișorul meu. După aceea bunicul a retezat capătul unui tarac ars, a bătut în pămînt cîțiva pari mai subțiri, de care am aninat coliviile mele cu păsăruici, am mai împletit din buruieni uscate o plasă deasă și am pus-o deasupra băncii, ca să ne apere de soare și de rouă; în colțișorul meu era acum cum nu se poate mai bine.

Bunicul mi-a spus:

— Are să-ți prindă bine că-ți bați singur capul cum să le rînduiești pe toate, ca să-ți fie mai la îndemîna.

Prețuiam mult vorbele bunicului. Cîteodată se întindea pe laița mea pe care o acoperisem cu mușchi

250

și mă povățuia, vorbind anevoie, smulgîndu-și parcă cuvintele:

— Acu tu ești ca o felie ruptă de maică-ta; „a are să aibă alți copii, care au să-i fie mai aproape decît îi ești tu. Uite, și bunică-ta... a început să bea...

Bunicul tăcu îndelungă vreme, ascultînd parcă ceva. Apoi începură iar să-i scape vorbe greoaie, pe care le rostea fără nici un chef:

— Asta-i a doua oară cînd se apucă ea de băutură. Mai începuse o dată, cînd venise vremea ca Mihail să plece la oaste. Atunci m-a înduplecat bătrîna asta proastă să-i cumpăr o dovadă de recrut. Dacă se ducea la oaste, ieșea poate alt om din el. Ehei! Vai de capul vostru... Eu nu mai am mult și am să mor. Care va să zică, ai să rămîi de capul tău și-are să trebuiască să-ți porți singur de grijă. Mă-nțe-legi? Așa că vezi de învață să muncești pentru tine și nu lăsa să te ducă alții de cap. Trăiește pașnic și liniștit, dar fii îndărătnic. De ascultat, ascultă-i pe toți, însă de făcut, să faci cum crezi tu că-i mai bine...

Toată vara, bineînțeles afară de zilele cu ploaie, am petrecut-o în grădină, iar în nopțile calde dormeam tot acolo, pe o pătură de pîslă pe care mi-o dăruise bunica; se întîmpla adesea să doarmă și dînsa în livadă, își aducea un braț de fîn, îl așternea alături de laița mea, se culca și începea să-mi istorisească îndelung de una și de alta, apoi deodată schimba vorba și spunea:

— Uite, a căzut o stea! Asta-i sufletul curat al cuiva, care și-a adus aminte de maica lui, glia, și l-a cuprins dorul, înseamnă că în clipa asta s-a născut undeva un suflet bun.

Sau, arătînd spre cer:

251

— Iacătă c-a mai răsărit o stea. Da' ochioasă-i! Ehei cerule-ceruțule, mantie luminoasă a Domnului...
,, Bunicul bodogănea:

— Proștilor, aveți să răciți și să damblagiți. Ba au să mai deie și hoții peste voi și-au să vă sugrume...

Uneori, la asfințitul soarelui, se revărsau pe cer rîuri de foc, care se stingeau cu încetul, presărînd pe verdeața catifelată a livezii o cenușă roș-aurie; apoi jur împrejur toate cele prindeau a se întuneca, se lărgeau, se umflau tot mai mult, cufundîndu-se încetul cu încetul în întunericul cald. Frunzele, sătule de atîta soare, se plecau în jos; iarba se încovoia la pămînt și toate se făceau mai mari, mai bogate, și împrăștiu lin în jurul lor tot felul de miresme care te înduioșau ca o muzică, iar de departe venea peste cîmp chiar un sunet stins de... muzică: se suna stingerea în tabără. Se lăsa noaptea și, odată cu ea, se revărsa în piept o învăluire puternică și înviorătoare, ca binefăcătoarea mîngîiere a unei mame. Liniștea îți alina domol inima cu mîna-i caldă și catifelată, ștergîndu-ți din minte tot ce trebuia să uiți, tot colbul fleacurilor sîcîitoare de peste zi. Te cuprindea un farmec negrăit, cînd stăteai tolănit cu fața în sus și cu ochii la cer, urmărind cum se aprindeau stelele, adîncindu-l la nesfîrșit. Adîncimea aceea, tot mai mare, în care se iveau întruna alte stele, te ridica parcă de pe pămînt. Aveai un simțămînt nespuse de ciudat, neștiind bine dacă pămîntul s-a închircit, ajungînd prea mic pentru tine, sau dacă tu însuși ai crescut ca prin minune, te-ai desfășurat și te topești, contopindu-te cu toate cele din jurul tău. Întunericul se făcea tot mai des și liniștea tot mai mare. Peste tot erau întinse nevăzute coarde sensibile și de cînta o pasăre în somn, de trecea în

fugă ^{un ar:ci} sau de şușotea încet un glas omenesc, fiecare din sunetele acestea avea un răsunet neobișnuit de tare, altfel decât ziua, fiindcă pe toate le făcea să vibreze mai adânc liniștea gingașă.

Cînta undeva o armonică, răsuna un rîs de femeie, zăngănea o sabie pe cărămizile trotuarului, schelălăia un cîine, și toate aceste sunete de prisos erau cele din urmă petale ale zilei care se scuturase.

În unele nopți răsunau pe cîmp sau pe stradă strigăte de bețivi, se auzea zdupăitul îndesat al cuiva care fugea, dar acestea erau lucruri obișnuite și nu atrăgeau luarea-aminte a nimănui.

Bunica rămînea trează multă vreme; sta întinsă cu mîinile sub cap și liniștită, deși răscolită în adîncul ei, îmi istorisea cîte ceva, fără să-i pese cîtuși de puțin de-o ascultam sau ba. Totdeauna știa să aleagă o poveste, care făcea ca noaptea să fie mai plină de tîlc, mai frumoasă.

Sunetul măsurat al vorbelor ei mă adormea pe nesimțite și mă trezeam odată cu păsările; soarele mi se uita drept în față; aerul dimineții, încălzindu-se, unduia lin; frunzișul merilor își scutura rouă; pînze de pîclă străvezii se ridicau deasupra ierbii și verdele ei jilav lucea tot mai puternic, pînă căpăta o limpezime de cleștar. Pe bolta liliachie creștea evantaiul razelor soarelui, albăstrind cerul. Sus de tot, nevăzută, cînta ciocîrlia. Toate culorile și sunetele îți pătrundeau în suflet ca rouă, trezind în tine o bucurie liniștită, dorința să te scoli cît mai repede, să te apuci de ceva și să trăiești în bună pace cu toate vietățile din jurul tău.

Vremea aceea a fost cea mai liniștită și mai plină de contemplație din toată viața mea; în vara aceea s-a făurit și s-a întărit în mine simțămîntul de siguranță

și de încredere în puterile mele. M-am sălbăticit și fugeam de oameni. Auzeam pe copiii lui Ovseannikov strigîndu-mă, dar nimic nu mă mai îndemna să-i văd iar cînd verii mei veneau la mine, nu mă bucuram deloc, ba chiar dimpotrivă stîrneau în mine teama că mi-ar putea strica ceea ce durasem eu în livadă — cel dintîi lucru făcut de mîna mea.

Nici vorbele bunicului, care erau tot mai uscate, mai cicălitoare și mai pline de oftaturi, nu mă mai interesau. Acuma bunicul se certa tot mai des cu bunica și-o alunga din casă, iar dînsa pleca uneori la unchiu Iakov, altă dată la unchiu Mihail. Cîteodată se întîmpla să nu se întoarcă acasă cîteva zile la rînd; bunicul se apuca să gătească singur, se frigea, urla, înjura, spărgea farfuriile și vedeam bine că se făcea din ce în ce mai lacom. Uneori venea la coliba mea, se așeza în voie pe brazdele de iarbă, mă urmărea îndelung din ochi, fără să scoată o vorbă, și deodată îmi spunea:

— De ce taci?

— Așa. Da' ce-i?

Și iar începea cu învățăturile:

— Noi nu sîntem boieri. Pe noi n-are cine ne învăța. Singuri trebuie să ne dăm seama de toate. Pentru alții s-au scris cărți, s-au clădit școli, da' pentru noi n-au apucat să mai facă de nici unele. Caută și învață singur!... După aceea bunicul cădea pe gînduri, închircea și rămînea așa, închis în muțenia lui, aproape fioros.

Toamna a vîndut casa. Într-o dimineață, la ceai, nu mult înainte de a o vinde, i-a spus din senin bunicii, cu glas posac și hotărît:

— Ei, maică, ți-am dat de mîncare cît ți-am dat; ajunge! De-acuma încolo mai agonisește-ți și singura.

254

Bunica a primit cu liniște vorbele acestea, ca și cînd ar fi știut de mult că ele aveau să fie rostite cîndva și le aștepta. Scoase pe îndelete tabachera, își îndesă tabac în nasu-i ca un burete și răspunse:

— Ei, ce să-i faci? Dacă așa e treaba, fie și așa. Bunicul luă cu chirie două odăițe întunecoase în subsolul unei case vechi, dintr-o fundătură așezată sub un deal. În timpul mutatului, bunica a luat o opincă veche cu niște nojițe, a zvîrlit-o sub cuptor, apoi s-a chincit la pămînt și a început să cheme spiri-dușul casei:

— Spiridușule, uite sania! Hai cu noi la casă nouă și la alt noroc.

Bunicul își aruncă ochii pe fereastră și începu să zbiere la dînsa:

— Las' că-ți arăt eu să cari duhul după tine, eretico! Încearcă numai să mă faci de rîs, c-apoi...

— Valeu, taică, să vezi că are să fie rău! Îl preveni ea serioasă... Dar bunicul era plin de mînie și nu i-a îngăduit să ia cu dînsa spiridușul.

Timp de trei zile bunicul vîndu mobilele și tot felul de calabalîcuri unor tătari, negustori de vechituri, tocmindu-se cu furie și înjurîndu-i, iar bunica se uita pe geam, cînd rîzînd, cînd plîngînd și, din timp în timp, striga, dar nu prea tare:

— Așa! Cară, sparge!...

Mie îmi părea rău de livada și de coliba mea și-mi venea să plîng.
Am plecat cu lucrurile încărcate în două telegi. Teleaga în care ședeam eu printre vechituri de tot felul mă hurduca groaznic, ca și cînd ar fi vrut să mă arunce jos.
Hurducăturile acestea îndîrjite, care voiau cu tot dinadinsul parcă să mă zvîrle jos, le-am simțit după

aceea neconținut vreme de doi ani, pînă la moartea mamei.
Curînd după ce se mutase bunicul în subsol, se ivi și mama, palidă la față, slăbită, cu niște ochi enormi în care sclipea o privire arzătoare și mirată. Se uita în jurul ei cu luare-aminte, parcă ne-ar fi văzut pe toți, pe bunicul, pe bunica și pe mine, pentru întîiași dată și nu scotea o vorbă. Tată-meu vitreg se tot plimba prin odaie, jucîndu-și degetele mîinilor împreunate la spate, tușind și fluierînd încetișor.
— Doamne, ce repede mai crești! mi-a spus mama, strîngîndu-mi obrazii între palmele ei fierbinți. Era îmbrăcată urît, cu o rochie roșcată, umflată pe burtă.

Tată-meu vitreg mi-a întins mîna:

— Bine te-am găsit, frate! Ia spune, cum o mai duci?

Adulmecă aerul și urmă:

— Da' știți, e mare umezeală aici la voi. Amîndoi arătau osteniți ca după o goană lungă, iar hainele le erau boțite și ponosite și păreau că nu mai vor nimic alt decît să se culce și să se odihnească. La ceai eram toți plictisiți. Bunicul, cu ochii la ploaia care spăla geamurile, îl întrebă pe tată-meu vitreg:

— Va să zică a ars tot?

— Tot! încuviință cu hotărîre tată-meu vitreg. Abia de-am putut scăpa noi...

— Da. Cu focul nu-i de glumit.

Lipită de umărul bunicii, mama îi șoptea nu știu ce la ureche, iar bunica clipea din gene, parc-ar fi bătut-o soarele drept în față. Plictiseala sporea clipă cu clipă.

Deodată bunicul rosti cu glas mușcător și liniștit, dar foarte tare:

256

— Eu însă am auzit, Evgheni Vasiliev, domnule, că n-ar fi fost nici un foc și că toți banii i-ai pierdut la cărți...

Se făcu liniște ca într-un mormînt. Se auzea numai fisfîitul samovarului și ropotul ploii în geamuri; după aceea mama spuse cu glas rugător:

— Tataie!...

— Ce tataie? urlă bunicul de ne asurzi. Ce-o să fie mai departe? Nu ți-am spus că la treizeci de ani nu se mai cade să iei pe unul de douăzeci? Poftim! *Ziceai* că-i om subțire. Te-ai văzut boieroaică, ai? Ei, fată, acu' ce mai spui?

Tuspatru începură să țipe, însă cel mai tare răcnea tată-meu vitreg. Am ieșit în tindă, m-am așezat pe niște lemne și-am rămas încremenit de uimire. Mama era cu totul schimbată, parcă nici n-ar fi fost dînsa. Cît stătusem în odaie nu-mi dădusem seama, dar acolo, în întuneric, mi-am amintit-o cu limpezime, așa cum fusese ea înainte.

Nu-mi mai aduc aminte cum m-am trezit deodată în Sormovo, într-o casă unde toate erau nou-nouțe. Pereții n-aveau tapete, falșurile dintre bîrne erau astupate cu cîlți, în care se cuibăriseră o mulțime de gîndaci. Mama și tată-meu vitreg stăteau în două odăi cu ferestrele la stradă, iar eu cu bunica în bucătărie, a cărei singură fereastră dădea pe acoperiș. De după acoperișuri se ridica spre cer, ca degetele unei mîini uriașe, coșurile fabricii, care scoteau colaci de fum gros, risipiți de vîntul de iarnă peste tot satul, în odăile noastre reci mirosea tot timpul a fum gros. Dis-de-diminează sirena urla ca lupul:

— Huu, uu-uu-u...

Cînd mă urcam pe laiță, vedeam pe ochiurile de sus ale ferestrei, dincolo de acoperișuri, poarta

257

17-694

uzinei, luminată de felinare și deschisă vraise, ca o gură neagră și știrbă de cerșetor bătrîn. Pe poarta aceea se îmbulzeau o mulțime de omuleți. La amiază se auzea iarăși sirena. Buzele negre ale porții se deschideau, dezvăluind o gaură adîncă, și uzina, îngreșoasă parcă, revărsa în stradă puhoiul întunecat de oameni pe care-i înghițise dimineța, iar vîntul alb, flocos, zbura de-a lungul uliței, mîinîndu-i și împrăștiindu-i pe la casele lor. Rar de tot se vedea cerul deasupra satului. Zile după zile, peste acoperișurile caselor, peste troienele presărate cu funingine, atîrna alt acoperiș, plumburiu și jos, care îți apăsa închipuirea și a cărui culoare monotonă și tristă îți lua ochii.

Seara se clătinau deasupra uzinei răsfrîngerile roșii și tulburi ale luminilor, aprinzînd vîrfurile hornurilor. Și atunci ți se părea că hornurile acelea nu se ridicau de pe pămînt către cer, ci, dimpotrivă, ele coborau parcă din norii de fum, scoțînd fum pe nări, urlînd și gemînd. Mă cuprinsese o neînchipuită scîrbă uitîndu-mă întruna la toate acestea și o tristețe plină de furie îmi rîcîia inima. Bunica vedea de bucătărie, gătea, spăla dușumelele, despica lemne și aducea apă. Muncea de dimineată și pînă seara, cînd se culca, obosită și gemînd. Cîteodată, după ce isprăvea de gătit, își punea o jachetă scurtă, vătuită, își sufleca fusta pînă sus de tot și o pornea la oraș.

— Mă duc să văd ce-o mai fi făcînd bătrînul... „ — la-mă și pe mine, bunicuțo. „j — Nu vezi cum mai viscolește afară? Ai să îngheți! „ • Și bunica bătea cale de șapte verste, pe drumul pierdut prin cîmpiile troienite. Mama, însărcinată și galbenă la față, tremura mereu de frig și se înfofolea într-un șal cenușiu, rupt, cu franjuri pe margine. Nu puteam suferi șalul acela care-i urîtea trupul mare

258

și zvelt, și, neputîndu-l suferi, îi rupeam întruna vîrfuri-le franjurilor. De asemenea, nu puteam suferi nici casa, nici uzina, nici satul. Mama umbla încălțată cu niște pîslari scofilciți și tușea. Cînd tușea i se scutura groaznic pîntecul mare, iar ochii cenușii cu luciri albastre aveau o scînteiere rece și necăjită și adesea se opreau nemișcați, ațintiți asupra pereților goi, de parcă s-ar fi lipit de ei. Cîteodată se uita ceasuri de-a rîndul pe fereastra care dădea în uliță. Ulița semăna cu o falcă ai cărei dinți parte s-au înnegrit și strîmbat de bătrînețe, parte au căzut și au fost înlocuiți fără îndemînare cu alții, dar nu pe măsura falcii.

— Mamă, de ce stăm noi aici? o întrebam eu. Ea îmi răspundea:

— Of! Taci din gură!...

Mama vorbea cu mine puțin și numai cînd avea să-mi poruncească:

— Du-te, dă-mi, adă-mi...

Rareori se întîmpla să mă lase să ies pe stradă, fiindcă de fiecare dată mă întorceam acasă bătut, încăierările cu băieții de-o seamă cu mine erau singura și marea mea plăcere și mă dedam lor cu toată patima. Mama mă bătea cu cureaua, pedepsă care mă întărită și mai mult; data următoare mă războiam și mai vajnic cu copiii, iar mama mă pedepsea și mai aspru, într-o zi, am vestit-o că dacă mai dă în mine am s-o mușc de mînă ș-am să fug pe cîmp, unde am să îngheț. Cuprinsă de mirare, mama mă împinse în lături, începu să se plimbe prin odaie și, gîfîind de oboseală, îmi spuse:

— Pui de fiară!

Curcubeul viu și dătător de fiori al simțămîntului căruia îi zice dragoste mi se veștejea în suflet, iar m locul lui răbufneau micile limbi de foc albăstrii

259

17*

ale furiei otrăvitoare, în timp ce în inimă îmi mocneau o nemulțumire apăsătoare și conștiința singurătății mele în harababura asta cenușie și moartă.

Tată-meu vitreg se purta aspru cu mine, iar cu mama nu prea vorbea. Fluiera întruna, tușea, iar după-masă se așeza dinaintea oglinzii și se scobeia îndelung și cu de-amănuntul în dinții lui neregulați. Ajunsesese să se certe tot mai des cu mama, căreia îi spunea înrăit: „dumneata”. Acest „dumneata”, repetat mereu, mă înfuria îngrozitor. Cînd se certa cu dînsa avea totdeauna grijă să închidă bine ușa care dădea în bucătărie, nevrînd, pesemne, să aud ce spune, dar cum îi auzeam glasul gros și înfundat, ședeam cu urechea la pîndă. Odată l-am auzit mai întîi bătînd din picior și apoi răcnind:

— Din pricina pîntecului dumitale tîmpit, nu pot să poftesc pe nimeni la mine. Vacă ce ești! Uimit la culme și turbînd de obidă, am zvîcnit în sus pe poiata unde mă aflam, lovindu-mă cu capul de tavan și mușcîndu-mi limba pînă la sînge.

Sîmbăta, veneau la tată-meu vitreg zeci de muncitori să-i vîndă bonurile de alimente pe care urmau să le capete de la prăvălia uzinei. Muncitorii primeau bonurile în contul salariului, iar tată-meu vitreg le cumpăra de la ei cu jumătate de preț. Muncitorii intrau în bucătărie, unde tată-meu vitreg ședea la masă, țanțoș și încruntat. Lua bonurile și spunea: „ș — O rublă și jumătate.

— Evgheni Vasiliev, nu te temi de Dumnezeu... Viața asta întunecoasă și fără nici un rost nu dură mult; cînd veni vremea ca mama să nască, m-au dus la bunicul. Acum bunicul stătea la Kunavino, pe ulița Pescianaia, într-o casă cu un cat, unde avea o odăița strîmtă cu un cuptor mare rusesc și cu două ferestre

260

care dădeau în curte. Ulița cobora la vale spre gardul cimitirului bisericii Napolnaia.

— Cu-um? mă întîmpină el și se porni pe un rîs de parcă schelălăia. Se spunea odată că nimeni pe lume nu ți-e mai aproape ca mama. Dar de-acu-ncolo mă tem c-o să se spună că nu mama ți-e mai aproape, ci diavolul bătrîn de bunic! Ehe, vai de capul vostru!...

Nici n-am dovedit să mă aciuez bine în noul meu adăpost c-au și sosit la noi bunica și mama cu pruncul nou-născut, deoarece pe tată-meu vitreg îl dăduseră afară de la uzină, fiindcă jecmănea pe muncitori. El însă s-a dus nu știu unde și a căpătat îndată un loc de casier la gară.

După aceea am lîncezit o bucată bună de vreme, fără nici o îndeplinire deosebită, și iar m-am mutat la mama, care locuia acum în subsolul unei case de piatră. Mama se grăbi să mă dea la școală, încă din prima zi, școala mi-a stîrnit sila.

Veniseam la școală încălțat cu ghetele mamei, cu un paltonaș prefăcut dintr-o scurtă a bunicii, cu o rubașcă galbenă și cu niște pantaloni lungi cu manșete. Toate acestea au dezlănțuit numaidecît batjocura tuturor copiilor, iar din pricina rubașcăi galbene m-au poreclit „as de tobă”. Cu băieții m-am înțelea eu repede, însă cu învățătorul și cu popa am avut de furcă.

Învățătorul era un om chel, galben la față, căruia îi curgea tot timpul sînge din nas, din care pricină venea la școală cu nările înfundate cu vată. Se așeza la masa lui, ne întreba fonfăind lecția și, deodată, se oprea în mijlocul vreunui cuvînt, își scotea șomoioagele de vată din nas, se uita la ele și clătina din cap. Avea fața turtită ca o farfurie de aramă coclită, verzuie printre cutele ce o brăzdau și urîțită și

261

mai tare de niște ochi plumburii, cu totul de prisos; simțindu-i cum se lipesc parcă de obrazul meu, mi se făcea scîrbă și-mi tot venea să mă șterg cu palma.

Cîteva zile am stat în clasa întîia și în banca întîia, care era aproape lipită de masa lui. Faptul acesta era de nesuferit pentru mine, fiindcă tot timpul mi se părea că ședea cu ochii numai pe mine. Întruna îl auzeai fonfăind:

— Peskov, schimbă rubașca-a! Peskov, nu hîrșci cu picioarele! Peskov, iar ai făcut cu cizmele tale o băltoacă-ă!

La rîndul meu îi plăteam toate acestea cu niște obrăznicii nemaipomenite: o dată am făcut rost de undeva de o jumătate de harbuz înghețat, l-am scobit și l-am legat cu o ață de scripetele ușii. În tindă era aproape întuneric. Cînd învățătorul a deschis ușa, harbuzul a fost tras în sus, iar cînd a închis-o după el, harbuzul i s-a așezat, ca o căciulă, drept pe chelie. Am fost trimis acasă cu paznicul școlii, cu un bilet din partea învățătorului, și am plătit năzbîtia asta pe pielea mea.

Altă dată i-am turnat în sertarul mesei tabac de tras pe nas. Învățătorul a început să strănute așa de tare, încît a fost nevoit să plece din clasă, în locul lui ne-a trimis pe gineri-său, un ofițer care ne-a pus să cîntăm în cor *Doamne, ocrotește-l pe țar* și *Ah, libertate, scumpă libertate*. Pe cei care cîntau fals îi trăsnea în cap cu o riglă; se auzea un pocnet puternic și caraghios, dar nu durea defel.

La religie, aveam un popă tînăr și frumos, cu o chică bogată; acesta a prins pică pe mine din pricină că n-aveam *Sfînta Scriptură a vechiului și noului testament* și că-l maimuțăream cum vorbea. Cînd intra în clasă, cea dintîi grijă a lui era să mă întrebe:

262

— Peșkov, ai adus cartea, sau n-ai adus-o? Da. Cartea.

îi răspundeam:

— Nu. N-am adus-o. Da.

— Ce da?

•<-:•<- , ,

— Nu.

— Ei, dacă-i așa, du-te acasă. Da. Acasă. Pentru că n-am de gând să fac lecție cu tine. Da. N-am de gând. Treaba asta nu mă mîhnea prea tare; plecam de la școală și, pînă la vremea cînd se isprăveau orele de clasă, hoinăream pe ulițe, urmărind viața zgomotoasă a mahalalei.

Popa avea o față ca a lui Cristos, ochi blajini ca de femeie și mîini mici cu care mîngîia cu blîndețe tot ce apuca. Orice lucru lua în mînă, fie că era o carte, o linie sau o peniță, îl apuca cu o neasemuită gingășie, ca și cînd ar fi fost viu, plătind și tare drag, și s-ar fi temut ca nu cumva să-l vatămă dacă n-ar umbla cu el cu destulă băgare de seamă. Cu copiii nu se purta tocmai blînd, dar copiii țineau la el.

Cu toate că învățam destul de bine, mi s-a spus că aveam să fiu dat afară din școală din pricina purtării mele proaste. Vestea asta m-a mîhnit, deoarece avea să-mi aducă necazuri mari. Mama, tot mai nervoasă, mă bătea din ce în ce mai des.

Scăparea mi-a venit din senin; într-o bună zi a sosit la școală episcopul Hrisanf, care semăna cu un vră-

¹ Autorul lucrării în trei volume *Religiile lumii vechi* și a dizertațiilor *Metempsihoză la egipteni* și *Femeia și căsătoria*. Dizertația din urmă, pe care am citit-o în tinerețe, m-a impresionat mult. Am impresia că titlul articolului pe care îl dau aici e greșit. Dizertația a apărut într-o revistă teologică între anii 1870 și 1880 (n. aut.).

263

jitor și, după cîte îmi aduc aminte, era și ghebos.

Mic de stat, purta o rasă neagră, largă și avea în cap un fel de găleată caraghioasă. Cum s-a așezat la masă, și-a scos mîinile din mîneci și a spus: „Ei, fiilor, ia să stăm noi olecuță de vorbă”; clasa s-a încălzit și s-a înveselit deodată și în aer a început să adie o voie bună cu care nu eram obișnuiți.

După ce a scos la catedră mai mulți copii, m-a chemat și pe mine și m-a întrebat cu seriozitate:

— Cîți ani ai? Numai atît? Da' lungan mai ești, frățioare! Ia spune, te-o fi plouat cam des?

Episcopul și-a pus pe masă o mînă osoasă, cu unghii mari și ascuțite, iar cu cealaltă, strînsă pumn, și-a cuprins bărbuța cam răruță, mi s-a uitat drept în față cu niște ochi plini de bunătate și mi-a zis:

— Ia să-mi spui tu, ce-ți place mai mult din *Sfînta Scriptură*!

Cînd i-am răspuns că n-am carte și că nu învăț *Sfînta Scriptură*, și-a îndreptat camilafca și a rostit:

— Cum se poate una ca asta? Păi *Sfînta Scriptură* trebuie s-o înveți! Da' poate că tot știi ceva? Așa, măcar din auzite? Cunoști *Psaltirea*?... Ei, atuncea-i bine. Dar rugăciunile?... Și rugăciunile? Păi, vezi! Oi fi știind poate și *Viețile Sfinților*! Și încă în stihuri? Ei, dar vad că știi multe.

Tocmai în clipa aceea se ivi și popa nostru, roș la față și gîfîind; vlădica îl binecuvîntă. Cînd însă popa începu să-i vorbească de mine, îl opri cu un semn din mînă și-i spuse:

— Dă-mi voie, te rog. O clipă... Ia spune-mi ce știi despre Alexei, robul lui Dumnezeu... Ce zici, frățioare? Așa-i că-s tare frumoase stihurile? m-a întrebat el, cînd, uitînd nu știu ce stih, m-am oprit. Mai

264

știi ceva?... Despre regele David?... Te ascult cu mare plăcere...

Vedeam că vlădica mă asculta într-adevăr și că-i sînt dragi stihurile. M-a ascultat așa multă vreme; apoi, deodată, m-a oprit și m-a întrebat:

— Le-ai învățat după *Psaltire*? Da' cine, mă rog, te-a învățat?... Un bunic bun?... Zici că-i rău? Chiar așa o fi? Dar ia spune — de năzbîtii te ții?

M-am fisticit, însă i-am răspuns: da. Învățătorul și popa mi-au întărit mărturia cu o ploaie de cuvinte; episcopul îi asculta cu ochii plecați, apoi a oftat și mi-a spus:

— Ai auzit ce spun de tine? Ia vino mai aproape. Vlădica mi-a pus pe cap mîna care mirosea a lemn de chiparos și m-a întrebat:

— De ce te ții de năzbîtii?

— Tare mă mai plictisește învățătura!

— Te plictisește? Nu-mi prea vine a crede, frățioare. De te-ar plictisi învățătura, ai învăța prost. Dar învățătorii tăi spun că înveți bine. Înseamnă că e altceva la mijloc.

Zicînd acestea, scoase din sîn o cărțuție și-mi trecu numele într-însa:

— Peșkov Alexei! Așa-a... Dar, măi frățioare, ai face bine să te mai potolești. Și să mai lași năzbîțiile. Așa cîte una, treacă-meargă! Dar dacă te ții întruna de drăcării, necăjești oamenii. Așa-i, copii, că am dreptate?

O mulțime de glasuri răspunseră voioase:

— Așa-i!

— Dar, voi, ceilalți, cred că nu prea faceți obrăznicii.

Băieții începură a rîde cu șiretenie și-i răspunseră:

— Ba, facem și noi multe, destul de multe!

18-694

265

1

Episcopul se rezemă de spătarul scaunului, mă strînse spre el și grăi cu mirare, încît toți, pînă și învățătorul și popa au prins a rîde:

— Mare comedie, fraților! Nu știu, dar și eu, cînd eram de seama voastră, tare mai eram neastîmpărat! De ce-o fi așa, fraților?

Copiii rîdeau, iar episcopul îi tot întreba și-i încurca cu îndemînare, lăsîndu-i să sporovăiască între ei și să se înveselească tot mai mult. În sfîrșit, se ridică și spuse:

— Tare bine mă simt eu cu voi, neastîmpăraților, dar a venit vremea să plec.

Ridică mîna, își aruncă cu o mișcare mîneca peste umăr și ne blagoslovi pe toți, făcînd asupra noastră, cu gesturi largi, semnul crucii:

— în numele tatălui, al fiului și al sfințului duh, vă binecuvîntez pe toți, să aveți spor la învățătură. Rămîneți cu bine.

Toți strigară într-un glas:

— Drum bun, preasfințite. Să mai vii pe la noi! Vlădica își clătină camilafca și le spuse:

— Vin, vin neapărat! Și v-aduc și cărți!

În timp ce ieșea din clasă, plutind parcă, îi spuse învățătorului:

— Dă-le drumul acasă.

Vlădica m-a scos de mînă în sală. Acolo s-a aplecat către mine și mi-a spus încetișor:

— Nu-i așa c-ai să cauți să te mai stăpînești? Știi, eu înțeleg de ce ești așa de neastîmpărat. Ei, acu' rămîi cu bine, frățioare.

Eram foarte mișcat și un simțămînt pe care nu-l cunoscusem încă îmi clocotea în piept, încît atunci cînd învățătorul dădu drumul celorlalți copii și cînd, oprindu-mă la urmă, îmi spuse că de-acum încolo să

266

iau seama și să mă port mai așezat, l-am ascultat cu luare-aminte și cu bunăvoință.

Popa își puse șuba și rosti blînd, cu glasul lui gros:

— De-aci înainte să stai și tu la lecțiile mele. Da. Neapărat! Da' să stai cuminte. Da. Cuminte!

La școală treburile mele s-au îndreptat; acasă însă mi s-a întîmplat o istorie urîță. Am furat o rublă de la mama. Fărădelegea asta o făcusem fără precu-getare.

Într-o seară, mama s-a dus nu știu unde, lăsîndu-mă să văd de copil. Cum mă plictiseam, am deschis o carte a tatălui meu vitreg. Erau *însemnările unui medic* a lui Dumas-tatăl. Între file am dat de două hîrtii. Una de zece ruble, cealaltă de o rublă. Din ce am citit în carte n-am înțeles nimica și-am închis-o. Deodată mi-am dat seama că din rubla aceea puteam să-mi cumpăr nu numai *Sfînta Scriptură*, ci și cartea despre Robinson. De existența unei asemenea cărți auzisem eu dealtfel nu demult, la școală; într-o zi geroasă, în recreație, le povesteam băieților un basm. Deodată, unul din ei spuse cu dispreț:

— Basmel-s aiureală, pe cînd istoria lui Robinson e adevărată.

S-au mai găsit cîțiva băieți care citiseră și ei pe Robinson și toți lăudau cartea care mai de care. M-am simțit jignit că basmul bunicii nu le plăcuse și de aceea m-am hotărît pe loc să-l citesc și eu pe Robinson, ca să pot spune după aceea că-i o aiureală.

A doua zi am adus la școală *Sfînta Scriptură*, două cărticele vîrzuite cu poveștile lui Andersen, trei funturi de pîine albă și un funt de cîrnat. Într-o băcănioară întunecoasă, lipită de gardul bisericii Sfîntului Vladimir, l-am găsit pe Robinson; era o cărțuie subțire, cu coperta galbenă. Pe întîia filă era

267

18*

[REDACTED]

zugrăvit un om bărbos cu căciula în cap și c-o blană de fiară pe umeri. Asta nu mi-a plăcut deloc, în timp ce cartea cu poveștile lui Andersen, chiar așa cum era, cu scoarțele ferfenițite, mi-era draga. În timpul recreației celei mari am împărțit pîinea și cîrnatul cu ceilalți băieți și am început să citim minunata poveste a privighetoarei, care ne-a cîștigat numaidecît inimile.

„În China toți locuitorii sînt chinezi și pînă și împăratul tot chinez este.” Îmi aduc aminte și astăzi ce plăcută uimire mi-a stîrnit această frază, prin melodia ei simplă, plină de veselie și de zîmbet și prin nu știu ce negrăită frumusețe care izvoră dintr-însa.

N-am izbutit să citesc pînă la capăt *Privighetoarea* la școală, din lipsa de timp, iar cînd m-am întors acasă, am găsit-o pe mama în picioare lîngă vatră, cu tingirea în mînă, făcînd niște scrob. Cum m-a văzut, m-a întrebat c-un glas ciudat, stîns:

— Tu ai luat rubla?

— Eu. Iacă, aicea-s și cărțile...

Mama m-a bătut cu multă rîvnă cu tingirea și mi-a luat cărțile lui Andersen, ascunzîndu-le nu știu unde, de nu le-am mai găsit, ceea ce pentru mine a fost o pedeapsă mai amarnică decît bătaia.

Cîteva zile n-am mai dat pe la școală, între timp se vede că tată-meu vitreg istorisise isprava mea colegilor lui, care, la rîndul lor, au spus-o copiilor lor, iar unul din aceștia a povestit-o la școală. Cînd m-am întors în clasă am fost întîmpinat cu o nouă poreclă: hoțul. Porecla asta era scurtă și cuprinzătoare, dar nu era deloc îndreptățită, fiindcă nu ascunsesem faptul că luasem rubla. Am încercat să-i lămuresc, dar cum nu m-a crezut nimeni, m-am întors acasă,

268

unde am spus mamei că nu mă mai duc la școală. Mama, care era iarăși însărcinată, ședea lîngă fereastră, pămîntie la față, cu privirea chinuită și rătăcită, alăptîndu-l pe frate-meu Sașa. Se uită la mine cu gura căscată ca de pește.

— Mîiți, îmi spuse ea încet. Nimeni nu putea ști că tu ai luat rubla.

— Du-te și întreabă.

— Te-o fi luat gura pe dinainte. Hai, răspunde! Nu-i așa că tu le-ai spus-o? Bagă de seamă! Mîine aflu eu cine a adus vestea la școală.

I-am spus atunci numele colegului care o adusese. Fața i se încreți jalnic și începură să-i picure lacrimi.

M-am dus în bucătărie și m-am trîntit pe patul meu de după cuptor, făcut din niște lăzi, de unde o auzeam pe mama gemînd încetișor în odaia de alături.

— Doamne, Dumnezeu!...

Nemaiputînd suferi mirosul grețos de cîrpe soioase, înfierbîntate, m-am sculat și am ieșit în curte. Mama însă m-a strigat:

— Unde te duci? Încotro? Vină aici la mine! După un răstimp ședeam împreună pe podele; eu și mama cu Sașa pe genunchi; Sașa o apuca mereu de bumbii rochiei, se pleca și gîngurea întruna:

— Bub-bub. Ceea ce însemna bumbi.

Ședeam lipit de șoldul mamei și ea mă îmbrățișa, spunîndu-mi:

— Sîntem săraci de tot și la noi fiecare copeică, fiecare copeică...

Mă tot strîngea cu mîna ei fierbinte, fără să isprăvească ceea ce voia să-mi spună...

Deodată o auzii rostind un cuvînt pe care îl mai auzisem și altă dată din gura ei:

— Ce scîrbăL. Ce scîrbă!...

v- : , ' Sașa îngîna după dînsa: M •• „

— Bă-bă.

Sașa era un copil ciudat, neîndemînat, cu capul mare, și se uita la toate lucrurile din jur cu niște ochi albaștri, nespuse de frumoși, cu un zîmbet blînd, de parc-ar fi așteptat ceva. Începuse să vorbească foarte de timpuriu, nu plîngea niciodată și se afla neconținut într-un fel de veselie molcomă. Era așa de firav, că abia se putea țîri și se bucura foarte mult cînd mă vedea, cerînd să-l iau în brațe; îi plăcea cu deosebire să-mi frămînte urechile cu mî-nuțele lui moi care, nu știu nici eu de ce, miroseau totdeauna a toporași. Sașa a murit pe neașteptate, fără să fi fost bolnav; dimineața se arătase tot așa de vesel și de molcom ca de obicei, iar cînd au sunat clopotele de vecernie, zăcea întins pe masă. Asta s-a întîmplat nu mult după ce mama născuse pe al doilea copil, pe Nikolai.

Mama făcuse ceea ce-mi făgăduise; la școală m-am descurcat bine și de data asta, numai că am fost nevoit să

mă întorc iarăși la bunicul.

Într-o seară, la vremea ceaiului, veneam din curte și intrînd în bucătărie, o auzii pe mama țipînd sfișietor:

— Evgheni, te rog! Te rog!...

i — Prostii! îi răspunse tată-meu vitreg. •

— Știu doar că te duci la ea.

— Ei și?

Un scurt răstimp tăcură amîndoi. Mama, pe care o apucase tușea, îi spuse:

— Ce scîrbă fără suflet ești!... -

270

Apoi am auzit cum o lovește; am dat buzna în odaie și am văzut-o pe mama prăbușită în genunchi, cu pieptul gol, cu capul dat pe spate, sprijinindu-se cu spinarea și coastele de un scaun și horcîind, în timp ce ochii deschiși îi luceau de groază. Iar dînsul, fercheș, îmbrăcat cu un mundir nou, o izbea în piept cu picioru-i lung. Am luat de pe masă un cuțit cu prăsele de os încrustate în argint cu care tăiam pîinea, singurul lucru care-i mai rămăsese mamei de la tata, și l-am lovit din răspuț în coastă. Din fericire mama a mai putut apuca să-l dea la o parte pe Maximov, încît tăișul i-a lunecat pe coastă, spintecînd larg mundirul și zgîriindu-i numai pielea, îngrozit, tată-meu vitreg țipă și o zbughi pe ușă afară; mama mă ridică în sus și, urlînd, mă aruncă pe dușumele. Tată-meu vitreg, care se întorsese din curte, m-a scos din mîinile ei.

Seara tîrziu, după ce el a plecat totuși de acasă, mama a venit la mine, după cuptor, și a început să mă strîngă la piept cu grijă, sărutîndu-mă și plîngînd.

— Iartă-mă, eu îs de vină! Da' cum de te-ai încumetat, dragul mamei, să faci una ca asta?... Cu cuțitul?...

Deplin pătruns de ceea ce spuneam, i-am răspuns deschis că o să-l înjunghii și după aceea o să mă înjunghii și pe mine. Și sînt încredințat că aș fi făcut-o. Oricum, de încercat aș fi încercat-o. Pînă și azi mai văd piciorul acela lung, cu vipușca roș-aprinsă de-a lungul pantalonului, legănîndu-se în aer și lovind mișelnic cu vîrful ghetei în pieptul unei femei.

Cînd îmi amintesc de aceste apăsătoare ticăloșii ale vieții rusești plină de sălbăticie, mă întreb uneori

271

dacă face să vorbesc de ele. Și, de fiecare dată, îmi răspund cu o convingere mereu nouă: face, deoarece ele-s un adevăr adînc înrădăcinat, care n-a fost stîrpit nici pînă în ziua de azi. Și acesta-i adevărul pe care trebuie să-l cunoști temeinic, ca să-l poți smulge cu rădăcină cu tot din mintea și din sufletul omului și din viața noastră apăsătoare și rușinoasă.

Mai este încă o pricină, mai pozitivă, care mă face să zugrăvesc aceste ticăloșii. Deși ele sînt dezgustătoare, deși ne apasă, strivind de moarte o mulțime de suflete minunate, rusul este totuși un om sufletește atît de sănătos și de tînăr, încît le înlătură și are să le biruie pînă la urmă.

Viața noastră te uimește nu numai prin faptul că stratul de bestială ticăloșie e așa de rodnic și de gros, dar și prin faptul că prin stratul acesta răzbate totuși biruitor elementul viu, sănătos și creator, și, odată cu el, crește bunătatea și omenia, care trezesc nădejdea neclintită în renașterea noastră la o viață omenească, luminoasă.

<»•• , • , , XIII "F" • „v” ” ” „••”•••;

Sînt iarăși la bunicul.

— Ce-i cu tine, măi banditule? m-a întîmpinat dînsul, bătînd cu palma în masă. Află că acum nu-ți mai dau de mîncare. Să-ți deie bunică-ta!

— Am să-i dau! răspunse bunica. Parcă-i cine știe ce scofală, mă rog!

— Poftim de-i dă! strigă bunicul, însă pe loc se liniști și mă lămuri:

— Ne-am despărțit gospodăria. Acu' fieștecare își poartă singur de grijă...

Bunica ședea la geam și împletea de zor la o dantelă; ciocănelele sunau cu voioșie, pernița în care erau înfîpte unul lîngă altul acele de aramă lucea în soare ca un arici de aur. Chiar și bunica, cu înfățișarea ei care rămăsese neschimbată, părea și dînsa turnată tot din aramă. Bunicul însă era mai uscățiv ca odinioară, fața i se zbîrcise, părul roș îi încărunțise și încetineala plină de gravitate a mișcărilor lui făcuse loc unei înfrigurări fără de astîmpăr, iar ochii verzi aveau o privire bănuielnică. Bunica îmi

istorisi zîmbind cum și-au împărțit averea între dînșii; bunicul îi dăduse toate oalele, străchinile și farfuriile spunîndu-i:

— Astea-s ale tale, mai mult să nu-mi mai ceri. După aceea i-a luat toate rochiile și lucrurile vechi, paltonul îmblănit cu vulpe, și le-a vîndut pe șapte sute de ruble. Banii i-a dat cu camătă unui fructar, evreu, pe care îl botezase el. Bunicul căzuse cu desăvîrșire la boala zgîrceniei și pierduse orice rușine; umbla pe la vechii lui cunoscuți, foști colegi din comitetul breslei, și pe la ceilalți negustori bogați, tînguindu-se că l-au ruinat feciorii și c-a ajuns așa de rău, încît e silit să ceară de pomană ca să-și poată duce zilele. Bucurîndu-se de stima tuturor, căpăta bani din gros, numai hîrtii mari. Bunicul se lăuda cu aceste isprăvi ale sale, fluturînd hîrțiile sub nasul bunicii și dîndu-i un sîc, ca un copil:

— Ai văzut, toanto? Ție nu ți-ar da nici a suta parte din ce-mi dau mie!

Banii pe care îi strîngea îi dădea tot cu camătă unui nou prieten al său, un cojocar înalt și chel, poreclit în mahala Hlîst', și unei surori a acestuia, care ținea o băcănie, o femeie dolofană, cu

Bici (n. t.).

1

obrajii rumeni și ochii căprui, galeșă și mieroasă, în casă toate erau împărțite cii strășnicie; o zi gătea bunica din proviziile cumpărate cu banii ei, o zi cumpăra bunicul pîine și de-ale gurii, și totdeauna în zilele acestea mîncarea era mai proastă, fiindcă bunica aducea carne bună, în timp ce bunicul cumpăra numai burtă, ficat, bojoci și rînză. Fiecare își avea zahărul și ceaiul lui, dar de opărit îl opăreau în același ceainic, iar bunicul spunea totdeauna, plin de neliniște:

— Ia stai! Stai nițel! Cît ai pus?

Scutura cîteva fire de ceai în palmă, le număra cu grijă și spunea:

— Ceaiul tău îi mai mărunț decît al meu. Al meu, avînd firul mai mare, îi mai cu spor, așa că se cuvine să pun mai puțin.

Cînd bunica turna ceaiul, bunicul cerceta cu multă luare-aminte ca să vadă dacă al lui era tot așa de tare ca al ei și ținea socoteala nu cumva să bea unul mai multe cești decît celălalt.

— Ei, bem acum ceașca din urmă? întrebă bunica înainte de a turna ce mai rămăsese din ceai.

Bunicul se uita în ceainic și spunea:

— Bine, fie! încă asta și gata!

Pînă și untdelemnul pentru candelă îl cumpărau în parte, și asta după o jumătate de veac de muncă împreună! Toate aceste apucături ale bunicului mi se păreau caraghioase, ba uneori mă umpleau de scîrbă; bunica însă le lua în rîs:

— Lasă-l, încerca dînsa să mă liniștească. Parcă-i mare lucru! A îmbătrînit omul și s-a prostit. Ce vrei? Are optzeci de ani! Așteaptă s-ajungi și tu la vîrsta asta și-ai să judeci! Țină-se de prostii, că nimeni

274

nu se sinchisește. Nu te teme, că pentru noi doi mai cîștig eu un codru de pîine!

Am început și eu să cîștig bani. Duminica luam un sac și porneam dis-de-dimineață se colind curțile și ulițele, strîngînd oase de vită, cîrpe, hîrtii și cuie. Negustorii de vechituri plăteau cîte două grivne pe pudul de cîrpe sau de hîrtii și tot atît pentru fierul vechi, iar pentru pudul de oase cîte o grivnă sau numai opt copeici. Mă țineam de treaba asta și în zilele de lucru, după ce ieșeam de la școală; sîmbăta vindeam marfa de tot soiul pe care o strîngeam, cîștigînd treizeci de copeici sau un poltinic', ba uneori chiar mai mult, dacă se întîmpla să am noroc. Bunica îmi lua banii, îi vîra repede în buzunarul fustei, își pleca ochii în pămînt și mă lăuda:

— Mulțumesc, suflețelule! Păi cum să nu ne cîștigăm noi doi pîinea? Parcă-i mare treabă?

Odată am surprins-o pe bunica țînînd în palmă pitacii mei, la care se uita plîngînd tăcut, în timp ce o lacrimă tulbure i se pringlea de pe nasul buretos.

O meserie mai bănoasă decît strînsul de cîrpe și de fier vechi era furtul de lemne și de scînduri de la depozitul de cherestea de pe malul Okai sau din Peski, o insulă de nisip pe care în timpul iarmarocului se vindea fierărie veche în barăci înjghebate la iuțeală. După ce trecea iarmarocul, barăcile erau desfăcute, iar prăjinile și scîndurile erau clădite în stive și lăsate pe loc, pînă veneau apele cele mari de primăvară. Pentru o scîndură bună gospodarii din mahala plăteau cîte o grivnă, iar într-o zi puteai șterpeli două, ba chiar și trei bucăți. Dar ca să izbutești, trebuia să pîndești vremea rea, cînd viforul sau ploaia îi

¹ Jumătate de rublă de argint (n. r.).

275

alungau pe paznici, silindu-i să-și caute adăpost.

Ne potrivisem o ceată de prieteni, alcătuită din: Sanka Veahir, feciorul unei mordvince care cerșea, un băiețuș de zece ani, drăguț și blajin, totdeauna vesel și liniștit; Kostroma, un copil al nimănui, numai pielea și osul, cu o chică zbîrlită și cu niște ochi negri, enormi; mai tîrziu, cînd avea treisprezece ani, s-a spînzurat într-o colonie de delicvenți minori, unde nimerise din pricină că furase doi porumbei; Habi, un tătăruș voinic de doisprezece ani, naiv și bun la suflet; Iaz, fiul unui paznic și gropar la cimitir, un băiat de vreo opt ani, cu nasul turtit, tăcut ca un pește și care suferea de „ducă-se pe pustii”. Cel mai măricel dintre noi era Grișka Ciurka, feciorul unei croitorese văduve, un băietan cu scaun la cap, cu simțul dreptății și care n-avea altă patimă decît să se bată cu pumnii cu ceilalți copii; toți locuiam pe aceeași uliță.

În mahalaua noastră hoția nu era socotită ca un păcat, ci mai degrabă ca un fel de nărav și aproape ca singurul mijloc prin care oamenii din partea locului, pe jumătate lihniți de foame, puteau să-și mai ducă zilele, într-o lună și jumătate cît ținea iarmarocul, nimeni nu cîștiga atît cît îi trebuia ca să trăiască tot anul, așa că foarte mulți din preacinstiții gospodari „lucrau suplimentar pe rîu”, pe vremea inundațiilor, pescuind lemnele și bușenii aduși de apă și ducînd poveri mai mici cu luntrile lor cu fundul întins, făcute din scînduri vechi; îndeletnicirea lor de căpetenie era însă furtul de pe șleपुरи, îndeobște „adulmecau” pe Volga și pe Oka, strîngînd tot ce nu era bine păzit, în zilele de sărbătoare, ei se făleau cu isprăvile lor, iar copiii ascultau și învățau.

Primăvara, cînd zorul cel mare dinaintea deschide-

rii iarmarocului era în toi, la ceasul serii, ulițele mahalalei erau din belșug presărate cu meșteri, birjari și tot felul de muncitori beți, căroră copiii le scotoceau tot timpul în voie prin buzunare, îndeletnicire socotită drept legiuită și cu care copiii se ocupau fătîș, sub ochii celor vîrstnici. Dulgherilor li se furau sculele, birjarilor cheile de înșurubat piulițele bușelor de la roți, iar căruțașilor cunile de la butuci și brățările osiilor. Ceata noastră nu se ținea de asemenea treburi; într-o zi, Ciurka ne-a spus cu hotărîre:

— Eu, de furat, nu fur. Nu-mi dă voie mama.

— Mie mi-e frică să fur, a zis Habi. Kostroma se uita cu scîrbă la borfași. Cuvîntul

hoț îl rostea deosebit de tare și, cînd îi vedea pe copii scotocind prin buzunarele celor beți, îi alunga, iar de se întîmpla să pună mîna pe vreunul, îl bătea de-1 stîngea. Acest băiat trist și cu ochi enormi își închipuia că-i om în toată puterea vîrstei, pășea într-un fel anume legănat, cum pășesc hamalii, se silea să-și îngroașe glasul și în toată făptura lui avea ceva încordat, nefiresc și bătrînesc. Cît privește pe Veahir, el era deplin încredințat că furtul e un păcat.

Dar căratul scîndurilor și prăjinilor de pe insula Peski nu era socotit ca un păcat, nici unul dintre noi nu avea nici cea mai mică teamă și am statornicit chiar o seamă de rînduieli, care ne ușurau în mare măsură treaba. Pe înserate, sau chiar și ziua, dacă era vremea rea, Veahir și Iaz se îndreptau spre insulă, trecînd pe la cotul rîului, unde gheața era umflată și udă; băieții mergeau fără a se feri, căutînd anume să-i vadă paznicii, pe cînd noi, ceilalți patru, ne strecuram pe furiș, unul cîte unul. Sîrniți de Veahir și de Iaz, paznicii se țineau scai de ei, iar noi ne adunam la stiva de scînduri de mai înainte hotărîtă,

ne alegeam prada și, în timp ce sprintenii noștri tovarăși așteptau paznicii, silindu-i să alerge după dîn-șii, noi ne și întorceam înapoi. Fiecare dintre noi avea o frînghie la capătul căreia era legat un cui mare, încovoiat ca un cîrlig. Agățăm scîndurile sau prăjinile și le tîram pe zăpadă și pe gheață. Paznicii nu ne vedeau mai niciodată și chiar de se întîmpla să ne vadă eram prea departe ca să ne mai poată ajunge. După ce ne vindeam poverile, împărțeam cîștigul în șase părți egale, dobîndind cîte un pitac, ba cîteodată chiar șapte copeici de căciulă.

Cu banii aceștia puteai trăi foarte bine o zi întreagă, mîncînd pe săturate. Dar pe Veahir îl bătea

maică-sa dacă nu-i aducea de o litră sau măcar de un pahar de votcă; Kostroma strîngea copeică cu copeică ca să-și facă hulubăria la care visa. Mama lui Ciurka era bolnavă și el căuta să cîștige cît mai mult. Habi aduna și el bani, ca să poată pleca în orașul unde se născuse și de unde îl adusesse un unchi al lui care, nu mult după ce sosise la Nijni, se înecase. Habi uitase numele orașului de baștină, dar își mai aducea aminte că era undeva pe Kama, nu departe de locul unde fluviul se varsă în Volga. Fără să știm bine de ce, făceam haz de orașul acesta și-l cîrîiam pe tătărășul cu ochi oblici, cîn-

tîndu-i:

Este-n oraș pe undeva, Pe malul rîului Kama. Cu mina nu pot să-l ajung. ' Iar cu piciorul drumu-i lung. La început Habi se supăra pe noi, dar într-o zi Veahir îi spuse, gîngurind din gușă, ca hulubii, ceea ce-i îndreptătea porecla:

— Da' ce-ai tu cu noi? Frumos îți sade să te superi pe tovarășii tăi?

Tătărășul se rușina și începu și el să cînte cîntecul cu orașul de pe Kama.

Noi însă eram mai bucuroși să strîngem cîrpe și oase, decît să furăm scînduri. Îndeletnicirea asta era mai cu seamă interesantă primăvara, după ce se topea zăpada, cînd începeau ploile care spălau caldarîmul ulițelor pustii ale iarmarocului, în șanțurile de pe marginea acestor ulițe puteai strînge totdeauna destule cuie și fiare, și nu rar se întîmpla să găsești chiar și bani, fie de aramă, fie de argint. Dar ca să nu ne alunge și să nu ne ieie sacii paznicii de sectoare, trebuia să le plătim și lor cîte un gologan de două copeici, sau să ne ploconim îndelung înaintea lor. Îndeobște nu cîștigam prea ușor banii, dar trăiam în bună prietenie și chiar cînd se întîmpla să ne certăm nu-mi aduc aminte să ne fi bătut vreodată.

Cel care ne împăca era totdeauna Veahir; el știa să ne spună tocmai cînd era nevoie cîteva cuvinte simple care ne umpleau de mirare și ne făceau să ne simțim stînjiți. El însuși rostea aceste cuvinte oarecum mirat. Șolticăriile răutăcioase ale lui Iaz nu-l jigneau, nici nu-l speriau. Veahir găsea că tot ce era rău era de prisos și nu se împăca nicidecum cu răul, împotrivindu-i-se cu liniște și convingere.

— Ei, și ce rost are, mă rog, să faci asemenea lucruri? ne întreba el și ne dădeam limpede seama că, într-adevăr, n-avea nici un rost.

Pe maică-sa o poreclise „mordvinca mea”, ceea ce nu ni să părea deloc caraghios.

— Aseară mordvinca mea iar mi-a venit acasă beată criță, ne spunea el voios, în timp ce-i sclipeau

ochii aurii și rotunzi. A trîntit ușa de perete, s-a așezat în prag și s-a pus pe cîntat, cloșca.

Ciurka, totdeauna dornic să cunoască fiecare lucru pînă în cele mai mici amănunte, îl întreba:

— Și ce cînta?

Veahir începea să cînte cu glas subțire cîntecul maică-si, băfîndu-se cu palmele peste genunchi:

Aoleu, auzi: cioc-cioc! în geam oare cine bate? — Ia, un ciobănaș, măi frate, " Toți în uliță-au ieșit. ' Borka cîntă-n asfințit.

Cînd din fluier el jeleşte, Satu-ntreg încremenește. *

Veahir știa o sumedenie de cîntece de acestea, pline de voioșie, și le cînta cu mult meșteșug.

— Da, urma el. A adormit acolo, pe prag, și a răcit de tot odaia. Tremuram varga și mare minune că n-am înghețat. S-o urnesc însă de-acolo nu era chip. Dimineața am întreat-o: „De ce bei atîta?” Iar dînsa mi-a răspuns: „Nu-i nimica. Mai rabdă și tu, că nu mai am mult și am să mor”.

Ciurka întări cu seriozitate:

— Asta așa-i: în curînd are să moară, că-i toată buhăită.

— Și are sa-ți pară rău? l-am întreat pe Veahir.

— Păi cum să nu-mi pară rău? mi-a răspuns el cu mirare. Că-i bună.

Toți eram încredințați că maică-sa era bună, cu toate că știam că-l snopea în băți. Chiar mai mult: cînd se întîmpla să nu cîștigăm mare lucru, Ciurka ne propunea:

— Hai să-i dăm fiecare cîte o copeică lui Ve-

1

hir, să-i cumpere rachiu mă-si. Că altfel îl bate. Numai doi din ceata noastră știam carte: Ciurka și cu mine. Din pricina asta Veahir ne pizmuia mult și bombănea mereu, trăgându-se de urechea ascuțită ca de șoarece. — După ce oi îngropa-o pe mordvinca mea, am să mă duc la școală și am să cad în genunchi dinaintea învățătorului, rugându-l să mă primească și pe mine. Când oi ajunge să știu carte, m-oi tocmi grădinar la arhiereu, ba chiar și la țar...

În primăvară, o stivă de lemne s-a prăvălit peste mama lui Veahir și peste un cerșetor bătrîn care strîngea bani ca să clădească o biserică, și peste un șip de votcă pe care-l aveau cu ei, zdrobindu-i pe toți laolaltă. Pe femeie au dus-o la spital, iar Ciurka, băiat așezat cum era, i-a spus lui Veahir:

— De-acum poți veni să stai la noi ș-are să te învețe maică-mea carte.

Nu trecu mult, și Veahir umbla cu capul sus, citind firmele de pe uliță: r» v "*" ' .

— Căbănie. - , • • * ; • ' •

Ciurka îl îndrepta:

— Zi băcănie, măi caraghiosule!

— De văzut, văd bichile, numai că-mi joacă pe dinaintea ochilor.

— Zi buchile!

— Îmi sar buchile pe dinaintea ochilor, de voioase ce-s că le citesc.

Veahir ne minuna pe toți și ne făcea să rîdem din pricina dragostei lui pentru copaci și ierburi.

Mahalaua, cu căsuțele ei împrăștiate pe niște locuri nisipoase, era săracă în verdeață, doar ici-colo, prin cîte-o curte, dacă se ivea cîte o biată salcie singuratică sau vreo tufă strîmbă de soc, iar pe sub

281

19—694

garduri se ascundeau sfioase niște firușoare firave de iarbă cenușie și uscată; cum ne așezam pe iarba aceea, Veahir se supăra și începea să ne bombăne:

— Păi de ce stricați iarba? Așezați-va mai bine alături, pe nisip. Ce, parcă nu-i totuna?

Cînd era Veahir de față, ne sfiam să rupem o crenguță de soc înflorită sau de salcie, sau să ne tăiem o nuia de răchită de pe malul Okăi. Totdeauna se mira, ridica din umeri și desfăcea brațele în laturi:

— Măi, dracilor, ce-aveți voi de rupeți toate? Și tuturor ne era rușine de uimirea lui, Sîmbăta ne îndeletniceam cu o joacă pentru care

ne pregăteam toată săptămîna, strîngînd de pe ulițe opinci de scoartă, scîlciate, pe care le ascundeam în niște cotloane întunecoase. Sîmbăta seara, cînd cetele de hamali tătari începeau să se întoarcă de la Cheiul Sibirski spre casă, ne așezam pe la răscruci și prindeam a arunca într-însii cu opincile. La început treaba asta îi scotea din sărite și se luau după noi, înjurînd, dar după o vreme au prins și ei gust de joacă și, cum știau ce-i așteaptă, se iveau pe cîmpul de luptă înarmați și ei cu o mulțime de opinci și, ca și cum atît nu le era de ajuns, ne pîndeau să vadă unde ascundem munițiile și cîteodata ni le furau, drept care ne jeluam chiar lor:

— Păi numai joc nu-i ăsta!

Atunci împărțeau opincile pe din două, ne dădeau o jumătate și lupta începea. De obicei tătarii se aliniau într-un loc deschis, iar noi alergam în jurul lor, strigînd și aruncînd într-însii cu opincile. Cînd se întîmpla ca vreunul dintre noi să se împiedice de-o opincă pe care i-o aruncaseră cu îndemînare sub picioare și să cada cu capul în nisip, urlau și hohoteau de te asurzeau. Jocul clocotea așa multa vreme,

282

pînă se întuneca de-a binelea; mahalaua se aduna toată pe la colțuri și, ca să se afle în treabă, bombănea.

Opincile cenușii, pline de colb, zburau prin aer ca niște ciori și se întîmpla să ne pocnească destul de tare, dar plăcerea noastră era mai presus de orice durere și jignire.

Tătarii se aprindeau la joc la fel cu noi; de multe ori, după ce isprăveam lupta, ne luau cu ei la artelul lor, unde ne dădeau să mîncăm carne de cal, cu gust dulceag, și un fel de fiertură de zarzavat; după ce mîncăm,

beam ceai tare făcut din tablete de ceai comprimat și mîncăm niște gogoșele din aluat de cozonac. Ne plăceau acești uriași voinici, aleși unul și unul, care aveau într-însii ceva copilăresc și foarte de înțeles pentru noi, iar ceea ce mă uimea cu deosebire era bunătatea lor, statornica lor blîndețe, cum și purtarea serioasă și plină de grijă pe care o aveau unii față de alții. Aveau cu toții un rîs strașnic și sănătos și rîdeau pînă le dădeau lacrimile; era unul printre ei — un calmuc din Kasim, cu nasul turtit, om cu o putere ca din povești — a descărcat odată dintr-un șlep un clopot de douăzeci și șapte de puduri și l-a dus în spate o bună bucată de drum de la mal — și care rîdea, urla și răcnea:

— Huu, huu! Una cuvînt este ca iarba, alta ca gologan; alta ca galbena de aur.

Într-o zi l-a pus pe Veahir în palmă, l-a ridicat sus și, arătîndu-i cerul, i-a spus:

— Uite acolo trăiește tu, în cer!

Cînd era vreme urîță, ne strîngeam la Iaz, la cimitir, în ghereta lui taică-său, un om cam berghelit, cu picioarele strîmbe și cu mîinile lungi; pe capul mic și pe fața pămîntie îi creșteau tufe de păr murdar; capul era ca o măciulie de cornățel uscat, iar gîtul

283

19•

lung și subțire era ca un vrej. Cu o mutră dulceagă își îngusta ochii cu albul gălbui și mormăia repede:

— Of! Doamne ferește de nesomn! Cumpăram trei dramuri de ceai, un sfert de funt de zahăr, pîine și, neapărat, o jumătate de litra de votcă pentru tatăl lui Iaz. Ciurka îi porunca cu asprime:

— Măi, terchea-berchea, ia pune samovarul! Omul zîmbea și se apuca să pună samovarul de tablă. Pînă să fiarbă ceaiul, vorbeam de-ale noastre, iar el ne dădea tot felul de sfaturi folositoare:

— Nu cumva să uitați, mîine-i parastas de patruzeci de zile la Trusovi. Fac praznic mare, așa că o să găsiți oase.

— La Trusov oasele le adună bucătăreasa, răspundea Ciurka, știind toate cele, cum îi era obiceiul.

Veahir privea visător pe fereastră care dădea în cimitir:

— S-apropie vremea să mergem la pădure. Grozav are să mai fie!

Iaz, tăcut ca totdeauna, ne privea cu luare-aminte, cu ochii lui triști, și ne arăta, fără să scoată o vorbă, jucăriile lui: soldați de lemn, culeși dintr-o groapă de gunoarie, cai fără picioare, bucăți de tablă de alamă și nasturi. Taică-sau pune pe masă tot soiul de cești și de căni desperecheate și aducea samovarul. Kostroma turna ceai tuturor. După ce-și bea paharul cu votcă, bătrînul se urca pe cuptor, de unde-și întindea gî-tul lung ca să se uite la noi cu niște ochi de bufniță și bodogănea întruna:

— Uf! Dare-ar strechea în voi, parcă nici n-ați fi copii! Of, doamne ferește de nesomn! Măi, hoților!

Veahir îi răspundea:

— Ba nu sîntem deloc hoți.

— Atunci sînteți hoțomani!...

284

Cînd se-nîmpla ca tatăl lui Iaz să ne plictisească din cale-afară, Ciurka răcnea la el cu glas mîniat:

— Ia mai lasă-ne-n pace, măi, terchea-berchea. Nici lui Veahir, nici lui Ciurka și nici mie nu ne plăcea defel cînd omul acesta începea să socotească în care case anume se aflau bolnavi și care din mahalagii trăgea să moară. Vorbea fără nici o milă, ba chiar cu plăcere despre toate acestea, iar cînd băga de seamă că ne era silă să-l ascultăm, ne sîcîia și ne stîrnea într-adins:

— Aha! Vi-e frică, golanilor. Iacătă să vedeți: acu trage să moară unul gras. Are să zacă mult și bine pînă o putrezi.

Noi încercam să-l oprim, dar el nu se lăsa:

— Păi ce credeți voi? O să vină vremea să muriți și voi, că, trăind de pe urma gropilor de gunoi, mult n-o s-o duceți.

— Ei și ce? Mare lucru! Om muri și gata, îi răspundea Veahir. Da' noi, cînd om muri, o să fim îngeri.

— Voi, îngeri?! spunea tatăl lui Iaz, crucindu-se. Voi, îngeri?!

Și pornea a rîde în hohote și iarăși ne stîrnea, istorisind tot felul de bazaconii despre morți.

Uneori însă omul acesta începea deodată să ne spună, murmurînd încetișor, unele întîmplări ciudate:

— Ia stați și-ascultați, copii! Să vă istorisesc ceva... Acu trei zile am îngropat o muiere, am aflat apoi, măi băieți, ce-a fost cu dînsa — da-s tot nedumerit: ce fel de muiere să fi fost?

Tatăl lui Iaz ne vorbea adesea despre femei și totdeauna folosea cuvinte urîte, însă în istorisirile lui era ceva jalnic și întrebările pe care și le puneam ne făceau să gîndim și noi cu dînsul și-l ascultam

cu luare-aminte. N-avea nici o înde minare, nici șir la vorbă și își întrerupea povestea cu tot felul de întrebări, dar din toate istoriile lui își rămâneau frânturi de gânduri și vorbe care te nelinișteau.

— Au întrebat-o: „Cine a pus focul?” „Eu l-am pus”, răspunse ea. „Cum, tu, toanto? Doar în noaptea aceea nu erai acasă, erai la spital!” „Ba eu am pus focul!” De ce-o fi spus ea așa? Of! Doamne ferește de nesomn... Știa istoria fiecăruia din mahalagii pe care îi îngropase în nisipul ținutului pustiu și jalnic. Ni se părea că ne deschide ușile caselor, în care intram, vedeam traiul oamenilor și simțeam gravitatea și însemnătatea vieții. Cred c-ar fi putut vorbi tot așa toată noaptea, până la ziuă. Dar îndată ce prindea a se tulbura geamul gheretei, învăluindu-se în umbrele serii, Ciurka se scula de la masă, spunând:

— De-acu mă duc acasă, că i-i frică maică-mi. Cine merge cu mine?

Atunci plecam toți. Iaz ne petrecea până la zidul cimitirului, închidea poarta după noi, și, lipindu-și de gratii fața întunecată și jigărită, ne spunea cu glas înfundat:

— Noapte bună!

Îi strigam și noi noapte bună. Dar nu ne prea simțeam în apele noastre, lăsându-l pe Iaz la cimitir.

Într-o seară, Kostroma, care-și întorsese capul să se uite în urmă, ne-a spus:

— Iacă să știți, s-ar putea ca mine, când ne-om trezi, să aflăm că Iaz a murit.

— Din noi toți, el o duce cel mai prost, spunea adesea Ciurka.

— Da' noi n-o ducem deloc prost, răspundea Veahir.

286

Nici eu nu găseam c-o duceam prost; viața asta de stradă, fără să afîrni de cineva, îmi plăcea nespun de mult. Îmi plăceau și tovarășii aceștia care stîrneau în mine niște simțăminte mari, înalte, încît ardeam de dorința de a săvîrși o faptă bună pentru dîșii.

Cu școala o duceam iarăși rău. Băieții își băteau joc de mine, strigîndu-mi negustor de vechituri și cerșetor, și într-o bună zi, după ce m-am ciondănit cu ei, s-au plîns învățătorului că duhnesc a lături și că nu-i chip să stea cineva alături de mine. Îmi aduc aminte și astăzi cît m-am simțit de obijduit după plîngerea asta a lor și cît de greu mi-a venit apoi să mă mai duc la școală. Copiii scorniseră plîngerea din răutate, în fiecare dimineață mă spălam cu mare grijă și niciodată nu veneam la școală în striele pe care le purtam cînd mă duceam să strîng cîrpe.

În sfîrșit, am dat și examenul de clasa a treia și am primit ca premiu *Evangelia* și *Fabule* de Krîlov, amîndouă legate, și o altă carte nelegată, *Fata Morgana*, titlu pe care nu l-am înțeles. Mi-au mai dat pe deasupra și un atestat de laudă. Cînd am adus acasă toate aceste daruri, bunicul s-a bucurat foarte mult. Era tare mișcat și a spus că toate trebuiesc păstrate și că are să le închidă în sipetul lui. Bunica zăcea bolnavă de cîteva zile și n-avea un ban. Bunicul ofta și țipa:

— Mi-ați mîncat și capul, mi-ați supt măduva din mine. Vai de capul vos-tru!...

Am dus cărțile la o dugheniță unde le-am vîndut pentru cincizeci și cinci de copeici, banii i-am dat bunicii, iar atestatul l-am mîzgălit cu tot felul de drăcovenii, după care l-am dat bunicului, care a ascuns hîrtia cu grijă, fără s-o mai despăturească, așa că n-a mai văzut mîzgăliturile.

287

După ce am isprăvit școala, am început iarăși viața de stradă; acum era și mai bine. Primăvara era în toi și cîștigul sporise. Duminica plecam de dimineață cu toată ceata noastră, fie la cîmp, fie la o pădurice de pini și ne întorceam în mahala abia seara tîrziu, simțind o oboseală plăcută și parcă mai legați unul de altul. Viața asta însă nu ținu mult; tată-meu vitreg, dat afară din slujbă, a dispărut nu știu unde, iar mama și cu frățiorul meu Nikolai s-au mutat la bunicul. Bunica se mutase în oraș, unde stătea la un negustor bogat și cosea la un sfînt aer, așa că eu trebuia să fac pe dădaca.

Mama, tăcută și numai pielea și osul, abia se mai ținea pe picioare și se uita în jurul ei cu niște ochi

însălmîntători. Frățiorul meu era scrofulos, spuzit tot la glezne și așa de slab, încît nici să plîngă nu putea. Cînd i se făcea foame scîncea de țî se rupea inima, iar cînd era sătul, moțăia torcînd ca o pisicuță și ofînd ciudat din somn.

Bunicul îl pipăi cu luare-aminte și spuse:

— Ar trebui hrănit ca lumea, da' vezi că n-ajunge mîncarea pentru toți...

Mama, care sta ghemuită într-un colț al patului, oftă cu glas răgușit:

— Păi lui nu-i trebuie cine știe ce...

— Apăi acestuia puțin, celuia puțin, așa se adună mult...

Bunicul dădu din mîna și-mi spuse:

— Nikolai trebuie ținut în nisip, la aer și la soare...

Am cărat cu sacul niște nisip curat și uscat, pe care l-am pus sub fereastră, în plin soare, și în care îl îngropam pe frățiorul meu pînă la gît, după cum mă învățase bunicul. Copilului îi plăcea să stea în nisip.

288

își cobora pleoapele de plăcere și-mi lumina sufletul cu niște ochi cum nu mai văzusem, fără un pic de alb, tot ochiul numai pupila albastră, înconjurată de-un cerc luminos. M-am legat sufletește îndată și nespun de tare de frate-meu; mi se părea că înțelege tot ce gîndeam eu; stăm întins alături de el pe nisipul așezat sub geamul prin care ajungea pînă la noi glasul scîrțîitor al bunicului:

— Nu-i nici o deșteptăciune să mori, totu-i să știi să trăiești.

Mama tușea prelung... Nikolai își scotea mîinile din nisip și se trăgea spre mine, legănîndu-și căpșorul bălai.

Părul firav părea albicios, iar fețișoara deșteaptă avea ceva bătrînesc.

Cînd vreo găină sau vreo pisică se apropia ceva mai mult de dînsul, Kolea se uita îndelung la ele și apoi la mine, zîmbind ușor. Zîmbetul acesta mă stînjenea. Oare n-o fi simțit frate-meu că mă plictiseam cu dînsul și că tare aș mai fi vrut să-l las singur și s-o tulesc pe uliță?

Ograda mică și îngustă era murdară; începînd de la poartă, se întindea un șir de magazii făcute din lătunoaie, șuri de lemne și beciuri, care mai departe coteau către fundul curții și se sfîrșeau cu feredeu. Acoperișurile erau pline de frînturi de bărci, de cioate de scînduri, de șipci jilave, toate pescuite din Oka de către mahalagii în timpul dezghețului sau cînd venea apa mare. Curtea era și ea plină de stive de tot felul de lemnărie jilavă, care uscîndu-se la soare, răspîndea un miros greu de mucegai. Alături era un abator de vite mici; mai în fiecare dimineață veneau dintr-acolo mugetele vițelilor, behăitul berbecilor și un miros pătrunzător de sînge, încît uneori mi se părea că mirosul acesta se legăna ca o pla-

să roșie, străvezie, în văzduhul încărcat de colb... Cînd răsuna mugetul vitelor lovite între coarne de muchea toporului, Kolea, vrînd pesemne să repete sunetul, mijea ochii, își umfla buzele, dar nu izbutea decît să sufle aer:

— Ffu-u...

La amiază bunicul scotea capul pe fereastră și striga:

— La masă!

Bunicul, care îi dădea el însuși de mîncare copilului, îl lua pe genunchi, mesteca întîi el cartofii și pîinea și apoi îi vîra lui Kolea în gură cu degetul strîmb dumaticatul acesta, murdărindu-i buzele subțiri și bărbia ascuțită. După ce-l hrănea un timp scurt, și sumețea cămeșuica, îl împunea cu degetul în pîntecul umflat și chibzuia cu glas tare:

— Ei, o fi ajungînd? Sau să-i mai dau?

Din ungherul întunecat de lîngă ușă se auzea glasul mamei:

— Mata nu vezi că se întinde după pîine?

— Apăi, copilu-i prost. El nu poate ști cît trebuie să mănînce...

Și iar mai vîra un dumaticat în gura lui Kolea. Felul acesta de a hrăni copilul îmi stîrnea atîta greață, încît mi se punea în gît un nod, care mă înăbușea și mi-era rușine de nu mai puteam...

— Ei, de-acu ajunge! spunea în sfîrșit bunicul. Ia-l și du-l maică-ti.

Îl luam pe Kolea, care scîncea și se întindea către masă. Mama se ridica horcăind din așternut ca să mi-l ieie și, deșirată și slabă cum era, cu mîinile numai pielea și osul, părea un brad cu ramuri frînte.

Mama parcă amuțise de tot. Rar dacă scotea cîte o vorbă, cu un glas din pieptul care clocotea.

290

Toată ziua zăcea tăcută în ungherul ei și murea cu încetul. Că murea, nici vorbă că-mi dădeam seama, o știam prea bine, dar, și fără asta, bunicul vorbea prea des și prea stăruitor de moarte, mai cu seamă seara, cînd

afară se întuneca și pe fereastră pătrundea în casă un miros cald și gras de putregai, ca mirosul de usuc. Patul bunicului se afla în colțul din față, lângă fereastră, aproape sub icoane, și el dormea cu capul către ele; se culca și multă vreme după aceea bodogănea în întuneric:

— Iată că vine vremea să murim și noi! Cu ce mutră ne-om înfățișa acum înaintea Domnului? Ce-o să-i spunem? Toată viața ne-am zbuciumat, ne-am spetit muncind... și unde am ajuns?

Eu dormeam pe podele, între cuptor și fereastră. Locul era prea scurt pe măsura mea, așa că-mi vîram picioarele în cotruță, iar gîndacii îmi umblau pe tălpi și mă gîdilau. Ungherul acela îmi dădea, dealtfel, destule prilejuri de bucurie răutăcioasă. Bunicul, care gătea singur, spărgea întruna geamul cu coada cociorvei sau a cîrligului cu care apuca oalele. Era ciudat și caraghios cum de nu-i venise în minte unui om atît de deștept ca dînsul să reteze coada cîrligului. Odată, cînd se întîmplase să dea în foc o oală, a tras-o așa de tare cu cîrligul, încît nu numai că a sfărîmat cu coada cîrligului cele două rînduri de geamuri și cercevelele, dar a răsturnat și oala pe vatră și a spart-o. Așa l-a amărît întîmplarea asta pe bătrîn, încît s-a așezat pe podea și a început a plînge:

— Doamne, Dumnezeuule!

Peste zi, după ce a plecat bunicul de acasă, am luat cuțitul de tăiat pîine și am scurtat coada

291

cociorvei și a cîrligului cam cu un sfert. Cînd văzu bunicul treaba pe care o făcusem, începu să mă ocărăscă:

— Drac afurisit! Trebuia să le fi tăiat cu feres-trăul. M-auzi tu? Cu ferestrăul! Din capete ieșeau niște sucitoare pe care le-am fi putut vinde. Pui de drac!

Furios, bunicul începu să dea din mîini și ieși în tindă. Mama îmi spuse:

— Mai bine nu te băgai...

Mama muri într-o duminică de august, către amiază. Tată-meu vitreg se întorsese nu demult din călătoria lui și iar intrase undeva în slujbă. Bunica și cu Kolea se mutaseră la el, într-o căsuță curată de lîngă gară și dintr-o zi pe alta trebuia s-o mutăm acolo și pe mama.

În dimineața zilei în care a murit, mama mi-a spus încet, dar cu glasul mai limpede și vorbind mai ușor ca de obicei:

— Dă o fugă pînă la Evgheni Vasilievici și spune-i că-l rog să vină pînă aici.

Mama se sălta în pat, sprijinindu-se cu mîna de perete, și se așeză, adăugind:

— Hai, fugi mai repede!

Mi se păru că zîmbește și că are nu știu ce sclipire nouă în ochi.

Tată-meu vitreg era la biserică. Bunica m-a trimis după niște tabac la băcănă pe care o ținea o evreică.

Neavînd tabac gata, am fost silit s-aștept pînă ce negustoreasa l-a pisat și abia după aceea l-am dus bunicii.

Cînd m-am întors acasă la bunicul, am găsit-o pe mama șezînd pe un scaun la masă. Era îmbrăcată cu o rochie liliachie curată, frumos pieptănată și tot așa de mîndră cum o știam odinioară.

292

— Ți-e mai bine? am întrebat-o eu, fisticindu-mă fără să știu de ce.

Mama s-a uitat la mine furioasă și mi-a spus:

— Ia vină-ncoace! Unde mi-ai umblat?! Spune! N-am apucat să-i răspund, că m-a și înșfăcat cu o mină de păr și, apucînd cu cealaltă de pe masă un cuțit lung și mlădios, făcut dintr-o pînză de ferăstrău, mi-a tras cîteva cu latul, cît o ținură puterile. Apoi scăpă cuțitul din mină și-mi porunci:

— Ridică-l! Dă-l încoa...

Am ridicat cuțitul și l-am trîntit pe masă. Mama m-a îmbrîncit la o parte. M-am așezat pe prispa cuptorului, de unde, speriat, am urmărit-o din ochi.

Mama s-a ridicat încet de pe scaun și a trecut în colțul ei; s-a întins pe pat și a început să-și ștergă cu batista sudoarea de pe față. Mîna i se mișca nesigură și de două ori nici nu i-a atins fața, ci a lunecat alături, pe pernă, peste care a trecut cu batista.

— Dă-mi apă...

Am luat cu o ceașcă apă din căldare. Mama a ridicat cu greu capul, a sorbit cîteva înghițituri, mi-a dat la o parte mîna cu mîna ei rece și a oftat adînc. Apoi își mută privirea către ungherul unde se aflau icoanele, își întoarse ochii la mine, mișcă din buze, ca și cînd ar fi vrut să-mi zîmbească, și lăsă să-i cadă încet genele lungi peste ochi, coatele i se lipiră strîns de șolduri, în timp ce mîinile, cu degetele ce abia mișcau, se țirau spre piept, încercînd să se apropie de gît. Peste față îi flutură o umbră care-i adîncea tot mai mult trăsăturile, întinzîndu-i pielea galbenă a obrazului și ascuțindu-i nasul. Gura i se deschise puțin ca și cînd s-ar fi mirat de ceva, dar răsuflarea nu i se mai auzea. Am rămas îndelun-

293

ga vreme cu ceașca în mînă lîngă pat, uitîndu-mă cum i se împietrea fața și se făcea tot mai pămîntie. Apoi a intrat bunicul. I-am spus:

— A murit mama. ;: î El s-a uitat spre pat. ,

— Ce tot spui minciuni?

S-a îndreptat către cuptor, din care a scos o plăcintă, făcând zgomot asurzitor cu capacul cuptorului și cu tava. Știam că mama murise și stăm și mă uitam la dînsul să văd cînd își va da și el seama de asta. După aceea a venit tată-meu vitreg, îmbrăcat cu un surtuc de dril și-n cap cu un chipiu alb. A luat fără zgomot un scaun și l-a pus lîngă patul mamei cînd, deodată, pocni cu scaunul de podea și urlă tare, ca dintr-o trîmbiță de alamă:

— Păi a murit! Uitați-vă...

Bunicul holbă ochii și porni încetișor de lîngă cuptor cu capacul în mînă, poticnindu-se ca un orb.

După ce nisipul uscat a acoperit sicriul mamei, bunica a pornit razna printre morminte, de parcă era oarbă și, împiedicîndu-se de o cruce, căzu și-și stîlci fața. Tatăl lui Iaz a luat-o la el în gheretă; în timp ce bunica se spăla, el îmi spunea încetișor cuvinte de mîngîiere:

— Măi băiete, doamne ferește de nesomn! Ce să-i faci? Asta așa este, n-ai ce-i face. Spune, bunicuță, nu grăiesc eu adevărat? Și sărac, și bogat, la toți li-e dat să moară. Nu-i așa, bunică?

Bătrînul se uită pe fereastră și-o zbughi pe ușă afară, dar numaidecît se întoarce cu Veahir.

— Ian te uită! Îmi spuse el vesel și cu fața lucind de bucurie, întinzîndu-mi un pinten rupt. Ian te uită ce frumusețe. Ți-l dăruim amîndoi — Veahir și cu mine. Iaca și roțița. Trebuie să fie al vreunui cazac

294

care l-a purtat la cizmă și l-a pierdut. Am vrut să cumpăr de la Veahir șmecheria asta pentru două copeici...

— De ce minți? grăi Veahir încet, dar supărat. Tatăl lui Iaz, însă, țopăia dinaintea mea și-mi făcea din ochi către Veahir:

— Ce zici de Veahir? O fi el rău, dar să știi că nu eu, ci dînsul ți-l dăruiește...

Bunica se spălase, își îmbrobodise fața vînată și umflată cu basmaua și acuma mă chema să viu acasă. Nu voiam să merg cu dînsa, știind că acolo, la praznic, aveau să bea votcă și să se ia la harță, încă la biserică unchiu Mihail îi spusese offînd lui unchiu Iakov:

— Ce zici, bem azi?

Veahir căuta să mă înveselească, își agățase pintenul de bărbie și se străduia să ajungă cu limba la roțița zimțată, iar tatăl lui Iaz rîdea dinadins cu hohote și țipa întruna:

— Ia te uită ce face! Ia te uită!

Văzînd, însă, că toate acestea erau de prisos și că tot nu mă înveseleam, îmi spuse:

— Ei gata, ajunge! Vină-ți în fire! Toți avem să murim. Pînă și pasarea moare. Știi una? Am să acopăr mormîntul maică-ti cu brazde de iarbă. Vrei? Hai și-om merge acuma toți la cîmp, Veahir, tu și cu mine. Sanka al meu o să vină și el cu noi. Las' că tăiem brazde și facem mormîntul cum nu se poate mai frumos.

Asta mi-a plăcut și am plecat cu toții la cîmp. Cîteva zile după ce-am înmormîntat-o pe mama, bunicul mi-a spus:

— Ei, Lexei, nu ești medalie să te port la gît. Du-te și tu de-ți găsește un stăpîn...

Și-am intrat la stăpîn.

295

r

Editura Raduga, Moscova, 1988

Traducere de Editura "Ion Creangă, București, 1981